

**TMMOB
ZİRAAT MÜHENDİSLERİ
ODASI**

**2000'Lİ YILLARA DOĞRU
TÜRKİYE TARIMI SEMPOZYUMU**

**7 - 10 Ocak 1992
Milli Kütüphane, ANKARA**

İÇİNDEKİLER

· AÇILIŞ KONUŞMALARI VE SİYASAL PARTİ TEMSİLCİLERİNİN KONUŞMALARI

- Mahir GÜRBÜZ	2
- Süleyman DEMİREL	9
- Necmettin ERBAKAN	17
- Bülent ECEVİT	36
- Hüsnü DOĞAN	50
- Fikri SAĞLAR	58

1. OTURUM; Başkan: Turan GÜNEŞ

TARIMIN GELİŞİM DOĞRULTUSU

- Tarım Ürünlerinin Dış Ticaretinde Alternatif Pazarlar	62
<i>Yıldız AKIN - Rahim YENİ</i>	
- AT Karşısında Türkiye Tarımı	88
<i>Gülcan ERAKTAN</i>	
- Tartışmalar:	103
<i>Çelik ARIOBA, Okan KARAGÖZOĞLU, Namık Kemal KILIÇ</i>	

2. OTURUM; Başkan: Bilsay KURUÇ

TARIMIN GELİŞİM DOĞRULTUSU

- Türkiye ve Dünyada Tarım Ürünleri Üretim ve Ticaret Eğilimleri	116
<i>Cemil ERTUĞRUL</i>	
- Dünya Tarımındaki Gelişmeler Karşısında Türk Tarım Politikası	135
<i>Duran TARAKLI</i>	
- Tartışmalar:	152
<i>Haluk KASNAKOĞLU, İhan TEKELİ</i>	

AÇIK OTURUM; Başkan: Doğu ERGİL	163
2000'Lİ YILLAR EKONOMİSİNDE TARIM	
- Katılanlar: Siyasal Parti Temsilcileri	
<i>Ekrem CEYHUN, Lutfullah KAYALAR, Mehmet ALP, Fehim ADAK, Ahmet AKIN</i>	
3. OTURUM; Başkan: Mehmet YÜCELER	
TARIMDA KAMU ÖRGÜTLENMESİ	
- Çağdaş Yönetim ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	196
<i>Ergin ÖZÜGÜR</i>	
- 2000'li Yıllarda Tarım Bakanlığının İşlevleri ve Örgütlenme Modeli	225
<i>Ayhan ELÇİ</i>	
- Tartışmalar:	236
<i>Avni BAŞDOĞAN, M. Turgay ERGUN, Süha OK, Ali TOPUZ</i>	
4. OTURUM; Başkan: Ziya Gökalp MÜLAYİM	
TARIMDA ÜRETİCİ ÖRGÜTLENMESİ	
- Tarım Sektöründe Kooperatif Dışı Örgütlenme	257
<i>A. Rıza KARACAN</i>	
- Tarım Kesiminde Kooperatif Örgütlenme ve Tarımsal Kooperatifçilik Politikası	276
<i>Ayhan ÇIKIN</i>	
- Fransa'da Tarımsal Meslek Örgütleri	300
<i>Remi AUREJAC</i>	
- Tarımda Üretici Organizasyonları - Bazı Gözlemler	320
<i>Jeffrey BALL</i>	
- Tartışmalar:	325
<i>İsmail DUYSMAZ, Yakup KEPENEK, Nedim TARHAN, Niyazi YÜKSEL</i>	

5. OTURUM; Başkan: Nurettin KAŞKA	
ARAŞTIRMA VE TEKNOLOJİ POLİTİKALARI	
- Ziraat Mühendisleri Odası Tarımsal Araştırma ve Teknoloji Komisyonu Raporu	342
Sunan: Yusuf DENİZ	
- Türkiye'de Tarımsal Araştırma Süreci	346
<i>Kâzım ABAK</i>	
- Araştırma ve Teknoloji Sorunları	357
<i>Murat OKTAR</i>	
- Dünyada Tarımsal Araştırma Öncelikleri ve Türkiye	364
<i>Nedret DURUTAN</i>	
- Tartışmalar:	373
<i>Tamer AYDOĞ, Lütfi ÇAKMAKCI,</i>	
<i>Coşkun SAYDAM, Mengü GÜLER</i>	
6. OTURUM; Başkan: Akif KANSU	
TARIMSAL ÜRETİM VE İSTİHDAM	
- TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Tarımsal Öğretim Araştırması Ön Sonuçları	389
Sunan: Cemal TALUĞ	
- Türkiye'de Ziraat Mühendisi İstihdamı	410
<i>Turan GÜNEŞ</i>	
- Tartışmalar :	504
<i>İcen BÖRTÜCENE, İlhan DÜLGER, Kâmil MUTLUER</i>	
PANEL: Başkan: Ömer SAATÇIOĞLU	533
ARAŞTIRMA - TEKNOLOJİ POLİTİKALARI	
Katılımcılar:	
<i>Atilâ ALTUNAY, Erkan BENLİ, Aytekin BERKMAN,</i>	
<i>Adnan KAHVECİ, Cemal TALUĞ, Ergun TÜRKCAN</i>	
KAPANIŞ KONUŞMASI	562
<i>Mahir GÜRBÜZ</i>	

AÇILIŞ KONUŞMALARI
VE
SİYASAL PARTİ TEMSİLCİLERİNİN
KONUŞMALARI

- **Mahir GÜRBÜZ: TMMOB-ZMO Başkanı**
- **Süleyman DEMİREL: DYP Genel Başkanı-Başbakan**
- **Necmettin ERBAKAN: RP Genel Başkanı**
- **Bülent ECEVİT: DSP Genel Başkanı**
- **Hüsni DOĞAN: ANAP Genel Başkan Yrd.**
- **Fikri SAĞLAR: Kültür Bakanı**

AÇILIŞ KONUŞMASI

Mahir GÜRBÜZ
TMMOB Ziraat Mühendisleri
Odası Başkanı

Sayın Başbakanım, Anayasa Mahkemesinin Sayın Başkanı, Sayın Bakanım, değerli konuklar, sevgili meslektaşlarım; TRT ve basının seçkin temsilcileri; 2000'li Yıllara Doğru Türkiye Tarımı Sempozyumunu açarken, meslek topluluğumuz adına hepimizi saygıyla selâmlıyorum.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası ulusuna ve ülkesine duyduğu sorumluluğun gereği, sorunları yalnızca gündeme getirmek, yüzeysel göstergelerini sık sık tekrarlamak yerine, onları bir bütün içerisinde görüp, neden - sonuç ilişkileri çerçevesinde değerlendirmeyi ve çok daha önemlisi bunlardan kalkarak bilim ve tekniğin yol göstericiliğinde çözümler araştırmayı, temel görev ilkesi saymaktadır.

O nedenledir ki, bugün başlatmakta olduğumuz sempozyum, son bir yıl içerisinde sektörel ölçekte gerçekleştirdiğimiz çalışmaların beşincisini oluşturmaktadır.

Türkiye'de, seksenli yıllar sektör bazında ilk kez Oda'mızca geçen Ocak ayında düzenlenen 1980-1990 TÜRKİYE TARIMI sempozyumunda sorulanmış, dönem boyunca tarımda oluşan değişimin her boyutunu kapsayan profili çıkarılmıştır.

Çevreciliğin moda, nostaljik fantezi sanıldığı bir ortamda, çevre bozulmasının en ağır boyutu olan tarım toprakları - çevre ilişkileri iki günlük bir bilimsel platformda tartışılarak, çözümler aranmıştır.

Son on yılın çok ağır faturalarından birini ödeyen hayvancılığımız her boyutuyla üç günlük bir kongrede ele alınmış, objektif göstergelerle sergilenen sorunların çözümleyici yaklaşımları tartışılmıştır.

Geçtiğimiz Kasım ayında gerçekleştirilen Gıda Sanayii Kongresinde ise sektörün bugünü ve geleceği bütünlükcü bir senaryo çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bu çalışmaların hiçbirisi bu salonlarda bırakılmamış, tümü yayın haline getirilerek, yaygınlık ve kalıcılık niteliği kazandırılmıştır.

Mutlulukla belirtmek isteriz ki Oda'mızın topluma karşı duyduğu bu sorumluluk anlayışı, meslek kitemizce sahiplenilmiş, bu anlamda katkı ve katılım arttıkça daha kapsamlı ve boyutlu çalışmalar realize edilmiştir.

Umudumuz odur ki, siyasal karar mekanizmalarından - kamu yönetimi yetkililerine kadar her kesimde yoğun ilgiyle karşılanan bu çalışmalardan üretilen çözümlere yaklaşımları yeni dönemde önemli ölçüde uygulama alanı bulacaktır.

Tarım sektörü çok yönlü ve çok sayıda bir dizi nedenden ötürü 2000'li yıllar Türkiye'sinde de belirleyiciliğini önemli ölçüde korumaya aday görünmektedir. Bize göre bu rolün ekonomik temelleri vardır, o ölçüde önemli toplumsal ve insancıl gerekçeleri vardır.

Belirleyicilik misyonunun maddi temellerine değinmeden önce, konunun bütünlükcü bir çerçevede değerlendirilmesine katkısı olması açısından, sektörün değişim sürecine ilişkin tanımlayıcı bir kaç göstereyi anımsatmayı ve gelişim dinamiğinin teknoloji boyutuyla ilgili bir saptama yapmayı gerekli buluyorum.

Tüm yetersizliklerine rağmen Türkiye tarımı dünden bugüne çok önemli bir gelişim çizgisini de yaşamıştır.

Teknoloji kullanamayan, yalnızca kendi tüketimi için üreten, tek ürün yetiştiren işletme yapısının yerini, önemli oranda girdi ve teknik kullanabilen, çeşitli ürün yetiştiren, pazar için üreten ve tüketim kalıbı kentleşmiş bir yapı almıştır.

Doğal etmenlerin yarattığı azalışlar elimine edilirse, büyük buhran ve İkinci Dünya Savaşı dışında, tarımda devamlı bir yükseliş yaşanmıştır. Altmışlı yıllara kadar daha çok işlenen arazinin büyümesine bağlı olarak realize edilen büyüme, ellili yıllarda başlayan modernleşme eğiliminin daha sonra teknoloji boyutuyla bütünleşmesiyle ortaya çıkmıştır.

Son elli yılda nüfusumuz dört kat artarken, tarımsal katma değer yedi kat, tarım ürünü ihracatı otuz kat yükselmiştir. Birim alana verim yüzde ikiyüz ile yüzde altıyüz artmıştır. Bugünkünün dörtte, beşte biri düzeyinde nüfusa zor yeten üretim ölçeklerinden, altmış milyona ulaşan toplumu hiç değilse bitkisel besinler bakımından besleyebilen düzeye varılmıştır.

Cumhuriyetin kuruluş dönemlerinde "Köylü efendimizdir." sözünde ifadesini bulan ve Osmanlıya göre daha populist bir anlayışı yansıtan politikalarla başlatılan gelişmeci yaklaşım, devletçilik ve savaş yılları uygulamalarında da geçerli olmuş ise de teknoloji boyutunu somutlayamadığı için bekleneni verememiştir.

Ağır sanayi yerine tarımın modernleşmesini öngören Marshall planı ile sektöre ilk kez ciddi ölçüde teknoloji aktarılmaya başlanmış, geçimlik üretim yapan köylü pazara üretmeye başlamış, kredi, girdi, mekanizasyon düzeyi ivme kazanmış ve destekleme mekanizmalarının gelişmesiyle ellili

yıllar tarımda yapısal dönüşüm anlamında son derece belirleyici olmuştur.

Ekilebilir alanların potansiyel sınırına varılan altmışlar sonrasında ise gelişim daha çok modern teknik ve girdi kullanımıyla bağlantılı olmuştur. Altmışlı yıllarda ekilen alan büyümesi % 4'ler dolayında kalırken, verim artışı % 17'lere varmıştır. Dönemin yetmiş sonrası kesiti gerek teknik girdi kullanımı gerekse destekleme anlayışlarının gelişmesi yönüyle belirleyici olmuş, denge fiyatlarının altında tutulan girdi fiyatları ve destekleme kapsamalarının genişletilmesi beraberinde teknoloji kullanımının yaygınlaşması sonucunu da üretmiştir. Ve iç ticaret hadleri dönem boyunca sektörün aleyhine işlememiştir.

Durmayan ve sürekli yükselen bir enflasyonun damga vurduğu seksenli yıllar tarımsal gelişme anlamında da kritik bir dönemi oluşturmuştur. Altmışlardaki % 4-5'ler, yetmişlerdeki % 25-26'lar dolayındaki enflasyonla % 6'lar dolayında realize edilen büyüme, seksenlerde katlanılan % 45-50'ler düzeyindeki enflasyona rağmen ancak % 3,5'lar civarında ortaya çıkmıştır. Sektörün faal nüfus payı korunurken, gelir payı gerilemiştir. Destekleme anlayışlarının değişmesi yüzünden, girdi fiyatı - ürün bedeli ilişkisi olumsuz işlemiş ve iç ticaret hadleri sürekli sektör aleyhine çalışmıştır. Dönem boyunca GSMH toplam üçte iki oranında yükselirken, tarımın payı ancak üçte bir düzeyinde artmıştır. Ve % 7.9'la, planlı dönemler içinde tarıma en az yatırım payı bu dönemde tanınmıştır. Bütün bunlara rağmen, örneğin 1980-1987 arasını kapsayan bir araştırmaya göre verim artışları buğdayda % 11, şeker pancarında % 29, pamukta % 23 olabilmıştır.

Gelinen noktada bir hususu özellikle vurgulamak istiyorum. Kimi göstergelerini özetlemeye çalıştığım bu gelişim sürecinin bize göre en belirleyici maddi temelini teknoloji oluşturmuştur. Ve kanımızca, sektör için hangi genel politika uygulanırsa uygulansın, gelişmenin olmazsa olmaz ön koşulu teknolojidir. Teknolojinin sektöre yansıtılmasında ise meslektaşlarımızın birikimi, coşkusu ve soluğu vardır.

Kısa profilini anımsatmaya çalıştığım sürecin belirlediği somut sonuç, tarımın ekonomideki rolünün devam etmekte olmasıdır. Nüfusun yarısından çoğu bu kesimde çalışmaktadır. İmalat sanayii yarı yarıya girdi olarak tarım ürünü kullanmaktadır. Tüm sanayileşme iddialarına rağmen, dolaylı payı ile ihracat bugün de tarıma dayalıdır. Üreten, kaynak yaratan kesim tarımdır. Sanayiye kaynak aktarma rolü bugün de geçerlidir. Denetlenemeyen bir hızla büyüyen toplumumuzun insanca beslenmesi misyonu günümüzde de gelecekte de tarımındır. Ve satılabilir sanayi malı üretmek sanayimiz için ciddi bir çıkış yolu ise tarımsal üretimimiz çok önemli bir şansımızdır.

2000'li yıllar Türkiye'sinde özetlemeye çalıştığım belirleyici unsurları nedeniyle ekonomik açıdan misyonu devam edecek olan tarım sektörü, barındırdığı yüzde elli nüfusu nedeniyle de önceliğini korumaktadır. Gerek geçimini tarımdan sağlamakta olan milyonların geleceği, gerekse onların ürettiklerini tüketmekte olan tüm toplumun ortak geleceği açısından tarıma hak ettiği rolün verilmesi aslında bir insanlık sorumluluğudur.

Gelişim sürecini anımsattığım, ekonomideki önemini vurgulamaya çalıştığım tarım sektörünün yeterli gelişmişlik düzeyine vardığını söylemek, yazık ki mümkün değildir. Sektörün çözüm bekleyen yapısal ve dönemsel sayısız sorunu bugün de vardır.

Küçük üreticilik Türkiye tarımının temel özelliğidir. Daha düne kadar üç buçuk milyon olduğu sanılan tarım işletmesi sayısının dört milyon altmışaltı bine yükseldiğini son tarım sayımı göstermiştir. Buna bağlı olarak ortalama işletme büyüklüğü 50 dekara doğru küçülmüştür.

İşletmeler küçük, topraklar dağınık ve parçalı olduğundan girdi ve teknoloji kullanımı kısıtlanmaktadır.

Üreticiler ekonomik bütünlük anlamında bir örgütlenmeden yoksundur.

Girdi yapısı yeterince değişmemiştir, kullanım düzeyi yetersizdir ve kimi yörelerde aşırı, kimi yörelerde çok düşük kullanım vardır. Örneğin, tarımsal mücadele Adana'da % 92, Edirne'de % 99 iken, Rize'de % 7, gübre kullanımını ilk iki ilde % 100 oranında, Hakkâri'de % 7,5 tur.

Ekili dikili alanın ancak % 21'i sulanmakta, bu, tarla alanında % 17'ye düşmektedir.

Küçük işletmeler ağır sermaye ve finansman sıkıntısı yaşamaktadır ve 1980-1987 arasında tarımsal kredi yapısı yılda ancak % 1,8 değişebilmiştir.

Bu yapı sorunlarına bağlı biçimde emek ve toprak verimliliği yeterli değildir. Buğday'da Dünya ortalaması dekara 257 Kg. Avrupa ortalaması 483 Kg. iken, Türkiye ortalaması 212 Kg. dir. Avrupa dekardan 4500 Kg. şeker pancarı alırken, bu veri bizde 3700 Kg. ı aşamamıştır. AT'da sığır laktasyon verimi 4500 litreyi bulurken, Türkiye'de 1100 litreyle yetinilmektedir. Sığır karkas ağırlığı Avrupa'da 240 Kg. civarında, Türkiye'de 117 Kg. dir.

Son on yılda tarım ürünü ihracı ancak üçte bir oranında, ithali ise tam on kat artmıştır. Bu trend hayvancılık kesiminde çok daha olumsuz gelişmiş, 1982'de 492 milyon dolar olan hayvan ve ürünleri ihracı, 1990'da artmak bir yana yarıdan fazla azalmış, 233 milyon dolara inmiştir. Aynı dönemde ithalat 24 milyon dolardan, tam 20 kat artarak 478 milyon dolara varmıştır.

1980'de % 103 oranında besin açısından kendine yeten Türkiye on yıl sonra net besin ithalcisi olmuş ve örneğin belirleyici 21 ürünün ithali son bir yılda % 100 artmıştır.

Gelişmiş ülkelerin tersine tarımsal üretimde bitkisel üretim % 61, hayvansal üretim % 39 dolayındadır. Üretimin yapısı gereğince değişmemiş, yaygın tarıma dayalı düşük verimli ürün kalıbı, yoğun tarıma dayalı katma değeri yüksek ürünlere dönüşmemiştir.

AT ülkelerinde 92 Kg. olan yıllık kişi başına et tüketimi ülkemizde 27 Kg. dır. AT'da 84 Kg. olan yıllık hububat tüketimi, Türkiye'de 328 Kg. dır. Böylesi olumsuz bir tüketim kalıbına rağmen, kalkınma planının altuncusunda et tüketiminin beş yıl sonra 32 Kg. a, ama bakliyat tüketiminin 20 Kg. dan, yüzde yüz artışla 40 Kg. a çıkarılması amaçlanabilmektedir.

Kısacası, tarım kesimi çok ağır bir bedel ödemiştir ama, tarımın yok-sullaştığı ölçüde bir sanayileşme atılımı ne yazık ki görülememiştir.

Bütün bunları karamsar bir tablo sunmak için söylüyor değiliz. Tersine, tarımda atılımın niçin gerekli olduğunu vurgulamak, geleneksel çizginin aşılmasını güdüleyecek somut koşulları ortaya koymak açısından anımsatmayı yararlı buluyoruz. Düzenlediğimiz sempozyumun hangi sorulara yanıt araması gerektiğini sergilemek ve böylesi çalışmalar için niçin sorumluluk duyduğumuzu ortaya koymak bakımından gerekli görüyoruz.

Hiç kuşkusuz Türkiye tarımının geleceğine yönelik çeşitli stratejiler, politikalar ve senaryolar geliştirilmesi mümkündür ve geliştirilmelidir. Ama bütün bunların doğruluğu ve tutarlılığını sağlamak için, bize göre sektöre yeterli ve doğru tanıyı koymak gerekmektedir. Tarımı ekonomiye yük değil, ekonomiyi geliştirecek ciddi dinamik olarak görmek gerekmektedir.

Bilindiği gibi kalkınma kavramı çoğu kez sanayileşme ile eşanlamlı kullanılmaktadır. Kuşkusuz, sanayileşme kalkınmanın motoru, maddi temeli ve ön koşuludur. Ama bize göre yeterli ve tek koşulu değildir. Nitekim, yeryüzünde kalkınmış ama bunu yalnızca dar anlamda sanayileşme ile başarmış, bu arada tarım sektörünü geri bırakmış ileri ülke örneği yoktur. Tersine, dar anlamdaki sanayileşmelerini ciddi gelişmişlik düzeyine ulaştıran sosyalist kimi ülkelerin, tarımda gelişme boyutunu dışlamış olmalarının ağır sonuçlarını yaşadıkları, hergün yeni bir örneği ile gözler önündedir. O açıdan, bize göre kalkınmayı bütüncül kavramak, tarım yada sanayi birbirine rakip görmek yerine, birbirilerini bütünlemek durumunda olduklarını unutmamak gerekir. Sanayileşmeyi geniş anlamında ve bütün sektörlerde geçerli kılmak, tarımı da bu anlamda sanayi haline getirmek zorunludur. Kaldiki, günümüzde ekonomilerin olgunlaşma süreci, sektörlerin

bütünlüğünü, eklemleştirmelerini, karşılıklı bağımlılıkları ve birlikte gelişmeyi zorunlu kılmaktadır.

Bu ilişkiler bütünlüğü, kanımızca Türkiye'nin özel koşulları açısından daha da önemlidir. Çünkü ekonomide, toplumsal yaşamda belirleyiciliği bugün de geçerli olan tarımı göz ardı ederek kalkınma senaryoları üretmek mümkün değildir. Türkiye sanayiine daha çok ve kaliteli girdi üretimi, sanayiye kaynak yaratılması tarımın gelişimini gerektirmektedir. Satılabilir sanayi malı üretimi, kırsal sanayilerin oluşumu tarımın geleneksel çizgiyi aşmasını zorunlu kılmaktadır. İhracatta potansiyel pazarlar, bu kesimde daha çok üretmeyi gerekli kılmaktadır. Her gün hızla bozulan ve daralan doğal kaynaklarımızı, denetlenemeyen bir hızla çoğalan toplumumuzun insanca yaşaması ve beslenmesi için maksimum ölçüde rasyonel kullanmak zorundayız. Kısası somut koşullarımız, tarımda geleneksel çizginin daha fazla sürdürülmesini, bu çizginin her boyutta ciddi bir atılım sürecine dönüşmesini gerekli kılmaktadır. Amaçları belirlenmiş, öncelikleri tanımlanmış, araçları somutlaştırılmış, bilimsel göstergelere dayandırılmış politika bütünlükleri daha fazla ertelenmemelidir.

Oda'mız, böylesi ulusal bir amaca katkıda bulunmak anlamında, daha önceki çalışmalarda sektörel bazlarda yapmaya çalıştığı değerlendirmeleri, bu kez gelişmeyi motive edici fonksiyonlar genelinde ele almayı yararlı bulmuştur. Zamanın kısıtlılığı gözetilerek seçilmiş beş ana konuda yapılan çalışmaları tartışmaya açmayı, çalışma gruplarımızın ürettikleri çözümleme seçeneklerini ilgili ve yetkililere sunmayı gerekli görmüştür.

İç ve dış pazarları, yeni seçenek pazarları, toplumsal tüketim eğilimlerini gözetecek, katma değeri, kaliteyi ve verimliliği maksimize edecek bir üretim yönlendirmesine nasıl yönelmek gerekir? Değişik zaman boyutları için hangi üretim ölçekleri amaçlanmalıdır? Bunlara ne tür gerçekçi ve demokratik mekanizmalarla varılabilir? Ve benzeri sorulara yanıt aramak açısından "Türkiye Tarımının Gelişim Doğrultusunu" dört boyutta değerlendirmeyi gerekli buluyoruz.

Türkiye tarımının yapısı ve gelişmişlik düzeyi, kamu sorumluluklarının daha bir süre gelişerek sürdürülmesini gerektirmektedir. Sektöre yönelik bu kamu ödevleri nasıl bir yönetim anlayışı ve ne tür bir örgüt modeliyle etkin ve verimli kılınabilir sorularına yanıt aramayı gerekli ve yeni başlayan yönetim dönemi açısından ayrıca anlamlı ve zorunlu görüyoruz.

Küçük üreticiliğin girdi ve teknoloji kullanımını önleyen, verimliliği ve üretim artışını kısıtlayan yapı sorunlarının aşılması, üreticilerin yarattıkları değerden hak ettiklerini almalarının sağlanması, üreticilerin ekonomiye demokratik katılımlarının gerçekleştirilmesi, destekleme uygula-

malarının etkin ve adil olmasının sağlanması ve kırsal alanın demokratikleşmesi için, çağdaş gerçekçi, uygulanabilir üretici örgütlenmeleri nasıl yönlendirilmelidir sorusunu yanıtlamayı, yararlı buluyoruz.

Hangi genel yaklaşım geçerli kılınırsa kılınırsın, tarımda gelişmenin ön koşulu teknolojidir. 2000'li yılların, müdahale çağının biyoteknolojik devrimleri en yaygın uygulama alanını tarımda bulmaktadır. Türkiye ileri toplumların gelişmelerini yalnızca izleyen bir konumda, daha fazla tutulmamalıdır. Sorunların, yalnızca dışarıda üretilmiş tekniklerin aktarımıyla çözüleceğini sanan yanlış yaklaşım teknolojiyi ülkemiz koşullarında araştıran ve üreten bir dinamige dönüşmelidir. Özetlemeye çalıştığım kaygı ve düşüncelerimiz nedeniyle, tarımda araştırma ve teknoloji politikalarını irdelemeyi gerekli görüyoruz.

Teknoloji aktarımı nitel ve nicel açıdan yeterli teknik elemanların doğru istihdamıyla bağlantılıdır. Öte yandan, son yılların sorumsuz yüksek öğretim uygulamaları çok ciddi nitelik sorunları yaratmıştır. Bu yeni fakülteleşme süreci nedeniyle, denilebilir ki geleneksel çizginin gelişmesi zorunluluğuna rağmen, tersi olmuş, bu çizgi bile korunamamıştır. Bu nedenlerle öğretim programlarını irdelemeyi, kamu ve özel kesimde teknik eleman istihdamını araştırmayı yararlı buluyoruz.

Dört gün sürecek ve demokratik, çoğulcu bir yapılanmayla zenginleşeceğini umduğumuz sempozyum, özetlemeye çalıştığım sorulara gerçekçi yanıtlar üretebildiği ölçüde amacına ulaşacaktır. Aylardan beri süregelen grup çalışmalarıyla birikimlerini toplantımıza aktaracak olan bildiri sahiplerine, çok değerli başkanlarımız ve tartışmacılarımıza, katılımlarıyla bizleri onurlandıran tüm konuk ve izleyicilerimize şükranlarımızı sunuyoruz.

AÇILIŞ KONUŞMASI

Süleyman DEMİREL
BAŞBAKAN

Bu toplantının değerli Başkanı Sayın Prof. Dr. Mithat Özsan'ı ve bu toplantıyı tertipleyen, benim de üyesi bulunduğum TMMOB'nin Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı Mahir Gürbüz'ü ve değerli üyelerini tebrik ederek ve hepimizi sevgiyle saygıyla selâmlayarak sözlerime başlıyorum.

Çok kısa bir sunuş yapacağım. Beni anlayışla karşılayacağınızı ümit ederim. Sayın Mahir Gürbüz arkadaşım fevkalâde güzel şeyler söyledi. Aşağı yukarı 1991'den 1992'ye geçerken sadece Türk tarımının değil, Türk tarımıyla ilişkili olan pek çok şeyleri çok güzel ortaya koydu ve 2000'li yıllar için de hedefi gösterdi. Kendisini her zaman zevkle dinlerim, her zaman konuşmaları çok doludur, ama bu defaki konuşmasını yine çok mutlulukla dinledim. Bir ömrün tümüne yakını bu işlerin içinde sarfetmiş birisi olarak ve bu topraktan gelen birisi olarak bu sorunlarla her zaman hem mesleki ilişkim olmuştur, hem idari ilişkim olmuştur, hem de siyasi ilişkim olmuştur.

Türkiye'nin sorunu aslında bir yerde köylü sorunu gibi, Cumhuriyetin başında yüzde 80-85'i köylü olan bir toplumduk ve tabii ki biz tarımla köylüyü çok zaman beraber konuşuruz ve umalım ki 2000 yılına geldiğimiz vakit hedef, tarımı konuşalım, yani Türkiye'nin tarımı konuşabilmesi için tarımı ekonomik mesele haline getirmesi lâzım. Tarım bugün hâlâ ekonomik mesele değil, sosyal bir mesele. Çünkü eğer bir ülkenin nüfusunun yarısı, hiç olmazsa çalışan nüfusunun yarısı, ama genelde nüfusunun yarısı tarımda ise maişetini, yaşamını tarımdan sağlıyorsa bu ülkedeki büyük sorun, yani ülkenin sorunu budur. Ülkenin sorunu, ekonomisinde sorunu, siyasetinde sorunu sosyal gelişmesinde sorunu, nüfusunun yüzde 50'sinin hâlâ yaşamını tarımdan elde etmesidir. Çağdaş bir toplum olabilme, zenginleşebilmenin en büyük engeli budur. Tabii ki nüfus artışındaki en büyük sorun da buradan geliyor. Bu yüzde 50'nin bugün için çağdaş olan pek çok şeyden mahrumiyeti vardır, yani bir sosyal güvenlik şemsiyesinden mahrumdur, bir sağlık hizmetlerinden tümüyle olmasa bile geniş çapta mahrumdur. O zaman iki tane Türkiye ile karşı karşıya kalırsınız. Zaten öyle bir kırsal alan, bir kentsel alan diye Türkiye ikiye ayrılmıştır ve bu ikiye ayrılma sadece bir tarif meselesi de değildir. Gerçekten Türkiye'de bir kentsel alan vardır, şartları başka; bir de kırsal alan vardır, şartları başka. Ne zaman biz, kırsal alan - kentsel alan gibi iki tabiri kullanmaktan kurtuluruz ve sanayisini, tarımını ve hizmetlerini kendi ölçüleri içinde, kendi dengeleri içerisinde konuşmaya başlarız, o zaman çağdaşlaşmanın herhalde ucunu tutmuş oluruz.

Peki, siz bunu söylüyorsunuz, ama bu Türkiye'nin kusuru mu, kabahati mi? hayır, kusur kabahat de aramıyorum ben, ben bir tespit yapıyorum. 1992 Türkiye'sinden 2000'li yıllara bakan bir sempozyumun açılışında; peki 2000'li yıllarda neyi aramalıyız? 2000'li yıllarda herhalde nüfusumuzun yüzde 50'si himayeye muhtaç, elinden tutulur olmaktan çıkmış bir Türkiye bulmalıyız. Türkiye'de tarıma uzatılan el, tarıma uzatılan sübvansiyon, tarıma uzatılan her türlü himmet aslında bir üretime uzatılan himmet değildir, daha çok sosyal bir soruna uzatılan bir eldir. Binaenaleyh, bence 2000'li yıllara bakarken Türk tarımı dediğimiz şey, Türk tarımını sosyal bir sorun olmaktan çıkartıp ekonomik bir sorun haline getirme olayıdır. Evet, bugün Türk ekonomisinin en büyük kamburu nüfusunun yüzde 50'sinin kırsal alanda yaşamasıdır. ABD'ye baktığımızda bu bizde yüzde 50 olan nüfus tarımda yüzde 3. Bu yüzde 3 nüfusun ürettiği o 250 milyon insanı besledikten başka, her zaman söyleriz, hudutlarını açsa pirinç yetiştiren memleketi batıracak kadar pirinç, hayvancılık yapan memleketi batıracak kadar hayvancılık üretimi var. Nihayet parçası olalım, biz de onlarla beraber olalım diye bir 30 seneye yakın zamandır tartıştığımız, gene 320 milyon nüfuslu Batı Avrupa, tarımsal alanda çalışanı yüzde 6,5 yani çalışan nüfusunun yüzde 6,5'i, tüm nüfusun da yüzde 8'idir. Tarımda çalışan nüfusun yüzde 50'ler mertebesinde olduğu bir Türkiye'nin, çağdaş dünya ile bütünleşmekte zorlukları vardır. Ama yine de biz büyük adımlar atarak gelişmişizdir. Az yaptık çok yaptık, yapamadık, daha iyi yapsak daha iyi olurdu; ama bugün önümüzde, kendi kendisini dahi zor besleyen bir Türkiye ile karşı karşıyayız. Benim ülkem 7 ülkeden biriydi dışarıdan tarım ürünü almak mecburiyetinde kalmayan. İşte biraz evvel Sayın Mahir Gürbüz arkadaşımız söyledi, 460 küsur milyon dolarlık et ithal etmişiz ve hayvan varlığını 10 milyon azaltmış bir Türkiye. Nihayet, kendi yaptığı kombinalara, Erzurum Kombinasına ve İzmir Kombinasına dünyanın diğer taraflarından hayvan getirip kesen bir Türkiye.

Efendim bunun nesi var, nüfusumuzun eğer yüzde 10-15'i tarımla meşgul ise ve diğer kesimi tarımdan kurtulmuşsa bu yadığanacak bir şey değildir. Ben, hep çoban kalalımı, hep çiftçi kalalımı savunmuyorum. Aksine, Türkiye'nin kavgası, çiftçilikten, çobanlıktan kurtulma kavgasıdır ve çobanın çiftçinin küçümsenecek bir tarafı yok, hayat tarzıdır o, ondan kurtulma kavgasıdır. Çünkü, eğer çağdaş toplum olmak istiyorsanız, çağa yetişmek istiyorsanız sanayi toplumu olacaksınız; yetmiyor. Bugün artık sanayi toplumu bile geride kaldı. Bizim ulaşamadığımız merhale geride kaldı. Bugün bilgi toplumuna geldiniz, enformasyon toplumuna geldiniz, yarın ne olacağını da bilmiyoruz, 10 sene sonra ne olacağını da bilmiyoruz.

Bizim 2000 yılında neyi yakalayalım diye uğraştığımız yerde

önümüzdeki 10 sene öyle yenilikler getirecek ki, o 2000 yılında bugün için hayal ettiğimiz hedef bile cüce kalabilir. Böyle bir dünyanın içindediniz. Dünya kurulduğundan beri 1990'lı yıllara kadar ne kadar keşif yapılmışsa önümüzdeki 10 sene içinde o kadar keşif yapılacağı umuluyor. Korkunç bir şey bu, çığ gibi modernleşme, teknoloji büyütme, çağı geliştirme olayı devam ediyor ve öyle olabileceği, biyoteknoloji ve genetik hem tarım uzmanının önüne, hem tarım üreticisinin önüne önümüzdeki seneler içerisinde akla hayale sığmayacak yenilikler koyacak. Yalnız, ancak karnını doyurabilen adamın veyahut kıt kanaat doyurabilen adamın veya doyuramayan adamın bu teknolojiye haberdar olması, bunu satın alabilmesi ve kullanması hayaldir. Yani, hadiseler birbirinin içerisine katlanarak geliyor. Birinci meselemiz budur, tarımda yaşanan nüfusu azaltmak. Bununla beraber nüfus artışını azaltmak. Bu tabii Türkiye'de pek çok kişiyi rahatsız ediyor, yani tarımda nüfus artışı yüzde 3-4 mertebesinde artmaya devam ederse, tarımda yaşayan nüfusu azaltamayız, hissedilir bir azalma da yok zaten. Yani, 16 milyon çalışan insanın 10 milyonu tarımda, 4,5 milyon aile tarımda. Her 30 sene topraklar yeniden bölündüğü için Türkiye'nin sorunu frangmantasyon, toprak parçalanması olmuştur. Toprak parçalanması aslında verimi düşüren en önemli olaylardan birisidir. İşte burada 10 dönüm tarla, bir aile 5 çocuklu ise 30 sene sonra 2'şer dönüm arsadır, yani bir ailenin yerine o 10 dönüm tarlanın başına 5 aile gider, bundan verim alamazsınız.

Birinci mesele, kökteki mesele, tarımın sırtındaki yüzde 50'yi, Türkiye ekonomisinin üstündeki tarımdaki yüzde 50'yi aşağı indirmektir, sanayie ve hizmetlere çekmektir. Bu, kendiliğinden olacak bir iş değildir. Bu, ülkenin devamlı kalkınmasıyla mümkündür, istikrar içerisinde kalkınmasıyla mümkündür. Bir ülkenin istikrar içinde kalkınmasını sektörlerinden ayıramazsınız veya sektörlerini o kalkınmadan ayıramazsınız. Aradığımız şey, istikrar içinde kalkınmadır. Bu, devlet politikalarıyla olacaktır gayet tabii ki. Devlet isterse pekalâ enflasyonu da yapabilir, devlet isterse enflasyonu durdurabilir. 1991 yüzde 71 enflasyonla kapanıyor, yüzde 71 enflasyonla yüzde 100 kredi maliyetiyle ne tarım olur, ne sanayi oluyor. Canım niye olmuyor, olduğu kadar olsun; yani koyduğunuz hedeflere varamazsınız, zaten hedef koyamazsınız. Kimsenin ister özel olsun, ister devlet olsun, kimsenin plan yapıp, bir güven içinde olup o planı tutturması mümkün değildir. Öyleyse, Türkiye'nin, her sorun açtığı zaman birinci sayfasında mutlaka istikrar olacaktır ve istikrarın altında da istikrar içinde büyüme olacak.

Tarımda istikrar içinde büyümeyi sağladığımız sürece, tabii tarım kaynak yaratır, tarımdan sanayie kaynak aktarması olacaktır, yalnız tarım bugün için kendi yaratabildiği kaynağı kendisini ıslah için kullanabilecek durumda değildir, kendisini ileriye götürebilecek durumda da değildir. Pek

çok eksikimiz var. Bu eksiklikleri tamamlamak için milletçe elbirliği yapmamız lâzım. Yani, 4,5 milyon aileye yetişerek teker teker onlara şunu yapın, bunu yapın demek de o kadar kolay değil. Yani, bir ilmi güdümün içerisine sokmak kolay değildir. Öyleyse, onları teşvik ve tahrik edecek birtakım politikalar lâzım. Bu politikaların başında gelen istikrar ve fiyat politikası.

Neyi ektirmek istiyorsanız, eğer politikanızda şunları ektirmemek, bunları ektirmek istiyorsanız, bu doğrudan doğruya fiyata tabidir, geniş çapta fiyata tabidir. Yalnız, geleneksel köylü, geleneksel tarımcı, geleneksel çiftçi muhafazakârdır. Riske edecek fazla bir şeyi yoktur. Yani, yevmin credit rızgın credit; yani günlük geliriyle, aylık geliriyle, yıllık geliriyle yaşayan adamdır o, günlük geliriyle değil, yıllık geliriyle yaşayan adamdır. Bir defa harman yapacaktır, 12 ay onunla geçinecektir. Yani, onun, şunu bu ay bir deneyeyim, gelecek ay değiştirim diyecek hali yoktur.

Türk köylüsü, Türk çiftçisi onurlu adamdır, namerde muhtaç olmaktan fevkalâde yılığındır, çoluk çocuğunu kimseye muhtaç etmekten fevkalâde yılığındır. Onun içindir ki, babasından gördüğünü yapmaya devam etmesi, onun bu muhafazakârlığının neticesidir. Aslında kimse bu adam niye muhafazakâr demesin, çünkü, muhafazakâr olmaya mecbur. Bir sosyal güvenceye kavuştuğu sürece bu muhafazakârlığı kırılacaktır, yani çağdaş devletin birtakım kurumları o adama eriştiği sürece bunlar kırılacaktır. Nüfus da öyle. Sosyal güvenliğe kavuştuğu sürece, kendi sosyal güvenliği için 5-7 tane çocuk yapmaktan kurtulacak. Çünkü, o, onun için gelecekte ihtiyarladığı zaman güvencesidir. Hoş ne kadar işler ayrı mesele, ama böyle olagelmıştır benim toplumumda.

Uzun lâfın kısası şu; biz bu bataktan çıkacağız, aslında ülkenin nüfusunun yüzde 80'inden 50'sine gelmişiz, bu bataktan çıkmanın adı 30'a 20'ye veya 10'a geleceksiniz, yani ne zamanki Türkiye nüfusunun yüzde 10'unu tarımda çalışır hale getirdi, o zaman Türkiye, bu zincirlerin hepsini kırmıştır, yani kendisini bağlayan şeylerin tümünü kırmıştır ve meselesini yoluna koymuş Büyük Atatürk'ün söylediği çağdaş seviyeye erişmiştir, oraya varıncaya kadar epey işimiz var.

Bunların tümünü bir bütün olarak alacağız, başka bir çaremiz yok.

Burada temas etmek istediğim ikinci mesele verimlilik olayıdır. Buna Sayın Mahir Gürbüz arkadaşım çok güzel temas etti. Hakikaten dekar başına 200-210 kilo buğday yetiştiren bir Türkiye'de bir yere varamayız. İşte 90 milyon dekar buğday ekiyor Türkiye, üretimi 15-18 milyon ton, o da yağmur şartlarına bağlı, hava şartları iyi olmazsa o neticeyi de alamayız.

Tohumun, fidenin ve damızlığın üretimde çok büyük rolü var. Avrupa

500 kilo civarında buğdaya erişmiştir, yer yer bizim de 500 kilo ürettiğimiz yerler var; yani, iyi ekilen yerlerde, iyi tohum kullanılan yerlerde, iyi bakım olan yerlerde 500-600 kiloya kadar buğday ürettiğimiz yörelerimiz var. Düşünün, aynı masrafı yapmış adam 600 kilo alıyor, öbür tarafta aynı masrafla 200 kilo alıyor. Aradaki 400 kilo refahtır işte. Refah arıyoruz, herkes için refah arıyoruz. Evvelâ tarımda çalışan adam için refah arıyoruz. Karın tokluğuna, toprağın esiri, faizin esiri ve tabiatın esiri olmaktan bu adamı çıkarmak; işte Türkiye'nin sosyal sorunu bu.

Benim değerli meslektaşlarım bunun ekonomik tarafını düşünün. Benim işim siyaset, siyasetin hedefi, aslında adamı tok yapmak, adamı sıkıntıdan kurtarmak, işsizlikten kurtarmak velhasıl adamı mutlu yapmak. Mutlu yapmanın aracı işte ilimdir, bilgidir, fendir ve ona ulaşabilecek eldir. Hepimizin neticede varacağımız yer, bu ülkenin insanlarını refah içine götürebilirsek ve bu ülkenin insanlarını mutlu yaparsak, hepimiz hem mesleğimizin hazzını, hem de bu ülkenin insanı olmanın hazzını beraberce tadacağız.

Bu kavgaya, bu mücadeleye, bu davaya, yani Türkiye'nin kalkınmışlığı davasına bir ömür vermiş değerli arkadaşlarım burada var ve evvelâ Prof. Mithat Özsan'ı övmeliyim size. Kendisiyle çok uzun zamandan beri tanışırız, 1966'da gene biz Hükümettik ve o tarihlerde gelip Adana'da kuracağımız üniversitenin çekirdeğini Ziraat Fakültesi olarak Ankara Üniversitesine bağlı Ziraat Fakültesi olarak kurmaya kalkıştığımız zaman, ki kendisi bu işin önderidir ve geçen 26 sene zarfında hep orada bu işi yürütmüştür. Adana'yı bilenler bilecektir, Seyhan Nehri'nin sol tarafında bir ziraat mektebi vardı, o zamanki adı da oydu, bu ziraat mektebinden başlayan fakülteyi bugün gidip Seyhan Barajının sol tarafında gene kendilerine tahsis ettiğimiz ve temeli tarafımdan atılan üniversiteyi görmek lâzım, görmeyenlerin görmesini tavsiye ederim.

Bunun ne alakası var bununla diyeceksiniz. İşte bu, geçen seneler zarfında sarfedilen gayretlerin nereye geldiğinin işaretidir. Demekki yılmadan bıkmadan uğraşırsak, mesafe alabileceğimizi, önemli işler yapabileceğimizi görmek bakımından ben bunu söylüyorum ve kendisi çok mütevazidir, hizmetlerini övüyorum, fevkalâde zor şartlar altında Türkiye, 20 bin çocuğunu okutan bir üniversite, bir yükseköğretim müessesesi, Avrupayla, Amerikayla kıyaslanabilecek bir büyük müesseseseyi kazanmıştır. O müessesenin bir taraftan Çukurova'ya, öbür taraftan yeni geliştirmeye çalıştığımız GAP sahasına ilim, bilgi aktarmakta, araştırma aktarmakta, mutluluk aktarmakta, refah aktarmakta çok büyük rolü vardır. İşte budur mesele, yani halkın hizmetine ilimi götürme olayı sanıyorum ki tartışmakta olduğumuz konunun en büyük araçlarından birisidir.

Şimdi ne yapalım, verimi artıracamız. Verimi artırmak bir şeye tabi değil, birçok şeye tabi. Evvelâ değişiklikleri takip edeceğiz, kendimiz de araştırma yapacağız, araştırma yapmadığımız yerde sadece ödünç teknolojiyle de meselenin içinden çıkamayız. Ödünç teknolojiyi reddetmiyorum, yani dışarıdan alınmış teknolojiyi reddetmiyorum, ama bizim de övünebileceğimiz, ki pek çok güzel şeylerimiz vardır, övünebileceğimiz çağdaş dünyaya katkıda bulunabileceğimiz araştırmamızı enine boyuna sürdürmemiz lâzım. Hem üniversitelerimizde, hem devletin teşekküllerinde, hem onun dışındaki teşekküllerde.

Türkiye'nin 260 milyon dekar arazisi var, bunun ancak 85 milyon dekarını sularız, bugün 30 milyon dekarını suluyoruz. 2000'li yıllara kadar bu arazinin epeyce geniş bir kısmını sulayabilmemiz lâzım, daha büyük kısmını sulayabilmemiz lâzım. Yani, burada sularız dediğimiz yerde altını çizeceğim, biraz da benim ihtisasıma giren bir olaydır. Bugünkü sulamalarımızla falan doğru dürüst sulama yapıyoruz demek de pek mümkün değil. Yani, milyarları, trilyonları sarfetmişiz, tarlanın başına kadar suyu getirmişiz, o işin kolay tarafı. Adamın eline kazmayı küreği verirsın barajı da yapar, kanalı da yapar, getirir. İş ondan sonra başlıyor. Su - toprak - insan münasebetleri; burada çok daha büyük boşluğumuz var. Kaldı ki, yaptığımız tesislerde de boşluğumuz var. Bu tesislerin çoğu yeniden ıslaha, yeniden tamamlanmaya muhtaçtır.

Burada üzerinde duracağım çok önemli bir olay, sadece sulamak kâfi değil, drenaj olayı var, sulamazsanız iyi kötü o topraklar bir şey verir. Sulamaya başladığımız zaman drenajı düzgün yapamadığımız takdirde o toprakları kaybetme gibi bir olayla karşı karşıya kalırsınız.

Üzüntüyle söyleyeyim, bugün Türkiye'nin hemen her yerinde bu olayla çok ciddi şekilde karşı karşıyayız. Önümüzdeki günlerde devlet yönetimine lâzım gelen tavsiyelerde bulunacağım, lâzım gelen düzeltmeleri yapmalarını da kendilerinden isteyeceğim. Bütün olay dönüp dolaşıyor, rasyonel işleyen ekonomiyi kurmamız konusuna geliyor. Geçmişten devraldığımız, yani bunu derken Türkiye'nin gelişim süreci içerisinde buraya kadar birtakım maniaları, hendikapları, engelleri ortadan kaldırmamız lâzım ki bir çağdaş toplum olalım ve çağdaş toplum içinde çağdaş tarımımız olsun. Bu tarım, dünya ile rekabet edebilecek ürünler üretsın. Şimdi bunun hedefi, çalışanları ancak doyurmadır, çalışanları refah içerisinde yaşatmadır. Bir merhale daha ileri gideceğiz ve işte burada biyoteknolojinin mutlaka yardımına ihtiyacımız vardır. Kredi düzenlenmesine ihtiyacımız vardır, mekanizasyona, yeniden düzenlemeye ihtiyacımız vardır. Ben bunların detaylarına girmek istemiyorum, ama 65 trilyon kredi kullanan Türkiye'nin ancak 12 trilyonu tarıma gitmektedir.

Şunu da söyleyeyim ki, tarıma giden bu krediyi de kredi müessesesi tahsil edemiyor, veriyor alamıyor; çünkü, üretime hizmet etmiyor. Niye? Adam, üretimden evvel karnını doyurmaya mecbur. Aldığı krediyi üretime koyacağı yerde, kendi günlük hayatının eksikliğini tamamlıyor. Çok işimiz var, ama bunlardan yılamayız, bıkamayız da.

Şimdi nasıl çıkacağız bu işlerin içinden dersenez, evvelâ çıkacağımıza inanmamız lâzım. Cenabı Allah'a şükür olsun, bugünkü halimizle dahi acınacak öyle halimiz falan yok, biz daha iyiyi arıyoruz, çok daha iyiyi arıyoruz. Öyleyse, işin siyaset tarafı değil, işin gelişmiş toplum tarafı, konuşan bir Türkiye, herkes düşüncesini söylemelidir, her söylenen de bu siyasidir, kötü maksatlıdır diye değerlendirilmez. İyi niyetle veya kötü niyetle, hangi niyetle söylenirse söylensin, biz konuşan Türkiye'yi arıyoruz. Bakın konuşan Türkiye'nin güzel bir numunesi burada değerli meslektaşlarımız düşüncelerini söyleyeceklerdir. Bu düşünceleri hiç endişe etmeyin biz arıyoruz, biz ararken tedbir arıyoruz, biz ararken meselelere çare arıyoruz. Binaenaleyh, kendi aklımızın yettiğinin dışında bir elin nesi var, iki elin sesi var, bir geniş istişare, bir toplumsal istişare mahiyetini alabilecek, ülke sorunları hakkındaki vatandaşlarımızın, değerli arkadaşlarımızın, uzmanlarımızın söyleyeceği her şey bizim aradığımız şeylerdir.

Değerli meslektaşlarım, esirgemeyin, yani düşüncelerinizi esirgemeyin, söyleyin, biz bunlardan yararlanalım, ülkeyi idare edenler yararlansın. Bir örgütlü topluma gitmeye mecburuz. Çitçimizin, köylümüzün, tarımla uğraşan insanlarımızın daha iyi örgütlenmesi şarttır. Biz örgütlü toplumdaki kokmayız. Acaba bu örgütlü toplum yarın bir sıkıntı çıkarır mı? Hayır efendim, memleketin kaderini örgütlü toplum eline alırsa, o zaman bir ülkede istikrar olur, siyasi istikrar olur, siyasi istikrar olursa ekonomik istikrar olur. Bunun hepsi birbirine bağlı. Biz çağdaş toplumu arıyoruz, açık toplum, sivil toplum, konuşan toplum, kendi haklarına sahip toplum, kendi haklarını bilen ve arayan bir toplum; nemelâzımcı toplumdaki buraya geçtiğimiz zaman birçok meseleler hallolur. Katılımcı toplum.

İşte önümüzde açılmış bulunan yılların sanıyorum ki Türkiye'nin kalkınmasına çok daha süratle katkıda bulunması, öyle bir ortamın gelişmesine bağlı. Biz Türkiye'de siyasi yönetim olarak bütün vatandaşlarımızı teşvik ediyoruz. Konuşun, düşüncelerinizi söyleyin, yanlış olan şeyleri söyleyin, doğrusunu söyleyin veya yanlış - doğru demeden bütün düşüncelerinizi söyleyin ki, bundan ülke yararlansın.

Türkiye'de ziraat mühendisi, Türkiye'nin gelişmesine sessiz sedasız çok büyük katkıda bulunmuştur, yeni katkılar aranıyor, yeni katkılar isteniyor, hepimizden yeni katkılar isteniyor. Bu katkıları vermeye hepimiz hazırız.

Bu sempozyuma başarı diliyorum. Bu sempozyum sonunda çıkaracağınız neticeleri alacağız. Agro endüstri üzerine, ki gıda sanayii dolayısıyla geldim konuştum burada, agro endüstriye çok büyük önem veriyorum. Agro endüstri, bu işin üretim kadar ruhudur. Üretmek yetmiyor, bu ürettiğiniz meyve sebzenin yüzde 40'ı yollarda telef oluyor, hallerde telef oluyor. Muhafaza edebilme, işleyebilme, bir yere taşıyabilme, artı katma değerini işe yaraması ve refah; onları arıyoruz.

Sempozyuma başarılar diliyorum. Sempozyum sonunda çıkacak neticeleri Hükümet olarak en ufak teferruatına kadar değerlendireceğimizi de söylüyorum.

Böyle güzel bir toplantıya bu kadar itibar ettiğiniz için de daha çok itibar edilecektir bu toplantılara, bilhassa meslek kuruluşlarına bunu her zaman söylüyorum. Meslektaşlarımın, ki hepinizi biliyorum, daha çok kişiselsiniz, hepimiz öyleyiz, mühendis toplulukları genelde öyle. Daha çok bu çeşit toplantılara itibar etmenizi, öncü arkadaşlarımıza, yönetici arkadaşlarımıza destek olmanız diliyorum, hepimizin destek olması sanıyorum ki bunca sene bize verilen emeklerin karşılığını bu ülkeye vermenin fırsatını mutlaka bize verecektir.

Bu güzel toplantıya başarılar diliyorum, hepinize sevgiler, saygılar sunuyorum, hoşçakalın diyorum.

AÇILIŞ KONUŞMASI

Necmettin ERBAKAN
RP Genel Başkanı

Muhterem Başkan, muhterem hazır olan kardeşlerimiz ve kıymetli ilim adamlarımız, hepinizi hürmetle, muhabbetle selâmlıyorum. Sözlerime başlarken önce, memleketimizin bu kadar önemli bir temel meselesi üzerinde bu çalışmalarını tertip etmiş olan Ziraat Mühendisleri Odasının Kıymetli Başkan ve yöneticilerine teşekkürlerimi arz ediyorum. Bu toplantıya teşrif etmiş olan siz kıymetli arkadaşlarımıza ayrıca teşekkürlerimizi arz ediyorum.

Bu beş günlük çalışmanın bütün milletimiz için hayırlı olmasını diliyorum. Bu salonda beş gündür Türkiye'mizin 2000 li yıllara giderken tarım konusunu her yönüyle inceleyen bir çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmanın, ülkemiz için ne kadar önemli olduğu açıktır. Bu çalışmada ne yapılmak isteniyor aslında? şu anda Türkiye'de tarımımızın durumu nedir? bu durumu düzeltmek için ne yapmak lâzım, yapılması icabedenleri nasıl yapmak lâzım? Bu çalışmaların gayesi bu konuları açıklığa kavuşturmaktır. Bu meyanda, bu işleri yapmak bakımından sonunda sorumlu olanlar siyasi partilerdir, onlar işbaşına gelecekler, ülkede bu konularla ilgili genel hizmetleri tanzim edecekler, yürütecekler, böylece biz millet olarak arzu ettiğimiz hedeflere ulaşmak imkânını bulacağız.

Siyasi parti yöneticisi arkadaşlarımızın buraya gelip yaptıkları konuşmaları bendeniz dolaylı yoldan takip ettim. Hemen belirteyim ki, benden önce konuşmuş olan arkadaşlarımızın konuşmalarında iki şeyin var olduğunu, ama çok önemli iki şeyin de yok olduğunu görüyoruz. Bu varolan şeyler şunlar; bugün Türkiye'deki tarımımız hakikaten gerilemiştir, beklenen hamle yapılamamıştır, şikâyetler vardır, bunları sıralıyorlar, bunun arkasından da temennilerini sıralıyorlar. İyi ama, siyasi partiler, bu şikâyetlerin sebeplerini bilecekler, bu sebepleri ortadan kaldırmak nasıl olacak, o beklenen hedeflere nasıl ulaşılacak asıl bunu ortaya koymak mecburiyetindedirler, ama görüyorum ki, arkadaşlarımızın yaptığı konuşmalar içi boş bir kitap; birinci sayfa var, sonuncu sayfa var; asıl içerisinde yapılması icabeden şeyler yok, şikâyetler yazılmış, şöyle şöyle olması lâzımdır diye temenniler sıralanmış. İyi güzel de bu noktadan o noktaya nasıl getirilecek. Bu toplantının asıl maksadı budur, asıl maksadı maalesef arkadaşların konuşmaları arasında göremiyorum. Onun için, ben aslında

Ülkemiz adına iŖte bundan Ŗikâyetçiyim ve bütün bu kabil meslek kuruluŖlarının bu hususta siyasi parti liderlerini hakikaten ülke meselelerinde çözüm üretmeye teŖvik etmelerinde büyük yarar görüyorum. Bilhassa panelerde mit ediyorum ki hizmeti odalarımız, mensupları adına gayretle yerine getirmeye çalıŖmaktadır ve onların gayretiyle ülkemizdeki bu yadırganacak olan durumun düzeleceğini mit ediyorum.

Bu açıklamaları yaparak konuŖmama görmemin sebebi Ŗudur; ben, öbür arkadaŖlarımıza benzetmek istemiyorum, yani huzurlarınızda birtakım Ŗikâyetleri dile getirip birtakım temennileri arka arkaya sıralarsam, asıl bu çalıŖmaya faydalı katkıda bulunmamıŖ olurum. nce hakikaten ülkemizde gerçek durum nedir, bu duruma niçin dŖyoruz; bunun sebeplerini ortaya koymak mecburiyetindeyiz, yani hakiki bir teŖhis, bir doktorun hastaya yapması gelen teŖhisi yapmaya gayret etmeliyiz, sonra da o sebepleri ortadan nasıl kaldıracadığımızı, tedaviyi nasıl yapadığımızı, tedavinin nasıl mümkün olabileceğini, ortaya koymak mecburiyetindeyiz ki, bu çalıŖmalara katkıda bulunalım, milletimize karŖı hizmetimizi yapmak bakımından böylece görevimizi ifa etmiŖ olalım.

Ben size, bu konferansla ilgili konuyu bu açıkladığım sebeplerden dolayı kısaca zet halinde altı bölümde takdim etmek istiyorum.

Birinci bölüm; bu konunun önemi; bunu kısaca belirteceğim. İkincisi, bizim isterseniz 20, isterseniz 50 senelik bir perspektifte tarımımız nereye gdiyor, durum nedir; bunu belirtmeye çalıŖadıđım. çnc olarak, bugün bulunduğumuz nokta, dördüncü olarak, bu noktaya niçin gelmiŖiz, bunun sebeplerini teŖhis olarak ortaya koymak istiyorum. Sonra bunları nasıl düzeltmek imkânı vardır ve bunları düzeltmek için bugünkü siyasi durum nedir, bu durum bunları düzeltebilir mi, düzeltemez mi, ne yapabilir? Aslında, ne yapılması lâzımdır konularını orta yere koymak suretiyle faydalı olmaya çalıŖadıđım inŖaallah.

nce, bir defa konunun ehemmiyeti bakımından Ŗu birkaç noktayı belirtmek istiyorum. Tarım, hayati bir konudur, olsa olur, olmasa olur diyemeyiz. Bugün yer yüzünde Ŗu gerçek açıkca bilinmektedir ki, insanlar sıcak harplerden dolayı ölüyor, kanserden, hava kirliliğinden, trafik kazalarından ve çeŖitli sebeplerden insanlar ölüyor; ama, ne yazıkki bugün yeryüzünde insanların en büyük ölüm sebebi maalesef açlıktır. FAO verilerine göre 1980'de açlıktan ölenlerin sayısı 10 milyon, 250 bin çocuk yeterli beslenme olmadığı için kr doğdu, 100 milyon insan bugün açlık sınırında idi; 1983'te ne oldu, hemen 3 yıl sonra 870 milyon insan açlık tehlikesiyle karŖı karŖıya bulunuyor. GeliŖmekte olan 49 ülkede 368 milyon insan yetersiz besleniyor. Bütün bu rakamlar ne gösteriyor; insanlığın, tarım bakımından çok önemli

bir sorunu mevcuttur. Bugün dünyadaki 6 milyar nüfusun 500 milyonu aç bulunmaktadır. Bu açlık da gün geçtikçe artıyor. Meselâ, 500 milyonluk Afrika'da bugün 300 milyon aç var. Yapılan bir hesaba göre 2000 yıllarının sonuna göre Afrika nüfusu 1,5 milyar olacak, bugünkü tandans gidecek olursa 1 milyar insan aç kalacak. Bu ne demektir? yer yüzünde huzurun devamı mümkün değil demektir. Bu aç insanlar oturup da kendileri üzerinde yapılan sömürüye seyirci kalmayacaklardır, gerekirse zora, şiddete başvurmaya mecbur kalacaklardır, yer yüzünde huzur dahi kalmayacaktır. Yeryüzündeki imkânlarla 90 milyar insanı bugünkü teknik imkânlarla ve bilinen verilerle beslemenin mümkün olduğu hesaplanmaktadır.

Emperyalist ülkelerde aslında bu geri kalmış olan ülkelerdeki açlık tehlikesini önleyecek hem mali imkânlar vardır, hem teknik imkânlar vardır, hem de üretim fazlalığı vardır; ama, ne yazıkki emperyalist ülkeler bunu ortadan kaldırmak için yardımcı olmuyor; tam tersine, bugünkü faizci kapitalist sistem vasıtasıyla bu ülkelere faizle borç veriyorlar, bu ülkeler, daha büyük borçların altına giriyor, yıldan yıla borçları artıyor, aç nispetleri artıyor, teknolojik farklılık artıyor, dünyadaki denge ve daha doğrusu denge-sizlik hızla artıyor. Yapılan hesaplara göre 1992 yılında dünyadaki bütün bu açlık ve gıda yetersizliğini karşılamak için 90 milyar dolarlık ihtiyaç var olduğu halde, maalesef emperyalist ülkeler bir yılda 360 milyar doları silâhlanmaya veriyorlar, 90 milyar doları insanların açlıktan kurtarılmasına tahsis etmiyorlar. Bu emperyalist ülkelerdeki sadece gıda ısrafı, üretimden tüketime kadar zincirdeki yüzde 10-20 kayıp eğer ortadan kaldırılacak olsa bu kayıp dahi açların doyması, bütün insanlığın açlıktan kurtulması için kâfi gelecektir. Halbuki, emperyalist ülkeler bunu yapmıyor, ne yapıyor; bu ülkelerde bilakis nüfus planlaması tatbik etmek suretiyle, insanların azalmasına, buradaki insanların çeşitli yoldan yok olmalarına gayret etmektedir. Böylece bu konuştuğumuz konular yer yüzünde insanlık için tarımın ne kadar önemli bir konu, ne kadar hayati bir konu teşkil ettiğini göstermektedir.

Konumuzun diğer önemli noktası ise Türkiye açısından; biz yakın vakte gelinceye kadar kendi tarım ürünleriyle kendisini besleyebilen 7 ülkeden bir tanesiydik; ama, ne yazık ki geçtiğimiz yıllarda yanlış tarım politikaları yüzünden Türkiye bugün dışa bağımlı hale gelmiştir. 1990 yılında 1 milyar 323 milyon dolarlık tarım ürünü, 1 milyar 161 milyon dolarlık da tarıma dayalı sanayi ürünleri, yani toplam olarak 2,5 milyar dolarlık tarımla ilgili ithalat yapacak hale geldik. Bu ithalatımızın içerisinde 678 milyon doları, 1990 yılında gıda sanayii ürünüdür. Türkiye et, süt, süttozu, peynir, yaş meyve, sebze, muz ithal ediyor, canlı hayvan ithal ediyor. Bütün bu ithalat karşısında da bu ürünlere ait yerli üretimimiz geriliyor ve iflâs ediyor.

Hattâ Türkiye elma ve ispanak ithal ediyor. İşte Türkiye'nin acıklı halı budur.

Diğer yandan, biz böylece dışa bağımlı hale geliyoruz. Allah vermesin, herhangi bir ambargoyla karşılaşsak, kendimizi savunamayacak duruma geliyoruz ve bağımsızlığımızı kaybedecek yola itiyoruz. Bundan başka, milli gelirin içerisinde tarımın, bir tarım ülkesi olduğumuz için temelde her zaman büyük payı olagelmıştır, ama ne yazık ki, şimdi yıldan yıla son 20 yıllık durumu dikkate aldığımızda milli gelir içerisindeki tarımın payının hızla düşmekte olduğunu görüyoruz. Sadece 1974-1977 arasında bir müspet gelişme olmuştur. Hemen işaret etmek istiyorum, 20 yıllık bir tabloyu incelediğimiz zaman ancak genel tendans yukarıdan aşağı kadar düşmedir. Bakınız birkaç rakamla bu gerçeği ifade etmiş olayım.

Tarımın milli gelir içindeki payı 1963 senesinde %35,8 idi, bütün gayri safi milli hasılanın yüzde 36'sı tarım gelirleri idi, 1973'te bu rakam yüzde 23,7'e düşmüştür, 1974-1977 arasında 23'ten tekrar 26'ya çıkmıştır, 1977'den sonra yine sürekli olarak düşmüş ve 1990'da yüzde 16,3'e inmiştir. Bu durumda, tarımda nasıl geriye doğru gittiğimizi açıkça göstermektedir. Bu böyle oluyor da ne oluyor? milli gelir içerisindeki tarımın payının düşmesi demek, tarımda yaşayan nüfusumuzun, yani köylü ve çiftçi kardeşlerimizin fakirleşmesi demektir. Bugün hâlâ nüfusumuzun yarısı tarımda yaşamaktadır. Bu tarımda yaşayan insanların bugün bulunduğumuz noktada milli gelir içindeki payı 1/6'dır demek, buradaki insanlarımızın ortalama gelirleri Türkiye ortalama gelirin 1/3' ü demektir; ama, aslında gerçekte durum daha fecidir. Çünkü, Türkiye'de zaten gelir dağılımı bozuktur, Türkiye genelinde gelir dağılımına baktığımızda, nüfusun yüzde 20'si milli gelirin yüzde 56-57'sini paylaşmaktadır. En altta bulunan grup, ki köylülerimiz maalesef bu gruba dahildir, bu grup milli gelirin yüzde 4'ünü paylaşmaktadır. Şimdi siz bir de bu en alttaki grubun köyde yaşayanlarının daha da düşük olduğunu dikkate alacak olursanız, bu taktirde bizim köyde yaşayan insanlarımızın ortalama olarak fert başına gelirin 100 doları bile bulmadığını görürüz. Onun için, Türkiye'de birtakım hileli hesaplara göre, 1800-2000, hattâ 2600 dolar fert başına gelir diye yapılan bu hesaplar aslında gerçeği yansıtmıyor ve bu makro ortalama hesabın içinde bizim tarım kesimimiz, köylümüzün durumuna bakacak olursak, burada fert başına milli gelir ortalama 100 doları bile bulmamaktadır, yani Türkiye'nin içinde bir Bangaldeş vardır, bu Bangaldeş de tarımla uğraşanlardır. Bizim tarımımız gelişecek ki bu insanların refaha kavuşsun. Tarımın ithalat içindeki payı gittikçe artıyor, ihracat içindeki payı da gittikçe azalıyor. Onun için, kötü bir yoldayız, tehlike çanları çalmaktadır. 1986'da 11 milyar 105 milyon dolarlık ithalatın içinde tarım ithalatımız 450 milyon dolar, yani ithalatın yüzde 4'ü, 5 sene sonra

1990'da toplam ithalat 22.3 milyar dolara çıktı, tarım ithalatı 2,5 milyar dolara, yani yüzde 11'e çıktı, takriben 500 milyon dolardan 2.5 milyara çıkıyor tarım ve tarıma dayalı ürünler ithalatı. Buna mukabil, ihracatın içindeki payı ise, aynı şekilde hızla düşmektedir. 1986'da 7 milyar 457 milyon dolar olan ihracatımızın içerisinde tarım ürünleri 1 milyar 886 milyon dolar, yani yüzde 25,3, 1990'a geldiğimizde ihracatımız her ne kadar 12 milyar 959 milyona çıktıysa da, bunların içinde tarım ürünlerinin tutarı sadece 2 milyar 247 milyon dolar olduğu için, tarım ürünlerinin ihracat içindeki payı yüzde 25,3'ten 5 yıl sonra yüzde 18.1'e düşmüş bulunuyor. Görüldüğü gibi, gıda dışarı son derece tehlikelidir, endişe vericidir.

Size ne saydım? Dünyada büyük bir açlık tehlikesi var, gittikçe büyüyor, tarım bunun için mühimdir dedim. Bundan başka, Türkiye'de milli gelirin içerisindeki tarımın payı hızla düşüyor, kendimize gelmeliyiz dedim. İthalatın içinde tarımın oranı büyüyor, ihracatta tarımın oranı küçülüyor. Bunlara ilâveten ayrıca şunu da ifade ediyorum ki, tarımla uğraşan köylümüzün yastığının altında hisse senetleri artacağına borç senetleri artıyor. bu da ülkemizi bir sosyal felâkete sürüklemektedir.

Batıda bugün gördüğümüz büyük sanayi şehirleri, asırlar boyu tarımın verimli bir şekilde yapıldığı ovaların ortasına kurulmuştur. Çünkü, orada çalışan köylüler tarımdan kazanç elde ettiler, o kazançları şimdi bugün önümüze Münih'te falanca fabrikadaki falanca tezgâh olarak gelmiş, şimdi hem tarımdan, hem de sanayiden kazanıyor. Bize gelince; bizde onlardan çok daha verimli, büyük ovalarımız var, bizim ovalarımızda sadece Ziraat bankasının haciz memurlarının kuyruğu büyüyor. İşte Batıyla aramızdaki fark budur. Öyleyse, çok mühim bir ülke meselemiz var. Bu itibarla, konuştuğumuz konu hayati önemi haizdir, sadece insanların yaşamı bakımından değil, yer yüzündeki barış bakımından da çok mühim bir meseleyi konuşuyoruz. Tarım, bir ülkenin ekonomisinin temelidir, bütün ülkenin refahı bakımından çok mühimdir. Hele Türkiye'de nüfusun yarısı köyde yaşadığına göre, köyde yaşayanların refahı, kalkınması doğrudan doğruya tarıma bağlıdır. Tarım, bağımsızlığımız bakımından mühimdir, herhangi bir ambargoya karşı dayanabilme gücümüz bakımından mühimdir. Tarım, ülkemizin istihdamı bakımından, bölgelerarası dengesizliği gidermek bakımından, sanayileşmesi ve kalkınması bakımından mühimdir. Meselâ Güneydoğu Anadolumuzda dengesizlik var, nasıl gidereceğiz; bu meselenin çözümünde dahi çok büyük bir tarım potansiyeli var, bu tarım potansiyelini harekete geçirmek mecburiyetindeyiz. Hangi ülke meselesini ele alsak, onun da işin sonunda gelip tarıma dayandığını görüyoruz. Öyleyse, çok mühim bir mesele konuşuyoruz, ondan dolayı da Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı ve teşkilâtının mensubu kardeşlerimizi bu kadar önemli bir konuyu ortaya koymuş olmalarından dolayı tebrik ediyorum.

Bu çalışmaların hakikaten bu hayati memleket meselesi bakımından faydalı olmasını bir kere daha diliyorum.

Şimdi geliyorum tarımımız geriliyor, tarımda bir türlü beklenen hamleyi yapamamışız, bütün göstergeler geri gidiyor ve bir felaketi haber veriyor. Niçin geri gidiyor, işte şimdi burada teşhisi yapmak istiyoruz. Teşhisi yaparken önce bazı gerçekleri tespit etmekte yarar görüyorum. Birincisi, Türkiye'miz, tarım bakımından çok büyük potansiyele sahip bir ülkedir. Bu, ne kadar şükretsek az olacak bir büyük nimettir. Çünkü, ülkemiz, bitkisel tarım bakımından 27.7 milyon hektar tarım arazisine sahiptir. 20.2 milyon hektar orman arazisine sahiptir, 8 bin kilometreyi geçen deniz ve akarsu kıyılarımız vardır, su ürünleri bakımından arz ediyorum ve aynı zamanda sulamayla ilgili. Diğer yandan, hayvancılıktaki bütün telefiyata rağmen, 12 milyon büyükbaş hayvanımız, 53 milyon küçükbaş hayvanımız, 6 milyon süt ineğimiz vardır. Bu potansiyelle Türkiye hem bitkisel, hem hayvansal tarım üretimleri bakımından büyük potansiyele sahip bir ülkedir. Ancak, ne var ki bu potansiyelde verimimiz çok düşüktür. Bu potansiyelimizdeki verime kısaca bir bakış yapacak olursak; meselâ, buğday üretimi 1960'da 8 milyon 450 bin tondu, üretimimiz çok düşük, verime sonra geleceğim; 1970-1974'te 10 milyon ton buğday üretimi, 1974-1978 arasında 10 milyon tondan 18 milyon tona çıkmıştır. 1978'den sonra 1980'e kadar düşmüş, 16 milyon tona, o günden bu güne kadar 16 milyon tonla 20 milyon ton arasında iklim şartlarına bağlı olarak değişmiş ve olduğu yerde kalmıştır. Hayvansal üretim bakımından da Türkiye 1972 yılında 181 bin ton et üretimi yaparken, 1974 yılında bu 225 bin tona çıkmış, 1977'de kamu ve özel kesimdeki et üretimi toplamı 625 bin tona çıkmıştır, o günden bu güne kadar maalesef bu hususta bir artma elde edilememiş, takriben 300 bin ton civarında kalmış ve 1988 yılında 280 bin ton et üretimine düşmüştür. Üretimde görüldüğü gibi, 1974-1978 arasında bir canlanma olmuş, ama 20 senelik dönemde beklenen hamle yapılamamıştır. Verimimiz de genelde düşüktür.

Bizde buğday verimi 2730 kg/hektar, Almanya'da 5820 kg hektar başına. Et karkas ağırlık bizde 117 kg., Amerika'da 278 kg. Bir inekten bir yılda alınan süt miktarı bizde 1200 kg., Almanya'da 4792 kg., Amerika'da 6214 kg. Diğer yandan, bizde daha ziyade bütün bu ürünler ham olarak ihraç ediliyor, diğer ülkeler ise bunları işliyorlar. Bizde birim tarımsal alandan elde edilen nihai gelir 1 ise, Pakistanda 1.5, Hollanda'da 17.5, Japonya'da 21'dir. Yani, tarım ürününü sadece verim bakımından değil, bu elde edilmiş olan ham ürünleri işleyip değerlendirme bakımından da diğer ülkelere nazaran çok geriyiz, tarım sanayii bakımından da çok geri durumdayız Pakistan'a nazaran, Yunanistan'a nazaran bile.

Şimdi gerçekleri tespit ediyoruz; birinci tespit ettiğimiz gerçek,

Ülkemizin potansiyeli büyüktür. İkincisi, buna rağmen üretimimiz düşüktür; buna rağmen verimimiz düşüktür. Dördüncü bir gerçek de; diğer ülkeler tarımlarında büyük hamleler yaptıkları halde son yıllarda, biz bu hamleyi yapabilmif değiliz.

Buyurun işte AT lkeleri, 1970-1990 arasında 20 yıllık bir plan uyguladılar. Çünkü, İsrail Harbinin arkasından Kral Faysal bildiğiniz gibi petrol fiyatlarını arttırdı, batı şoke oldu. İlk defa Müslüman lkelerinin elinde çok mühim bir silâh olduğunu gördü. Bu petrolü silâh olmaktan çıkarmak için hemen enerji komisyonunu kurdular, gayet ciddi çalışmalar yaptılar, petrolün varilini 40 dolara dayanmifken 6-7 dolara kadar düşürdüler. Petrol silah olmaktan çıkardılar, kendi meselelerini ciddi olarak ele alıp çözdü adamlar; ama, bir noktayı daha gördüler ki, bugün petrol bize silâh olarak kullanılıyor, biz tarım ürünlerini dışarıdan alan bir ülkeyiz, ya yarın bize karşı tarım ürünlerinde de ambargo konursa; yleyse bunu da ciddi olarak ele alıp çözmeliyiz dediler ve AT lkeleri böylece 1970'den 1990'a kadar 20 yıllık bir kalkınma planını uyguladılar. Eskiden tarım ürünleri ithal eden ülke iken, şimdi tarım ürünü ihraç eden ülke haline dönüşmüşlerdir.

ABD, 1945'ten 1975'e kadar 30 yıllık bir kalkınma planı uyguladı, hattâ Macaristan 1974-1982 arasında 8 yıllık bir kalkınma planı uyguladı. AT lkeleri, kalkınma planı uygularken ne yaptılar; önce teşvikler getirdiler, bütün çiftliklerini modernize ettiler. Bu teşvikten 85 bin adet çiftlik yararlandı, çiftlik başına yaptıkları ödeme 120 bin ECU, 1 ECU 1,3 dolar, yani 200 bin dolar çiftlik başına ödeme, yani 1 milyar lira. Böylece çiftliklerini 1 milyar lira parayla modernizasyon için desteklediler ortalama çiftlik başına. Bir tek ifti başına 60 bin ECU, İlâve ifti başına 20 bin ECU destekleme yaptılar. Bundan başka, kendileri FAO diye bir organizasyon kurdular. Bu organizasyon, yönetim yönlendirme, tek bir organizasyon altında yürütülecek dediler ve bütün bu tarım kalkınmasını ciddi bir organizasyonla ele aldılar. Bu organizasyona ilâveten kendi tarımlarını korudular, tarımlarında üç ayrı fiyat uyguladılar. Birisi hedef fiyat, birisi müdahale fiyatı, birisi de eşik fiyat dedikleri fiyattır. Bunun mnsı, şundan aşağıya tarım ürünü düşmeyecek, düşerse devlet hepsini satın alıyor. Bu teşkilât bir güvence veriyor üreticilere. Dışarıdan daha ucuz ithal ettirmiyor, dışarıdan yapılan ithalata azami bir fiyat koyuyor, şundan daha yüksek bunu bize satamazsınız diyor, o fiyat düşük, içeriye ithal ederken, prelevman dediğimiz özel bir gümrük koyuyor ve bu dışarıdan ucuz ithal ettiği tarım ürünlerini içeriye yüksek fiyatla satıyor. Böylece içerideki fiyata eşit hale getiriyor. İşte üç ayrı fiyat; taban fiyatı, ithalatın en yüksek fiyatı ve piyasada satılacak olan fiyat. Bunlar vasıtasıyla kendi üreticilerini, bütün bu çiftçileri güvence altına aldılar. 20 yıl ciddi bir çalışma yaptılar, her şey belli, her şey programlanmış ve böylece tarımlarında bir büyük hamle meydana getirdiler.

Amerika aynı hamleyi 1945-1957 arasında yaptı. Bu hamlesi esnasında 25 milyon ineğini 11 milyona indirdi. Inek verimini 2500 kg/yıldan 5 bin kg/yıla çıkardı. Toplam üretim 52.6 milyon tondan 55 milyon tona çıktı. Yem tüketimini 62.8 milyon tondan 40.3 milyon tona indirdi, tarımını rasyonelize ediyor. Böylece sadece yem değerinden 3.7 milyar dolar tasarruf etti, süt fazlalığından dolayı elde etmiş olduğu ilâve gelir 1.3 milyar dolardır, yem ve sütten elde ettiği ilâve gelir 5 milyar dolardır.

Bu ülkeler, üretim dışı, yani kendi istihlâklarından daha fazla yaptıkları bu üretimi de gelip bizim işçilerimize müdahale ederek bize satmışlardır. Yani, aldıkları tedbirler, sadece kendi üretimlerini artırmak değil, dışarıya da ihraç etmenin her türlü tedbirlerini alarak bu gelişmeleri yapmışlardır.

Macaristan, Holştayn Assosiation ile bir mukavele yaptı 1974-1982 arasında, süt verimini 2300 lt/yıldan 4200 litreye çıkardı, inek adedini 800 binden 650 bine düşürdü, süt üretimini 1.800 milyon tondan 2.7 milyon tona çıkarttı. Eğer biz bu projelere benzer bir proje tatbik edecek olursak, bu takdirde, sadece tarımda verimi artırmak süretiyle en aşağı yılda 14-15 trilyon liralık bir ilâve gelir elde etmemiz mümkündür. Onlar bu hamleleri yaptılar, biz maalesef yapamadık. Bu sebepten dolayıdır ki, size 5 tane gerçek sıraladım. Bu gerçekler nedir, önce bir defa durumumuzu tespit ederken, bir defa bizde görüldüğü gibi tarımda potansiyelimiz yüksek, üretimimiz düşük, verimimiz düşük; diğer ülkeler hamle yaptılar, biz yapamadık ve geri gidiyoruz bütün bunları yapamadığımız için.

Şimdi teşhise başlıyorum; niçin tarıma gereken önemi verilmiyor? Lâfi yapıyor, buralara gelip nutuk atılıyor, sonra buradaki nutuktan başka nutka gidiliyor. Nutuk, nutuk, nutuk! Tarım nerede? Tarım kendine dönüyor. Tarıma gereken önem verilmiyor. 1990 yılında programlanan sabit sermaye yatırımı tarım için yüzde 12.8, sabit sermaye yatırımlarının yüzde 12.8'i tarıma yapılacak dendi. Bu, aslında düşük bir nispettir. Tarımın büyük önemi karşısında bu nispetin daha büyük olması lâzım gelir. Ben şimdi, onun üzerinde durmuyorum, programda bu olduğu halde gerçekleşen sadece yüzde 6'dır. Siz, ülke imkânlarından tarıma bir şey tahsis etmezseniz bu tarım nasıl kalkınır, lâfla kalkınır mı? Tarımın kalkınması lâzımdır diye ben burada döne döne 500 kere söylesem beş paralık iş üremez orada. Burada konuşmak marifet değil, oraya gidip terlemek marifet. mikrofondan mikrofonu koşarak iş olmaz, şantiyeden şantiyeye koşarak iş görülür. Baş meselemiz budur.

İkincisi, tarımın teşvik edilmesi lâzım bu durumdan kurtarılması için. Halbuki bizdeki teşvikler kifayetsizdir. Teşvik ediyoruz diye verdiği tarım

kredisinin faizi yüzde 46-54. Bu nasıl teşvik. İsmi var cismi yok. Öbür taraftan, bu teşvikler hiçbir zaman ciddi politikayla yürütülmedi. Yem desteği: 1.1.1985'de faturanın yüzde 25'ini teşvik olarak ben ödeyeceğim dedi. 1.5.1987'de iki sene sonra yüzde 25'i dedi, 1.5.1988'de üreticiye intikal eden miktar üzerinden kilo başına 40 lira ödeyeceğim dedi, 15.8.1989'da ise yem desteğini kaldırdı. Buyurun, her sene yeni bir şey . Böyle politika olmaz, böyle ülke olmaz. Bütün bu teşvik dedikleri şeylerdeki büyük faizler de, meselâ hayvancılarının hepsini iflâs ettirdi. Şimdi ülkemizin birçok yerinde boş ahırlar var, içinde hayvan yok. Sözde teşvik edilerek bunlar aldırıldı, arkasından bu hayvanı besleyeci olan insanlar faizini bile ödeyemediler, perişan oldular. Niye dağıtıldı bu hayvanlar? çünkü, Avrupada hayvan fazlası var. Biz de onların sömürgesiyiz, en kolay bize hükmediyorlar, o hayvan fazlasını bize satacak, faizli krediyi, faizini alıyor,kredisini alıyor, biz iflas ediyoruz, elimizde boş ahırlar kalıyor. Öbür taraftan, tarıma ayrılan kredi de fevkalâde yetersizdir.

1980'de mevcut bankaların toplam kredileri 789 milyar liraydı. Bunun yüzde 18,5'i, 145 milyar lirası tarıma ayrılıyordu. 1989'da 31 trilyonluk genel mevduat bankaları kredisinden tarıma sadece 5 trilyon, yani yüzde 16. Bizim, tarımda ilerleme, hamle yapmamız lâzım gelirken buraya yapılan teşvikler küçültülüyor, imkânlar daraltılıyor. Bu şartlar altında tarım nasıl gelişir? Birinci olarak ifade ediyorum ki, bizim bu hale düşmemizin sebebi yönetimdir, ülkenin genel yönetimi tarıma gereken ehemmiyeti vermiyor. Lâfını yapıyor, gerçekte yaptığı hiçbir şey yok.

İkinci konu, ülkemizde teknik bilgi ve organizasyon bakımından noksanlığımız var. Bitkisel tarımda 5 girdi çok mühimdir ve bu girdiler tam zamanında ucuz ve yeterli olarak temin edilmelidir. Bu girdiler; kaliteli tohum, yeterli gübre, sulama, ilaçlama, makine ve teçhizat. Bunlar bizde zamanında olmuyor. Ucuz ve yeterli olmuyor. Çünkü, bir bakımdan bilgi yetersizliğimiz var. Makine parkı kifayetsizliğimiz var. Tarlalar bir yandan mera olarak kullanılıyor, hâlâ mera olarak işini bitirmemiş ki, bunu ekine çevirebilsin. Hayvancılıkta da yem, ilaç, nesil ıslahı ve suni tohumlamanın bilgiyle yapılması lâzım, ciddi bir elden yürütülmesi lâzım. Bu sebepten dolayı, Türkiye'de tarımı kalkındırmak bakımından, bilgi ve organizasyon bakımından noksanlığımız olduğunu kabul edelim.

Diğer taraftan, sahipsizlik, politikaların belirsizliği ve değişkenliği: Türkiye'de üretim planlaması yok. İşletmelerin büyümesi yerine, sahibi yok Türkiye'nin, gittikçe küçülüyor, miraslar yoluyla ve çeşitli yollarla. Tarımı tahrip edecek ithalat yapılıyor. Bundan başka yönetim, eyyamcı ve taklitçidir, gününü gün ediyor, bu meselelere dönmüyor. Genel olarak söylüyorum, Türkiye'nin karakteri bu. Taklitçiden maksadım ne? Batının po-

litikalarına boyun eğiyor, onları benimsiyor. Milli görüş yok. Bakınız, Tarım Bakanımız Fehim Adak Bey, vaktiyle Bakanlar kuruluna bir defa iki demet dosya ile gelmişti. Dosyalardan birisi, FAO adına gönderilen bir uzman heyeti sözde; Çukurova'da biz tarım verimini nasıl arttırmışız; üç sene çalışmış, bunun raporları. Öbürü de, Fehim Adak Bey'in, Tarım Bakanı olur olmaz, bu rapor hakkında bizim uzmanlarımıza hazırlattığı rapor. Bizim uzmanlarımız diyor ki; "Bu FAO adına gelen heyet aslında bizim Çukurova'da zirai verimimizi artırmak için çalışmamış; burada yetişen Yafa portakalları İsrail'in Yafa portakalından çok daha güzel oluyor, Avrupa'da bizim Yafalarla rekabet edemiyorlar. Bu adam, dolaylı yoldan bize Çukurova'da Yafa portakalı yetiştirmemizi önlemek için bu raporları veriyor." İşte yabancı uzmanların yaptığı budur.

Bizde demir çelik fabrikalarının kurulması 1925 senesinde TBMM Komisyonunda karar altına alınmıştı. Biz de demir çelik kuracağız denmiştir, Avrupa ve Belçika'dan uzman getirilmişti, o uzmanlar " Siz demir çelik fabrikası kuramazsınız, şeftali yetiştirin" diye rapor vermişler, 1935'de bir daha uzman getirilmiş, yine aynı şekilde rapor verilmiştir; ancak, 1939'da işte buraya kurulacak ve hemen başlanacak; harp tehlikesi geldiği için, bundan dolayı Karabük demir çelik kurulmuş. Yabancı uzmanlara baktığımız zaman sadece perişan oluruz, bizi perişan eden sebeplerin temelinde işte bu taklitçilik, Batılılara güvenmek yatıyor, halbuki onlar böyle maksatlı raporlar veriyor.

Bundan başka, bizde tarım için yapılan ödemeler yetersiz ve vaktinde yapılmıyor. Tarımda erozyon var; rüzgâr, yağış, kötü kullanma yönünden, suni gübreler hâlâ bilgisiz kullanılıyor, sulama yanlış yapıyor.

Eğer GAP'ta tarım yapacaklar şimdiden eğitilmezse o bütün tarihin en verimli ovaları yarın çorak hale gelebilir. Bundan dolayıdır ki, hepsi ayrı ayrı öneme haiz konulardır. Bir de bu hale düşmemizin diğer bir sebebi de kayıp ve ısrafdır. Ülkemiz sahipsiz. Önce işgücümüz kayboluyor, tarımda nüfusumuzun yüzde 50'si çalışıyor, halbuki Almanya'da yüzde 5, Amerika'da yüzde 3. Demekki biz işgücümüzü bu sahada ısraf ediyoruz.

Bitkisel kayıplarımız, nadastan yılda 12 milyon ton mahsül kaybediyoruz, dünyanın hiçbir yerinde nadas kalmamış. Alınan tedbirlerle biz bu sahaları mutlaka tarıma her yıl kullanılabilir, elverişli hale getirmek mecburiyetindeyiz.

Bundan başka, sertifikalı, bol verimli tohum kullanmak mecburiyetimiz vardır. Halbuki, bu tohum meselemiz halledilmemiştir.

Az gübreleme oluyor ve bizde tabii gübreleme yapılması gerekirken,

tabii gübreler tezek olarak kullanılıyor, bilhassa Doğu Anadolu'da buralara mutlaka kömür götürmeliyiz ve buradaki tezek gibi tabii gübreyi tarlaya vermeliyiz ki tarlanın toprak yapısı güçlensin ve bir defa gübrelediğimiz halde 3-4 yıl verimli mahsul alabilelim. Bizde hasat kaybı yüzde 7,5, diğer ülkelerde yüzde 2,5. Depolama kaybı, bizde tahılda yüzde 4, patatesten yüzde 20. Soğuk depo kapasite azlığı ve pazarlama kaybı sebze ve meyvede yüzde 20-25. Bizde 500 bin tonluk soğuk depo var, Yunanistan'da 2,5 milyon tonluk var. Üretim ünitelerimiz küçük, bizde 6 hektar ortalama üretim ünitelerimiz, ileri ülkelerde en az 15 hektar. Sulanan sahalarımız az, daha sulama işini çok geliştirmek mecburiyetindeyiz. Hayvansal sahada da yine birçok israflarımız var. Meselâ, yerli ırklarımızın ıslah edilmesi lâzım, meralar az ve fakirleşmiştir. Küspe üretimi bizde 500 bin ton, yılda; Belçika gibi ufacık bir yerde 1,5 milyon ton. Üretim üniteleri bizde ufak, ortalama olarak 4 inek; İngiltere'de ortalama üretim ünitesi 80 inek. Teknik eleman ve teknoloji israflarımız var, teknik elemanlarımızı en verimli şekilde kullanıyor değiliz. Bundan başka tüketim kayıplarımız var; hayvansal gıda ve sebze'de yüzde 26, meyvede yüzde 8, toplu yerlerdeki israf yüzde 12,3. Sadece Ankara'da bir yıllık ekme kaybı, 9 bin ton yemekte, 3 bin ton da ekmekte, çöpe atılıyor.

Bütün bunlardan başka, bizim bu hale gelmemizde önemli etkenlerden biri de emperyalizmin tahribatıdır. Onlar bize 1 liralık makineyi 3 liraya satıyor, çünkü onlardan almaya mecbur hale gelmişiz ağır sanayi kurmadığımız için. Oradaki bir makine fabrikası 1 liralık makineyi 3 liraya bize satınca 2 lira kâr ediyor, misal olarak söylüyorum; bu 2 liranın yüzde 50 kurumlar vergisi diye 1 lirasını devlet alıyor, yani devlet ve oradaki makine fabrikası ikisi beraber bir mafya teşkil ediyor, bizi haksız olarak sömürüyor.

Devlet, bu aldığı 1 lirayı götürüyor tarıma sübvansiyon yapıyor. Bugün Almanya'da sübvansiyon 60 milyar dolar. Bu parayı biz veriyoruz, bizim gibi ülkeler veriyor, sömürüldüğümüz için, sömürüden alıyor. O sömürüyle tarımını sübvansiyon ediyor. Şimdi de o tarım ürünüyle geliyor bizim tarımımızı öldürüyor. Çünkü o tarım ürünü bu sübvansiyon ile bizim üretim maliyetlerimizin çok altında, biz eti 10 bin liraya üretiyoruz, onlar piyasaya 5 bin liradan et getiriyor. Aslında daha çoğa mal ediyor, ama devleti onu destekliyor. Bizim tarımımızı geriletmek için. Makineyle sömürmüş, o parayı tarıma aktarmış, tarımda da bizi çökertiyor. Bütün bu paralarla makinede teknolojik ilerleme yapıyor, biz makinede onlara yetişemiyoruz. Tarımımızı da öldürüyor, tarımı da geri bırakıyor. Hani bunlara karşı bizim sahibimiz? Görüyorsunuz bizdeki hali.

Bakin şimdi bir paket açılacak, Dünya Bankası, IMF'deki ağabeyleri görecek, müsaade edecek de öyle açacak. Paket bir türlü açılmıyor. İşte Türkiye...

Onlar gelip neyi kontrol edecekler; aman bunlar tarımı geliştirmesin, aldığı krediyi 5 yıldızlı otele versin. Bunu kontrol edecek onlar.

Milli görüşe dönmeden kurtulamayız, taklitçilikten çöktüyoruz. Onlar 20 senelik plan tatbik ettiler. Şimdi AT'de yüzde 23 buğday fazlası var, yüzde 24 süt, yüzde 12 sığır eti fazlası var. O inekleri bize gönderiyor, fazla çünkü. Bizde ahır çok, getiriyor ve bunu büyük faizle veriyor, bir yandan faizle sömürüyor, bir yandan kendisi kurtarıyor ve de o faizlerin altından kalkamadığımız için hayvanlar telef oluyor elimizde boş ahır kalıyor. Bir taşla kaç kuş vuruyor? Nerede Türkiye'nin sahibi? Türkiye'nin sahibi filanca mikrofona başında konuşuyor.

Tarım ürünleri, bize maliyetlerinin altında veriliyor, onlar sübvansiyon yapıyor. Böylece tarımı ve hayvancılığımızı tahrip ediyor. Canlı hayvan, et, süttozu, peynir hep böylece tahrip oluyor. Kendileri üç ayrı fiyat uyguluyor tarımda, bizim ithalatımızı gittikçe artırıyorlar. İhracatımızda da sömürü mekanizması yürütüyor.

Rusya'da birçok cumhuriyet istiklallerine kavuştu, bu insanlara buğday lazım. Geldiler bizim TMO ile 6 milyon tonluk bir buğday anlaşması yaptılar tonu 75 dolardan. Biz bizi koruyamıyoruz ki, onlar istiyor onlar yapıyor. Bu buğday TMO deposunda yok, ne olacak; dışarıdan temin edip göndereceğiz. Dışarıdan temin ettiğinizde siz bunun tonunu 17 dolara mal ediyorsunuz. Sadece bu anlaşma dolayısıyla 600 milyon dolar zararımız var. Bizim yöneticimiz de meteliğe kurşun atıyor diyor. Bunlara sahip olunmuyor, milyonlarca dolarlar gidiyor. Sahibi kim, kim meşgul olacak bu işle?

Muhterem arkadaşlarım, bakınız size, neden bu hale geldiğimizi açıkladım, çeşitli sebepleriyle; yöneticilerin durumunu söyledim, politikaların yanlışlığını söyledim, hamlenin yapılmadığını söyledim, dış güçlerin tahribatını söyledim. Bütün bunlar üstüste biriktiğinde rakamlar bir felâketi, bir tehlikeyi gösteriyor. Buraya böylece geldik.

Şimdi bulunduğumuz nokta nedir; 2000'li yıllara gideceğiz, şu anda nasıl gidiyoruz? 2000'li yıllara giderken halimiz acıklıdır. Çünkü, yeni bir hükümet işe başlamış, ilk işi ne oldu? bir tasarruf genelgesi çıkardı, bütün yatırımları durdurmak oldu; ama, seçimde millete 620 trilyonluk vaatte bulunmuş, hiç mühim değil. Şimdi mesul insanlar geliyor, "ne beis efendim, süreyi uzatınız, biz vaatte bulduysak bu seçim döneminde demedik ki, çok seneler var, hedef gösterdik diyor" Önce genelgeyle işe başlandı, sonra bir muvakkat bütçe getirildi. Bu muvakkat bütçenin içinde yatırım yok, bu bütçe sadece borç ödemeyi artırmış, memur maaşlarına enflasyonun altında bir artma koymuş, yatırım diye hiçbir şey yok. Sözde Türkiye'nin her türlü yatırımına 4 trilyon kâğıt üzerinde gözüktüyor, hiçbir şey yok. Şimdi ne ola-

cak; yeni bütçe yürürlüğe girinceye kadar tarım gene bekleyecek, sıfır. Yeni bütçe girince ne olacak? Önce 180 trilyon dediler durdular, bugün sabahleyin 205 trilyon lâzım diyorlar. Nedir bu? 75 trilyonu transfer faslı, faize ödeyeceğim diyor; 100 trilyonu memura ödeyeceğim diyor; oldu 175, geriye kaldı 30 trilyon; devletin, memur maaşından başka cari giderleri var. Kâğıt üzerinde 10-15 trilyon Türkiye'nin bütün yatırımına ayırabilecek. Tarıma bundan ne düşecek? Hiç. Ne olacak? 1992 senesinde hiçbir şey olmayacak. Hepsi belli.

Bakınız, eski yıllarda biz yüzde 7 kalkınma hızı yaptık, şimdi kendileri yüzde 5'i temin etmeye asılacağız diyorlar. TÜSIAD bir rapor vermiş, bunlar hep Ortak Pazarı hedef alırlar ya, 2030 yılında, yani 40 sene sonra Ortak Pazarı erişebilmek için Türkiye'nin yılda yüzde 9,8 büyüme hızına ihtiyacı var, yüzde 10 büyümезsek erişemiyoruz. Şimdi bunlar yüzde 5 diyor, 80 yılda Ortak pazara erişemezsiniz. Bu yüzde 5'i tutturabilecekler mi? Hiç mümkün değil, çünkü şu anda yürürlükte olan Altıncı Beş Yıllık Planda, 1988 fiyatlarıyla sabit sermaye yatırımlarının yüzde 8,8 bu yıl artması gösterilmiş. Bir hesap yaparsanız, bu yıl en aşağı 60 trilyon bugünkü fiyatlarla sabit sermaye yatırımı yapılması lâzım ki, yüzde 5 kalkınma hızı elde edilsin. Planın hesabı, 60 trilyon yerine kendisi 15 trilyon koyuyor. Bu ne demek; bu felâket demek. Yüzde 5'i de elde etmek mümkün değildir. Tarıma da hiçbir şey yapmak mümkün değildir bu zihniyetle. Tarımda 7,5 milyon işsiz insanımız var, aslında tarımdan geçinen nüfus oranı yüzde 3-5 olmalı, yüzde 10 desek, nüfusumuzun geriye kalan insanlarına başka iş bulmak mecburiyetindeyiz. Bu insanlarımıza hiçbir yardımda bulunamayacağız.

Bu neden böyle oluyor? Ziraat Mühendisleri Odası, geçen sene tam bu tarihlerde, 7-9 Ocak 1991 tarihinde yine himmet etmiş, Türkiye tarımına ait bir sempozyum yapmış idi. O sempozyuma da Sayın Demirel'i davet etmişdi. Sayın Demirel, geçen sene bu vakit bu toplantıya gelip ne demişti, birkaç cümlesini naklediyorum:

"Sebzenin cenneti olan bir memleketin, sebze veya meyve ithal ederek, sebze meyve yetiştiricisini terbiye ediyorum diye batırmasını da anlayamıyorum. Türkiye'de sebze ve meyve varken başka ülkelerden meyve getirmeyi, süt getirmeyi, et getirmeyi, peynir ve tereyağ getirmeyi fevkalade yanlış sayıyorum."

Şimdi 50 gün oldu iktidar olalı, bunların hepsi geliyor, şu anda ispanak bile geliyor. Sayın Demirel ne vakit vakit bulacak da bu söylediği sözün gereğini yerine getirecek. Bütün bunların hepsine göz attığımızda görüyoruz ki bizde çok şeyler söyleniyor, ancak ne yazık ki ortada icraat yapılmıyor. İşte biz 2000'li yıllara şu anda böyle gidiyoruz. Bu gidişle hiçbir

şey olmaz. Kimse kendini aldatmasın. Bugün yönetim vaktini sadece lâfla geçiriyor, felâketimiz bundan ibaret değil. Şartlar da aynen bizim kalkınmamıza mani olacak şekilde devam ediyor. Önce bir defa Türkiye'de şu anda yürürlükte olan düzen. Bu her şeyin başıdır. Bir faizci kapitalist düzendir. Bu düzende hiçbir sahada teşebbüs yapamazsınız ki tarımda yapasınız. Niye? Ben bir tarım işletmeciliğine adım atmak istiyorum, ne yapacağım; bugünkü düzende bana kredi lâzım. Krediyi nasıl bulacağım? DYP'li bir milletvekili bulup banka müdürüne telefon ettireceğim. Ülkenin gerçeğini ifade etmek istiyorum. Bizde iktidarı ara yere koymazsanız kredi alamazsınız. Farzetki koydum aldım, almış olduğum kredinin faizini nasıl ödeyeceğim. Bunu tarım kredisi diye alsam dahi sonunda işletmeyi yürütmeye çalıştığım zaman ben sadece bankaya çalışmış oluyorum, kendime çalışmıyorum, işletmemi geliştiremiyorum. Ayağımda iki tane pranga var; birisi faiz, birisi de vergi. Daha işe başlarken peşin vergi vereceğim, çiftlik kurdum ya! Bu şartlar altında bir ülke nasıl kalkınır. Önce bir defa müteşebbisin ayağında iki tane pranga var; elde etmiş olduğumuz ürünü alıp kullanacak olan sırtında da iki tane bıçak var, gene faiz ve vergi. Çünkü, bütün maliyetlerin içine bunlar giriyor, fiyatlar üç misli yükseliyor, mal almanın imkânı yok. Üretim çok pahalı, istihdam öyle. Ekmek İstanbul'da 1500 liraya çıktı, 500 lirası faiz, 500 lirası vergidir, 300 gram ekmek. Ankara'da da takriben böyledir. Aynı işletme sermayesiyle üç misli daha fazla üretim yapmak gerekirken üçte birini yapıyorum, üçte bir insan çalıştırıyorum. Dünyanın hiçbir yerinde yüzde 120 faiz yok ve hiçbir millet yüzde 120 faize on sene dayanabilmiş değil. Bu, korkunç birşey.

400 milyon liralık bir yatırım yapacağım, senede 100 milyon liradan 4 senede yapacağım. Eğer bu yatırımı yüzde 100 faizle yaparsam maliyeti 2,8 milyara çıkar. Yani, 7 tane fabrika kuracağıma 1 tane kuruyorum yüzde 100 faizle. Eğer yüzde 50 faizle ben bu parayı bulur da kullanırsam, bugünkü düzende 1 milyar 850 milyona çıkar, yani 4,5 fabrika kuracağıma 1 tane kururum. Ayağımızdaki bu prangalar, nefesimizi kesen bu kancalar, bu el sıkımlar ortadan kalkmadıkça ne nefes alabiliriz, ne yatırım yapabiliriz.

Onun için, önce bir defa bu düzenin değişmesi lâzım; ancak, ne yazık ki bugün yönetim, hiçbir meseleyle meşgul olmadığı gibi, düzen meselesiyle de meşgul olmuyor. Bu düzen teşebbüsü engelliyor, üretimi pahalılaştırıyor, istihdamı önlüyor ve ihracatı engelliyor. İçeride böyle bir felâket, kâbus var üzerimizde. Dışarıya geldiğimiz zaman, dışarıyı bizi sömürüyor, bizdeki faizci düzeni değiştirmemize mani oluyor, yüksek faizli krediyle ayrıca bizi sömürüyor. Bizdeki fabrikalarımıza karışmış, gübre fabrikalarımızın hepsi dışarıdan geliyor. Fosfatlı gübre mi yapacağız, dışarıdan gelecek. Halbuki dünyanın en zengin fosfat yatakları bizde. Bizim fosfatımızı işletmez,

dışarıdan gelir.Niye? Çünkü projeyi beyefendiler yönlendiriyor da onun için. Biz onlara bir şey ihraç etmek istersek kota koyuyor, yüksek fiyat, yani bizden düşük alıyor, kendisi gümrük koyuyor, ama bir yandan da bize gümrüklerimizi düşürttürüyor, dış ticaretinizi dövizle yapacaksınız diyor. Biz döviz rezervi tutmaya mecburuz, çünkü 13 milyar dolar döviz rezervimiz var diye övünülüyor. Bu ne kadar acıklı bir hal. Ne demek döviz rezervi, yeşil bir kâğıt, Amerikalı oturmuş bir sıcak odanın içerisinde önüne sıfırlar koyduğu bir yeşil kâğıdı basmış, neymiş bu 1000 dolarmış, getiriyor bir saniyede bastığı o yeşil kâğıdı bize veriyor, bizim 10 kişilik bir ailenin pamuk tarlasında çalıştığı bütün ürünü o kâğıtla alıp götürüyor. Bu nasıl dünya, bu nasıl düzen? Bunun adı dünya düzeni!.. İnsanların buna tahammül etmesi son derece zor. Amerikalıların 1 trilyon doları var dışarıda, bizim gibi harke-si sömürüyor, bununla da kalmıyor, o yeşil kâğıdı alıyor petrol şeyhine yerine sarı kâğıt veriyor, diyor ki; bak şimdi ben, yüzde 6 yıllık faizli tahvil çıkardım, o yeşil kâğıdı ver bu sarı kâğıdı al diyor. Yeşil kâğıdı alıyor bir daha kullanıyor, 1 trilyon da tahvil var; 2 trilyon hepimizi sömürmüş, 6 milyar insanı, oturduğu yerde. Ne olacak? Biz, İslâm Birliği kuracağız, İslâm dinarına geçeceğiz, ona diyeceğiz ki, arkadaş petrolü, pamuk, kauçuk, kalayı İslâm dinarıyla alacaksın, sen biraz da rezervi tut bakalım, biraz da biz seni sömürelim bakalım.

Kim diyecek bunu? Çünkü 1,5 milyar Müslüman var, 1,5 milyar Müslümanın çok büyük döviz fazlası var, onlarla ortak iş görmek için akıllı davranacağız da onun için. Bak Avrupalılar ECU diyor, niye Alman Markı demiyor, akıllı, niye? Hep beraber hareket edecek de onun için, ondan dolayı, küçük bağınaz düşüncelerle hareket ederek büyük işler başarılmaz. Akıllı olmaya mecburuz, bunun için İslâm Dinarı. Sadece 10 tane Körfez ülkesinin 10 yıllık ihracat fazlası 500 milyar dolar. İki tane ülkenin Avrupa bankalarındaki parası 700 milyar dolar. Ben, bu dolarları Türkiye'ye getirmek için, ne ismi koyarsanız koyunuz razıyım, yeter ki şu meseleler halledilsin. Bu sebepten dolayıdır ki, aklımızı başımıza almak mecburiyetindeyiz.

Bugünkü bu iç ve dış şartlar altında bu söylediğimiz şeyler hayal olur. Bunları bir türlü gerçekleştiremeyiz.

Şimdi, bulunduğumuz nokta budur, bunları gerçekleştirmek için önce adil düzene geçilmesi lâzım, bir. Efendim, Avrupalılar adil düzene geçmiş mi? Biz onlar gibi olsak yetmez mi? Hayır, bu Avrupada faiz yüzde 3-10 arasında, Avrupalı insanlar bu faize dayanamıyor, bu faizi, bizi sömürerek karşılıyor. Oradaki faizci düzen, eğer enflasyon tutuyorsa sömürüyle tutuyor. O faizin yaptığı tahribatı bizden aldığı sömürüyle karşılıyor. Şimdi Almanya'nın enflasyonu yüzde 4'e çıktı, yüzde 3-10 faize dayanamıyorlar, çünkü;

kapitalist düzen, bünyesi itibariyle mutlaka enflasyonu doğurur, işsizliği doğurur, gelir dağılımını bozar, ahlâkı çökertir. çünkü, kapitalist nizam ahlâk bozukluğuna iter. İşte Avrupa bugün ahlâk bozukluğundan çöküyor. Yani, onlar bunu yapıyor sömürüyle, her zaman söylüyorum; biz, eğer o kapitalist nizamı yürütmek istiyorsak birilerini sömürmemiz lâzım. Kimi sömüreceğiz, bizde bu iş nasıl oluyor; üst kattakiler alt kattakileri sömürüyor. Bunlar nizamı böyle tatbik ediyor; ama, alt kattakilerin artık sömürülmeye tahammülü kalmadı, canı çıktı. Onun için de bu düzen yürümüyor. Daha fazla alt kattakileri sömürmek mümkün değil. Onun için, mutlaka adil bir düzene geçmek mecburiyeti var. Adil düzene geçtiğimiz zaman ne olacak; bugün bir düzen, tarımdaki insana hakkı 100 ise 8'ini veriyor, 92'sini elinden götürüyor. Bu düzen bir köle düzenidir, tasarruf mümkün değildir. Sadece borçlar artar, iç ve dış borçlanmayı büyütür, gelir dağılımında dengesizlik yapar, büyük sermaye yönetimi etkiliyor bu düzende. Bu düzen, teşebbüsü ortadan kaldırıyor. Bu düzen israfı artırıyor, bu düzen iç ve dış borçları artırıyor, bu düzen bağımsızlığı kaldırıyor ve bizi bağımlı hale getiriyor.

İkinci yapacağımız iş, düzeni değiştirdik, şimdi ciddi, ülke bünyesine uygun bir tarım politikası uygulayacağız. Nasıl bir tarım politikası uygulayacağız? Buradaki arkadaşlarımız tarım uzmanı oldukları için müsaadelerine ve müsahahalarına sığınarak çok özlü bir özet takdim etmekle iktifa edeceğim. Önce bir defa ekilebilen arazileri tamamen kullanmalıyız. Türkiye'de 19 milyon hektar tarla alanı, 5 milyon hektar nadas, 4,5 milyon da işlenmeyen arazi var. Nadas ve işlenmeyen araziye bir araya katarsak 9,5 milyon hektar olur. Demekki kullanabildiğimiz yarısı kadar halen kullanmadığımız arazimiz var. Bunların hepsini kullanmalıyız. Bunu yaptığımız takdirde, bugünkü düşük verimle dahi buraları kullanırsak 14,5 trilyonluk yılda ilâve gelir elde ederiz. Türkiye'de biz bir üretim planlaması yapmak mecburiyetindeyiz. Tıpkı Aydın Valisinin Aydın İlinde yaptırdığı gibi.

Neler ekilecek, ne kadar ekilecek ve bu plana ilâve edilerek, nasıl depolanacak, nasıl satılacak? Tarım bakımından il bazında, Türkiye genelinde değil, il bazında üretim planlaması yapmak mecburiyetindeyiz. Bundan sonra bu plana göre; pazarlama, ambalajlama, depolama ve örgütlenmedeki eksiklerimizi tamamlamak mecburiyetindeyiz.

Tarım girdilerinin vaktinde, ucuz ve yeterli temin edilmesini yapmalıyız. Bu neyle olacak, eğitimle olacak. Tohumluk sadece jeolojik, ekolojik şartlara uygun olarak değil, aynı zamanda da hastalıklara dayanıklı tohum cinslerini getirmemiz lâzım. Bugün durumumuz acıklıdır. Türkiye'de 1,9 milyon ton buğday tohumuna yılda ihtiyacımız olduğu halde, üretim sadece 280 bin tondur. Bizde araziler bölünüyor, bunları toplulaştırmamız lâzım. Bunun

için teşvik, idari tedbirler, düzenleme tedbirleri almalıyız. Ayrıca, bütün tarımdaki krediler faizsiz olmalı. Bu projelerin hepsine faizsiz kredi verilmelidir.

Hayvancılık işletmeleri optimum büyüklüğe çıkarılmalı, meralar korunmalı, hububat tarımı yerine gereken bölgelerde meracılığa geçmek lâzım. Mekanizasyon, ucuz ve bol makine temin etmeye mecburuz. Nadası ortadan kaldırmalıyız, bunun için gereken ön tedbirleri almalıyız. Tabii gübreyi mutlaka tarlada kullanmalıyız. Doğu Anadoludaki tezek yakılmasını ortadan kaldırmalıyız. Bunun için, o bölgelere kömür sevketmeliyiz. Tıbbi ve itri bilgilerimize sahip olmalıyız. Geçen akşam televizyondaki bir neşriyat bendenizi çok üzdü. Bizim Türkiye'mizdeki 9 bin çeşit tıbbi bitkiyi Almanlar veya Belçikalılar gelip inceleyip kaç ciltlik kitap neşrediyor. Biz neredeyiz? Bunun içerisinde de 3 bin çeşidi yalnız Türkiye'de yetişiyor diyor. Buralarda milyarlar yatıyor. Tarıma dayalı sanayii geliştirmek mecburiyetindeyiz, katma değeri yükseltmek ve üzümü şarap yapmak yerine pestil yapmalıyız, şeker yapmalıyız, böylece de vatandaşımızın aklına zarar vereceğimize...

Şu halimize bakın, bizden üzümü İngilizler alıyor, kuru üzümü, o kendi insanını glikozla besliyor, çünkü glikoz bilhassa beyni beslemek bakımından en müsait gıda. Biz onun sakkarinini almışız, bu şekeri parçalıyor, karaciğeri tahrip ediyor, her tarafı tahrip ediyor, biz kendi insanımızı tahriple meşgulüz. Dünyanın en kıymetli gıdası olan glikozu başkalarına veriyoruz. Niye? Sahipsiz bir ülkeyiz de onun için.

Ne anlatıyorum şimdi? Düzen, adil düzene geçecek, bu düzen yürümez. Ciddi bir tarım politikası yürütülecek. Tarım politikasının bu saydığım esaslara dikkat eden bir politika olması lâzım.

Üçüncüsü yönetim; bu politikayı kim yürütecek? Şimdi tabii bakınız en mühim mesele budur. Batılılarla bizim aramızda iki tane fark var. Batılılar kendi düzenlerinin bozukluğunu sömürüyle telâfi ediyor, yolunu bulmuş, bizim gibileri bulmuş, kanımızı emiyor, o düzenin zararını telâfi ediyor. Birinci özellikleri bu. İkinci özellikleri ise; Batılılar ciddi iş yapıyor. Petrol fiyatları arttığında bir enerji komisyonu kurdular, adamlar petrolü silâh olmaktan çıkardılar. 40 dolardan 6 dolara indirdiler, kafa tutuyorlar her tarafa. Bu ne? Bu ciddi çalışma, yıllarca sürdü, ama meselelerini çözdüler. Aynı şekilde tarım meselelerini çözdüler. Bizden çok daha geriydiler, bize muhtaçtılar, kendilerini islah ettiler, şimdi ürün fazlaları var. Nereye satacaklarını araştırıyorlar. Ciddi çalışma budur.

Bize dönüyorum; hani bizde ciddi çalışma. Bu toplantılar her sene yapılıyor, sonra ne oluyor; öbür sene bir daha yapılıyor. İşte baş mesele. Biz her toplantıda sıfırdan başlıyoruz. Böyle ülke meseleleri çözülmez. Bence bir

numaralı meselemiz budur. Biz nasıl olacak da ciddi çalışacağız. Bu ülkenin yöneticisi burada konuşacak, dinleyecek, inceleyecek; sonra doğru şantiyeye koşacak. Bunu ne yaptınız, nereye geldik, bütün bunların hepsi problem. O şantiye nasıl bir şantiyedir; altı halkadan meydana gelmiş bir zincir. Bunsuz iş görülmez. Halkanın birincisi bilgi; hangi işi halletmek istiyoruz, nadası kaldıracacağız; tarımda verimi artıracacağız; hayvancılığımızı geliştireceğiz; bu işi yapmak için önce bilgi, her işin başı bilim. Sonra, bütün bunları inceledikten sonra yapacağımız işin planlanması, sonra bu planı bir organizasyon yürütecek; organizasyonun disiplinli çalışması; takip edilecek; ondan sonra da intaç ve de sonuç. Altı halka budur. Bilgi, plan, organizasyon, disiplin, takip ve intaç. Bu olmadan iş görülmez.

İftiharla ifade ediyorum, biz bunun birçok örneklerini vermeye çalıştık. Biz 1974'te elimize imkân geçer geçmez, Tarım Bakanlığı bizdeydi, Tarım Bakanlığında biz hemen faizsiz krediyi başlattık, biz hakikaten Tarım Bakanlığında bu meselelere elimizden geldiği kadar sahip olduk. Biz Tarım Bakanlığında buğday üretimini 10 milyon tondan 18 milyon tona, et üretimini 125 bin tondan 625 bin tona çıkardık. Bugün gördüğünüz bütün et kombinalarını biz kurduk, bütün süt fabrikalarını biz kurduk; ama şimdi hepsi âtl duruyor. Niye? Süt meselesini çözmek için bu söylediğim altı halkalı zincir nerede? Yok. Olmayınca hiçbir işi görmek mümkün değildir. Bizim en büyük noksanlığımız, ciddi iş görmüyoruz. Mikrofondan mikrofona çıkıyoruz; halbuki şantiyeden şantiyeye koşmalıyız. Bu altı halkalı varlık bir şantiyedir, her meselenin bir şantiyesinin kurulması lâzım ve yöneticilerin mikrofondan mikrofona değil, şantiyeden şantiyeye koşması lâzım.

O halde, nasıl kurtulacağız? Bu gidişle kurtulamayız. Özet olarak söyleyeceğimiz husus 10 tane madde. Bugünkü durumda bu gidişle bu işler çözülmaz. Bunları sahiden çözmek istiyor muyuz?

1. Adil düzene geçiş.

2. Milli görüş.

3. İrfanlı insan, inançlı kadro, manevi kalkınma yapılacak.

4. İsraflar önlenecek.

5. Bağımlılık ve sömürülmeye son verilecek.

6. Heyecan, inanç, hamle ruhu. En büyük noksanlığımız budur. Bir hükümet gelmiş, 50 gün olmuş bir sağına dönüyor, bir soluna. daha ne yapacağını sorup araştırarak, tespit edip de adım atacak. Bir de ağabeylerinden izin alır. Böyle ne kalkınacağız?

7. Plan, disiplin, organizasyon, takip, sonuçlandırma.

8. Millî, güçlü, süratli ve yaygın kalkınma stratejisi tatbik edilecek.

9. Tarım ve ağır sanayi hamlesi yapılacak. Bütün bunların kalkınması için de geniş bir pazar, kendilerinin para fazlalığı olan bu kadar Müslüman ülke; Avrupaya mal satamıyoruz, bu Müslüman ülkelerle ortak pazar kura-cağız. Çözüm budur, akıllılık budur.

Biz ağır sanayi hamlesini yaparken ne yaptık; önce 200 tane milyarlık tesisi en ince noktalarına kadar inceleyip yurda dağıtılması planlarını hazırladık. Bu bir bilgi altında olmuştur. Ondan sonra bu planı yürütecek bir organizasyon kurduk, 44 tane umum müdürlüğü görevlendirdik, hatta DESİYAB'ı da bunların finansmanı için kurduk ve de faizsiz çalışır diye Ulus'a levha astık. Bu çalışmalarını disiplinli bir şekilde yürüttük. Her ay 44 tane umum müdür toplanmıştır; bu ay ne yapıldı, nerede arsa alındı, nerede bina yapıldı, makine siparişini adım adım ilgili bakan arkadaşlarımızla beraber takip etmişizdir. Disiplin ve takip ve de arkasından intaça ulaşma. Meselâ bir MKE, o tarihe kadar önemli bir atılım yapamamıştı, iki yılın içinde 28 tane fabrikanın çoğunun binalarını bitirmiş, bir kısmını da işletmeye koymuştur. İlgili arkadaşlarımın dikkatine sunuyorum. Lütfen o hamleyi incelesinler. Aynı Türkiye'de oluyor. Bugün Edirne'den Kars'a kadar gidin, Van'dan Muğla'ya kadar gidin, bütün bu tesisler iki yılda yapılmıştır. Neyle? İşte bu sayede, bilgi, plan, organizasyon, disiplin, takip ve intaç.

Yöneticilere bir kere daha teşekkür ediyorum ve Cenabı Hak'tan, azız milletimizi en kısa zamanda lâayık olduğu saadete ulaştırmasını diliyorum. Hepinize teşekkür ediyorum.

AÇILIŞ KONUŞMASI

Bülent ECEVİT
DSP Genel Başkanı

Sayın Başkan, Ziraat Mühendisleri Odasının Değerli Yönetici ve Üyeleri, değerli dinleyiciler; hepinizi saygıyla selâmlarım ve bu sempozyuma beni de konuşmacı olarak çağırdıkları için Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı ve Değerli Yöneticilerine şükranlarımı sunarım. Ayrıca, tarım alanındaki gelişmelere ve irdelemelere, çözümlemelere son yıllardaki çok değerli ve yapıcı katkıları dolayısıyla da Ziraat Mühendisleri Odasını yürekten kutlarım.

Bildiğimiz gibi, bu oturumun konusu Tarımda Üretici Örgütlenmesi. Sayın Oda Başkanı, hangi toplantıda konuşacağımın belirlenmesini lütfedip bana bırakmıştı. Ben özellikle bu oturumu seçtim. Çünkü, benim görüşüme göre nüfusunun yaklaşık yarısının geçimi tarıma bağlı olan Türkiye'de tarımın en büyük eksikliği üretici örgütlenmesidir. Başkanı bulunduğum parti de bu konuya çok önem vermektedir. Onun için, özellikle bu oturumda konuşmak istedim. Yani, bir başka talihim de Oturuma Başkanlık eden Sayın Prof. Dr. Ziya Gökalp Mülayim'in bu konuda uzmanlaşmış bir değerli bilim adamı olması.

Nüfusumuzun yaklaşık yarısının geçimi hâlâ tarıma bağlı olduğu halde, hayvancılığa bağlı olduğu ve geçimi tarıma bağlı olanların büyük çoğunluğunu da köylü veya küçük ve orta çiftçi oluşturduğu halde, bu kesim Türk toplumunun en örgütsüz bırakılmış kesimidir. O yüzden de en yoksul kalmış, hattâ giderek yoksullaşmakta olan kesimidir. Tarımda bazı ilerlemeler olmakla birlikte üretim artışı ve verim artışı bakımından, özellikle beslenme açısından büyük önem taşıyan hayvancılık alanında gerek son yıllarda iktidarın izlediği aşırı dış alım politikası yüzünden, gerek örgütsüzlük ve örgütsüzlüğün doğal sonucu olan sömürü yüzünden hayvancılıkta çok büyük gerilemeler olmuştur. Sayın Başkanın açış konuşmasında da bunu belirttiğini öğrenmiş bulunuyorum.

Son genel seçimlerde ben ve partim çok ilginç bir durumla karşılaştık. Genel seçim kampanyasında DSP, köylünün, küçük ve orta çiftçinin örgütlenmesini gündeme getirmeye uğraştığı için çok ağır eleştirilere uğradı. Türkiye'nin başka sorunu mu yok, bununla mı ilgilenecek diye ağır eleştirilere hedef olduk. Oysa bu her şeyden önce bir beslenme sorunu olduğu gibi, Türkiye nüfusunun da en az yarısını doğrudan doğruya ilgilendi-

ren bir sorundu. Herhalde benim bildiğim, Türkiye'den başka dünyanın hiçbir ülkesinde bir parti veya bir parti başkanı, kooperatifçiliğe, üreticinin örgütlenmesine önem verdiği için eleştirilmemiştir, böyle bir durumla ilk kez Türkiye'de karşılaşyoruz, bu da Türkiye'nin kendine özgü özelliklerinden biri olsa gerek.

Dünyada küçük ve orta çiftçinin en yaygın ve en güçlü örgütlenme biçimi kooperatifçiliktir. Yer yer şirketleşmeler de olmaktadır, ama hâlâ dünyada, gerek az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkelerde, gerek gelişmiş ülkelerde tarım kesimindeki en yaygın güçlü örgütlenme biçimi kooperatifçiliktir. Ancak, öteden beri Türkiye'de kooperatifçilik genelde ve özellikle de tarım kesiminde büyük ölçüde caydırılmıştır, yozlaştırılmıştır ve engellenmiştir. Oysa, gerek 1961 Anayasası, gerek 1982 Anayasası kooperatifçiliğin önemini vurgulamaktadır. Gerçi, 1961 anayasasında kooperatifçilikle ilgili tek cümlelik kısa bir madde yer alıyor, 51. madde, ama bu maddenin gerekçesi çok ilginç, bakın gerekçede ne deniyor;

"İktisaden az gelişmiş memleketlerde özel teşebbüsün yalnız başına başaramayacağı büyük davalar çok kere toplu teşebbüsü ifade eden kooperatifler sayesinde gerçekleştirilmektedir. Kooperatifler sayesinde muazzam işler başarmış milletlerin örneklerinden faydalanarak ve sosyal devlet zihniyetine tamamen uygun olarak bazı modern anayasaların yaptığı gibi, kooperatiflerin himayesi esasının Anayasaya konulması, memleket ihtiyaçlarına uygun görülmüştür."

1961 Anayasasında kooperatifçiliğin öneminin vurgulanması çok olumlu, ancak benim görüşüme göre bazı yanlışlıklar var. Örneğin, gerekçenin ilk cümlesi "İktisaden az gelişmiş memleketler'den söz ediyor, sanki kooperatifçilik sadece iktisaden az gelişmiş memleketlerde gereksinme duyulan bir örgütlenme biçimiymiş gibi. Oysa, dünyanın en gelişmiş ülkeleri aynı zamanda, demokratik üretici ve kooperatifçilik hareketlerinin en çok gelişmiş olduğu ülkelerdir. Bunların başında Almanya, Hollanda, İskandinav ülkeleri, hatta ABD hatıra gelebilir. Yani, gerekçede ileri sürüldüğü gibi sadece iktisaden az gelişmiş ülkelerin gereksinmesini karşılayacak bir örgütlenme biçimi değildir kooperatifçilik.

Öte yandan, kooperatifçilik, yine gerekçede, "özel teşebbüsün yalnız başına başaramayacağı büyük davalar" deyimi kullanılarak, sanki özel teşebbüsten ayrı bir kavrammış, kurummuş gibi gösteriliyor. Oysa, benim görüşüme göre, kooperatifçilik, özel girişimciliğin en demokratik, en geniş katımlı biçimidir. Bunu özellikle vurgulama gereğini duyuyorum, çünkü son yıllarda Türkiye'deki özel sektörün, büyük sermaye çevreleri kooperatifçiliği adeta devletçilikten daha büyük bir hasım gibi görür duruma gelmişlerdir. Oysa, kooperatifçilik, özel girişimciliğin çok demokratik bir türüdür.

1982 Anayasasında kooperatifçilik daha geniş yer almış 171. maddede ve önemi vurgulanmış. Bu çok yararlı bir şey. Ancak, maddeyi okuduğumuzda çok ilginç bir durumla karşılaşyoruz, aynen şöyle;

"Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.

Kooperatifler, devletin her türlü kontrol ve denetimine tabi olup siyasetle uğraşamaz ve siyasi partilerle işbirliği yapamazlar."

Dediğim gibi, kooperatifçiliğin öneminin vurgulanması elbette çok olumlu, ancak benim görüşüme göre maddenin yazılışında ilginç bir anlayış yahut yaklaşım çarpıklığı görülüyor. Maddede tüketicinin korunması amacı belirtiliyor, fakat üretimin artırılmasından söz edilirken üreticinin korunmasına hiç değinilmiyor. Yani, tipik bir kent soylu yaklaşımla kaleme alınmış bir madde, askeri yönetim döneminde. Oysa, üretici korunmadan da üretim artırılabilir, fakat bir sosyal devlette tüketicinin ne kadar korunması gerekli ise üreticinin de en az o kadar korunması gerekir kanısındayım.

Madde metninde dikkatimizi çeken diğer husus; "Kooperatifçiliğin her türlü devlet kontrol ve denetimine tabi olacağı" belirtiliyor. Etkin ve demokratik, yansız bir denetim elbette çok gereklidir, ama kontrol ne demek oluyor. Kooperatif kesimi devlet sektörünün bir kesimi değildir. Son derecede demokratik bir örgütlenme biçimi olması gerekir. Fakat yürürlükteki Anayasamız bu demokratik yapıda olması gereken örgütlenme biçimini devletin her türlü kontrolüne tabi kılmak istiyor. Nitekim, Türkiye'de öteden beri kooperatifçilik, kooperatifçiliğin ruhuyla bağdaşmayacak ölçüde devlet karışmacılığına, hattâ baskısına tabi olmuştur. Bu devlet kontrolü, karışmacılığı ve baskısı özellikle tarım kesimindeki üretici kooperatifçiliği üzerinde etkili olmuştur. Örneğin kentlerdeki konut kooperatiflerine devletin büyük bir müdahalesi yoktur, ama âdeta köylüden çiftçiden korkulmuşcasına tarım kesimindeki kooperatifler, özellikle de kooperatif birlikleri âdeta birer devlet kuruluşu haline gelmiştir. Nitekim, Çukobirlik, Tariş, Fiskobirlik, Antbirlik vesaire gibi kooperatif birliklerinin üst düzey yöneticilerini siyasal iktidar atamakta olduğu gibi, fiyat ve destekleme politikalarını, her türlü ticari işlemlerini de siyasal iktidar belirlemektedir. Dolayısıyla, bizde bu kooperatif birliklerine gerçek anlamda kooperatif denmesi bence olanaksızdır.

12 Eylül askeri müdahalesini izleyen dönemde ve geride bıraktığımız ANAP İktidar döneminde üretici kooperatiflerini büsbütün devlet baskısı ve kontrolü altına alıcı yeni yasal düzenlemeler getirilmiştir. Yani, sözde demokratikleşme yolunda ileri adımlar atılırken, bir yandan işçi hakları konu-

sunda, bir yandan da köylü, küçük ve orta çiftçi konusunda demokrasiden belirgin biçimde ve ölçüde geriye doğru adımlar atılmıştır 1980'li yıllarda.

Yürürlükteki Anayasada kooperatiflerin siyasetle uğraşamaz ve siyasi partilerle işbirliği yapamaz, yapmaması gereken kuruluşlar olacağına ilişkin cümle de demokrasiye çok ters düşen cümle. Çünkü, hiçbir toplum kesiminin çıkarları siyasetten soyutlanamaz. Dolayısıyla kooperatiflerin siyasetle hiç ilgisi olmayacaktır demek, aslında kooperatifler köylünün, çiftçinin hakkını korumak için siyasete ağırlığını koyamayacaklar demektir. Bütün bunlar gözönünde tutulursa, Türkiye'de, özellikle de tarım kesimindeki kooperatifçilik aslında demokratik kooperatifçilik değildir, gerçek kooperatifçilik değildir, bir tür devlet kooperatifçiliğidir.

Dünyada artık pek komünist ülke kalmadı, ama komünist ülkeler varken, benim bildiğim, bunların birçoğundaki kooperatifçilik hareketleri bile bizdeki kadar devlet sultanı ve baskısı altında değildi. Macaristan'daki kooperatiflere komünist rejim altında bile sanırım bizdeki kadar ağır ve ileri devlet karışmacılığı ve baskısı yoktu.

Türkiye'de kamuoyu kooperatifçiliğe soğuk ve kuşkuyla bakmaktadır. Nitekim, son seçim kampanyasında kooperatifçiliğe önem verdiğimiz için ağır eleştirilere hedef olmamız da Türk kamuoyunun kooperatifçiliğe ne kadar soğuk baktığının somut bir kanıtıdır. Bunun nedenlerini objektif biçimde düşünmekte yarar var eğer kooperatifçiliği kurtarmak ve geliştirmek istiyorsak. Bu soğuk bakışın başta gelen bir nedeni, Türkiye'de gerçek anlamda kooperatifçilik olmaması, özellikle tarım kesiminde.

Öte yandan, kooperatifler, tarım kesimindeki kooperatiflerde devlet baskısının çok ağır olması, kooperatifçiliğin zorunlu altyapısı diye tanımlanabilecek unsurlardan hiçbirinin Türkiye'de gerçekleştirilmemiş olması ve o yüzden de kooperatifçiliğin iyi işleyememesi, konuya kamuoyunun soğuk bakmasında bir başka etken olabilir. Birçok gelişmiş veya az gelişmiş ülkede kooperatifçilik bankası olduğu halde, bizde kooperatiflerle ilgili bir banka yoktur. Eğer Ziraat Bankasının kuruculuğunun onuru Mithat Paşa'ya verilecekse, ki verilmelidir, herhalde o da kuruluş amacından bir hayli sapmıştır, kooperatifçiliğe özel ilgi gösteren, tarım kesiminde, bir sektör bankacılığı yerine normal ticari bankacılık yapmaktadır büyük ölçüde.

Öte yandan konut kooperatiflerinden birçoğunda öteden beri özellikle de son yıllarda görülen yolsuzluklar veya aşırı gecikmeler, o yüzden meydana gelen maliyet artışları kentler halkında da kooperatifçiliğe karşı bir tepki uyandırmıştır ve konut kooperatiflerine yönelen kızgınlıktan genellikle kooperatifçilik hareketi etkilenmiştir kanısındayım.

Kamuoyunun kooperatifçiliğe olumsuz ve soğuk bakmasında bir başka neden de büyük sermaye çevrelerinin tavrıdır. Son seçim kampanyasında kooperatifçiliğe ağırlık verdiğim için bana yönelen eleştirilerin temel kaynağının bazı büyük sermaye çevreleri olduğunu seziyorum, nitekim bazı toplantılarda da bu, büyük sermaye çevreleri temsilcileri tarafından nazik bir üslupla da olsa dile getirildi. Neden büyük sermaye çevreleri kooperatifçiliğe, özellikle de tüketici - üretici kooperatifçiliğine karşıdır? Çünkü, Türkiye'deki büyük sermaye çevreleri genellikle kendi ürettikleri malın aracılığını da kendileri yaparlar ve elde ettikleri kârın büyük bir bölümünü de ürünlerden çok ürünlerin aracılığından elde ederler. Türkiye'de yaygın ve güçlü bir üretici ve tüketici kooperatifçiliği düzeni olsa o nedenle, kendi çıkarlarının zarar göreceğini düşünüyor olsalar gerek ve bu kesim de tabii kamuoyunu etkilemenin yollarını son yıllarda bir hayli öğrendikleri için sanırım kooperatifçiliğe soğuk bakılmasında önemli bir etken olmuşlardır.

Kooperatifçilik aslında bir kültür işidir, yani kooperatifçiliğin kendi kültürü vardır. Bir toplum genelde çok kültürlü olabilir, ama o toplumda kooperatifçilik kültürü yoksa, yeterince yerleşmemişse kooperatifçilik başarılı olamayabilir. Türkiye'nin bu bakımdan da çok büyük eksiklikleri var. Bir kere kooperatifçiliğin yaygın eğitimi yok. Oysa, özellikle üretici kesimin kırsal alandaki, köylerdeki üretici kesimin güçlü kooperatifler kurabilmeleri ve bu kooperatiflerin aracı ve tefecilerle rekabet edebilmesi, onlara karşı üreticiyi koruyabilmesi için yalnız yetenekli değil, aynı zamanda bilgili kooperatifçilik uzmanlarının çok sayıda yetişmiş olması ve köylünün hizmetine sunulabilmesi gerekir. Oysa o yönde hiçbir çaba gösterilmiyor. Demin söylediğim gibi bir kooperatifler bankası yok, Ziraat Bankası da o işleri üstlenmiyor. Köyde kooperatif kuracak insanlar eğer yetişmiş elemanlar yoksa kendi aralarından, kolay kolay daha modern tarım işletmeciliğine veya tarım sanayii yatırımlarına yönelebilmeleri için gereken projeleri kendi başlarına oluşturamayabilirler. Proje oluşturmada onlara yardımcı olacak bir kuruluş yok. Ekonomiyle, pazarla ilgili olarak iç ve dış pazarlarla ilgili olarak kooperatif kuran köylüleri, üreticileri bilgilendirecek bir kuruluş yok. Büyük sermaye çevreleri, özellikle son dönemde, bu iletişimin yaygınlaştığı dönemde dünyadaki bütün bilgi kaynaklarına her an erişebiliyorlar, fakat Türkiye'nin bir irak köyünde oturan kooperatif üyesi köylüler bu olanaktan yoksunlar. Bu yoksunluğu, eksikliği ancak devlet giderebilir, fakat devletin kesinlikle öyle bir hizmeti yok.

Mithat Paşa bence Osmanlı çağının son dönemindeki reformcular arasında ekonomik ve sosyal reformlara ağırlık veren tek devlet adamıdır. Mithat Paşa, kooperatifçilik hareketini başlatırken, bütün bu unsurları da gözönünde tutmuş, yani kooperatifçiliğin altyapısı sayılabilecek unsurları

da gözönünde tutmuştu.

Mithat Paşa'nın kooperatifçiliğe katkısı çok ilginçtir. 1860'lı yıllarda o zamanki adıyla Tuna Vilâyetinde, yani Balkanların bugünkü Bulgaristan'ı ve kısmen Romanya ile kısmen Yugoslavya'yı kapsayan bir büyük eyaletinde vali idi Mithat Paşa, aşağı yukarı Almanya'daki kooperatifçilik hareketiyle aynı yıllarda Tuna Vilâyetinde de Alman kooperatifçilik hareketine çok benzeyen bir kooperatifçilik hareketini uygulamalı olarak başlatmıştır. Alman kooperatifçiliği 1962'de başlar, ondan hemen birkaç yıl sonra da Tuna Vilâyetinde Mithat Paşa, benzer bir kooperatifçilik uygulamasına çok yaygın olarak girişmiştir. Bu konuda Almanya'dan esinlenmiş olabileceğini de sanmıyorum, çünkü Mithat Paşa, Fransa ve İngiltere'yi, belki birkaç Avrupa ülkesini daha görmüştü, ama Almanya'ya hiç gitmemişti, yani yerinde görmeden kendi buluşu ve sezgisiyle benzer bir kooperatifçilik modelini oluşturmuş ve uygulamaya aktarmıştır. Bunun başarılı olabilmesi için köylerde tasarruf sandıkları kurdu ve bu tasarruf sandıklarının başlangıçta köylüye yük olmamasını sağlayabilmek için de her köyün civarındaki miri toprakları o köyün ortak işletmeciliğine vermiştir, yani köylülerin, tapuları kendine ait toprakları var, fakat onun dışında bir de ortaklaşa işletecekleri toprakları vermiştir onlara ve o topraklardan elde edilen gelir kooperatifçilik hareketine başlangıçta ivme kazandıracak kaynağı sağlamıştır Tuna Vilâyetindeki köylülere.

Tarımsal kalkınmanın fizik anlamda altyapıları oluşturulmadıkça kooperatifçiliğin başarılı olamayacağını bildiği için bu fizik altyapıya çok önem vermiştir, özellikle sulamaya ve tabii ulaşımaya büyük önem vermiş ve çok büyük yatırımlar yapmıştır. Teknik eğitime ve meslek eğitimine büyük önem vermiş, bu alanlarda birçok eğitim kurumları kurmuştur ve bir de hem Türkçe, hem Bulgarca yayınlanan Tuna adlı gazete yayınlamıştır valiliği sırasında bir vilâyetin resmi organı olarak. Bu Tuna Gazetesinin başlıca amacı ve işlevi, üreticiyi, gerek tarım kesimindeki, gerek sanayi kesimindeki üretici halkı eğitmek, bilgilendirmektir. Bütün bunları içeren bir bütünlük içinde kooperatifçilik hareketi geliştirilmedikçe, elbette kooperatifçilikten beklenen sonuç alınmaz.

Türk köylüsünün talihsizliği, Mithat Paşa'nın Anadolu'da kısa ve trajedik bir Aydın Valiliği dışında valilik yapma olanağını elde edememiş olmasıdır. Eğer Tuna Vilâyetinde olduğu gibi, Anadolunun bir bölümünde de valilik yapsaydı bugün Türkiye kooperatifçilik bakımından üretici - tüketici örgütlenmesi bakımından, hatta sanayileşme bakımından çok başka bir konumda olurdu kanısındayım.

1869-1871 arasında da kısa bir Bağdat Valiliği vardır Mithat Paşa'nın.

Bağdat Vilâyetine gittiğinde köylüyü perişan halde, hem devlet tarafından, hem varlıklı kesim tarafından büyük ölçüde ezilir ve sömürülür durumda bulmuştur ve derhal çok ilginç ve kapsamlı bir toprak reformuna girişmiştir ve aynı zamanda bu toprak reformu ile köylüye dağıtılan toprakların ileride zenginlerin eline geçmesini önlemek için de birtakım somut güvenceler getirmiştir. Tuna Vilâyetindeki benzer bir kırsal alan örgütlenme modeli geliştirilmiştir. Çok ilginç bir vergi modeli geliştirilmiştir. Ünlü ekonomist Macar kökenli, ama sonradan İngiliz uyruklu olan Kaldor'un ilginç bir toprak vergilendirme sistemi vardı, buna göre; tarım kesimindeki arazi potansiyel değer yaratma olanağına göre vergilendiriliyordu, yani şu bölgedeki şu toprak iyi işlenirse, gerekli yatırımlar yapılırsa yılda şu kadar gelir sağlar, devlet de o gelirden şu kadar yüzdesini vergi almalıdır diye bir teorisi vardı. Fakat bu ilginç vergi sistemini uygulayan ülkelerde genellikle şiddetli tepkiler oluştu.

Mithat Paşa, Kaldor daha doğmadan benzer bir vergi sistemini kendi kafasında oluşturdu ve Irak'ta uygulamaya koydu, ilki aynıydı, yani toprağın potansiyel üretkenliğine göre vergi, ama o vergiyi ödeyecek güce erişebilmesi, köylünün o potansiyel verimi gerçekleştirebilmesi için gerekli yatırımları yapmasına da devlet olarak gereken katkıyı yaptı. Böylelikle Irak'taki köylü, gerekli yatırımları yaparak topraktan azami verimi aldı ve devlete de kendisi ezilmeden vergisini ödeme olanağı elde edilmiş oldu. O arada, Irak'ta geniş sulama projeleri de uyguladı.

Bir Osmanlı valisi Irak'ta toprak reformunu daha geçen yüzyıl gerçekleştirdiği halde, Türkiye'de tek partili dönemde Atatürk çok istediği, çok vurguladığı halde, tek partili dönemden çok partili döneme geçiş sürecinde İsmet İnönü önemini çok vurguladığı ve bazı girişimlerde bulunduğu halde, Türkiye'de hâlâ toprak reformu gerçekleştirilememiştir gerçek anlamda ve ne yazık ki Atatürk'ün de, İsmet İnönü'nün de gücü buna yetmemiştir.

Şimdi biz Mithat Paşa'nın ölümü üzerinden 100 yılı aşkın süre geçtiği halde Türkiye'de Mithat Paşa'nın Balkanlardaki ve Irak'taki uygulamalarının bir hayli gerisindeyiz.

Genellikle bizde aydın denenen kesim ister iktidarda olsun, ister muhalefette olsun sanki sanayileşmeyle tarımın kalkındırılması arasında bir seçme yapmamız gerekirmiş gibi bir düşünce besler, böyle bir ön yargı kafalara büyük ölçüde yerleşmiştir. Öte yanda yine bu kesimde sanki kentleşmeyle köylünün kalkındırılması çelişirmiş sanılır. Oysa bence bu iki konuda da bir çelişki yoktur. Aslında tarımda ilerlemeden sanayide de ilerlenemez. Nitekim, dünyanın sanayi bakımından en ileri ülkelerinin

tarımda da en ileri olduğunu görürüz. Bunun en belirgin örnekleri ABD, Hollanda, Almanya ve Japonya olup, bunlar gibi başka ülkeler de sayılabilir.

Köylü ve tarım ihmal edilerek sağlıklı ve dengeli bir kentleşmenin de sağlanamayacağı artık kesinlikle görülmüş olmalıdır. Çünkü, köylü ve tarım ihmal edildikçe belirli kentlere göç akını hızlanarak sürmektedir artmaktadır ve Türkiye'de kentleşme son derecede pahalı ve patlamalara yol açacak kadar hastalıklı bir hale gelmiştir. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi, yakın gelecekte Bursa gibi kentlerin sorunları bence bu illerde çözülemez, ancak Orta Anadolu'nun, Doğu Anadolu'nun, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu'nun köylerinde, kırsal alanında çözülebilir, oralarda yapılacak yatırımlarla, oralarda gerçekleştirilecek, ivme kazandırılacak kalkınmalarla ancak büyük kentlerimizin sorunları sağlıklı bir düzeye veya daha kolay çözülebilecek bir düzeye indirilebilir.

Biz, köylüyüz ve tarımın ihmalinin bedelini son derecede pahalı, sağlıksız ve dengesiz bir kentleşme süreciyle ödemekteyiz.

Demokratik Sol Parti olarak tarım ile sanayi arasında bir çelişki görmüyoruz, kentleşmeyle köylünün kalkındırılması arasında. Bizim programımızda, tarım ekonomisinden sanayi toplumuna, köylülükten kentliliğe bir yumuşak geçiş süreci ve modeli öngörülmektedir. Bu modelin bazı çevrelerde hâlâ çok yanlış anlaşılan bir unsuru da köy- kentlerdir. Yanlış anlaşılma derken şunu kastediyorum, çok kimse bugün bile yıllardır öyle değil diye açıklamaya çalışmamıza karşın, köy-kentleri, köylerin toplulaştırılması sanmaktır ve tabii köyler toplulaştırılmak istendiği takdirde bunun çok ağır maliyeti olacaktır. Oysa, biz köy kent projemizle, köyleri birleştirmeyi değil, köylere yönelecek hizmetleri toplulaştırmayı amaçlıyoruz. Yani, Türkiye'nin 40 bini aşkın köyünden herbirine tek tek kalkınma için ve uygarca bir yaşam için gerekli bütün altyapıları sunmak imkânsız olduğu için, Türkiye'nin olanaklarını aştığı için biz, bu olanakları tek tek her köye sunmak yerine, birbirine yakın köylerden oluşan gruplara topluca ulaştırmayı öngörüyoruz. Böylelikle çok daha az kaynakla ve çok daha kısa bir sürede bütün köylere değil, fakat bütün köylülere uygarlığın tüm nimetleri ve kalkınmanın tüm gerekleri sağlanmış olacaktır.

Tüm köylere değil, tüm köylülere derken şunu belirtmek isterim. Bizim bazı fikirlerimizi, son zamanlarda bu ideolojik kamplaşmanın katılığı ortadan kalcıkça bizim bazı sloganlarımızı bazı sağcı partiler de alıyor. Biz yıllar önce demokratik sol hareketle birlikte kalkınma köylüden başlayacak demıştik; fakat, onlar kalkınma köyden başlayacak diyorlar. Her köyü kalkındırmaya devletin gücü yetmez, ama her köylüyü kalkındırmaya devletin gücü yetebilir. O bakımdan, biz, köylü deyimini kullanıyoruz.

Bu konuda da Mithat Paşa'nın verdiği çok ilginç bir örnek var. Şimdi Yugoslavya'nın Bulgaristan'a yakın bir yöresinde bulunan küçük bir kent var, adı da Pirot Kenti, Mithat Paşa'nın Tuna Valiliği sırasında Tuna Vilayeti içindeydi bu Pirot Kenti. Küçük sanayinin, el sanatlarının, halıcılığın da bulunduğu bir kırsal yerleşim birimiydi. Mithat Paşa, ilk tarım kredi kooperatifini Pirot'ta kurdu ve o sırada Pirot'un adını Mithat Paşa mı vermişti veya geleneksel olarak mı öyleydi bilmiyorum, o sırada Pirot'un adı Pirot değil Şehirköydü, yani köy - kent. Şimdi bu köy - kent veya şehir köy, şimdiki adıyla Pirot 30 bin nüfuslu önemli bir tarım ve sanayi merkezi durumuna gelmiştir. Türkiye'de de benim bildiğim 4 şehir - köy vardır, kısaltılmış olarak Şarköy denir bunlara, birisi Trakya'da bir ilçemizdir, onun dışında hâlâ köy olan üç Şarköy daha vardır. Demekki bizim halk kültürümüzün içinde de bu beklenti var, köyden kente yer değiştirmeden geçiş süreci özlemi var ve buna çok elverişli bir yeri seçmiş olması Mithat Paşa'nın ilk tarım kredi kooperatifini kurarken, bu köy - kent uygulamasına çok elverişli bir yeri seçmiş olması da bence çok ilginç.

Türkiye'de tarım kesimindeki üretici örgütlenmesinin ihmali yüzünden tarım bir hayli geri kaldı. Türkiye genelde değişti, o arada tarımda da gelişme sürdürüldü, ama göreceli olarak tarım bir hayli geri kaldı, özellikle son yıllarda ulusal gelirden köylünün ve genel olarak tarım kesiminin aldığı pay sürekli olarak gerilemektedir ve üreticiyle birlikte tüketici de sömürülmektedir. Gerçek anlamda güçlü ve demokratik bir kooperatifçilik hareketine olanak sağlanmadığı için, ziraat odaları da çiftçimizin büyük çoğunluğunu temsil edememektedir. Daha çok hali vakti yerinde çiftçilerin egemenliğinde yönetiminde kalmaktadır ziraat odaları ister istemez;çünkü, hiçbir köylü tek başına ziraat odalarında bir varlık gösteremez, ancak güçlü ve demokratik kooperatifler olsaydı ziraat odaları örgütlenmesi de gerçek anlamda demokratik bir örgütlenme olurdu.

Son yıllarda tarımın ulusal gelirden payı çok azaldığı gibi, özellikle hayvancılık çok ağır bir darbe yedi. Tarım kesimine uygulanan desteklemeler çok sınırlandı ve buna gerekçe olarak da "Biz artık pazar ekonomisine geçtik" pazar ekonomisi değil de serbest pazar ekonomisine geçtik deniliyor, oysa ben, dünyanın hiçbir yerinde serbest pazar ekonomisi diye bir şey duymadım, pazar ekonomisi bilirim. "Serbest pazar ekonomisine geçtik, bu ekonomide tarım ürünleri desteklenmez" iddiası ortaya atıldı, özellikle bugünkü Sayın Cumhurbaşkanı bu iddiayı ortaya attı. Oysa, tarıma en çok destek veren ülkeler pazar ekonomisinin öncülüğünü yapan ülkelerdir, başta ABD, Almanya, Hollanda ve Batı Avrupa ülkeleri. Benim bildiğim AT bütçesinin üçte ikisi tarımın, çiftçinin desteklenmesine ayrılmakta.

Yine son yıllarda, Sayın Başkanın biraz önce okuduğum raporunda da

çok haklı olarak vurgulandığı gibi, Türkiye, tarım ürünleri, özellikle besin maddeleri tarafından kendi gereksinmesini tümüyle karşılayabilecek durumdaki çok sayılı ülkeler arasında bulunduğu halde, son yıllarda tarım ürünleri, o arada besin maddeleri dış alımcısı durumuna gelmiştir ve o yüzden, kendi köylüsünden, çiftçisinden esirgediği desteği başka ülkelerin, özellikle de varlıklı ülkelerin çiftçisine sağlamış olmaktadır. Bunun en belirgin örneklerinden biri tütün alanında. Geçenlerde Sayın Cumhurbaşkanı, seçimden önce talihsiz bir demeç vermişti, "Kıbrıs'a biz her yıl 200 milyon dolar yardımda bulunuyoruz" dedi. Ben sonra araştırdım, 200 milyonu bulmuyor, ama balsa bile ne lâzım gelir, çünkü Türkiye, bunun iki misli dövizî, yılda yaklaşık 400 milyon doları duman olarak Amerika'ya üfleemektedir, tütün ve sigara dış alımı yoluyla. Onun dışında etten tutun da süt ürünlerine kadar, sebzenin meyvenin her türlüüne kadar, patates, soğan ve pirince kadar kendi topraklarımızda bol bol yetişen ürünler dışarıdan alınmaya başlanmıştır. Güya bu şekilde fiyatlar ucuzlatılacaktı ve tüketici korunacaktı. Hep üretici değil, tüketici korunacak. Oysa o da gerçekleşmedi, çünkü, aslında tüketici eğer gıda maddeleri bakımından bir ölçüde sömürülüyor idiyse, onu sömüren köylü değil, çiftçi değil, aracıydı. Aynı aracı kesim bu sefer dışarıdan alınan tarım ürünlerinin aracısı oldu ve daha da bol kazanır oldu. Tüketicie ucuz yiyecek maddesi sağlamak yerine, Türk tüketicisi, geliri ne kadar da az olsa, sağlıksız ve pahalı tüketime alıştırdı, bunun özenticiliği yaratıldı Türkiye'de ve bu yüzden tarımdaki gelişme bir gerileme sürecine girdi. Köylünün geliri gerileme sürecine girdi ve özellikle hayvancılıkta da çok somut, net bir gerileme meydana geldi.

Pazar ekonomisine geçtik deniliyor başına da bir serbest eklenerek, fakat pazar ekonomisinin tarımla ilgili en önemli kurumu Türkiye'ye bir türlü getirilmiyor, o da tarım ürünleri borsası. Bunun sözü bile edilmiyor, sadece biz sözünü ediyoruz, ama ne basının umurunda, ne başka çevrelerin umurunda. Oysa, bir ülkede gerçekten pazar ekonomisi uygulanıyorsa, tarımsal ürünlerle ilgili borsanın da kurulması lâzım, ama borsanın makul ölçüler içinde desteklemeyle de çelişmemesi gerekir. Onun için birçok ülkede örneği görüldüğü gibi, kooperatif birlikleri veya ilgili devlet kuruluşları taban fiyatı garanti ederler; güvence altına alırlar ve o güvence altına alındıktan sonra da ürünler borsada satışa sunulmak gerekir. Yer yer bildiğim kadar köylüler kendiliklerinden Türkiye'de bu uygulamaya geçtiler ve nerede bu uygulamaya geçtilerse hemen gelirlerinde bir artış sağlayabildiler, fakat devlet henüz bu konuda kendi üstüne düşen kurumlaştırma görevini yerine getirmiş değildir.

Övmek gibi olmazsa partim adına, bence en kapsamlı ve tutarlı model tarım ve tarımda örgütlenme bakımından, Demokratik Sol Partinin ve hareketin oluşturduğu modeldir. Bu modele göre kalkınma köylüden

başlayacaktır ve gelişme kırsal alanda dengeli biçimde yaygınlaşacaktır. Güçlü ve demokratik bir kooperatifçilik hareketi Türk ekonomisinin ve sosyal yaşamının, o arada siyasal yaşamın çok önemli bir kurumu haline getirecektir. Ya güçlü bir kooperatifler bankası kurulacaktır ya da Ziraat Bankası tarım ağırlıklı kooperatifler bankasına dönüştürülecektir. Kooperatiflerin yönetimine devlet kesinlikle karışmayacaktır, kooperatiflerin ve kooperatif birliklerinin yönetimine. Ancak, bağımsız bir kamu kuruluşu, siyasal otoritenin içinde kalmayacak, Sayıştay benzeri bir kamu kuruluşu kooperatiflere etkin bir denetim uygulayacak, böylelikle halkın kooperatiflere güvenmesini garanti edecektir.

Yaygın bir kooperatifçilik eğitimi, bütün okullarda uygulanacaktır, özellikle kırsal alanı ağırlıklı olan bölgelerdeki okullarda. Üretici yatırım fonları kurmaya teşvik edilecektir köylü. Ortaklaşa yatırımlar yapabilmesi, ki bunun altyapısı da köy-kentler yoluyla sağlanmış olacaktır ve köylüden geliri ve satın alma gücü belirli bir düzeyin üstüne çıkıncaya kadar kooperatifleşmesi koşuluyla gelir vergisi alınmayacaktır; ancak, devlete ödemesi gereken gelir vergisini, üretici yatırım fonlarının kasasına yatırması istenecektir. Yani devlete vergiyi vermeyecek, kendine verecektir, kendi yatırım fonuna yatıracaktır. Böylelikle köylüler tek başlarına veya köy kooperatifleri tek başlarına yapamayacakları yatırımları, gerek tarım alanındaki gerek Agro endüstri alanındaki yatırımları bu üretici yatırım fonları aracılığıyla yapacaklardır ve buna gerekli devlet desteği de sağlanacaktır.

Öte yandan, bir öncü ve doğurgan yatırımlar modelimiz var, özellikle geri kalmış bölgeler için. Özellikle pazar ekonomisine geçildikten sonra Türkiye'nin geri kalmış bölgelerini adeta ilelebet geri kalmışlığa mahkûm edip öyle kalması için; devlet, ben artık sanayi yatırımı yapmayacağım, özel sektör yapsın diyor. Özel sektör de, ben niye güneydoğuya, doğuya gideyim, niye dağ başında bir kâr getirmeyeceğini bildiğim fabrikayı kurayım. Fabrikamı İstanbul, İzmir veya Bursa'da kurarım diyor. O zaman sanayileşme umudu kalmamış oluyor Türkiye'nin büyük bir bölümü için.

Bizim öncü ve doğurgan yatırımlar projemiz özetle şu; biz, özel sektörün de, devlet sektörünün de, hattâ halk sektörünün veya kooperatiflerin de kârlı olmayacağı için, zarar edeceği bilindiği için fabrika kurmayacağı yörelere o yörenin ürünlerini işleyecek, o yörenin gereksinmesini karşılayacak bir fabrikayı devlet eliyle zarar edeceğini bile bile kuracağız. Fabrika zarar edecek, ama o fabrika daha kurulmaya başlarken oraya ilk defa kamyonlar gidip gelmeye başlayacak, mal getirip götürmeye başlayacaklar, bir işçi kesimi oluşacak, mühendisler teknisyenler gelecekler, onlar gelince bir çarşı oluşacak orada ve ilk defa o yöre, devlete vergi ödemeye başlayacak ekonomik hayatı canlandıkça. Böylelikle, o işletmeden

uğradığı zararı vergi yoluyla fazlasıyla devlet karşılamış olacak. Giderek yan sanayiler doğuracak o fabrika, o nedenle sanayileşmenin öncülüğünü yapacağı için öncü; başka işyerleri ve sanayiler doğuracağı için de doğurgan yatırımlar diyoruz. Günün birinde o yöre kalkındığında, o fabrikayı kâr eder hale getirebilecek düzeye eriştiğinde de devlet, yöre halkına veya yörenin özel girişimcilerine, artık benim işlevim bitti, isterseniz bu fabrikayı sizler devralabilirsiniz diyecektir.

Bu, özellikle az gelişmiş ülkeler ve bölgeler üzerinde uzmanlaşmış olan büyük İsveçli ekonomist Finer Mirdal'ın bir projesinden, yer yer uygulattığı bir projeden alınmıştır. Zaten İskandinav ülkelerinde, özellikle Finlandiya'da bu model yer yer uygulanmıştır. Orada, öncü ve doğurgan yatırımlar olarak isimlendiriyoruz.

Tarım ürünleri borsasını, taban fiyatlarının güvence altına alınması koşuluyla oluşturacağız ve zorlayıcı olmayan bir tarım üretim planlaması sürecine gireceğiz. Bunun başlıca aracı olarak da taban fiyatların veya destekleme alım fiyatlarının, ürünün toplanacağı aşamada değil, ürünün ekileceği aşamada ilân edilmesini öngörüyoruz. Böylelikle köylü, çiftçi hangi ürüne ağırlık verirse, zamanı geldiğinde kazancının ne olacağını önceden bilecek. Ancak, tabii özellikle enflasyonun devam ettiği bir ülkede bu yüzden köylünün, üreticininin zarar görmemesi için de daha ürün ekilirken saptanacak taban fiyata, ürün elde edildiğinde aradaki enflasyon farkının da ekleneceği önceden ilân edilecektir.

Son yıllarda hayvancılık çok geriledi, o konuya hem ekonomi açısından, hem de toplumun beslenme gereksinmesi açısından büyük önem vermek gerekiyor. Bu konudaki bir düşüncemizi sizlerin, bu konunun uzmanlarının değerlendirmesine sunmak istiyorum. Bence hayvancılık konusunda bir önemli yanlışlık yapılıyor. Hayvancılık konusunda köylüyü aydınlatmakla görevli olan uzmanlar veterinerler sayılıyor, oysa veteriner bir hekimdir, yani doktor beni tedavi edecek diye Türkiye'nin kalkınmasını da doktordan bekleyemeyiz., ama nedense veterinerden hayvancılığı kalkındırmasını istiyoruz, bu arada zooteknisyenleri yeterli sayıda yetiştirmiyoruz ve yetiştirilenlerden çoğu da bildiğim kadarıyla masa başı hizmetine tutsak ediliyor. Hayvancılığı geliştirme yolunda adımlar atılırken, öncelikle bu zooteknisyen sayısını artırmakta ve zooteknisyenlerin kırsal alanda gerekli işlevi üstlenmesinde büyük yarar vardır. Sanayide olduğu gibi tarımda da teknoloji son derece önemli, teknolojik gelişmelere zamanında uyum sağlayabilmek önemli. Tabii teknoloji ilerledikçe, sulama gibi önemli altyapılar gerçekleştiğçe, tarım ürünlerinin türü de değişiyor, yetiştirme

biçimi de değişiyor, dolayısıyla tarım kesiminde eğitimin önemi çok artmış durumda. Özellikle GAP uygulama aşamasına geldiğinde, Güneydoğu Anadolu köylünün yeni tarım ürünleri türleri ve yöntemler bakımından eğitilmiş olması son derece önemli. Eğer GAP tamamlanmadan önce a) Ciddi bir toprak reformu yapılmazsa, b) Yeterli ölçüde köylü eğitilmezse, ekonomik bakımdan elbette GAP bazı nimetler sağlayacak Türkiye'ye, ama sosyal ve siyasal bakımdan da şimdiki dönemi geride bırakıcı patlamalara neden olabilecektir.

Bildiğim kadar, Ankara'daki Ziraat Fakültesinin birkaç yıl önce yaptığı bir araştırmaya göre, GAP tamamlandığında bölgenin büyük kesiminde toprak verimi 15-20 kat artacaktır, eğer bu arada gerçek bir toprak reformu yapılmazsa, bu demektir ki, o bölgenin feodal yapısından kaynaklanan toprak adaletsizliği ve gelir adaletsizliği de şimdikinin 15-20 katı olacaktır ve asıl patlamalar o zaman olacaktır. Ama bizde maalesef bu Güneydoğu Anadolu'nun artık bütün ülkeyi ve ulusu ilgilendiren sorunu irdelenirken, o feodal yapı üzerinde, toprak reformu geliştirilmesi üzerinde durmak kimsenin aklına gelmiyor. Hattâ geçen gün sosyal demokrasiyi de iyi incelediğini sandığım eski bir arkadaşım bir yazı yazdı, adımı zikretmeden bana yanıt veriyor belli ki;

"Bazı kimseler, o bölgedeki bölücü hareketlerden feodal yapıyı sorumlu tutuyor, aşiret yapısını sorumlu tutuyor. Oysa bu aşiret yapısı, feodal yapı yıkıldıkça orada milliyetçilik artıyor."

Yani, düşünün, ben hem bir sosyal demokrat olacağım, hem de, aman oradaki feodal yapı devam etsin diyeceğim. Bu nasıl sosyal demokrattır, bunu benim anlayışıma sığdıramıyorum. Yani, bir yandan orada ciddi bir toprak reformu yapmak lâzım, aksi halde Güney Amerika modeli plantasyonlar kurulacaktır o bölgede ve köylü büsbütün ezilecektir ve bir de ciddi bir eğitimi köylüye yönelik başlatmak lâzım. Oysa, bir yandan GAP'ın yapımı hızlandırılırken, bir yandan da bir türlü anlayamadığım bir nedenle Türkiye'deki tarım meslek liselerinin büyük çoğunluğu kapatıldı. Ben defalarca bunu gündeme getirmeye çalıştım, tabii sağolsun basınıımız bu konularla ilgili değildir, TRT'den de sesimizi duyuramıyoruz, ama hep söyledim, tarım meslek okulları neden kapatıldı? Kaç tane kaldı bilmiyorum, 9 tane kaldığı söyleniyor, Güneydoğu Anadolu'da çok az, oysa en çok şu sırada buna gereksinme var. Bu konudaki eksikliğin de giderilmesi için benim duyuramadığım sesim yerine Ziraat Mühendisleri Odasının değerli yöneticilerinin seslerini duyurmalarını dilerim.

Tarımda üretimi artırmanın, hattâ ekonomiye bir ölçüde yük olmasını

göze alarak üretim fazlası oluşturmanın siyasal yararına da değinmek isterim. Bugün bazı ülkeler ellerindeki tarımsal üretim fazlasını çok etkili bir siyasal araç olarak kullanmaktadırlar. ABD, eğer buğday gereksinmesi bakımından Sovyetler Birliği kendisine bağımlı olmasaydı, Sovyetler Birliğindeki değişimlere bildiğiniz ivmeyi kazandıramazdı. Bugün Sovyetler Birliği politikasında Amerika çok etkili bir faktördür ve bunda da öncelikle tarım ürünleri, gıda maddeleri, özellikle de buğday bakımından Sovyetler Birliğinin büyük ölçüde Amerika'ya bağımlı olması etkindir.

Bizim bir yandan Orta Asya'ya açılmamız olanakları çok artıyor, bir yandan Afrika dünyadaki önemini gittikçe artırıyor. Bizim hem insani amaçla, hem de siyasal amaçla dünyadaki etkinliğimizi artırabilmek için de tarımdaki üretimimizi ve verimliliğimizi artırmamız gerektiğine inanıyorum ve bunun temel koşulunun da üreticiyi demokratik ve güçlü bir örgütlenmeye kavuşturmak olduğuna inanıyorum.

Teşekkür ederim, saygılar sunarım.

AÇILIŞ KONUŞMASI

Hüsnü DOĞAN

ANAP Genel Başkan Yardımcısı

Ziraat Mühendisleri Odasının değerli mensupları, çok saygıdeğer misafirler; Ziraat Mühendisleri Odasının, böyle bir toplantıyı düzenlemiş olmasından duyduğum memnuniyeti dile getiriyorum ve 1992 yılının hepimiz için, tarımımız için, ülkemiz için hayırlı olmasını diliyorum, hepimize saygılar sunuyorum.

Sözlerime şöyle başlamak isterim. Aslında tarımın meselelerini konuşmak, genel olarak Türkiye meselelerinin çok önemli bir bölümünü konuşmaktır. Tarımı münhasıran bir üretim - tüketim meselesi olarak konuşmanın, ele almanın fazla bir faydası olduğu kanaatında değilim. Çünkü, hakikaten tarım sektörüyle bir yerde yaşayan insanlarımızın çok büyük bir bölümünün tarım sektöründe olması dolayısıyla da meseleye çok farklı bakmak gerektiği kanaatındayım. Çünkü, bugün halen nüfusumuzun yarıya yakın kısmı ekmeğini çiftten çubuktan, topraktan kazanıyorsa, bu mesele sadece tarım sektörünün meselesi değildir, ekonominin bütününün bir meselesidir, dünyadaki gelişmelerin bütün bir meselesidir. Dolayısıyla, meseleyi bu konuşmamda hep geniş açıdan almaya gayret edeceğim. Çünkü, bu geniş açı gözden uzakta tutulursa, münferit meselelerin arasında boğularak tarımın meselelerine bir doğru çözüm bulamayız kanısındayım.

Önce meseleyi vaz etmek için bildiğiniz genel hususları ifade etmek istiyorum. Birincisi, nüfusumuzun yüzde 40-45'i - burada rakamlar değişiktir, nasıl ölçtüğünüze bağlı - tarımda çalışmaktadır. Gayri safi milli hasılanın halen yüzde 16'sı civarında bir kısmı tarım sektöründen teşekkül etmektedir. Yerleşme düzeni olarak çiftçi köylü nüfusumuz 40 bine yakın köyde, bir ona yakın kadar da mevrada yaşamaktadır, çok da dağınık bir yapısı vardır.

Buna mukabil üretim açısından baktığımızda, rakamlarla ifade etmekten ziyade, dünyada moda olan bir tabirle yansıtmak istiyorum. Kendi kendine yeterlilik kavramı açısından. Türkiye, ana hatlarıyla belirli ürünler dışında tarımda kendine yeterli bir ülke sayılmakta, sadece tropik sayılan kahve, kakao ve muz gibi ürünler bakımından kendine yeterli olması mümkün değildir. Bir de yıllardan beri yıldan yıla değişmekle birlikte bitkisel yağ, beslenme bakımından dünya standartlarının altında olan hayvansal protein bakımından da sıkıntılarımız vardır.

Mademki bu toplantının hedefi 2000 li yıllardaki tarımı tartışmak, o

halde dünyadaki değerlere de genelde bir göz atmakta yarar vardır. Özellikle gelişmiş ülkeler bakımından, gelişmekte olan ülkeler bakımından meseleyi görmezsek, kendi hedeflerimizi de tam olarak ortaya koymamız mümkün olmaz.

Tarım ülkesi tabirini pek doğru bulmuyorum. Bir nevi geri kalmış toplumlarla tarım toplumu eşdeğer manada tutulmaktadır, gelişmemiş toplumlar gibi atıf yapılmaktadır. Çünkü, gelişmiş ülkelerde tarım zaten çok ileridir. Tarım toplumu dendiğinde yanlış vaz edilmektedir, aslında sanayide ileri olup da tarımda çok ileri olmayan hiçbir ülke de yoktur dünyada.

Burada bazı değerler vermek istiyorum. Dünyada 4 grup ülke aldım; ABD, AT ülkeleri, Kanada ve Avusturalya. Bu ülkelerin dünya tarımındaki yerini tartmaya çalıştım. Bu ülkelerin toplam nüfusu dünya nüfusunun yüzde 12'sidir. Bu ülkelerdeki toplam tarım nüfusu, dünya tarım nüfusunun sadece yüzde 1,2'sidir.

Bunâ mukabil, bu grubun dünya tarımındaki yeri şöyle; bu grup ülkeler dünyadaki toplam hububatın yüzde 28'ini üretiyorlar. Buğdayın yüzde 34'ünü, yemlerin yüzde 40'ını, mısırın yüzde 50'sini, şekerin yüzde 23'ünü, et ile sütün yüzde 37'sini üretiyor bu ülkeler. Dünya tarım nüfusunun sadece yüzde 1,2'sine sahip bu grup, dünyadaki et ve sütün yüzde 37'sini üretmektedirler.

Ortak Pazarın kurulmasından, 1958'den itibaren ve bilahare Ortak Pazarı bir arada tutan en önemli faktörlerden biri olan ortak tarım politikası dolayısıyla gelişmiş ülkeler de tarımı korumak için önemli tedbirler almışlardır. Ortak Pazar bütçesinin önemli bir kısmı tarımdaki sübvansiyonlara ayrılmıştır. Geçen yıl itibariyle sadece Ortak Pazar değil, bütün OECD ülkelerinin üretici sübvansiyon eşdeğeri olarak tarif ettikleri miktar 176 milyar dolardır, üreticilerine sübvansiyon olarak verdikleri miktar. Bu 176 milyar doların 150 milyar dolarını ABD, AT ve Japonya vermektedir. Bunlar dünya dış ticaret marjlarını yakından ilgilendiriyor, bizi de ilgilendiriyor. Tarımın iç sorunları kadar dış sorunları da çok önemli. Yıllardan beri süren GATT müzakerelerinin en önemli kısmı tarımda sübvansiyon meseleleri, ABD büyük ölçüde burada basırmaktadır, AT direnmektedir, mülayim bir program üzerinde anlaşır gözükmektedirler, ama henüz daha bir anlaşmaya varamamışlardır, belli vadede, 5-10 yıllık vadelerde sübvansiyonlarının belirli miktarlarda azaltılması meselesi de tarımın milletlerarası platformda en önemli meselesini teşkil etmektedir.

Bütün bu tablodan sonra bir de mademki uzun vadeli hedefleri, 2000 ve daha sonrası yılları tarımını konuşuyoruz; gelişmeye paralel olarak tarımın gayri safi milli hasıla içindeki yeri bütün ülkelerde düşmektedir

tarımın fiziki olarak artışına rağmen. Diğer sektörler daha hızlı geliştiği için tarımın gayri safi milli hasıla içindeki nispi değeri giderek düşmektedir. Türkiye'de 1965 yılında gayri safi milli hasıladaki tarımın nispeti yüzde 35 idi, şimdi 16-17'lerdedir.

Gelişmiş ülkelerde de şu trend görünüyor; önce sanayi sektörünün asrın başlarından başlayarak büyük ölçüde gayri safi milli hasıla içindeki nispeti yükseldi, ama daha sonraki yıllarda daha gelişmiş toplumlarda sanayinin toplam hasıla içindeki gayri safi hasıla içindeki nispeti düşmeye başladı, hizmetler sektöründe artmaya başladı. Birinci kademe sanayinin lehine geliyor, nispet açısından; ikinci kademede sanayi sektörü de değerini azaltıyor, bu, hizmetler sektörüne kayıyor. Meselâ yapısı bize çok benzeyen İspanya'da tarımın yeri yüzde 5 1989 itibarıyla. Tarımın İspanya gayri safi hasılası içindeki payı yüzde 5, sanayinin 9, buna mukabil hizmetler sektörü yüzde 86. Turizmin büyük ağırlığı var. İrlanda ilginç bir tarım ülkesi, tarımın nispeti yüzde 11, sanayinin yüzde 10, hizmetler sektörünün ise yüzde 79.

Fransa, Avrupada en geniş tarım topraklarına sahip Rusya'dan sonra, tarımda ileri bir ülke. Tarımın gayri safi hasıladaki yeri yüzde 3, sanayinin yüzde 29, yüzde 68 de hizmetler sektöründe. Amerika'da da tarımın payı yüzde 2, sanayi 29, hizmetler sektörü ise yüzde 69. Şu ana kadar söylediklerimden maksadım, ileriye doğru bir projeksiyon yaptığımızda gerekli şartları bir arada değerlendirme ihtiyacından dolayı bunları ifade ettim.

Tarım, münhasıran kendi başına alınacak ve problemleri çözülecek bir konu değildir, kendi sorunları vardır. Ekonominin bütünündeki gelişmeyle beraber tarım meseleleri çözüldüğü takdirde tarım rahatlamaktadır. Batı ülkelerinde tarıma büyük sübvansiyonlar vardır, özellikle AT ülkelerinde, fakat orada şu dikkati çekmektedir; tarımın ekonomide yeri yüksek olan ülkelerde tarıma fazla sübvansiyon yapmak mümkün değildir. Ancak, tarımın gayri safi milli hasıladaki yeri ilerideki yıllarda düştüğünde tarım sektörüne daha fazla sübvansiyon vermek mümkündür. Bu ortaya çıkmaktadır. Globalinde baktığımızda, kesinlikle tarım sektöründen sanayi ve hizmetler sektörüne nüfus kayışı, istihdam kayışı şarttır, bir taraftan tarım sektöründen diğer sektörlerle istihdam kaymasını yapmaya mecburuz; diğer sektörler geliştikçe de o sektörlerden tarıma daha fazla şartlara göre belirli ölçülerde sübvansiyon yapmaya da mecbur görünüyor. Dünyadaki tablo da bu.

Türkiye'de uzun yıllar tarım reformu konuşuldu, toprak reformu meselesi konuşuldu. Toprak reformu konusunda benim zamanımda Urfa'da belirli ölçüde gerçekleştirildi, 20-25 yıldan beri gelen bir meseleydi, belirli yerlere varıldı. Burada işletme büyüklüklerine değinmek istiyorum. Şu

görülmektedir ki, tarımı hangi teknolojiyle ve süratle geliştirirseniz geliştirin, bizim gibi bir toplumda işletme büyüklükleri artmadan, tam tersine, işletme büyüklükleri gelişmeden tarımın gelişmesi, oradaki insanımızın refaha kavuşması fazla mümkün değil. Bugün ABD'de eğer işletme büyüklükleri bin dönümün üzerinde ise, 1500 - 2000 dönümler var, bugün İngiltere'de 500-600 dönümün üzerindeyse, Almanya'da 250 dönümün üzerindeyse, bizdeki bu 60 dönümlü bu meselenin çok iyiye doğru götürülmesi mümkün değil. Bunun da yolu yine tarımdan nüfus kaymasına bağlı. Kaldı ki bizim bir hendikapımız daha var; bu ülkelerle mukayese ettiğimde, 4 grup aldım, ABD, AT, Avusturalya ve Kanada. Avusturalya ve Kanada nüfusu az, yüzölçümü çok büyük ülkeler, onlar istisna sayılabilir. Fakat AT ve ABD'yi ele aldığımızda ilginçtir; biz, iklim şartlarımız itibariyle büyük ölçüde sulama yapmaya mecburuz. Sulama ihtiyacı olmayan yerimiz pek azdır. Büyük sulama projelerimiz var, GAP var, daha başkaları olacak, biz sulama yapmaya mecburuz, ama gerek Amerika'daki verilere ve gerekse AT'deki verilere baktığımızda, bu ülkelerin önemli bir kısmında sulama ihtiyacı yoktur. Tabii yağış bunu sağlamaktadır, ondan dolayı da üretim ekonomik olmaktadır. Yani, işletme büyüklüğünün ötesinde insanların bize göre büyük avantajı iklim şartlarının, yağış şartlarının getirdiği büyük avantajdır. Bu da neticede paraya tahvil edilmektedir.

Değerli konuklar, işin ana hatlarını bu şekilde ortaya koymaya gayret ettim. Biz ileriye bakarken, başlıca konuları şöyle sıralayabilirim; 1. Ekonomik gelişmenin istikrarlı, sürekli ve belirli bir nispetin üzerinde sağlanması şarttır. Bu da yüzde 7 ve daha yukarısı gibi hızdır. Bu hız tarımdan mümkün olduğu kadar daha fazla insanı diğer sektörlerle çekmeyi gerektirir. Bu, işin en önemli tarafıdır. Bakınız 1965 yılında Türkiye'de tarımın gayri safi milli hasıla içindeki nispeti yüzde 35'lerdeydi, şimdi yüzde 16'lara düştü. O zaman nüfusumuz 30 küsur milyondur, bugün 60 milyona geliyor. Bu arada Türkiye hiç de fena bir kalkınma yapmadı aslında dünya standartlarına göre, 1965-1990 arasında, problemlili yıllara rağmen; ama bu kalkınma hızı dahi tarımın gayri safi milli hasıla içerisindeki nispet azalmasını diğer sektörlerde istihdama çeviremedi. Birikmiş sıkıntının bir kısmı buradan geliyor. Tarımın yeri yüzde 35'ten yüzde 16'ya düştü gayri safi hasılda, ama buna mukabil aynı nispette tarımsal istihdamın nispeti o oranda düşmedi ve biriken sıkıntı da aslında buradadır. Çünkü, şunu gayet iyi görüyoruz, teknolojisini süratle gelişen, hele hele bugün bütün köylerine elektrik götürmüş bir Türkiye, ulaşımda belirli yerlere gelmiş bir Türkiye'de ihtiyaçlar artmaktadır. Geçmişte 20-30 sene evvel buzdolabı, çamaşır makinesi, telefon bahis konusu değildi, bunlar bugün haliyle tabii ihtiyaçlar haline geldi, daha da gelişmektedir. Bütün bu gelişen ihtiyaçları sadece yine buğdaydan, arpadan ve hayvancılıktan karşılamaya kalkmak imkânı yoktur.

İfade etmek istediğim ana husus bu.

Birincisi, gayri safi milli hasılanın yüzde 7'ler ve daha yukarısında artırılması gerektiğini ifade ettim.

İkinci mesele burada, sulama meselelerine büyük ağırlık verilmesi gerekiyor. Şu anda Türkiye'nin yürüten bir yığın projesi vardır, başta GAP olmak üzere, 2 milyon hektara yakın sulanacak arazimiz var orada, potansiyel olarak da ilerideki hedefimizi biliyorsunuz, 8-9 milyon hektar, belki biraz daha yukarisına çıkarmak mümkün.

Teknoloji meseleleri giderek önemli olacaktır. Gübre, traktör, tarlanın daha iyi işlenmesi gibi teknik sebepler dışında, ilerideki yıllarda biyokimyanın ve genetiğin getireceği büyük imkânlar, onların çok iyi takip ve tespit edilmesi, iyi programlara bağlanması gerekecek. Burada üniversitelerimize de büyük iş düşüyor. Özellikle biyokimya, genetik, hangi ismi koyarsanız koyun, bu konudaki gelişmeleri gerek yurt içinde, gerek yurt dışında çok iyi takip etmemiz gerektiği kanısındayım. 20. asırdaki birkaç konudan biri bu olacak. Laboratuvar üretimler başlayacak, mikroorganizmalardan büyük ölçüde istifade edilecek. Bu konulara bir ara epey ilgi duymuştum, halen de duyuyorum o konularda gerek üniversitelerimizin, gerekse Tarım Bakanlığının ve özel sektörün önünde büyük ufuklar var. Dünyadaki kompitür seviyesinde gelişecek, nasıl kompitür ve bilgisayar sanayii büyük aşamalar gösterdiyse, aynı fırsatlar orada vardır. Biyokimya ve genetik meseleleri dünyanın önünde yatmaktadır.

Dünyada korumacılık tedbirlerinin azalması için Türkiye elinden geleni yapmaktadır, kendi dışındaki korumacılık tedbirlerinin makûl yerlere çekilmesinde büyük yarar vardır. Bugün AT'nin elinde büyük üretim dağları var, tereyağları, süttozu dağları vesaire. Bunlar aslında teknoloji dağları değildir, sübvansiyon dağlarıdır. Sübvansiyonlar nereye bindirilmişse orada şişmeler olmuştur. Eğer o ülkeler, bu büyükler kendi kavgalarını makûl seviyelere getirirlerse bundan Türkiye istifade eder. Çünkü, Ortak Pazar, belirli konulara çok fazla sübvansiyon yapmıştır ve 1970'lerden itibaren Ortak Pazar üretim verilerini 1990'lara kadar takip edin, sübvansiyona paralel üretimde de şişmeler vardır. Sütte, süttozunda ve tereyağında olsun, hatta buğdayda dahi. Türkiye'nin mümkün olduğu nispette bu GATT müzakerelerinde ve bu ülkelerin, gelişmiş ülkelerin tarıma yaptığı sübvansiyonların makûl yerlere getirilmesi konusundaki çalışmalarda aktif rol oynamasında büyük yarar vardır, çünkü bu Türkiye'nin menfaatinedir. Türkiye hiçbir zaman sübvansiyon yarışında o ülkelerle aşık atamaz, realist olalım.

Sayın Başkan da değindiler, üreticilerimizin teşkilâtlanmaları mesele-

nin can alıcı noktalarından biridir. O da, gelişen dünyaya paralel olarak ileri ülkelerdeki birliklerin, sistemlerin Türkiye'de daha efektif olarak çalışmasında büyük yarar vardır. Devletin burada daha ziyade yol göstericiliğinin olması lâzım, hakimiyetinden ziyade. Çünkü, tarımda başarılı olmayan bir tek şey varsa o da devletçiliktir. Tarımda devletçilikle bir yere varamazsınız. Önemli olan çiftçiye hizmet etmek ve çiftçinin örgütlenmesidir. Bakınız Sovyet Rusya dünyanın en fazla toprağına sahip, Avrupanın hububat ambarı, ama bugün ne hallere geldi görün. 1960'lı yıllarda Kruçev döneminden başlayarak basit liberalleşme hareketleri başladı toprakta. 2,5'er dönüm araziye geçmeyen araziler çiftçilere mülkiyet olarak değil, intifa hakkı olarak verildi. 1982'de Time Dergisinin güzel bir araştırması vardı, oradaki rakamlara göre; 1982 yılı itibariyle Brejnev öldü, Andrepov geldi, Rusya'da bu şekilde çiftçiye intifa hakkı olarak verilen arazi, bütün tarım arazisinin sadece yüzde 1,4'ü idi. Buna mukabil, buradan yapılan üretim, et, süt ve sebze toplam üretimin yüzde 30'u, meyvede yüzde 50'si idi. Bugün sıkıntılarının da gerisinde bunlar vardır, sadece piyasa ekonomisinde olmaması meselesi değil, hepsi birbirinin bütünleyicisidir, tarım sektörü, aile işletmeciliği üzerine dayanır ve çiftçiler arasındaki örgütlenmeye dayanır. Biz, ikisini iyi organize edersek bu meseleyi iyi bir şekilde götürebiliriz.

Tarıma , üretici ve tüketici açısından baktığımda; sıkıntılar daha ziyade üretici cenahındadır. Üretici aynı zamanda tüketicidir, üreticinin kendi tüketim sıkıntıları vardır, ama genel olarak iki gruba ayırdığımda, tarımdaki asıl sıkıntı üreticilerimizdedir. O da yine işin aslından gelmektedir, işletme büyüklükleri küçüktür, işletmeler küçüktür, teknolojik seviye yeterli değil, bazı meselelerimiz var, ama, ancak uzun vadeli bir programda, çok disiplinli bir şekilde çözülme imkânı vardır bunların.

Her ülkenin, tarım meselelerine yaklaşımı kendisine göredir. Burada bir hatıramı nakletmek isterim; bundan 3-4 yıl evveldi, ben Tarım Bakanydım, Badenwürttemberg'in o zamanki Başbakanı Türkiye'yi ziyarete geldi, beni de ziyaret etti, çeşitli meselelere değindik. Badenwürttemberg Almanya'nın en gelişmiş sanayi eyaletlerinden biridir, Mercedes ve Bosch'un olduğu yerdir. Orada tarımın meselelerine de girdik. Ben, deminden beri izah ettiğim şekilde, bu sübvansiyon meselelerine büyük ölçüde hücum ettim, yani sizin kendi çiftçinize bu kadar fazla sübvansiyon yapmanız bizi mutazarrır ediyor, bizim imkânlarımızı elimizden alıyor noktasını işlemeye gayret ettim. Bana ilginç bir cevap verdi. Kendisi Hristiyan Demokratlardandır. Dedi ki; "Biz meseleye değişik bakıyoruz. Tarıma önem vermemizin iki sebebi var. Birincisi, insanı toprakta tutmamız lâzım kendi siyasi felsefemiz açısından. Toprakta bağlı insan daha muhafazakâr olur, bana daha bağlı

olur. İkincisi de, çevreyi iyi korumanın yolu da o insanı o toprakta muhafaza etmekten ileri gelir."

Keşke ben de bir gün bu meseleyi böyle görebilsem. Bu dediği doğru, ben buna inanıyorum, doğru ama, bugün imkânlarımız bunu çok güçlü bir şekilde söylemeye yetmiyor. Orada tarım nüfusu olsa olsa yüzde 2,5-3'tür, diğer sektörlerden oraya rahat rahat transfer yapabiliyor. Ortak Pazarın ortak tarım politikası içerisine kendisini de saklamış güzelce, oradan rahat rahat yiyebiliyor, ama tabii bizim sıkıntılarımız çok farklı.

Değerli misafirler, tarım sektörü fazla siyasi vaate müsait değildir. Siyasi vaatlerin ölçüsüz yapılabileceği bir saha değildir. Çünkü, büyük sektördür, ağızımızdan çıkan her bir kuruş milyonlarca tonla çarpılır, neticede büyük rakamlar ortaya çıkar ve sıkıntıya girilir. Bazen yardım ettim dediğiniz yerde uzun vadede yardım etmemiş olursunuz. Kitle çok büyük olduğu için, burada özellikle bütün tasarruflarda haklı ve adil olmak şarttır. Her zaman bu ayarı tutturamazsınız, bu kuyumcu terazisi değildir, ama zor iştir. Burada iki konuya değineceğim.

Bir tanesi, Hükümet, son olarak çiftçi borçlarının, faizlerinin bir kısmının affıyla ilgili bir tasarrufta bulundu.

İkincisi de, seçimden önce vaat ettiği bu tütüne 5 bin kâğıt daha, "Onlar ne verirlerse ben 5 bin daha fazla vereceğim" sözü. Burada iki basit yorum getireceğim.

Çiftçi borçlarının affı, borcunu ödeyen çiftçiler bakımından adil bir tasarruf değildir. Çiftçiye yardım etmeyelim demiyorum, kimse yanlış anlamasın, elimizden gelen her türlü yardımı yapalım, ama gerek uzun vadedeki disiplini bozması bakımından, gerekse borcunu ödeyen insanlara karşı bir haksızlıktır, adaletsizliktir. Devlet, haksız ve adaletsiz olamaz, devletin böyle bir hakkı yok.

Bu tütündeki politika; bizim verdiğimiz fiyat hiç de fena fiyat değildi, 30 bin 100 kâğıttı. "Onlar ne verirse ben 5 bin kâğıt fazlasını veririm" demek de sadece keyfi bir tasarruf. Bunun başka bir adı yoktur. Bu nevi politikalarla ciddi tarım politikasını götürmek de mümkün değildir. Biz her şeyin doğrusunu yaptık diyemem, öyle bir iddiam yok, onu hiçbir zaman da demediğimi bilirsiniz; ama, tarım politikaları günü birlik alınacak kararlar değildir. Bir bildir meselesi vardır, sormuşlar, bildir demiş. Onun için, politikaların uzun vadede tutarlı, kararlı ve yapılabilir işler olması lâzımdır.

Tarımın konuşulacak çok şeyi var, tabii hesap kitap deyince şunu bilhassa ifade etmek istiyorum. Buğdayın pahalı, ekmeğin ucuz olması mümkün değildir. Buğday pahalıysa ekme de pahalı olacaktır.

Demin Avrupanın sübvansiyon değerlerini verdim, bizim de belirli miktarda var, ama yeterli değil. Meseleyi bu anlamda götürmek lâzım . Eğer

buğdaya iyi para vereceksek, ekmeğin fiyatını da düşünmemiz lâzım. Tabii artısının eksisinin hesap edilmesi lâzım.

Tarım, uzun nefesli bir iştir, daha çok işimiz var tarımda, ama Türkiye'nin ufku tarımda açık, Cenabi Hak bu memlekete her şeyi vermiş. Hakikaten çok şükür her şeyimiz var, üretimden hiçbir şekilde ben çekinmiyorum, hele bugünkü teknolojik seviyede, dünyadaki büyük ilerlemeler karşısında Türkiye tarımında da üretim bakımından çekinmiyorum, fakat Türkiye'deki asıl mesele çiftçinin dertlerini halledebilmek, çiftçinin dertlerinin halledilmesini de ekonominin bütünlüğü içerisinde ve tarımın kendi içerisinde aramaya devam edeceğiz.

Hepinize çok teşekkür ediyorum; bana bu fırsatı verdiğiniz için size de ayrıca teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum efendim.

AÇILIŞ KONUŞMASI

Fikri SAĞLAR
Kültür Bakanı

Sayın Başkanım, Türkiye Ziraat Mühendisleri Odasının yapmış olduğu bu toplantıya katılan değerli konuklar; hepinizi saygıyla selâmlıyorum.

Geride bıraktığımız yüz yılda tarımsal üretim artışını sağlayan iki önemli etken dikkati çekmektedir. Tarımsal araştırmalar ve bu araştırmalarla elde edilen tarımsal teknolojik gelişmeler. Bu iki etken birbiriyle yakından bağlantılıdır. Malthus'un besin üretiminin hızla artan nüfusa yetmeyeceği biçiminde özetleyebileceğimiz teorisinin gerçekleşmesini önleyen de işte bu tarımsal araştırma ve teknolojideki gelişmelerdir.

Tarımsal üretimi, teknoloji kullanarak artırmak kadar, bunun hakça bölüşümü de dünya açısından büyük önem taşımaktadır. Bir yandan, aşırı beslenmeden kaynaklanan sorunlar yaşanırken, diğer yanda açlıktan ölenlerin bulunduğu bir dünyada hakça bir paylaşımın söz etmek olası değildir.

Gelişen tarımsal teknoloji ile daha az emek kullanarak daha ucuz ve daha nitelikli ürün elde edilebilmekte, kuşkusuz bu olgu, üreticinin de yararına olmaktadır. Ayrıca, bu özellikler, dünya açısından da önem taşımaktadır. Dünyada artık açlıktan ölen insanlar kalmamalıdır, gıda bekleyen ülkeler artık azalmalıdır.

1970'li yıllarda tarımın Türkiye ekonomisindeki payı yüzde 30 düzeyinde idi, bugün ise yüzde 16'larda. Ancak, buna karşın, nüfusun yaklaşık yüzde 50'si hâlâ tarım sektöründe istihdam edilmekte. Diğertaraftan, tarımın ihracat içerisindeki payı yüzde 18'lere düşmesine karşın, toplam ihracat yükseldiği için mutlak değer olarak bir artış göstermektedir. Yani, tarımın, ülkemiz ekonomisi içerisinde payı ve önemi hâlâ büyüktür.

Tarımsal araştırma ve teknolojiyi geliştirmek, elde edilen bulguları üreticinin kullanımına sunmak, yaygın ve sağlıklı bir örgütlenme oluşturmakla mümkün olacaktır. Sadece uluslararası alandaki tarımsal araştırmalar ve geliştirmelerden yararlanarak üretim artışı sağlamak mümkün değildir. Çünkü, değişik bölgelerin, yörelerin, değişik ekolojik koşulları vardır. Bu nedenle, çeşitli bölge ve yörelerde denemeler yapılması

gerekmektedir. Bu anlamda tarımsal araştırmaların ulusal olması da kaçınılmazdır.

Hepinizin en az benim kadar bildiğiniz bu gerçekleri burada sizlere bir kez daha yinelememin nedeni, geçtiğimiz yıllarda ilgili bakanlığın araştırma politikalarının somut gerçeklerle taban tabana zıt olmuş olduğundandır. Örneğin, ölkemizin koşulları dikkate alınmaksızın her türlü tohum ithali serbest bırakılmış, uyum denemeleri yapılmadan damızlık hayvanlar getirilmiş, uyum konusunda ortaya çıkan sorunlar bir yana, böylelikle dışa bağımlılık da artırılmış, belki daha da önemlisi, yetişmiş araştırma elemanları dışlanarak ulusal tarım araştırmalarına bir darbe vurulmuştur. Tarımsal araştırma ve teknolojik gelişme sağlayacak kurum ve kuruluşları oluşturmak yerine, ithalat şirketleri oluşturmak daha kârlı hale gelmiştir. Türk tarımı da âdeta baltalanmıştır, belki de baltalanmak istenmiştir.

Kısa vadede çözümler gibi görünen bu uygulamaların, bir anlamda Türk tarımının geleceğini ipotek altına aldığı bir gerçektir. Burada her zaman özenle üzerinde durduğumuz demokratikleşme ve örgütlenmenin tarım açısından da taşıdığı öneme bir kez daha değinmeden geçemeyeceğim.

Kırsal alanın demokratikleşmesinin ön koşulu, ekonomik ve mesleki örgütlenmelerdir. Küçük üreticilere dayalı olan Türkiye'nin tarımsal yapısı için, örgütlenme, bu açıdan yaşamsal bir önem taşımaktadır. Kırsal alanda toplumun sorunlarına sahip çıkması ve alınan kararlara katılabilmesi gerekmektedir. Bunun yolu da ortaklaşa çıkarların savunulacağı ortak ekonomik yapılanmalardan geçer. Ancak, bu örgütlenmeler de kaynakları sınırlı, devlet dairesi haline getirilmiş kooperatif örgütleri değil de, her düzeyde katılım sağlanan demokratik mekanizmalar olmalıdır.

ızdığımız bu tablolar sorunun çözümsüz olduğu izlenimini yaratmamalıdır, çözümler vardır. Gerek tarımsal katma değerin maksimize edilmesi ve gerek satılabilir sanayi malı üretilmesi açısından çok ciddi avantajları olan Türkiye, tarıma dayalı sanayilerini geliştirecektir.

Kırsal toplumun ekonomiye katılması bu açıdan yaşamsal bir önem taşımaktadır. Tarımsal araştırma yapan kurum ve kuruluşlar özendirilecek ve bunların işbirliği içerisinde ulusal tarımımızın gelişimi için uygun çözümler üretilecektir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Orman Bakanlığı ve ilgili kuruluşları, ziraat fakölteleri, TÜBİTAK, Tarım Orman Araştırma Grubu gibi kuruluşların çalışmaları özendirilirken, aralarında eşgüdümler sağlanacaktır. Bunun dışında aykur, Tekel, şeker şirketi ve GAP İdaresi tarafından ayrı ayrı

yürütülen çalışmaların da bir eşgüdüm içerisinde sürdürülebilmesi büyük önem taşımaktadır.

Tarım kültürünün gelişmesi ve çağdaş eğitim düzeyine ulaşacak program ve kurumları kurmak ilk hedeflerimiz arasındadır. Bu konuda başta mühendis odaları olmak üzere, ilgili diğer meslek kuruluşlarının da görüşlerinden yararlanmanın, hem teknik anlamda, hem de kurumsallaşma açısından büyük önem taşıdığına da işaret etmek istiyorum.

Bu düşüncelerle, bu toplantının ülke tarımımıza büyük katkıların olacağı inancıyla hepinize başarılar diliyor, saygılar sunuyorum.

BİRİNCİ OTURUM

TARIMIN GELİŞİM DOĞRULTUSU

Başkan : Prof. Dr. Turan GÜNEŞ
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Bildiriler:

Tarım Ürünleri Dış Ticaretinde Alternatif Pazarlar
Yıldız AKIN - Rahim YENİ
T K B APK Kurulu Uzmanları
AT Karşısında Türkiye Tarımı
Prof. Dr. Gülcan ERAKTAN
Ankara Üni. Ziraat Fak.

Tartışmalar:

Prof. Dr. Çelik ARIOBA
Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fak.
Okan KARAGÖZOĞLU
İGEME Genel Sekreter Yard.
Dr. Namık Kemal KILIÇ
Hazine ve Dış Ticaret Eski Müsteşarı

TARIM ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARETİNDE ALTERNATİF PAZARLAR

Rahim YENİ
Yıldız AKIN

GİRİŞ

Bugün dünyamızda çalışan nüfusun % 10'undan azını tarım kesiminde istihdam eden ülkelerde, tarımsal fazla sürekli büyürken, bu oranın %60'ı aştığı ülkelerde ise açlık yada yetersiz beslenme insanlığın kaçınılmaz yazgısı olmaktadır. Tarımsal üretim yönünden ikiye bölünmüş dünyamızda Gelişmiş Ülkelerde stoklar taşarken, Az Gelişmiş Ülkelerde yaklaşık 700 milyon insan açlık tehdidi altında yaşamaktadır.

Az Gelişmiş veya Gelişmekte Olan Ülkeler hızla artan nüfuslarına yiyecek sağlamak için tarım kesiminde verimliliğin yarattığı üretim fazlasını kontrol altına alıp etkisizleştirmeye çalışmaktadırlar. Tarımsal fazlanın en büyük boyutlara ulaştığı ABD, AT, AVUSTRALYA ve KANADA gibi ülkelerde nüfus artışı hemen hemen durmuş ve iç pazarlar doyum noktasına ulaşmıştır. "Tahıl dağları", "Süt gölleri", "Et buzulları" biçiminde somutlaşan üretim fazlasına bu ülkeler başta ihraç olmak üzere çeşitli şekillerde çözüm aramaktadırlar. Bundan dolayı yıllardan beri ABD ve AT arasında sürekli bir pazar mücadelesi yaşanmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler sınıfında bulunan fakat son 15-20 yıldır petrol gelirleriyle dikkatleri çeken ORTA DOĞU ve KÖRFEZ ÜLKELERİ bu tarımsal fazla için iyi bir pazar olmuştur.

Ülkemizin tarım ürünleri fazlasının ihraç şansını değerlendirirken ilk aklımıza gelen pazarlar şüphesiz Orta Doğu ve Körfez Ülkeleridir. Bunun başlıca nedeni coğrafi açıdan bölgeye en yakın tarım ihracatçısı ülke konumunda olmamız ve çok yakın tarihi bağlarımızın olmasıdır. Aynı nedenlerden dolayı KUZEY AFRİKA ÜLKELERİ ülkemiz açısından yine iyi bir pazar durumundadır. Doğu Avrupa'da ve SSCB de yaşanan siyasal ve ekonomik gelişmeler, başta AT olmak üzere tüm dünyanın yakın ilgisini çekmesi bu ülkeler hakkında bilgi verme ihtiyacını doğurmuştur. Ayrıca çok büyük gıda ve tarım ürünleri ithalatçısı olan Japonya hakkında da bilgi verilecektir.

I. DÜNYA'DA TARIMSAL ÜRETİM VE ULUSLARARASI TİCARET

A- TARIMSAL ÜRETİM VE NÜFUS

1- DÜNYA'DA TARIMSAL ÜRETİM VE NÜFUS

Dünyada özellikle ikinci dünya savaşından sonra tarımsal üretimde

büyük bir gelişme olmuştur. İncelememize son 15 yıllık dönem alındığından bu dönemdeki üretimde oluşan gelişmeler verilecektir.

1975 yılında dünyada toplam HUBUBAT üretimi 1362 milyon ton iken % 43,5'lik artışla 1990 yılında 1955 milyon tona yükselmiştir. Toplam sebze üretimi 307 milyon ton iken yaklaşık % 44'lük artışla 442 milyon tona, meyve üretimi 256 milyon ton iken % 33'lük artışla 342 milyon tona, toplam et üretimi 120 milyon ton iken % 46'lık artışla 175 milyon tona, toplam süt üretimi 430 milyon ton iken % 24'lük artışla 533 milyon tona, yumurta üretimi 24 milyon ton iken % 51,5'lik artışla 36 milyon tona yükselmiştir.

Ancak üretimdeki bu artış dünyanın bütün bölgeleri için geçerli olmamıştır.

Örneğin bio - teknik gelişmeleri bilgisayarlarla tarıma uygulayan bir ABD'li çiftçinin yıllık ortalama üretimi, karasabanla çiftçilik yapan Afrikalının üretiminin 100 katıdır.

Gelişmekte olan ülkelerin tarımsal üretimindeki artışına bakıldığında bu artışın dünya üretim artışına paralel olarak arttığı görülmektedir.

Ancak burada çok önemli faktör olan nüfus ön plana çıkmaktadır. Yani üretim artışı üstünde oluşan nüfus artışı devamlı olarak gelişmekte olan ülkeler için açlık ve beslenme sorununu gündemde tutmaktadır. Dünyada tarımsal üretimin yaklaşık %50'sini gerçekleştiren Gelişmiş Ülkelerin tüm dünyada çalışan nüfusa katkıları % 8 dolayındadır.

Ele alınan dönemde dünya nüfusundaki gelişme şöyle olmuştur: 1975 yılında toplam dünya nüfusu 4,1 milyar iken 1990 yılında % 29'lük artışla 5,3 milyar olmuş; gelişmiş ülkelerde 1,1 milyar olan toplam nüfus % 10 artarak 1,2 milyar, gelişmekte olan ülkelerde ise 2,9 milyar olan toplam nüfus % 38 artarak 4,1 milyar olmuştur.

Aynı dönemde tarım nüfusundaki gelişme daha farklı bir seyir izlemiştir. 1975 yılında toplam tarım nüfusu 2,1 milyar iken % 14'lük artışla 1990 yılında 2,4 milyara yükselmiştir. Gelişmiş ülkelerde 166.6 milyon olan tarım nüfusu % 38 oranında düşerek 102 milyon olmuş, gelişmekte olan ülkelerde ise tarım nüfusu aynı dönemde % 21 oranında artarak 2,3 milyar olmuştur.

Bu dönemde gelişmiş ülkelerdeki yıllık ortalama nüfus artışı % 07 iken gelişmekte olan ülkelerde bu artış % 2,3 olmuştur. Nüfustaki bu gelişme ülkelere göre de çok farklılık göstermektedir. Örneğin 16 yıllık dönemde ABD'de % 15'lik bir nüfus artışı olmuşken tarım nüfusunda % 31'lik bir düşüş söz konusudur. AT'da (Doğu Almanya dahil) aynı dönemdeki nüfus

artışı sadece % 4,5 olmuş iken tarım nüfusunda ise % 64'lük düşüş olmuştur.

Tarımsal fazlamızın değerlendirilmesi için incelemeye aldığımız ülkelerin nüfuslarındaki gelişme aşağıdaki gibi olmuştur.

ORTA DOĞU ve KÖRFEZ ÜLKELERİ : Bu ülke grubunda 1975 yılında toplam 74,5 milyon olan toplam nüfus % 68,5'lik artışla 125,5 milyon olmuştur. Bu dönemde ortalama nüfus artışı % 4'ün üstünde gerçekleşmiştir. Bu oran dünya ortalamasının iki katıdır. Bu grupta nüfus artışının en düşük olduğu ülke yıllardır iç savaşın yaşandığı Lübnan'dır.

KUZAY AFRIKA ÜLKELERİ (Mısır, Libya, Cezayir, Tunus) : Bu ülkelerin nüfuslarındaki gelişme Orta Doğu ülkelerine çok benzemektedir. Nüfusun en kalabalık olduğu Mısır'da; 1975 yılında 36,3 milyon olan toplam nüfus 1990 yılında % 44,4 oranında artarak 52,4 milyona çıkmıştır. Bu ülkedeki ortalama nüfus artış oranı bu dönemde % 2,8 olmuştur.

Cezayir'de 16 milyon olan nüfus 16 yılda % 55,6 oranında artarak 24,9 milyon olmuştur. Bu dönemdeki yıllık ortalama nüfus artışı % 3,5 olmuştur. Tunus'ta 5,6 milyon olan toplam nüfus % 46 artarak 8,2 milyona çıkmış, yıllık ortalama nüfus artışı bu dönemde % 3 olmuştur. Libya'da ise bu dönemde % 87,5 oranında nüfus artışı olmuş, toplam nüfus 2,4 milyondan 4,5 milyona çıkmış, yıllık ortalama artış % 5,5 civarında gerçekleşmiştir.

Doğu Avrupa Ülkeleri, SSCB ve Japonya'da ise bu dönemdeki nüfus artışı dünya ortalamasının çok altında kalmıştır.

Nüfusdaki bu gelişmeleri verdikten sonra tekrar üretime dönüp temel gıda maddesi olan Hububat üretimine baktığımızda üretimde büyük çapta kutuplaşmaların olduğu görülmektedir. Örneğin dünya nüfusunun sadece % 5'ini oluşturan ABD ve Kanada toplam dünya hububat üretiminin % 20'sini oluşturmaktadır. Dünya nüfusunun % 6'sını oluşturan AT da dünya hububat üretiminin yaklaşık % 10'unu oluşturmaktadır. Bu oranlar AT'da ve ABD'de Hayvansal Ürünlerde daha da yüksektir. Kısacası dünya nüfusunun ancak % 25'ini oluşturan Gelişmiş Ülkeler Gıda ve Tarımsal üretimin % 50 den fazlasını üretmektedirler. Bundan dolayı bir tarafta stoklar artarken diğer tarafta açlık tehlikesi sürekli güncelliğini korumaktadır.

2 - TÜRKİYE'DE TARIMSAL ÜRETİM VE NÜFUS

Ülkemizde tarımsal üretim özellikle planlı dönemden sonra büyük oranda artış göstermiştir. Hazırlanan beş yıllık planlarda tarıma önem verilmiş dolayısıyla üretim artışı sağlanmıştır. 1970 yılında toplam tahıl (hubu-

bat) üretimimiz 15,9 milyon ton iken yaklaşık % 90'lık artışla 1990 yılında 30,2 milyon tona yükselmiştir. Baklagiller üretimi 561 bin tondan % 300'lük artışla 2,2 milyon tona, endüstri bitkileri üretimi 4,8 milyon tondan % 231'lik artışla 15,9 milyon tona yükselmiştir. Diğer tarla ve bağ bahçe ürünlerinde artış miktarı daha düşük düzeydedir.

Aynı dönemde ülkemizdeki nüfus gelişimi ise şu şekilde olmuştur; 1970 yılında toplam nüfusumuz 40,3 milyon iken 1990 yılında 56,5 milyon olmuştur. Diğer bir ifade ile 20 yılda ülkemizdeki nüfus artışı % 40 civarında olmuştur. Bu nüfus artışı dünya ortalamasına çok yakındır.

Buradan şu sonucu çıkarmak mümkündür; ülkemizdeki tarımsal üretimdeki artış hızı nüfus artış hızından daha fazla olduğu için Gelişmiş ülkelerde olduğu kadar olmasa da daima tarımsal üretim fazlası bulunmaktadır.

B - TARIM ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARETİ

1 - DÜNYA'DAKİ DURUM

İkinci dünya savaşından sonra miktar olarak yılda ortalama % 6,5 oranında bir gelişme gösteren ve yıllık yaklaşık % 50'lik bölümü tarım ürünlerinden oluşan dünya ticareti 1960-70 döneminde daha da artmıştır. Ancak bu gelişme 1973-74 petrol bunalımıyla yavaşlamış ve 1975 yılında dünya ticareti % 3 oranında gerilemiştir. 1979 yılındaki petrol bunalımıyla uluslararası ticaret daha da yavaşlamıştır. Petrol bunalımıyla Sanayileşmiş ülkelerde de ortaya çıkan işsizlik, enflasyon ve parasal sorunlar bu ülkelerde ithalatı engelleyici tedbirler almayı gündeme getirmiştir. Bu korumacı tedbirler uluslararası ticareti durgunlaştırırken, dünya ticaretinde büyük paylara sahip olan ABD, AT, Kanada, Avustralya ve Japonya karşı karşıya gelmişlerdir.

Tarım doğası gereği en fazla devlet müdahalesine nasıl sahne oluyorsa, tarım ürünleri ticareti de diğer ürünlere oranla daha müdahaleci bir ortamda gerçekleşmektedir. Ülkeler kendi beslenme bağımsızlıklarını stratejik bir hedef olarak kabul ettiklerinden, yerli tarım ürünlerini dışardan gelen ürünlere karşı ya gümrük duvarlarıyla ya da sübvansiyonlarla koruma yoluna gitmişlerdir. Tarım kesimine uygulanan korumacı politikalar ABD ve AT'da olduğu gibi diğer gelişmiş ülkelerde de devam etmektedir. ABD ve AT'ın tarım sektörüne ve tarım ürünleri ihracına verdikleri desteğin çok büyük boyutlarda olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Bu iki süper gücün mücadelesi, çeşitli kararların alınmasına rağmen artan hızla devam etmektedir. Çünkü bu iki güç dünyadaki en çok tarımsal fazlayı ellerinde bulundurmakta ve bu fazlayı ihracat yoluyla eritmede en fazla ekonomik olanaklara sahiptirler.

Dünya tarım ve gıda ticaretine bakıldığında şöyle bir görüntüyle karşılaşmaktadır : 1980 yılında yaklaşık 255 milyar dolar olan dünya tarım ürünleri ithalatının 158 milyarlık bölümünü Gelişmiş Ülkeler oluşturmuştur. Başka bir deyişle 1980 yılındaki dünya tarım ürünleri ithalatının yaklaşık % 62'sini dünya nüfusunun 1/4'ünü oluşturan Gelişmiş ülkeler gerçekleştirmiştir. 1980 yılında toplam dünya tarım ürünleri ihracatı 233 milyar dolar olup, bu ihracatın yaklaşık % 65'lik bölümünü ithalatta olduğu gibi Gelişmiş ülkeler gerçekleştirmiştir.

Dünya tarım ürünleri ihracatının yarından fazlasını (% 51'ini) iki süper güç olan AT ve ABD oluşturmaktadır. Bu iki ülkeye Kanada ve Avustralya ilâve edildiğinde bu oran % 58'lere çıkmaktadır.

1984 yılında az da olsa dünya ticaretinde bir miktar düşüş olmuştur. Ama gerek ithalat gerekse ihracattaki oranlar değişmemiştir. AT ve ABD'nin % 50 lik payını koruduğu görülmektedir.

1989 yılına gelindiğinde ABD ve AT arasındaki pazar kapma mücadelesi sonucu kendi tarım politikalarında ve özellikle ihracatlarını geliştirmeleri doğrultusunda alınan bir dizi önlemler dünya tarım ve gıda ticaretini canlandırmıştır. 1984 yılında toplam tarım ürünleri ithalatı 242 milyar dolar iken 1989 yılında bu miktar % 36 oranında artarak 329 milyar dolara, ihracat ise 221 milyar dolardan 300 milyar dolara yükselmiştir. Bu ticaret artışından aslan payını iki süper güç olan AT ve ABD almıştır. İhracattaki % 51'lik payları % 56 ya çıkmıştır. Sonuç olarak tarım ürünlerinin ihracatları için vermiş oldukları destek ve sübvansiyonların olumlu meyveleri alınmıştır.

Böylece 1980 yılında dünya ihracatının % 65'ini oluşturan Gelişmiş ülkeler 1989 yılında paylarını % 71'in üstüne çıkarmışlardır.

2 - TÜRKİYE'DEKİ DURUM

1950'li yıllarda başlayan tarım sektöründeki gelişme, Planlı dönemde daha da ön plana çıkmıştır. I. Beş Yıllık Kalkınma Planının uygulamaya konduğu 1963 yılı ile 1967 yılını karşılaştırdığımızda, genel ihracatımızda % 42'lik bir artışa rağmen tarım ürünleri ihracatındaki artış % 48 olmuştur. Başka bir ifade ile 1963 yılındaki genel ihracatımız içindeki tarımın payı % 77,2 iken 1967 yılında bu oran % 80,5'e çıkmıştır.

Planlı dönemle beraber devletin modern girdi kullanımını teşvik etmesi ve başta tahıllar olmak üzere zorunlu tüketim ürünlerine, endüstri bitkilerine ve dış satıma konu olan ürünlere Destekleme Alım Fiyatı verilerek Des-

tekleme Kapsamına alınmış olması ve özellikle ilk üç plan döneminde destekleme alım fiyatlarının yüksek tutulması, iç ticaret hadlerinin tarım lehine bir gelişme göstermesine neden olmuş, bu durum tarımın payını 1980'li yıllara kadar devamlı % 50'nin üstünde tutmuştur. 1979 yılında başlayan ve 1980 yılında da devam eden iç ticaret hadlerinin tarım aleyhine gelişmesi, 24 Ocak 1980 yılında uygulamaya konan yeni Ekonomik Politikalarla daha da belirgin hale gelmiştir. İlk defa 1981 yılında genel ihracatımız içinde tarımın payı % 50'nin altına düşmüştür.

Daha sonraki yıllarda da tarımsal ürün ihracatımızın sürekli artmasına rağmen sanayileşmenin doğal bir sonucu olarak 1980 yılında % 57,4 olan tarımın payı 1990 yılında % 18,4 e düşmüştür. (1980 yılında genel ihracatımız 2,9 milyar dolar, tarım ürünleri ihracatımız : 1,67 milyar dolar, 1990 yılında genel ihracatımız 12,9 milyar dolar, tarım ürünleri ihracatımız 2,4 milyar dolardır.

TÜRKİYE'NİN İHRACATININ ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI :

Son beş yıllık genel ihracatımızın ülke gruplarına göre dağılımı tablo 1de verilmiştir.

TABLO 1 : ÜLKE GRUPLARINA GÖRE GENEL İHRACATIMIZ Milyar Dolar

Ülke Grupları	1986	1987	1988	1989	1990	% Payı
Genel İhracat	7457	10190	11662	11625	12959	100
AT	3263	4868	5098	5408	6893	53
ABD	549	714	761	971	968	7,5
DOĞU BLOKU	284	314	542	940	836	6,5
ORTA DOĞU	2093	2459	2510	1970	1772	13,7
K. AFRİKA	479	439	691	662	646	5,0
JAPONYA	99	156	209	233	239	1,8
SSCB	141	169	271	705	531	4,1
DİĞ. ÜLKELER	552	1071	1580	736	1074	8,4

KAYNAK : Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

Tablo'nun incelenmesinden de görüleceği gibi genel ihracatımızda 1990 yılında AT'ın payı % 50'nin üzerindedir. İkinci sırayı 1986 yılına göre % 50 lik düşmeye rağmen ORTA DOĞU ülkeleri % 13,7 payla almaktadır.

Tarım ürünlerimizin son beş yıllık ihracat miktarları tablo 2'de verilmiştir.

TABLO 2 : TÜRKİYE'NİN TARIM ÜRÜNLERİ İHRACATI (Milyon Dolar)

ÜRÜNLER	1986	1987	1988	1989	1990
TARIM	1886	1853	2341	2126	2347
HUBUBAT	3	32	241	83	11
BAKLAGİLLER	243	234	371	210	292
SANAYİ BİTK.	461	395	472	686	655
MEYVELER	694	704	769	687	956
SEBZELER	126	96	98	89	109
CAN. HAY. VE					
HAY. ÜRÜNLER	285	311	286	276	216
DİĞER TAR. ÜR.	74	81	104	95	108

KAYNAK : Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

Tablo'nun incelenmesinden görüleceği gibi tarımsal ürün ihracatımızda en büyük payı meyveler almaktadır. Meyveleri sanayi bitkileri ve baklagiller takip etmektedir.

Dışarıya sattığı tarım ürünlerinden sağladığı kazancı artırmak arzusunda olan her ülke gibi Türkiye'nin de iki seçeneği vardır; ya ihraç edilen tarım ürünleri miktarını artırmak, veya bu tarım ürünlerini işleyerek ihraç etmek. İhraç edilen tarım ürünleri miktarını artırmak tarımsal üretimimizin ve dünya tarım pazarlarının sınırlı oluşundan dolayı çok güçtür. Bu durumda tarım ürünleri ihraç miktarını artırmaktan ziyade, bu ürünleri işleyerek ihraç etmek daha fazla gelir sağlar. Hızlı bir şekilde kentleşen dünya nüfusu her geçen gün daha da fazla işlenmiş tarım ürünü talep etmektedir.

AT'daki tarım ürünleri tanımı ülkemizdeki tanımdan biraz farklı olup, AT bir çok işlenmiş tarım ürününü Tarım sektörüne kattığı için burada ülkemizin son beş yıllık tarıma dayalı işlenmiş ürün ihracatını vermekte yarar vardır.

Tablo 3 de Ülkemizin tarıma dayalı işlenmiş ürün ihracatı verilmiştir.

**TABLO 3: TÜRKİYE'NİN TARIMA DAYALI İŞLENMİŞ
ÜRÜN İHRACATI (Milyon Dolar)**

YILLAR	1986	1987	1988	1989	1990
İHRACAT	667	954	885	917	940

KAYNAK : Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

Tablo 3'ün incelenmesinden görüleceği gibi işlenmiş tarım ürünleri ihracatımız 5 yılda yaklaşık % 41 artarak 1 milyar dolara yaklaşmıştır. (İşlenmiş tarım ürünleri ihracatına ham maddesi tarım ürünü olan maddeler dahil değildir. Örneğin Tekstil ve dokuma.)

TARIM ÜRÜNLERİ İHRACATIMIZIN ÜRÜN BİLEŞİMİ VE BAŞLICA İHRAÇ EDİLEN ÜLKELER

Ülkemizde, çok spesifik iklim ve toprak özellikleri istemeyen hemen hemen her tarımsal ürün yetiştirilmekte ve bu ürünlerin dış satımı yapılmaktadır. Burada bazı ekonomik değeri fazla olan ürünler ele alınmıştır.

Tahıllardan Buğday, Baklagillerden Nohut- Mercimek, Sanayi Bitkilerinden Pamuk - Tütün, Yumru Bitkilerden Patates, Sebzelerden Domates, Sert Kabuklu Meyvelerden Fındık - Antep Fıstığı, Üzümsü Meyvelerden Kuru Üzüm - Kuru İncir, Turunçgillerden Mandalina - Limon - Portakal, Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünler incelenmiştir.

Bu ürünlerin son üç yıllık ihracat değerleri tablo 4 de verilmiştir.

**TABLO 4: BAŞLICA İHRAÇ EDİLEN
TARIMSAL ÜRÜNLER (1000 Dolar)**

ÜRÜNLER	1988	1989	1990
BUĞDAY	196918	67684	4383
MERCİMEK	165473	76848	123916
NOHUT	155804	88466	135434
PAMUK	141350	132631	159398
TÜTÜN	265601	479083	418491
PATATES	3628	5553	4602

DOMATES	24326	12702	12557
FINDIK	350778	265952	417060
ANTEP FISTIĞI	22762	17094	10108
KURU İNCİR	48047	44034	62389
KURU ÜZÜM	138357	121289	150685
MANDALİNA	24755	29925	49762
LİMON	38268	35445	51262
PORTAKAL	2784	6401	5393
CANLI HAY. ve HAY. ÜRÜNLER	286000	276000	216000

KAYNAK : Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

Yukarıda ele alınan 15 ürünün ihracatı toplam tarım ürünleri ihracatının %80'ini oluşturmaktadır.

Bu önemli ihraç ürünlerimizden Fındık, Kuru Üzüm, Kuru İncir, Antep Fıstığı ve Pamuk büyük oranlarda (% 80 - 90) Avrupa Ülkelerine (Büyük bir kısmı AT'a) ihraç edilmektedir. Ancak gelir düzeyi yüksek olan Suudi Arabistan da bir miktar bu ürünlerden ithal etmektedir.

Mercimek ve Nohut'un büyük bir kısmı (%70 - 80) Asya Ülkelerine, Portakal ve Mandalina'nın yarısı Avrupa Ülkelerine yarısı da Orta Doğu ve Körfez Ülkelerine,

Limon; Orta Doğu, Avrupa ve Doğu Avrupa Ülkelerine eşit ağırlıklarda

Tütün; ABD ve Avrupa Ülkeleriyle az miktarda Orta Doğu Ülkelerine, Doğu ve Körfez Ülkelerine ihraç edilmektedir.

Buğday ihracatında istikrar olmamakla beraber Ülkemiz tarafından yapılan ihracatın büyük bölümü Orta Doğu ve SSCB'ne dir.

II. TÜRKİYE'NİN TARIM ÜRÜNLERİ İHRACATINDA ALTERNATİF PAZARLAR

Dünyada tarımsal üretimi ve ticareti yönlendiren ABD ve AT'ın bugün karşışarşıya kaldığı en önemli ortak sorunları, tarımsal üretim fazlası olayıdır. İç pazarları doyum noktasına ulaşan bu ülkelerde ihracat; en

önemli araçlarından biridir. Böyle bir tarım ticaret tablosunda ülkemizin konumunu kısaca inceleyelim.

A - ORTA DOĞU VE KÖRFEZ ÜLKELERİ

Tarım ve Gıda ürünleri talebinin hacmini belirleyen önemli etken şüphesiz nüfustur. Daha önce de belirtildiği gibi dünya nüfusunun 3/4'ünü oluşturan Gelişmekte Olan Ülkeler ancak toplam gıda ve tarım ürünlerinin 1/4'üne pazar olabilmektedirler. Bilindiği gibi istek ve ihtiyaçlar belli bir satın alma gücü ile desteklendikleri ölçüde gerçek talebe dönüşebilir.

Gelişmekte olan ülkelerin şu an içinde buldukları mali ve ekonomik koşullar büyük bir gereksinim duymalarına karşın gıda ve tarım ürünleri dış alımlarını artırmalarına engeldir. Bundan dolayıdır ki gelişmekte olan ülkeler grubuna dahil edilen ancak petrol gelirlerinden dolayı dış ödemeler dengesini olumlu yönde tutan ve kişi başına düşen yıllık geliri sürekli artıran ORTA DOĞU ve KÖRFEZ ÜLKELERİ birinci pazar olarak seçilmiştir. Bu ülkelerde petrol gelirlerine bağlı olarak gıda ve tarım ürünlerine olan talep birden yükselmiştir. Bu ülkelerde tarımsal üretim düzeyinin de düşük ve yetersiz olması artan talebin ithalatla karşılanmasına neden olmaktadır.

Birinci petrol bunalımından önce (1973-74) bu bölgenin yaklaşık 2 milyar dolarlık gıda ve tarım ürünleri ithalatı varken bu miktar 1980 yılında 14,4 milyar dolara, 1984 yılında 17,2 milyar dolara çıkmış ve 1989 yılında ise bir miktar azalarak yaklaşık 16 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Başka bir ifade ile bu bölge 15 yıllık dönemde ithalatını 8 kat artırmıştır. Bundan dolayı tarımsal fazlası olan bütün ülkelerin ilgisini üzerlerine çekmektedirler.

Çalışmamızda Orta Doğu Ülkeleri olarak; Lübnan, Ürdün, Suriye, Irak ve İran; Körfez Ülkeleri olarak; Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Umman, Bahreyn ve Kuzey ve Güney Yemen alınmıştır.

İran dışında Arap Milliyetine sahip bu ülkelerin birinci olarak özellikleri Türkiye gibi nüfuslarının tamamına yakın kısmının müslüman olmalarıdır. Beslenme biçimleri ve tüketim alışkanlıkları birbirine çok yakındır. Bu bölge insanların ortak bir özelliği de tarihten kaynaklanmaktadır. Yıllarca Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türklerle iç içe yaşamış ve aynı kültür içinde kaynaşmışlardır. Bu ülkeler ulaşımda ihracatçımıza hem zaman hem de taşıma maliyeti bakımından büyük avantaj sağlamaktadır.

Bölgede gıda pazarlarının genişliğini etkileyen birinci faktör kişi başına düşen GSMH'dir. Petrol fiyatlarının düşmesine rağmen (1987-1989 yılı değ.) ülkelerin kişi başına GSMH'ları tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5: Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Dolar)

Ülkeler	GSMH (Kişi Başına Düşen)
Kuveyt	13.313
Bahreyn	9.560
Katar	12.400
S. Arabistan	11.250
Umman	5.780
B.A.E.	13.523
Suriye	1.495
Ürdün	1.540
Irak	2.620
İran	925
K. Yemen	580
G. Yemen	420
Lübnan	1.270

Kaynak : İGEME Ülke Profilleri

Tablodan da görüleceği gibi petrol ihracat geliri olmayan Kuzey ve Güney Yemen, Lübnan ve Ürdün'de kişi başına düşen GSMH miktarları diğer ülkelere oranla çok düşüktür.

Tablo 6 da bölge ülkelerinin nüfusları verilmiştir.

TABLO 6. ORTA DOĞU VE KÖRFEZ ÜLKELERİNDEKİ NÜFUS GELİŞİMİ

ÜLKELER	1980	1990	% ARTIŞ
İRAN	39.000.000	55.000.000	41
IRAK	13.000.000	18.900.000	45
S. ARABİSTAN	9.400.000	14.100.000	50

KUVEYT	1.400.000	2.000.000	43
LÜBNAN	2.700.000	2.700.000	0
UMMAN	984.000	1.500.000	52
KATAR	229.000	368.000	61
SURİYE	8.800.000	12.500.000	42
B.A.E	1.000.000	1.600.000	60
YEMEN	8.200.000	11.700.000	43
BAHREYN	347.000	516.000	49
ÜRDÜN	2.250.000	3.288.000	46
TOPLAM	87.310.000	124.172.000	42

KAYNAK : FAO. Production Yearbook.

Tablo 6'nın incelenmesinden de görüleceği gibi Orta Doğu ve Körfez Ülkelerinin toplam nüfusu 10 yıllık dönemde % 42 oranında artış göstermiştir. Başka bir deyişle yıllık ortalama nüfus artışı % 4'ün üzerinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde en yüksek nüfus artışı Katar ve Birleşik Arap Emirliklerinde olmuş iken aynı dönemde Lübnan'daki nüfus artışı sıfırdır.

Bu ülkelerin ithal ettiği Tarımsal Ürün Bileşimi şöyledir:

Tahıl ve Tahıl Ürünleri	(%29)
Meyve - Sebze	(% 12)
Süt ve Süt Ürünleri	(% 9)
Canlı Hayvan	(% 9)
Et ve Et Ürünleri	(% 8)
Çay - Kahve - Kakao	(% 6)
İşlenmiş Tütün	(% 5,5)
Bitkisel Yağlar	(%5)
Şeker ve Şeker Mamulleri	(% 4)
Hayvan Yemi	(% 4)
İçkiler	(% 2)

Bu gurup içerisindeki ülkeleri tek tek inceleyelim.

SUUDİ ARABİSTAN :

Ekonomik yönden çok güçlü olan bu ülke aynı zamanda İran ve Irak'tan sonra bölgenin en kalabalık nüfusuna sahiptir. Tarımsal yönden elverişsiz bir iklim ve toprak yapısına sahip olan Suudi Arabistan % 4'ün üzerindeki nüfus artışı hızıyla tarım ve gıda ürünleri talebini çok büyük oranlarda artırarak 1973 yılında 400 milyon dolar olan ithalatını 1984 yılında 5,3 milyar dolara çıkarmış, 1989 yılında ise bu miktar biraz azalarak 4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Suudi Arabistan bu ithalat miktarı ile bölgenin en büyük tarım ürünleri ve gıda pazarıdır (% 22-25 payla).

Beslenmede çok önemli bir yer tutan Tahıl ve Tahıl ürünleri tüm bölgede olduğu gibi Suudi Arabistan'da da ilk sıralarda dış alım maddesidir. Gıda ve Tarım ürünleri ithalatı içerisinde bir miktar son yıllarda önemini kaybetmesine rağmen halen tahıl ve tahıl ürünlerinin oranı % 25 lerin üstündedir.

Suudi Arabistan'ın tahıl ve tahıl ürünleri gereksinimini tüm bölgelerde olduğu gibi başta ABD olmak üzere Avustralya, Fransa ve Kanada karşılamaktadır.

Türkiye'nin tahıl ve tahıl ürünleri ihracatında bu ülkenin pazarına girmesi oldukça zordur. Çünkü bilindiği gibi tahıl ihracatı bölgesel ticaret olmayıp tüm dünyayı kapsamakta ve verim, maliyet gibi faktörler de ön plana çıktığından rakip ülkelerle bu üründe rekabet şansımız oldukça düşüktür.

Tahıl ve tahıl ürünlerinden sonra bu ülkenin en önemli ithal ürünleri Meyve - Sebze, Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünlerdir. Meyve - Sebze gereksinimini başta Türkiye olmak üzere ABD, Hollanda, İspanya ve İtalya'dan karşılamaktadır. ABD, Fransa, İspanya ve İtalya'dan çoğunlukla taze meyve ithal ederken Hollanda'dan daha çok taze sebze ithal etmektedir. Türkiye'nin taşıma avantajı yanında elverişli iklim ve toprak koşulları sezonuna sahip olması ve ölü sezonun seracılıkla doldurulması bu ürün grubunda diğer ülkelere göre oldukça büyük avantaj sağlamaktadır. Üretimde kalite, standart ve süreklilik sağlanması durumunda Türkiye'nin bu pazarda çok büyük payının olacağı bir gerçektir.

Ülkenin diğer ithal ürünü Canlı Hayvandır. Canlı Hayvan ticaretinde en büyük pay AVUSTRALYA'nındır. Bu ülkeyi Hollanda, Almanya ve İrlanda izlemektedir. Taşıma giderlerinin satış fiyatları üzerindeki etkisi dikkate alındığında Türkiye'nin Hayvancılık sektörüne gerekli desteği vermesi durumunda bu pazarda rakip ülkeler kadar ve hatta onlardan daha fazla şansının olduğu bir gerçektir.

Suudi Arabistan'da Canlı Hayvan ithalini aynı ağırlıkta Et ve Et ürünleriyle, Süt ve Süt ürünleri takip etmektedir.

Et ve Et ürünleri gereksinimini; Yeni Zelanda, AT ve ABD karşılamaktadır. AT'da en büyük pay Fransa'ya aittir. Bu ülkeyi Yeni Zelanda, Danimarka ve İrlanda izlemektedir. Türkiye'nin Suudi Arabistan'a her yıl değişen miktarlarda et ihracatı bulunmaktadır. Ancak Türkiye'nin dışında bu ülkeye et ve et mamulleri ihraç eden ülkeler bu üründe kendi kendine yeterliliği çoktan aşmış stoklarını elden çıkarmaya çalışmaktadırlar. Türkiye'de ise tüketimden tasarruf edilen miktar ihraç edilmektedir. Türkiye Canlı Hayvanda olduğu gibi et ve et ürünlerinde de gerekli tedbirleri alması durumunda bu pazarda avantajlı duruma geçebilir.

Süt ve Süt ürünleri gereksinimini; AT (Başta Hollanda olmak üzere Danimarka, Almanya, İngiltere) ve Yeni Zelanda karşılamaktadır. Kısa dönemde Türkiye'nin bu üründe Suudi Arabistan pazarlarında rakip ülkelerle rekabet şansı yok denecek kadar azdır.

Suudi Arabistan'ın ithal ettiği diğer önemli ürünlerden biri de TÜTÜN'dür. Tütün gereksiniminin büyük bir bölümünü ABD karşılamaktadır. Özellikle sanayinin ABD'de çok gelişmiş olması nedeniyle Türkiye'nin bu üründe Suudi Arabistan pazarında kendisine pay alması çok zor bir olasılıktır.

Diğer İthal edilen ürünler; Bitkisel Yağlar, Şeker - Şeker Ürünleri, Çay - Kahve - Kakao ve Meyve Sebze Konserveleri gelmektedir.

Bitkisel Yağ açığını büyük oranda ABD'den yaptığı ithalatla karşılayan bu ülke az miktarda da Hollanda, İtalya ve İspanya'dan yağ ithal etmektedir. Türkiye'nin yağlı tohumlar üretimine gerekli önemi vermesi durumunda hem iç talep karşılanmış olacak hemde fazla ihraç edilecektir. Örneğin GAP'ın devreye girmesiyle yağlı tohumlar üretimine gereken önem ve desteğin verilmesiyle beraber yağ işleyen tesislerin de zaman geçmeden devreye sokulması bu üründe ülkemizi rakip ülkelerle rekabet edecek konuma getirecektir.

Türkiye'nin bu ülke pazarındaki diğer avantajlı olduğu ürün Meyve - Sebze Konserveleridir. Bu ülkenin konserve gereksinimini ABD karşılamaktadır. Türkiye herşeyden önce büyük bir hammaddeye sahiptir. Bu tarıma dayalı sanayi kolunun çok büyük sermaye yatırımına ve çok karmaşık bir teknolojiye gerek duyulmadan hızlı bir şekilde gelişmesinin sağlanabilmesi ülkemizin bu ürün ihracatında şansını daha da artırmaktadır.

Türkiye'nin bu ülkenin ithal etmiş olduğu diğer ürünlerde (Şeker, Çay)

pazar bulma şansı oldukça düşüktür. Şeker ithalatının büyük bölümünü AT'dan yapmaktadır.

İRAN :

Orta Doğu ve Körfez Ülkelerinin ikinci büyük pazarı şüphesiz İran'dır. Yaklaşık 8 yıl süren İran - Irak savaşına rağmen bu ülkenin nüfusu 1980 - 1990 arasındaki 10 yıllık dönemde % 41 oranında artmıştır. 1990 yılında nüfusu yaklaşık 55 milyona ulaşmıştır. Nüfusun yaklaşık % 30'luk bölümü tarım kesiminde yaşamasından dolayı ilk bakışta tarım ülkesi görünümünde olmasına karşılık Meyve - Sebze'nin dışındaki tüm tarımsal ürünleri dışardan sağlamaktadır.

Petrol gelirlerine paralel olarak İran'ın Gıda ve Tarım ürünleri dış alımında da büyük bir artış olmuştur. 1973 yılında 400 milyon dolar civarında olan gıda ve tarım ürünleri ithalatı 1980 yılında 2,2 milyar dolara, 1984 yılında 3 milyar dolara yaklaşmış 1989 yılında bu miktar 2,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

İran'ın Gıda ve Tarım ürünleri ithalatında ilk sırayı Tahıl ve Tahıl ürünleri (% 35'lik payla) almaktadır. 1989 yılında İran sadece 5 milyon ton buğday ithalatı yapmıştır.

Bu ülkenin Tahıl ve Tahıl ürünleri gereksinimi 1979 yılına kadar büyük oranda ABD'den karşılanırken bu tarihten sonra İran'da kurulan İslam Cumhuriyeti ile ABD'nin ilişkilerinin bozulması sonucu İran pazarlarına Avusturalya, Fransa ve Kanada yerleşmiştir. Türkiye'nin rakip ülkelerle bu üründe rekabet şansı oldukça düşüktür.

İran'da tahıl ithalatından sonra ikinci sırayı (% 23) Et ve Et ürünleri almaktadır. Bu ülkenin et ve et ürünleri gereksinimini Yeni Zelanda başta olmak üzere AT Ülkeleri (İrlanda, Almanya) karşılamaktadır. Türkiye'nin bu üründe rakip ülkelerle rekabet şansı çeşitli avantajlara sahip olmasından dolayı vardır.

Diğer önemli ithal ürünü Süt Mamülleridir (% 18). Bu ülkeye başta Hollanda olmak üzere AT ülkeleri süt ve süt mamülleri ihraç etmektedir. Türkiye'nin kısa dönemde rakip ülkelerle bu üründe rekabet şansı çok düşüktür. İran'ın daha düşük oranlarda ithal ettiği tarımsal ürünler; Canlı Hayvan, Bitkisel Yağlar ve Şeker dir. Bu ülkeye Canlı Hayvan ihraç eden ülkelerin başında Avustralya gelirken Hollanda, Almanya ve İrlanda da canlı Hayvan ihraç eden ülkeler arasındadır. Türkiye'nin canlı hayvan ihracatında rakip ülkelere göre daha avantajlı olduğunu söyleyebiliriz.

Bitkisel yağ talebi de büyük oranda AT Ülkeleri tarafından

karşılanmaktadır. Daha önce de değinildiği gibi Türkiye'nin bu tarıma dayalı sanayi kolunu geliştirmesi durumunda rakip ülkelerle rekabet şansı bulunmaktadır.

Şekerde aynı durum söz konusu değildir.

IRAK:

İran'dan sonra bölgenin ikinci kalabalık ülkesi Irak'tır. İran'la aralarında süren savaştan dolayı bir hayli yıpranmış duruma düşen Irak'ın 1990 yılı Ağustos ayından önceki durumu incelenmiştir.

İrak'ta tarım çok gelişmiş değildir. FAO kaynaklarına göre nüfusun % 25 i tarım kesiminde yaşamaktadır. Hurma, Karpuz ve bazı meyvelerin dışındaki tüm tarımsal ürünlerde büyük açıklar bulunmakta ve açık dış alımla karşılanmaktadır. Irak'ın gıda ve tarım ürünleri ithalatında ilk sırayı Tahıl ve Tahıl ürünleri almaktadır (% 35). Irak 1989 yılında 2,5 milyar dolarlık gıda ve tarım ürünü ithalatı yapmıştır.

Bu ülkenin Tahıl ve Tahıl ürünleri gereksinimini başta ABD olmak üzere Avustralya ve Fransa karşılamaktadır. İhracatçı ülkelerle Türkiye'nin bu üründe rekabet şansı yoktur.

İrak'ın ithal ettiği diğer önemli ürün (% 10 - 15) Süt ve Süt mamülleridir. Bu ülkenin Süt ve Süt mamülleri talebini başta Hollanda olmak üzere AT Ülkeleri karşılamaktadır. Bu üründe Türkiye'nin rakipleriyle rekabet şansı çok azdır.

İrak'ın diğer önemli ithal ettiği ürünler; Şeker - Şeker Mamulleri, Hayvan Yemi, Tütün, Bitkisel Yağlar, Canlı Hayvan ve Çay - Kahve - Kakao dur. Bu ürünler arasında önceden belirtildiği gibi Türkiye'nin ihracat şansının en fazla olduğu ürünler Canlı Hayvan ve Bitkisel Yağlardır.

SURİYE :

Suriye Orta Doğu ülkeleri içinde tarımsal üretim yönünden en şanslı ülkedir. Milli gelirin % 20 den fazlasını tarım sektörü oluşturmaktadır. Suriye'de pamuk, tahıllar, baklagiller, meyvecilik ve besi hayvancılığı gelişmiştir. Suriye'nin ithal ettiği tarımsal ürünler süt ve süt mamülleri, şeker ve şeker ürünleri, hayvan yemi, az miktarda da meyve - sebze, canlı hayvan ve et dir. Bu ülkenin 1989 yılındaki tarımsal ürün ithalat değeri 520 milyon dolardır.

Suriye tarım ürünleri ithalatının büyük bir kısmını AT ülkelerinden yapmaktadır. Bu ülkelerin başında Fransa ve Almanya gelmektedir.

Türkiye'nin bu ülke ile ticari ilişkisi sınırlıdır.

BÖLGENİN DİĞER DOKUZ ÜLKESİ:

Bu ülkelerden petrol geliri olmayan Güney ve Kuzey Yemen, Ürdün ve Lübnan'da kişi başına düşen yılda ortalama Milli Gelir 420 (G. Yemen) dolar ile 1540 (Ürdün) dolar arasında değişmektedir. Petrol ihracatından dolayı gelirleri yüksek olan ve hemen hemen hepsinin yıllık ortalama kişi başına Milli Geliri 10.000 doların üstünde olan Kuveyt, Bahreyn, Katar, Umman ve Birleşik Arap Emirlikleri incelememizin konusunu oluşturmaktadır.

Bu dokuz ülkenin 1990 yılındaki toplam nüfusları 23,5 milyon civarındadır. (Bu nüfusun yaklaşık % 50'sini sadece Yemen oluşturmaktadır.) 1980 yılında bu ülkelerin tarım ürünleri ithalatı 4,5 milyar dolar iken 1989 yılında 5,3 milyar dolara yükselmiştir. 1989 yılındaki 5,3 milyar dolarlık ithalat hacminin yaklaşık % 50'sini 3,6 milyon nüfusu oluşturan Kuveyt ile Birleşik Arap Emirlikleri gerçekleştirmiştir. Bu iki ülkenin dünya'nın en zengin petrol yataklarına sahip olmasının yanı sıra nüfuslarının da az olması petrol fiyatlarının düşmesi durumunda bile bu ülkelerin gıda tüketimini olumsuz etkilememektedir.

Bu ülkelerin ithal ettiği tarımsal ürün bileşimlerine baktığımızda gelirleriyle doğru bir ilişkinin olduğu gözlenmektedir. Milli Geliri 1000 doların altında olan Güney ve Kuzey Yemen'in ithal ettiği ürünlerin başında Tahıl ve Tahıl ürünleri (% 30) gelmektedir. Sırası ile Süt ve Süt ürünleri, Şeker ve Şeker ürünleri, Meyve - Sebze, Et ve Et ürünleri, Canlı Hayvan, Bitkisel Yağlar ve Tütün diğer önemli ithal ürünlerini oluşturmaktadır.

Bu ülkeler Tahıl ithalatını başta ABD olmak üzere Avustralya ve Fransa'dan yapmaktadırlar. Süt ve süt mamülleri ithalatını başta AT olmak üzere Yeni Zelanda'dan, Şeker ve Şeker ürünleri ithalatını başta Almanya ve Fransa olmak üzere AT ülkelerinden, Meyve - Sebze ithalatını Fransa, İspanya, İtalya ve Hollanda'dan, Et ve Et ürünleri ithalatını AT ve Yeni Zelanda'dan, Canlı Hayvan ithalatını Avustralya'dan, Bitkisel Yağ ve Tütün ithalatını ise başta ABD olmak üzere AT'dan yapmaktadırlar.

Gelirleri yüksek olan Kuveyt, BAE, Bahreyn, Umman ve Katar'da ise tarım ürünleri ithalatında ilk sırayı Meyve - Sebze almaktadır (%25). Sırasıyla Tahıl ve Tahıl ürünleri, Canlı Hayvan, Süt ürünleri, Et ve Et ürünleri, Tütün, Şeker ve Şeker ürünleri, Çay - Kakao, Bitkisel Yağlar ve Hayvan Yemi diğer önemli ithal edilen tarımsal ürünlerdir.

Petrol gelirleri olmayan fakat ortalama kişi başına Milli Geliri 1000 Doların üstünde olan Ürdün ve Lübnan'da ise ithal edilen ürünlerde denge söz konusudur. Ürdün'de ilk sırayı Tahıllar alırken, Meyve - Sebze, Et, Süt, Bitkisel Yağlar, Canlı Hayvan, Şeker ve Tütün de hemen hemen ithalatta eşit

ağırlığı olan ürünlerdir. Lübnan'da ise ilk sırayı Tütün alırken, Tahıllar, Meyve Sebze, Canlı Hayvan, Şeker ve Çay diğer ithalatta ağırlıklı ürünlerdir.

Bu ülkelerin Tahıl gereksinmelerini başta ABD olmak üzere Avustralya ve Fransa karşılamaktadır. Türkiye'nin bu ülkelere yıllar itibariyle değişen oranlarda Tahıl ve Tahıl ürünleri ihracatı bulunmasına rağmen rakip ülkelerle bu üründe rekabet şansı çok düşüktür.

Meyve - Sebze İthalatı: Bu ülkeler ABD, Fransa, İspanya, İtalya'dan çoğunlukla taze meyve, Hollanda'dan ise taze sebze ithal etmektedir. Türkiye'nin bu ürünlerde rakip ülkelerle rekabet şansı oldukça fazladır.

Canlı Hayvan İthalatı : Başta Avustralya olmak üzere Hollanda, Almanya ve İrlanda bu ülkelerin pazarlarını elinde tutan ülkelerdir. Türkiye'nin rakip ülkelere göre canlı hayvan ihracatında şansı oldukça fazladır.

Süt ve Süt Ürünleri İthalatı : Başta Hollanda olmak üzere diğer AT ülkeleri ve Yeni Zelanda bu pazarları ellerinde tutmaktadır. Türkiye'nin kısa dönemde bu üründe rakip ülkelerle rekabet şansı çok düşüktür.

Et ve Et Ürünleri İthalatı: Başta AT ülkeleri (Fransa, Danimarka, İrlanda) olmak üzere Yeni Zelanda ve ABD bu pazarlara hakim ülkelerdir. Türkiye'nin şansı bu üründe en az rakip ülkeler kadar bulunmaktadır.

Bitkisel Yağ İthalatı: Başta ABD olmak üzere AT ülkeleri bu üründe pazarlara hakim durumdadır. Türkiye'nin şansı bu üründe ABD kadar olmazsa da AT ülkeleri kadar vardır.

Diğer İthal edilen ürünler Tütün, Şeker ve Şeker ürünleri, Hayvan Yemi ve Çaydır. Bu ürünlerde pazardaki en büyük pay ABD ve AT'a aittir. Türkiye'nin bu ürünlerde rekabet şansı yok denecek kadar azdır.

B - KUZEY AFRİKA ÜLKELERİ

Orta Doğu ve Körfez ülkelerinden sonra bu ülkelere çeşitli yönlerden benzer özellikleri olan ve Türkiye ile tarihi yakınlığı bulunan MİSİR, LİBYA, CEZAYİR ve TUNUS incelemeye alınan ülkelerdir.

MİSİR :

Bölgedeki en kalabalık nüfusa sahip olan ülkedir. 1975 yılında 36,3 milyon olan toplam nüfus 1990 yılında 52,4 milyon olmuştur. Nüfusun % 41'i kırsal kesimde yaşamaktadır. İlk bakışta tarım ülkesi görünümünü veren bu ülkede ekilebilir toprakların sınırlı oluşu ve yıllık nüfus artış hızının % 3 se-

viyesinde oluşu bu ülkeyi Gıda ve Tarım ürünleri ithalatına zorlamaktadır. 1980 yılında 2,4 milyar dolar olan Tarım ve Gıda ürünleri ithalatı 1984 yılında 3,9 milyar dolara, 1989 yılında da 5 milyar dolara yükselmiştir. Mısır'da yıllık ortalama kişi başına düşen Milli Gelir 500 doların altındadır.

Mısır'ın toplam Gıda ve Tarım ürünleri ithalatının yaklaşık % 45'lik bölümünü Tahıl ve Tahıl Ürünleri oluşturmaktadır. 1989 yılında bu ülkenin sadece Buğday ithalat miktarı 7 milyon tonu geçmiştir.

Tahıl İthalatını; ABD başta olmak üzere Kanada, Avustralya ve Fransa'dan yapmaktadır. Diğer önemli ithal ürünleri : Bitkisel Yağlar, Et ve Et ürünleri, Süt ve Süt ürünleri, Canlı Hayvan, Tütün, Şeker, Çay, Hayvan Yemi ve Meyve Sebze dir.

Bitkisel Yağ İthalatını; ABD ve Brezilya'dan yapmaktadır,

Et ve Et ürünleri İthalatını; AT ve ABD'den yapmaktadır,

Süt ve Süt ürünleri İthalatını; AT Ülkelerinden yapmaktadır,

Canlı Hayvan İthalatını; Başta Avustralya olmak üzere AT ülkelerinden,

Tütün ithalatını; ABD'den,

Şeker İthalatını ise AT'dan yapmaktadır.

Türkiye'nin bu pazarda şansının en fazla olduğu tarımsal ürünlerin başında; Canlı Hayvan, Meyve - Sebze, Et ve Et ürünleri ile Bitkisel Yağlar gelmektedir.

LİBYA :

Petrol gelirlerinden dolayı Libya'da kişi başına düşen yıllık Milli Gelir 10.000 Dolar düzeyindedir. Büyük bir arazi varlığına sahip olmasına rağmen taze sebze ve narenciye dışındaki tüm tarımsal ürünleri dışardan karşılamak zorundadır. 1975 yılında 2,4 milyon olan nüfus 1990 yılında 4,5 milyona yükselmiştir. Yıllık ortalama nüfus artış hızı % 5'in üzerindedir. 1980 yılında 1,2 milyar dolar olan Gıda ve Tarım ürünleri ithalatı 1989 yılında 1,3 milyar doları aşmıştır.

Libya'nın ithal ettiği ürünlerin başında Tahıllar gelirken ikinci sırayı hemen hemen aynı ağırlıkta olan Canlı Hayvan almaktadır. Sırasıyla Hayvan Yemi, Süt ve Süt ürünleri, Bitkisel Yağlar, Meyve - Sebze, Çay - Kahve - Kakao, Şeker, Et ve Tütün gelmektedir.

Libya; İtalya, Yugoslavya, İspanya ve Türkiye ile petrol karşılığı takasla gıda ve tarım ürünleri ithalatı yapmaktadır.

CEZAYİR :

Petrol ihracatçısı olan Cezayir'de kişi başına düşen yıllık Milli Gelir 2000 Dolar civarındadır. Yaklaşık 25 milyon nüfusu bulunan bu ülkede nüfusun yarıya yakın bölümü kırsal kesimde yaşamaktadır. Tarıma elverişli arazinin az olmasından dolayı gıda ve tarım ürünleri ithal eden ülke konumundadır.

1980 yılında 2,2 milyar dolar olan gıda ve tarım ürünleri ithalatı 1989 yılında 3,1 milyar dolara yükselmiştir. İthal ettiği ürünlerin başında Tahıllar gelmektedir. 1989 yılında Cezayir sadece 5,4 milyon ton buğday ithal etmiştir.

Tahıl ithalatını; Başta Kanada olmak üzere ABD ve Fransa'dan yapmaktadır. Diğer önemli ithal ettiği ürünler; Canlı Hayvan, Hayvansal ve Bitkisel Yağlar, Meyve - Sebze, Et- Et Ürünleri, Süt - Süt ürünleri ve Tütündür.

Canlı Hayvan İthalatını; İspanya ve Fransa'dan

Bitkisel ve Hayvansal Yağ İthalatını; Arjantin, Almanya ve İspanya'dan

Meyve - Sebze İthalatını; Hollanda, İspanya ve ABD'den

Tütün İthalatını; ABD, Yunanistan ve Arjantin'den

Et, Et ürünleri ve Süt - Süt ürünleri İthalatını; Almanya ve Fransa'dan yapmaktadır.

Türkiye'nin Cezayir pazarlarında şansının yüksek olduğu ürünlerin başında Canlı Hayvan ve Meyve - Sebze gelmektedir.

TUNUS :

Petrol ve doğal gaz geliri olan bu ülkede yıllık kişi başına düşen Milli Gelir 1500 dolar civarındadır. 1990 yılı itibariyle 8 milyon olan ülke nüfusunun % 40'a yakını kırsal kesimde yaşamaktadır. Çeşitli tarım ürünleri yetiştirmesine rağmen Şarap'ın dışında ihraç ettiği tarımsal ürün yoktur. 1980 yılında 516 milyon dolar olan Gıda ve Tarım Ürünleri ithalatı 1989 yılında 710 milyon dolara yükselmiştir.

İthal ettiği ürünlerin başında Tahıllar, Canlı Hayvan, Et, Süt ve ürünleri, Bitkisel Yağlar, Şeker, Tütün, Çay, Pamuk, Patates ve Baklagiller gelmektedir.

Tahıl İthalatını; Fransa, ABD, Kanada ve Yugoslavya'dan

Canlı Hayvan İthalatını; Fransa, Bulgaristan ve Polonya'dan

Et - Süt ve Ürünleri İthalatını; AT ve Yeni Zelanda'dan

Bitkisel Yağ İthalatını; ABD ve İspanya'dan

Şeker İthalatını; Fransa, Romanya, Küba ve Brezilya'dan

Tütün İthalatını; Brezilya, Yunanistan ve Hindistan'dan

Çay İthalatını; Çin ve Hindistan'dan

Pamuk İthalatını; Mali, Yunanistan, Kamerun ve SSCB'den

Patates İthalatını; Hollanda, Fransa ve Almanya'dan

Baklagiller İthalatını; Kanada ve Fas'tan yapmaktadır.

Türkiye'nin Tunus pazarında şanslı olduğu ürünlerin başında Canlı Hayvan, Bitkisel Yağlar, Pamuk, Patates ve Baklagiller gelmektedir.

C- DOĞU AVRUPA ÜLKELERİ

Doğu Avrupa ülkelerini incelememizdeki ana neden bu ülkelerde son yıllarda yaşanan siyasal ve ekonomik gelişmelerden dolayı yeniden yapılaşma sürecine girmiş olmalarıdır. Başta Batı Avrupa ülkeleri olmak üzere bu ülkelerde yaşanan gelişmeler diğer tüm Gelişmiş Ülkelerin ilgisini çekmektedir. Burada kısaca ele alınan Doğu Avrupa ülkelerinden Polonya, Çekoslovakya, Romanya ve Macaristan hakkında bilgi verilecektir.

POLONYA :

Polonya'nın ekonomisi büyük ölçüde doğal kaynaklara dayanmaktadır. Bölgenin en kalabalık nüfusuna sahip olan bu ülkede 1975 yılında 34 milyon olan toplam nüfus 1990 yılında yaklaşık 38 milyon olmuştur. Ülkedeki nüfus artış hızı %1'in altındadır. Sanayileşmeye paralel olarak köylü nüfusunda da ele alınan dönemde yaklaşık %50 oranında düşme olmasına rağmen halen tarım kesimindeki nüfus toplam nüfusun %18'ini oluşturmaktadır.

1988 yılına kadar ticaretinin %60-65'ini Doğu Bloku ülkeleriyle yapmakta idi. Almanya ve İngiltere bu ülkenin pazarlarında büyük paya sahip ülkelerdir.

1980 yılında Polonya'nın toplam Tarım ve Gıda ürünleri ithalatı 3.1 milyar dolarken, 1985 yılında bu miktar 1.3 milyar dolara düşmüş, 1989 yılında ithalat miktarında artış olmuş ve 2.1 milyar dolara yükselmiştir.

İthal ettiği tarımsal ürünlerin başında Buğday, Pamuk, Hayvan Yemi,

Bitkisel Yağlar, Meyve - Sebze, Çay, Kahve, Narenciye, Tütün ve İşlenmiş Gıda ürünleri gelmektedir.

ÇEKOSLOVAKYA :

Bölgenin en gelişmiş ülkelerindedir. Yıllık kişi başına düşen Milli Gelir 3500 Doların üstündedir. Nüfus gelişimine baktığımızda ülkenin gelişmişlik durumu ortaya kendiliğinden çıkmaktadır. 1975 yılında 14,8 milyon olan toplam nüfus 1990 yılında 15,7 milyon olmuştur. Bir başka ifade ile bu ülkedeki nüfus artış hızı ortalama % 04 olmuştur. Tarım nüfusundaki bu dönemdeki azalma % 50 civarında olmuştur. Toplam nüfus içindeki tarımın payı % 9 civarındadır. 1980 yılında 2 milyar dolar olan toplam Gıda ve Tarım ürünleri ithalatı 1985 yılında 1,7 milyar dolara düşmüş, 1989 yılında ithalat tekrar 2 milyar dolar seviyesine çıkmıştır.

Çekoslovakya'nın ithal ettiği gıda ve tarım ürünlerinin başında; Gıda Sanayii Ürünleri, Canlı Hayvan, Tütün, Hayvansal ve Bitkisel Yağlar, Meyve - Sebze ve Pamuk gelmektedir.

ROMANYA :

Romanya'da kişi başına ortalama Milli Gelir 2000 dolar civarındadır. 1970'li yıllarda bir tarım ülkesi görünümünde olan bu ülkede bugün tarım kesiminde yaşayan nüfus % 18 civarında bulunmaktadır. 1975 yılında 21,2 milyon olan toplam nüfus 1990 yılında 23,3 milyona yükselmiştir. Yıllık nüfus artış hızı % 1'in altındadır. 1980 yılında 1,4 milyar dolar olan Gıda ve Tarım ürünleri ithalatı 1985 yılında 601 milyon dolara düşmüş, 1989 yılında ise 1980 yılı seviyesine yeniden çıkmıştır. İthal ettiği ürünlerin başında Şeker, Gıda Sanayii Ürünleri, Pamuk, Meyve - Sebze, Turunçgiller ve Tahıl grubu ürünler gelmektedir.

MACARİSTAN :

Romanya'da olduğu gibi bu ülkede de yıllık kişi başına düşen Milli Gelir 2000 doların üzerindedir. Bölgedeki en az nüfus artışı olan ülkedir. Ele aldığımız dönemde (16 yılda) hemen hemen hiç artış olmamıştır. Tarım nüfusunda ise bu dönemde % 50 oranında düşme olmuştur. 1975 yılında 10,5 milyon olan toplam nüfus 1990 yılında 10,6 milyon olmuştur. Macaristan tarım ürünleri açısından Doğu Avrupa ülkeleri arasında kendine yeterli tek ülke durumundadır. Tarım ürünleri dış ticareti Macaristan lehine bir seyir iz-

lemektedir. 1980 yılında 1,1 milyar dolar olan Tarım ve Gıda ürünleri ithalatı 1985 yılında 730 milyon dolara düşmüş, 1989 yılında da aynı düzeyde kalmıştır. Bu dönemdeki Tarımsal ürün ihracatı ise 1980 yılında 2 milyar dolar iken 1989 yılında 2,2 milyar dolara yükselmiştir.

Gıda ve Tarım ürünleri İthalatında İlk sırayı; Gıda maddeleri, Canlı Hayvan, Hayvansal ve Bitkisel Yağlar, Meyve - Sebze, Turunçgiller ve Zeytin Yağı almaktadır.

İncelenen bu Doğu Avrupa ülkelerine Türkiye'nin İhracat şansının en yüksek olduğu ürünler; Turunçgiller, Yaş Meyve - Sebze, Fındık, Kuru Üzüm, Kuru İncir, Tütün ve Pamuk'tur.

Burada kısaca incelemeye çalıştığımız bu ülkelerde yaşanan siyasal ve ekonomik gelişmeler ülkelerin tarımlarına da olumlu bir katkı sağlayacak ve gelecek yıllarda bu ülkelerin tarımsal üretimlerinde büyük artışlar olacağı düşünülmüştür.

D - SSCB:

Burada kısaca Sovyetler Birliğinin dağılmadan önceki durumuna değinilecektir. Bilindiği gibi bu ülkede son yıllarda yaşanan ekonomik ve siyasal gelişmeler bir takım dengeleri alt üst etmiştir. Yaklaşık 290 milyona yakın nüfusuyla dünyanın en kalabalık ülkeleri arasında yer almaktadır. Bundan dolayı da dünya'nın önemli Tarım ve Gıda ürünleri ithal eden ülkeleri arasında yer almaktadır. 1989 yılında 20,2 milyar dolarlık tarımsal ürün ithalatıyla dünya ithalatının % 6'lık kısmını tek başına oluşturmaktadır. SSCB'nin başta Pamuk olmak üzere her yıl belli miktarlarda tarımsal ürün ihracatı da bulunmaktadır.

1990 yılı ile 1989 yılındaki bazı ekonomik rakamları karşılaştırdığımızda ülkede olumsuz bir gelişmenin olduğu görülmektedir. 1989 yılına göre 1990 yılında GSMH'da % 2 oranında, İş verimliliğinde de % 4 oranında düşme olmuşken; Şeker ithalatında % 20, Sebze ithalatında % 12 lik artış söz konusu iken Ülkenin en önemli Tarımsal ürün ihracatını oluşturan Pamuk ihracatında ise % 50 oranında düşme olmuştur.

SSCB'nin İthal ettiği Tarımsal Ürünlerin başında; Tahıl ve Tahıl ürünleri, Hayvan ve Hayvansal ürünler, Turunçgiller, Meyve - Sebze, Zeytin Yağı, İşlenmiş Tarım ürünleri ve Çay gelmektedir. Bu ülkede Hayvan ve Hayvansal ürün açığı büyük boyutlardadır.

Türkiye'nin SSCB pazarında en şanslı olduğu Tarımsal Ürünlerin başında; Turunçgiller, Yaş Meyve - Sebze, Hayvan ve Hayvansal Ürünler, Fındık, Kurutulmuş Meyveler ve Çay gelmektedir.

İçinde bulunduğu ekonomik koşullardan dolayı bu ülke ile Takas usulu veya Kredili ihracaat yapılması durumunda bu ülke pazarında ülkemizin büyük pay elde edebileceği açıkça gözükmektedir. Türkiye açısından incelenmesi gereken en önemli konulardan biri şüphesiz SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan yeni Türk Cumhuriyetleridir. Yeni oluşan bu Cumhuriyetlerle zaman geçirilmeden çok yönlü ilişkilerin kurulması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Ancak Tarım ürünleri ticareti açısından olaya baktığımızda en büyük sorunun ulaşım olduğu gözükmektedir.

E - JAPONYA

Dünya Gıda ve Tarım ürünlerine büyük bir pazar olan Japonya bilindiği gibi dünyada ABD sanayisi ile yarışan tek ülkedir. Nüfus artış hızının çok düşük olduğu bu ülkede (% 07) 1990 yılı itibariyle 123,5 milyon insan yaşamaktadır. Kişi başına düşen Milli Gelir diğer ülkelerle karşılaştırılmayacak kadar yüksektir (23.500 Dolar).

Gelirin yüksekliği, nüfusun kalabalık oluşu ve tarıma elverişli alanların azlığı Japonya'yı Dünya'nın en büyük Gıda ve Tarım ürünleri ithalatçısı durumuna getirmiştir. Dünya gıda ve tarım ürünleri ithalatının yaklaşık % 9'unu Japonya oluşturmaktadır. Gelir düzeyindeki sürekli ve istikrarlı artış Japonya'nın ithal ettiği gıda ve tarım ürünleri ithalatını da artırmıştır. 1980 yılında 17,8 milyar dolar olan ithalat 1989 yılında 29 milyar doları aşmıştır.

Gelişmişliğin bir sonucu olarak Japon tüketicisi şeker ve yağca zengin olmayan, protein ve vitaminler açısından dengeli beslenmenin önemini kavramış aynı zamanda katkı maddeleri ve koruyuculardan arınmış taze ve tuz oranı yüksek olmayan gıdaları tercih etmektedir. Beslenme açısından dengeli gıdalar olduğu halde bu ülke tüketicisi bu gıdalar için yüksek fiyatlar ödemeye hazırdır.

1989 yılında 29 milyar doları aşan Gıda ve Tarım ürünleri ithalatının % 15,2'sini işlenmiş ürünler, % 8,5'ini yarı işlenmiş ürünler, % 23,3 ünü işlenmemiş ürünler, % 53'ünü de taze ve dondurulmuş ürünler oluşturmaktadır. 1989 yılında Japonya 27,4 milyon ton Tahıl ve Tahıl ürünleri ithalatı yaparak karşılığında 4,3 milyar dolar ödeme yapmıştır. 1989 yılında 91 bin ton olan Meyve konservesi ithalatında en büyük payı şeftali ve ananas almaktadır. Armut, Kayısı, Kiraz ve karışık meyve konserveleri şeftali ve ananas'ı izlemektedir. Bu meyve konservelerini ABD, Güney Afrika, Yunanistan, Avustralya, Filipinler, Tayland ve Malezya'dan ithal etmektedir.

İthal ettiği Meyve Suyu ve Konsantrelerinin başında Portakal Suyu ve Elma Suyu gelmektedir. Portakal Suyunu ABD ve Brezilya'dan, Elma Suyunu ise Almanya, ABD ve Yeni Zelanda'dan ithal etmektedir.

Dondurulmuş Meyve ve Sebze İthalatını ABD, Tayland, Kanada ve Çin'den yapmaktadır. Dondurulmuş meyvelerin ithalat toplamı 46 bin ton olup en önemli olanları Kiraz, Vişne, Çilek ve Kabuklu meyvelerdir. Dondurulmuş sebze ithalat toplamı 315 bin ton olup ithal edilen en önemli ürün Patates ve Yeşil Soya Fasulyesidir.

Kurutulmuş Sebze İthalatını ise ABD, Çin ve Tayland'dan yapmaktadır. Kurutulmuş sebzeler arasında ilk sırayı Mantar, Tatlı Mısır ve Patates almaktadır.

Türkiye'nin Japonya'ya ihraç ettiği en önemli ürün Domates Salçası ve Meyve Sularıdır.

Türkiye'nin Japonya pazarında şanslı olduğu ürünlerin başında; Meyve Suyu ve Konsantreleri, Dondurulmuş Meyve ve Sebzeler, Kurutulmuş Meyveler (Üzüm, İncir vs.) ile Sert Kabuklu Meyveler gelmektedir.

SONUÇ :

Tarımsal fazlanın büyük boyutlara ulaştığı Ülkelerin tarıma müdahaleleri Dünya piyasalarında bu ülkelerin hakimiyetini kolaylaştırmış ve tarım ürünleri fiyatlarını yarı yarıya düşürmüştür. Böyle bir ortamda Türkiye'nin Tarım ürünleri ihracatı giderek güçleşmektedir. Güçleşen koşullara rağmen Türkiye'nin dünya ticaretinde sahip olduğu yeri koruması ve daha büyük pay alabilmesi etkin ve dinamik Tarım Ürünleri dış ticaret politikalarına bağlıdır.

İhracatın içindeki tarım ürünleri payının giderek azalması, bir ülkenin ekonomik kalkınma sürecinde doğal bir olgu olarak kabul edilebilir. Türkiye'de 1980 yılından sonra İhracat içindeki tarımın payındaki azalma büyük bir hız kazanmış ve son yıllarda % 20'nin altına düşmüştür. Bu dönemdeki tarımın ihracattaki payının azalması sadece Sanayi ürünleri ihracatının hızlı artışı ile gerçekleşmemiş aynı zamanda tarım ürünleri ihracatındaki gerileme de bu olaya katkıda bulunmuştur.

Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik koşullar dikkate alındığında ülkeye giren net döviz gelirini artırmak ve gelişen sanayinin dış finansmanını sağlamak için fazla dış girdiye gereksinim duymayan tarım ürünleri ihracatı desteklenmelidir.

Tarım ürünleri ihracatının belli bir yapıya oturtulması öncelikle istikrarlı üretime bağlıdır. Ülkemizde tarımsal üretim büyük oranda aile işletmeciliğine bağlı olup yapısal sorunları had safhadadır. Bu yapısal sorunlar ülkemizde üretim maliyetini büyük miktarda artırmakta ve dolayısıyla dış pazarlarda rekabet şansımızı düşürmektedir.

Tarımdaki yapısal sorunların ivedilikle çözülmesi gerekmektedir.

Tarımsal üretimde dış pazar istekleri dikkate alınarak, katma değeri daha fazla olan işlenmiş tarım ürünleri üretimine ağırlık verilmeli ve bu konuda her türlü destek ve teşviklerden kaçınılmaması gerekmektedir.

Günümüzde üretimin ancak pazarlama ile ekonomik bir anlam kazanacağı düşünüldüğünde pazarlamanın oldukça önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Ülkemizde gerek iç gerekse dış pazarlama organizasyonu henüz istenilen düzeye gelmemiştir. Üreticiden başlamak üzere dış satıma kadar uzanan pazarlama zincirinin zaman geçirilmeden etkin bir hale getirilmesi gerekmektedir. Bunun için de her adımda yer alan kişi ve kuruluşların belli bir eğitimin geçirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak Dünya'nın en gelişmiş Tarım ve Gıda sektörlerine sahip olan ve Piyasa Ekonomisinin öncülüğünü yapan Batılı ülkeler tarım ve tarım ürünleri ihracatına büyük miktarlarda sübvansiyon uygularken Türkiye'nin Piyasa Ekonomisine ters düşmesi kaygısıyla tarımsal üretim ve ihracattan devlet desteğini çekmesi şu anda uygun değildir.

KAYNAKÇA

ŞAHİNÖZ, A : ABD - AET - TÜRKİYE TARIM POLİTİKALARI VE DÜNYA PAZARLARI (ORTADOĞU) Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Haziran 1989, İstanbul

İGEME Ülke Profilleri

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

FAO. Production Yearbook

FAO. Trade Yearbook

FAO. Bultenin of Statistics

AT KARŞISINDA TÜRK TARIMI

Prof. Dr. Gülcan ERAKTAN

1. AT Tarımında Gelişmeler

Avrupa Topluluğu kuruluşundan günümüze kadar yalnız bir genişleme değil, bir derinleşme süreci de yaşamıştır. Üye ülke sayısı çeşitli dönemler içinde çoğalmıştır. Nitekim bir süre sonra yeni bazı ülkelerin katılımı ile bir diğer gelişme aşamasına geçilmesi beklenmektedir. Diğer taraftan ortak politika alanlarının sayısının artışı ve bu konulardaki uygulamaların kapsamının da genişlemesi ile, ilişkilerde de bir derinleşme yaşanmaktadır. Ayrıca günümüzdeki çabalar, bu derinleşmenin daha da ileriye gitmesi yönünde yoğunlaşmaktadır.

Tarım da Topluluğun genişleme ve derinleşme süreci içinde köklü değişimler göstermiştir. Kendine yeterlilik, teknoloji kullanımı, verimlilik yönlerinden kaydedilen gelişmeler, Topluluk tarımını kuruluş yıllarında hayal bile edilemeyecek düzeylere getirmiştir. Örneğin 1956-60 yılları arasında kendine yeterlilik hububatta % 85, şekerde % 104, sığır etinde % 92, tereyağında % 101 dir (Priebe, 1988, s. 811). Oysa 1988/89 üretim döneminde kendine yeterlilik hububatta % 110, şekerde (1987/88) % 124, sığır etinde % 106 (CEC, 1991, T/158), tereyağında (1986/87) % 137 dir (Priebe, 1988, s. 81).

Teknolojilerdeki gelişmelere örnek olarak da, Almanya'da 1950 lerin başında 1.6 milyon at ve yalnız 75.000 traktör varken (Priebe, 1988, s. 61), 1986 da traktör sayısının 1 479 000 e yükselmesi verilebilir. Aynı şekilde (1986) yalnız Fransa'da 1.485.000 ve İtalya'da 1.269.000 traktör bulunmaktadır (CEC, 1991, T /126). Diğer girdilerin kullanımı da bunlara eşlik etmektedir.

Üretimde kullanılan girdilerin artışı ve yeni üretim yöntemleri, verimlilik düzeyinin de çok yükselmesine yol açmıştır. Tablo 1'de Topluluğun kurulduğu dönemden zamanımıza kadar buğday ve süt üretimlerindeki artış görülebilmektedir.

Tablo 1: Topluluk ve Türkiye'de Buğday ve Süt Verimi

Ülke	Buğday (kg/ha)			Süt (Kg/baş)		
	1958/59	1989	Artış	1958/59	1989	Artış
Almanya	3200	6210	94	3300	4925	49
Fransa	2400	6480	170	2300	4967	116
İtalya	1800	3800	111	2800	3587	28
Hollanda	4100	7590	85	4200	5669	35
Belçika	4100	7310	78	3700	4205	14
Türkiye	1147 ⁽¹⁾	1732 ⁽²⁾	51	595 ⁽¹⁾	583 ⁽²⁾	-2

(1) 1958 (2) 1988

Kaynak : Priebe 1988, s. 68 ve CEC, 1991, T/162 ve T/274; DLE, 1966 ve DLE, 1991

En önemli verimlilik artışlarının Fransa'da olduğu ve başlangıçta Fransa'da verim Almanya'dakinin önemli ölçüde altında bir düzeydeyken Almanya'yı geçtiği görülmektedir. Buna karşılık örneğin buğday verimi halen çok yüksek gibi görünen Hollanda ve Belçika'da ekim alanlarının dar olduğu (Topluluk yumuşak buğday ekim alanları içinde sırasıyla % 1 ve % 1,5 oranında yer almaktadırlar) düşünülecek olursa, Fransa'nın geniş buğday ekim alanları nedeniyle üretim gücünün yükselmesinin taşıdığı önem ortaya çıkar. Aynı şekilde Fransa'nın süt verimi açısından kaydettiği gelişme (12 üyeli Topluluk'daki süt ineği sayısının 1/5 inden fazlasının ve süt üretiminin % 24 ünün yalnız Fransa'da olduğu düşünülecek olursa), bu ülkenin tarımsal gücünü gösterecektir. Bu verimlilik artışı Fransa'da olduğu kadar olmasa da diğer Topluluk ülkeleri için de geçerlidir ve bu başarı Ortak Tarım Politikası (OTP) sayesinde yaratılmıştır.

Kuruluşundan günümüze artan verimlilik ve büyüyen üretimin faturası üç kesime çıkmaktadır. OTP'nin finansmanı Topluluk bütçesinin önemli bir bölümünü götürmekte ve özellikle bu bütçenin tarım fonuna katkıları oradan gelen parasal katkıların üstünde olan ülkeler bu politikanın daha çok yükünü çekmektedir. İkinci olarak, Topluluk tüketicisi yürütülen politika nedeniyle tarım ürünlerini genelde üçüncü ülkeler tüketicilerine göre daha yüksek fiyatlarla tüketebilmektedirler. Nihayet, Topluluk'da yaratılan üretim fazlalarının ortadan kaldırılabilmesi için yüksek subvansiyonlar ödenerek

Tablo 2:Topluluğun Bazı Tarım Ürünleri İtibariyle Dünya Üretimi ve İhracatındaki Yeri

ÜRÜNLER	ÜRETİM				İHRACAT			
	1958		1989		1958		1989	
	%	Sıra	%	Sıra	%	Sıra	%	Sıra
Buğday	11.1	2	14.59	3	7.0	5	22.57	2
	(1957/58)							
Buğday Unu	-	-	-	-	24.9	2	59.13	1
Şeker	10.5	2	15.39	1	3.0	9	23.44	1
	(1957/58)							
Zeytinyağı	29.2	1	80.82	1	15.8	3	80.92	1
	(1957/58)							
Ayçiçeği Tohumu	0.2	-	16.39	1	3.3	3	72.98	1
	(1957/58)							
Canlı Sığır	5.1	4	5.53	5	1.6	11	40.77	1
	(1957/58)							
Et	11.1	2	14.62	3	5.3	5	47.41	1
Süt	13.4	3	21.66	1	32.0	1	28.56	1
Tereyağı	-	1	20.12	1	10.5	4	68.42	1
Peynir	-	1	33.36	1	32.3	1	77.71	1
Şarap	42.5	1	61.54	1	11.7	2	80.78	1
Tütün	4.5	4	5.63	4	2.5	12	20.75	1
Yün	1.4	12	5.63	4	0.3	6	10.12	3
Pamuk	0.08	-	1.71	7	0.3	25	3.29	6
Ayçiçek Yağı	-	-	-	-	3.3	3	34.03	2

Kaynak : FAO a, 1961; FAO b, 1961; FAO a, 1990, FAO b, 1990.

dünya piyasalarına sürülen ürünlerin yarattığı fiyat baskısı ile bu piyasalar- da fiyatların düşmesi, bu ürünlerin ihracatçısı olan ülkelerin aleyhine koşulları değiştirmiştir.

Topluluk içi ve dışı baskılar ve ekonomik zorlamalar Topluluğu OTP'na yönelik olarak yetmişli yılların ikinci yarısından başlayarak bazı önlemler almak ve seksenli yılların yarısına doğru da yeni yeni önlemlere başvurmak mecburiyetinde bırakmıştır. Ayrıca Uruguay Görüşmeleri sonucunda 1986 - 1996 yılları arasında korumacılığı % 30 oranında azaltmayı kabul etmişlerdir. Gelişmeler ve bunun sonucu alınan önlemler en azından 2000'li yıllara doğru Topluluk'ta üretimi azaltmaya yönelik önlemlerin belki de artarak süreceğini göstermektedir. Ama teknolojik ilerleme, tarımsal eğitim ve kazanç içgüdüğü ile verim artmaya devam edecek, bu da üretim miktarını sınırlamaya yönelik çabaları boşa çıkaracaktır. Bu durumda Avrupa Topluluğu gene üretim fazlalarını dış dünyaya aktarmaya, sorunlarının çözümünü dünya piyasalarında aramağa devam edecektir. Bu da dünya piyasalarında rekabeti daha da hızlandırıcı bir unsur olacaktır.

Topluluğun bugünkü üretimi ve dünya piyasalarındaki payı kuruluş yıllarındaki durumla karşılaştırıldığında, geçmişten beri gelişmelerin aynı çizgiyi izledikleri görülür. 6'ların bir araya gelerek oluşturdukları Topluluk bir taraftan dünyanın başta gelen tarım ürünleri ithalatçısı özelliğini taşıırken, diğer taraftan dünya tarım ürünleri piyasalarında da büyük bir güç oluşturmuştur.

Tablo 2'de görüleceği gibi, Topluluk bir bütün halinde düşünüldüğünde, kurulduğu yıl bile dünya tarım ürünleri üretimine katkısı bakımından, başlıca üretici ülkeler arasında yapılan sıralamada ön sıralarda yer almaktadır. Ama 12'li Topluluğun günümüzdeki tarımsal üretim gücü çok daha fazladır. Pamukda dünyada 7., canlı sığırdı 5., tütün ve yünde 4., et ve buğday üretiminde 3. sırada yer alırken, şeker, zeytinyağı, ayçiçeği tohumu, süt, tereyağı, peynir ve şarapta birinci sırada yer almaktadır.

Belli başlı tarım ürünleri için AT'ın dünya ihracatındaki payı ise 1958 yılında fazla yüksek değilken, artık çok yüksek sıralara çıkmıştır. 1958 yılında tabloda yer alan ürünler içinde yalnız süt ve peynirde dünya ihracatının üçte birine yakını elinde tutarak birinci sırada yer alırken, buğday unu ve şarapta 2. sıradadır. Oysa 1989 yılında kendine yeterliliğin sağlanamadığı pamukta bile dünya ihracatına katkısı açısından 6. sıraya yükselbilmiştir. Dünya yün satışları açısından üçüncü, buğday ve ayçiçek yağı ihracatı bakımından ikinci sıradadır. Buğday unu, şeker, zeytinyağı, peynir, şarap, tütün ihracatında ise birinci sırayı elinde tutmaktadır. Dünya

zeytinyağı, süt, peynir, şarap piyasalarının yaklaşık beşte dördü, ayçiçeği tohumu, tereyağı, buğday unu ihracatının üçte ikisi Topluluk tarafından gerçekleştirilmektedir.

Bu büyük üretim gücü ve artan verimlilik düzeyi, gelecekte Topluluğun daha fazla dünya piyasalarına hakim olacağı düşüncesini yaratmaktadır. Uygulanacak politikalarla belirli ürünlerin üretiminin kısılması çabaları içine girilse bile, Topluluğun 2000 li yıllara doğru üretim gücünü artırarak sürdüreceği beklenmektedir. Ayrıca yeni genişlemelerle üye ülke sayısının artması, dünyayı, aynı tarım politikalarını izleyen daha da devleşmiş bir Topluluğun rekabetiyle karşı karşıya bırakacaktır.

Türkiye'nin bu gelişmeler karşısında yeri, gücü ve şansı nedir? Dünya üretimine katkısı nasıldır? Türkiye'nin 2000 li yıllara doğru bile AT'a tam üye olarak kabul edilmesi şimdilik örgörülmediğine göre veriler ışığında varsayımlar - hiç olmazsa kısa dönemde - Türkiye'nin AT pazarlarına girmeye çalışan ve AT dışı pazarlarda AT ile rekabet eden bir konumda olduğu üzerine kurulacaktır.

2. Türk Tarımı, Tarım Ürünleri Ticareti ve AT

Türk tarımının gelişme eğilimleri, Sempozyumun bu oturumunda başka bir bildirinin konusunu oluşturduğu için, burada yalnız Türk tarımının dünyadaki ve AT tarımı karşısındaki yeri kısaca gözden geçirilerek, AT karşısındaki tarımsal üretim kapasitemiz ele alınacaktır.

Türkiye'nin resmi istatistiklerine göre çoğu tarımsal ürünlerde verim düzeyi dünya ortalamalarının da altındadır. Tablo 3'de, çeşitli ürünlerde dünya verimi ile Türkiye'deki verim karşılaştırıldığında, durum daha açık olarak görülmektedir. Ancak genelde AT'daki verime göre Türkiye'deki verim çok düşük kalmaktadır (x). Bu da Türkiyedeki üretimin ulaşılabilir olan düzeyin çok altında kalması demektir. Kuşkusuz Türkiye'de tarım teknolojisi ve tarım girdisi kullanımı AT dakine oranla çok geridir. Örneğin Traktör sayısı Türkiye'de 1989 yılında 672 845 dir ve 100 ha işlenen araziye 2.8 traktör düşmektedir. Oysa Almanya'da bu sayı 12.3 dür.

Tablo 3: Çeşitli Ürünlerin Dünya'da ve Türkiye'deki Verimleri (1990) (Kg/ha)

	Dünya	Türkiye
Buğday	2570	2120
Arpa	2524	2090
Çavdar	2235	1316
Yulaf	1999	1733
Ayçiçeği	1355	1385
Şekerpancarı	35205	37044

Kaynak : FAO b, 1990.

Türkiye'nin dünya üretim ve ihracatındaki payı da bu gerçekler ışığında çok düşük kalmaktadır. Her ne kadar kimi ürünlerde Türkiye dünyada başta gelen üreticiler arasında yer alsın bile, (mercimekte 2., zeytinyağında, 3., pamukta 6. gibi) dünya üretimi ve ihracatı içindeki payı genelde düşüktür. Tablo 4'den, kimi bitkisel ürünler için Türkiye'nin dünya üretiminde görece bir yeri olmasına karşın, ihracatta aynı varlığı gösteremediği anlaşılmaktadır.

O halde Türk tarımı açısından AT ne anlama gelmektedir? Türkiye için bir büyük pazar mıdır, yoksa Türkiye'nin karşısına başka pazarlarda güçlü bir rakip olarak mı çıkmaktadır?

Tablo 4: Türkiye'nin Bazı Ürünler İçin Dünya Üretim ve İhracatındaki Payı (1989) (%)

Ürünler	Üretim	İhracat
Buğday	3	0.7
Buğday unu	-	1
Şeker	4.4	-
Zeytinyağı	2.6	4.6

(X) Tablo 1 de özellikle süt için verilen rakam resmi istatistiklerimizden alınmakla beraber, gerçekte ortalama verimin Türkiye'de kültür ırkı ve melezlerinin sayısındaki artışa bağlı olarak daha yüksek olması gerekir.

Ayçiçeği tohumu	5.8	0.3
Canlı sığır	-	0.005
Et	0.5	0.1
Süt	0.6	0.005
Tereyağı	1.5	0.02
Peynir	1	0.09
Şarap	0.2	0.03
Tütün	5.7	11.1
Pamuk	3.1	1.6
Ayçiçeği yağı	-	4.7
Yün	0.3	0.1

Kaynak : FAO b. 1990

Türkiye'nin AT ile tarım ürünleri ticareti, toplam tarım ürünleri ticareti ile karşılaştırıldığında görülüyor ki, Topluluk'la ticaretimizde tarım ürünleri görece olarak daha az önem taşımaktadır. Canlı hayvanlar, hayvansal ve bitkisel ürünler ve işlenmiş gıda maddelerinin genel ihracatımız içindeki payı değer itibarıyla % 23.3 iken Topluluğa yönelik ihracatımızdaki payı % 18.6'dır. Gene genel ithalatımızda sayılan ürün grupları % 8.5 paya sahipken, AT'dan olan ithalatımızda tarım ürünlerinin payı % 6.5'dir. Bu da tarım ürünleri açısından AT ile ticaretimizin toplam ticaretimize göre daha düşük düzeyde seyrettiğini göstermektedir. Yani Topluluk bizden diğer ülkelere oranla görece olarak daha az tarım ürünü, daha çok tarım dışı mallar satın almakta ve bize de ithalat yaptığımız diğer ülkelere göre daha az tarım ürünü, daha fazla tarım dışı mal satmaktadır. Bütün bunlara karşın AT'ın toplam tarım ürünleri ihracatımız içindeki payı % 42.5, ithalatımızdaki yeri ise % 33.9'dur. Türkiye'nin toplam ihracatı içinde AT'ın payının % 53.1, ithalat içindeki payının da % 41.8 olduğu göz önüne alınacak olursa, bu da AT'la ticaretimiz açısından tarım ürünlerinin görece olarak öneminin azlığını açıklamaktadır (HDTM, 1991, s. 6,10).

Ancak tarım ürünleri dış ticaretimiz açısından AT'ın yerinin ve öneminin büyüklüğüne kuşku yoktur. Türkiye'nin en fazla ihraç ettiği tarım ürünleri açısından AT'ın ihracatımızdaki yerini gösteren Tablo 5 incelendiğinde, bu durum açıkça görülmektedir. Turunçgillerde AT'ın Türkiye ihracatındaki payı görece olarak düşük iken, fındık ve özellikle meyve konserve ve sularında AT'ın adeta Türkiye'nin tek pazarı imiş gibi bir görünümü vardır.

**Tablo 5: Türkiye'nin Başlıca Tarım Ürünleri İhracatında
AT'ın Payı (1989)**

Ürünler	%
Kabuksuz fındık	72.0
Portakal	9.5
Mandalina	10.3
Limon	16.8
Kuru üzüm	66.6
Sebze konserve	15.2
Meyve konserve	84.2
Meyve suları	94.1
Tütün	31.6

Kaynak : Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

AT dışındaki diğer pazarlar açısından durum incelendiğinde, ele alınan ürünler açısından ilk üç sıradaki ülkeler ve Türkiye'nin ihracatındaki payları Tablo 6'da görülmektedir.

Hiçbir ülkenin Türkiye için Topluluğun bütünü kadar büyük bir pazar olmadığı ortadadır. Gerçi belli ülkeler belli ürünler için büyük pazar paylarına sahip olabilmektedir; örneğin 1989 yılında portakal ihracatımızın yarısından fazlasının Kuveyt'e yönelmesi, mandalina ihracatımızın yarısından fazlasının gene Kuveyt ve Çekoslovakya'ya, limon ihracatının % 38'inin Rusya'ya ve tütün ihracının % 62'sinin ABD'ye olması gibi. Ama bütün bunlar AT'ın ihracatımız açısından önemini daha da iyi ortaya koymaktadır.

Ele alınan ürünler açısından ihracat yaptığımız pazarlardaki payımız incelendiğinde, örneğin 1989 yılında Kuveyt'in mandalina ve portakal ithalat değerleri içinde Türkiye'nin ihracatının % 92.5 olduğu, yani Kuveyt pazarının tamamına yakını Türkiye'nin kapattığı görülmektedir. Oysa miktar olarak Türkiye'nin Kuveyt'e sattığı mandalina ve portakal, istatistiklerde Kuveyt'in toplam ithalatının üstünde verilmiştir (x). Aynı şekilde Kuveyt'e limon ihra-

(x) İstatistik veriler bazen çok yanıltıcı sonuçlar vermektedir. Örneğin, Türkiye'nin 1989 yılında İsviçre'ye sattığı kuru üzüm miktarı İsviçre'nin o yılki tüm ithalatından yüksektir. Aynı şekilde Türkiye'nin Suriye'ye yaptığı canlı koyun ihracı, Suriye'nin o yılki toplam ithalatının çok üstünde olmaktadır. Gene Ürdün'e sattığımız mandalina ve portakalın değeri, Ürdün'ün ithalatından yüksek gibi görünmektedir. Bu durumda hesaplanabilen diğer verilerin de ne derece sağlıklı olabileceği belli değildir. Bu bakımdan bütün rakamları ihtiyatla karşılamak gerekir.

Tablo 6: Ürünler ve Değer İtibariyle AT Dışı Ülkelerin Türkiye'nin İhracatındaki Payları (1989) (%)

Ürünler	Ülkeler													
	Rusya	Kuveyt	İsviçre	Avusturya	SuudiArab.	ABD	Ürdün	Cezayir	Libya	Çekoslovakya	Kanada	Avusturalya	Japonya	Yugoslavya
Kabuksuz Fındık	11.2	0.1	4.3	4.0	0.3	-	0.1	-	-	1.1	0.5	0.7	0.3	0.1
Portakal	4.1	55.5	-	3.8	4.1	-	18.0	-	-	1.0	-	-	-	0.6
Mandalına	-	26.8	0.0	18.5	4.0	-	4.5	-	-	26.8	-	-	-	0.3
Limon	38.1	30.5	0.0	2.4	5.0	-	2.6	-	-	5.0	-	4.8	-	10.1
Kuru Üzüm	2.2	0.0	9.0	0.9	1.8	-	0.1	-	-	1.1	7.4	-	-	-
Sebze konserve	0.7	0.7	10.2	1.6	0.1	4.4	0.0	16.5	11.3	-	3.1	1.5	13.5	2.1
Meyve konserve	-	0.1	0.7	3.9	0.5	6.3	0.2	-	0.0	0.1	0.8	0.8	0.2	0.1
Tütün	-	-	2.7	0.6	-	62.0	-	-	0.1	0.6	0.0	-	7.9	-

catımızda da ihraç miktarımız, Kuveyt'in tüm limon ithalatından yüksek çıkmaktadır.

Ele alınan birkaç ürün ve birkaç ülke ile ticaretimizde bile dış ticaret rakamlarımızın ithalatçı ülke verilerine uymaması, kimi ülkelere yapılan kimi ürünlere ilişkin ticaretimiz hakkında soru işaretleri yaratmaktadır.

Bütün bunlara karşın turunçgiller açısından Kuveyt, limonda Rusya, tütünde ABD önemli pazarlarımız görünümündedir.

3. Sonuç ve Öneriler

Buraya kadar belirtilenlerden şu sonuçlar çıkmaktadır:

1. Türkiye birçok tarım ürününün üretiminde dünyada ön sıralarda yer almakla beraber bunların çoğunu kendisi tükettiği için dünya ticaretindeki payı önemsiz oranlarda bulunmaktadır.

2. Tarımsal verimlilik birçok üründe dünya ortalamalarının altında, AT daki düzeyin çok gerisindedir. Verim artırıcı önlemler alınmadıkça, AT a tam üyelik halinde bir varlık gösteremeyeceği gibi, AT dışında kaldığında da, verimi görel olarak yüksek veya Türkiye'ye özgü ürünler dışında AT ile rekabette zorlanacaktır.

3. AT ın 2000'li yıllara doğru sorunu genelde tarım ürünlerinde üretimin artırılmaması hattâ azaltılmasıdır. Önlemlerin bu yönde alınmasına devam edilecektir. Halbuki Türkiye çeşitli ürünler açısından nüfusunu beslemek ve dünya pazarlarına açılabilmek için üretimini artırmak zorundadır. Verimi yükseltmek amacıyla bir "yeşil devrim" gerçekleştirilmelidir.

4. Türkiye'nin AT'la olan tarım ürünleri ticareti AT dışı ülkeler dikkate alındığında, görel olarak daha azdır. Buna karşılık başta meyve suları, meyve konserveleri, kabuksuz fındık olmak üzere, kimi ürünlerimiz için AT yalnız en büyük pazarımız değildir; bundan çok daha ötede bir önem taşımaktadır.

5. Topluluğun 12 üye ülkeden oluşması da bir neden olmakla beraber, hiçbir ülke, hiçbir üründe AT kadar yüksek bir pazar payına sahip değildir. AT ise, uyguladığı ortak politika sayesinde Türk ürünleri için tek bir pazar özelliğindedir.

6. Turunçgiller açısından Kuveyt, Ürdün ve Rusya, tütün ihracatında ABD, canlı koyun ihracatında Suudi Arabistan, Kuveyt, Suriye önemli pazarlarımızdır. Bu pazarlarda Türkiye'nin payı ise gene yüksektir.

Tablo 7 : Türkiye'nin Bazı Tarım Ürünleri İhracatının Bu Ürünlerin Alıcısı Ülkelerin İthalatındaki Yeri (%)

	Mandalina ve Portakal		Limon		Tütün		Kuru Üzüm	
	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer
Kuveyt	?	92.5	?	73.8	-	-	-	-
Ürdün	56.8	-	-	-	-	-	-	-
S. Arabistan	3.3	4.1	9.3	13.6	-	-	-	-
Çekoslovakya	34.7	24.2	8.0	6.5	-	-	-	-
Avusturya	19.3	13.1	-	-	-	-	-	-
Rusya	1.6	1.2	45.6	51.8	-	-	3.9	2.9
İsviçre	-	-	-	-	11.3	10.2	?	?
Kanada	-	-	-	-	-	-	25.5	14.7
ABD	-	-	-	-	31.5	38.3	-	-
japonya	-	-	-	-	9.7	7.6	-	-

Kaynak : HDTM ve FAO a, 1990.

7. Türkiye'nin 2000'li yıllara doğru AT a tam olarak üye kabul edilmesi halinde Türkiye'nin üretim deseni ve dış ticaretinin ülke yapısı değişecektir.

8. Türkiye'nin 2000 li yıllara kadar AT a tam üye olması olasılığı çok düşüktür. O halde Türkiye hesaplarını en azından daha bir süre tam üye olmayacağı gerçeğine göre yapacaktır.

Bütün bu veriler ışığında Türkiye tarım politikalarını belirlerken bir ikilem karşısında kalmaktadır. 1990'larda AT'a üyelik hazırlığı olarak ve AT'a karşı üstlendiğimiz yükümlülükler çerçevesinde Türkiye Ortak Tarım Politikasına uyum çalışmaları içine mi girmelidir, yoksa yakın gelecekte bir tam üyelik ihtimali görünmediğine göre değişen dünya koşullarına göre tarım politikasını Ortak Tarım Politikasından bağımsız olarak mı belirlemelidir?

Şurası muhakkaktır ki, Türkiye'nin AT'ye tam üyeliği konusu Türkiye'nin gündemindeki eski yerini kaybetmiştir. Bunda Topluluğun Türkiye'nin tam üyeliğini görünür bir gelecek için düşünmediğini sık sık ve çeşitli vesilelerle ısrarla vurgulamasının Türkiye'de yarattığı bezginlik, konuya karşı duyarlılığın azalması, tam üye olmaktan umut kesilmesi, işin oluru bırakılması eğiliminin yaygınlaşması önemli rol oynamaktadır.

Esasen Türkiye- AT ilişkileri, başlangıçtan günümüze kadar hep belirsizlikler, tam üyelik konusunda her iki tarafta karşılıklı bir tedirginlik, beklentilerin gerçekleşmemesi gibi olumsuz gelişmelerden etkilenmiştir. Hattâ zaman zaman ilişkiler kopma noktasına gelmiş, karşılıklı umursamazlık duygularının egemen olduğu dönemler yaşanmıştır. Arada ilişkilerin yeniden canlanacağı yolunda izlenimler doğmuştur. Ama bu ümit verici gelişmeleri kaynağında yok etmek istemişçesine kısa süre içinde bir AT yetkilisi şu veya bu şekilde beyanat vererek bu işin - hiç olmazsa kısa dönemde - olmayacağını hatırlatmayı adeta bir görev bilmiştir. İlişkilerin yeniden canlanacağı beklentilerinin ağır bastığı dönemlerde bile, mutlaka bir çatlak ses çıkmıştır.

Böyle bir ortamda politik karar organlarının tarım politikalarını oluştururken uyum politikasına ağırlık vermesi düşünülemez. Ancak dünya ekonomik ve siyasi konjonktürü çok kısa aralarla beklenmedik bir şekilde değişebildiğine göre, Türkiye'nin herhangi bir gelişmenin etkisiyle zamanından çok önce AT'a üye olarak kabulü olasılığına da hazır bulunması gerekir.

O halde, AT'daki gibi masraflı bir politika uygulamasını Türkiye'nin kaynakları kaldıramayacağına ve görünür gelecekte bir tam üyelik beklentisi olmadığına göre, Topluluk politikasının yalnız bazı uygulama alanlarına uyumu söz konusu olabilecektir. Ama bu şekilde hem tam üyeliğe hazırlıksız

olunmayacak, hem Topluluk'la görüşmelerde uyum açısından neler yapıldığı açıklanarak pazarlıklar sırasında bir koz sağlanmış olacak, hem de tam üyelik gerçekleşmese bile, bugün Türk tarımında eksikliğini duyduğumuz kimi gelişmeler yaşanacaktır. Bu konuda şu öneriler getirilebilir:

1. Türkiye tarımı için en büyük eksiklik istatistik verilerin sağlanmasında yaşanmaktadır. Örneğin inek sütü verimi 1958/59 yılında 595 kg/baş iken, 1989'da 583/kg /baş olarak veriliyorsa, bu kabul edilmeyecek bir durumdur. Eğer bu kadar ithal ineğe ve melezleme çalışmalarına karşın verim hâlâ 1958/59 yılının da gerisinde kalıyorsa, bir yerde bir terslik vardır ve herhalde bu terslik de istatistiklerimizde olsa gerektir.

Aynı şekilde herhangi bir Ülkeye yaptığımız ihracatın miktarı veya değeri, o ülkenin o üründe yaptığı toplam ithalatın üzerinde çıkıyorsa, bunun açıklaması bilimsel yönden yapılamaz. Olsa olsa sınırlarda bir ürün yerine bir başka ürünün ihrac edildiği beyan edilmiştir. 1 Ocak 1989'dan itibaren vergi tadeleri kaldırıldığına göre, bu şişkin ihracat rakamlarının İhracata Teşvik Belgeleri çerçevesinde veya kara paranın aklanması için bir yol olması fikri akla gelmektedir. Ama saptanmayan neden ne olursa olsun, bir konuda çıkan aksaklık, diğer ülkelere yönelik ihracat rakamlarına karşı da bir kuşku doğmasına sebep olmaktadır. Kaldı ki, en çok doğruluğuna güvenilebilen istatistikler dış ticaret istatistikleridir.

Bu durumda verileri bile tam sağlanamayan bir tarım, ne AT'a karşı ne de gelişmiş ülkeler ayarında güvenli veri kaynağına sahip değildir. Bu yolda ilerleme kaydedilmesi - AT'a tam üyelik gibi bir amaca bağlanmaksızın - zorunlu hedefler arasında yer almalıdır.

2. Tarımda verimlilik artışı da AT üyeliği ile sınırlı bir hedef değildir. Türkiye'nin var olan üretim potansiyelini harekete geçirmesiyle büyük bir üretim patlaması yaratılabilir. Ancak burada sorun artan üretimin pazarlanma olanaklarının kısıtlılığıdır. Nitekim Fransa da Topluluğun kuruluşundan önce üretim potansiyelini değerlendirmemiş, ancak ortak mali sorumluluğun başlamasıyla ortaya çıkacak üretim fazlasının yükünü diğer üye ülkelere de yaygınlaştırarak sonunda diğer üye ülkelerin üzerinde bir verim - üretim düzeyine ulaşmıştır.

Türkiye bir olası tam üyeliğe kadar kendi ayakları üzerinde durarak sorunlarını çözümlmek, ama mutlaka çözümlmek zorundadır.

3. Tam üyelik sonrası tarımın bazı dalları belki AT'ın rekabetine dayanamayacaktır. Bunu ekonomik birleşmelerin doğal bir sonucu olarak kabullenmek gerekir. Ama rekabet edemeyecek üretim alanları sayısı da azaltılmalıdır. Şunu da göz önünde tutmamalıdır ki, tam üyelik halinde

değişen dengeler ve yardım mekanizmaları sayesinde bugün - yararının yeterliliği tartışmalı - koltuk değnekleri ile bile ilerlemekte güçlük çeken sektörler, daha büyük bir desteğe kavuşarak, toparlanabilir. Genellikle yeni katılan ülkelerde bu olgu yaşanmış ve Topluluk'da halen üretim fazlası verilen ürünlerin üretimi bile bu yeni üyelere artmıştır. Örneğin Yunanistan'da da, İspanya'da da katılmaları ile birlikte şeker üretimleri artış kaydetmiştir. İspanya katılımı ile birlikte buğday ekim alanı ve üretimini artırmış, Yunanistan'da inek sütü verimi artmıştır. Ayrıca bu ülkelerde mukayeseli avantajlara sahip ürünlerin de üretimleri artmıştır.

Ama diğer ülkeler deneyimleri bu konuda yavaştan almayı değil, aksine - özellikle de Topluluk'da üretim kotası veya garanti eşiği uygulaması olan ürünlerde - üretimi şimdiden planlamayı gerektirmektedir.

4. Girdi subvansiyonlarına aktarılan desteğin ürün desteğini yönlendirmede etkisiz, gelir dağılımını düzenlemede ters yönde ve girdi kullanımında kaynak israfına yol açması açısından olumsuz etkide bulunduğu dikkate alınarak, kademeli olarak azaltılmalıdır. Onun yerine bu iş için ayrılan parasal kaynak, üretimi desteklenmek istenen ürünün üreticisine fiyat veya üretici subvansiyonu şeklinde veya bir değişen yardım (deficiency payment) olarak aktarılmalıdır. Bu uygulama Ortak Tarım Politikasına bir uyum önlemi olarak görülmelidir.

5. Türkiye Ortak Gümrük Politikasına uyum önlemleri alırken de tarım ürünleri açısından bazı düzenlemeler yapabilir. AT'dan tarım ürünleri ithal ederken gümrükleri kaldırıp, takvim ve miktar kısıtlamalarına gidebilir. AT'daki benzeri bir prelavman uygulamasına geçebilir. Böylece Türkiye'den istenen gümrüklerin kalkması ödünü verilmiş, ama aynı zamanda AT'ın politikası uygulanarak, hem onlara karşı bir korunma zırhı oluşturulmuş, hem de üyeliğe bir uyum çalışması ve alıştırma yapılmış olur (Eraktan, 1990, s. 37). Önce belirli ürünlerden başlatılan bu uygulama AT'la beraber diğer ihracatçı ülkelere de uygulanacağından, GATT kurallarına da aykırı olmayacaktır.

6. Türkiye AT dışı ülkelere olan ihracatını artırıp, yeni pazarlarda kendisine sağlam bir yer kurdukça AT'a karşı ve AT içindeki pozisyonu da güçlenecektir. Tam üyelik sonrasında ise aynı üçüncü ülkeler pazarlarına ihracat çok daha kârlı hale geleceğinden, avantajı daha da artacaktır.

Sonuç olarak Türkiye'nin bir AT üyesi olması bir amaçsa, tarımını AT tarımı kadar güçlü kılmak daha önde gelen bir amaç olmalıdır. Bunun için de gerekli önlemler - AT ile ilişkilerin yoğunluğuna bağlı olmaksızın - alınmalıdır.

KAYNAKLAR

CEC, 1991 Agricultural Situation in the Community Report 1990. Brussels.

DİE, 1966. Tarım İstatistikleri Özeti 1944-1965, Ankara.

DİE, 1991. Tarım İstatistikleri Özeti 1989. Ankara

Eraktan, Gülcan, 1988. Türkiye'de Tarım, Tarım Kesimine Yönelik Politikalar ve AT Karşısındaki Durumu. Alkar Matbaası. Ankara.

Eraktan, Gülcan, 1990. "AT'daki Son Gelişmelerin Düşündürdükleri". İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, 80-81, (35-37).

FAO a, 1961. Trade Yearbook 1960, Rome.

FAO b, 1961. Production Yearbook 1960. Rome.

FAO a, 1990. Trade Yearbook 1989. Rome.

FAO b, 1990. Production Yearbook 1989. Rome.

HDTM, 1991, Türkiye, AT, EFTA, Doğu Avrupa Ticareti.

Koester, Ulrich, 1985. "Agricultural Market Intervention and International Trade" European Review of Agricultural Economics. 12 (1/2). Mouton Publishers, (87-99).

Priebe, Hermann, 1988. Die subventionierte Unvernunft. Landwirtschaft und Naturhaushalt. Berlin : Siedler.

TARTIŞMALAR

Okan KARAGÖZOĞLU

Sözlerime başlamadan önce, özellikle 2000'li Yıllara Yaklaşırken Türkiye Tarımı konusunda böyle bir sempozyumun düzenlenmesinden dolayı başta Ziraat Mühendisleri Odası olmak üzere, katkısı geçen diğer organizatörlere de teşekkürlerimi arz ediyorum.

Bu sempozyuma hazırlanırken aslında alternatif pazarlar üzerine bir tartışma konusunda hazırlık yapmıştım. Ancak bu hazırlıklar esnasında gördük ki ürünler de çok önemli. Onun için ben bugünkü tartışmayı belki biraz daha genişleterek alternatif pazarlar ve ürünler üzerine yapmak istiyorum.

Daha önceki konuşmacılar çok değerli çalışmalarlarıyla araştırma geliştirme, üretim, teknoloji ve pazarlama konularının önemini vurgulayacak birçok rakamlar verdiler. Ben çok fazla detaya girmeyeceğim bu rakamlar konusunda. Ancak bu aşamada tarım sektörünün ekonomik gelişme sürecinde ve her aşamada değişik fonksiyonlar üstlenmesi ve birçok yönden de ekonomik gelişmeye ne kadar katkısı olduğunu vurgulamak istiyorum.

Gelişmenin başlangıcında tarım ile sanayi arasında belirli kaynaklar rekabeti bulunmakla birlikte, hiçbir zaman bir rakip sektör değildir tarım ile sanayi. Her iki sektör de birbirinin alternatifi olamaz ve birçok bakımdan da birbirini tamamlayan sektörlerdir.

1990 yılı verilerine göre tarım sektörünün gayri safi yurt içi hasılası içindeki payı yüzde 18,7 olarak tespit edilmiş, 1990 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre de toplam çalışan nüfusun yüzde 50,9'unun tarım sektöründe çalıştığı görülmektedir.

Bu, bir kez daha tarım sektörünün ülkemiz açısından ne kadar önemli bir sektör olduğunu vurgulamaktadır. Bu, ihracat açısından da önemlidir. Tarım sektörünün ihracat içindeki payı 1962 senesinde yüzde 77,4 iken, 1981 yılında yüzde 47,2, 1990 yılında ise yüzde 18,1 gibi bir rakamla sonuçlanmıştır. Bu tabii tarımsal ürünlerin ihracatının azalmasından dolayı değil, sanayi ürünlerinin ihracatındaki artıştan ve tarım ürünleri ihracatının da bu artıştan dolayı daha fazla olmamasından kaynaklanmaktadır.

İthalat açısından baktığımızda; 1981 yılında 125 milyon dolar olan tarım ürünleri ithalatı, 1989 yılında 1 milyar dolara, 1990 yılında ise 1.3 milyar dolara ulaşmıştır. Tarımsal ürün ithalatımızın büyük bir bölümünü bit-

kisel ürünler ve özellikle hububat oluşturmaktadır. Bugünkü tartışmada benim özellikle vurgulamak istediğim, tabii ki modern pazarlama anlayışıdır. Araştırma geliştirme faaliyetleri ve teknolojinin yanı sıra üretim safhasından kaynaklanan ve daha sonra da devam eden bir pazarlama anlayışını vurgulamak istiyorum.

Dünya ticaretindeki globalleşme takdir edersiniz ki ülkemizde halen gündemde olan, ben ürettiğimi nasıl satarım ya da iç pazar fazlasını ihraç ederim anlayışının geçerliliğini ortadan kaldırmaktadır. Bu düşünceyle hareket eden ülkelerde ihracatçılar, karşı tarafta; ben, ürünü istediğim ülkeden ve istediğim nitelikte alma şansına sahibim şeklinde seçme hakkına sahip bulunan alıcılarla karşılaşmaktadırlar. Dünya ticaretinde ihracatçı ülkeler arasında kıyasıya bir rekabet yaşanmaktadır ve sonuç olarak da her ülke belirli bir pazardan pay alabilmek için ve bu payı da devam ettirebilmek için birtakım tedbirler almak zorundadır.

En büyük üretici ve ihracatçı ülkesi olduğumuz söz gelimi fındığın yurt dışında, özellikle Avrupada fiyatını ne ölçüde tespit edebildiğimiz, bizim en büyük üretici olarak, halen bir büyük soru olarak gündeme gelmektedir. Bu tip ürünlerde ülkemizin bir ölçüde bazı ürünlerin fiyatlarını kontrol edebilecek nitelikte bir üretim yapması da söz konusu olabilir.

Hedef dış pazarda ürünlerimizin kalitesi, ambalajı ve fiyatıyla rekabet ortamında kendisini tüketiciye kabul ettirmesi, tarımsal üretimin yapılandırılmasından tüketime sunulana kadar her aşamada pazar talepleri doğrultusunda modern pazarlama sistemlerinin benimsenmesiyle mümkün olabilecektir. Tarım politikalarının, tarımsal üretimin planlanması yönünde oluşturulması, ürüne göre pazar bulmak yerine, diğer taraftan pazara göre ürün üretilmesi ve bunun bu şekilde arzu edilmesi de gerekli ilk adımdır.

Dünya ticaretinde meydana gelen globalleşme eğilimi, en uygun pazarlama stratejilerinin seçimi ve etkin bir şekilde uygulanmasını da gerekli kılmaktadır. Tarım Ürünleri ihracatının gerek çeşit, gerekse değer olarak artış eğilimi içinde olması, tarım sektöründeki gelişmişlik düzeyinin bir göstergesidir.

İhracat sektöründeki gelişmeyi yönlendirici ve itici bir güç olarak tarım sektörü tabii ki üretilen ürünün en uygun değerden ya da en yüksek değerden satılması yönünde bir politikayı da gerekli kılmaktadır. Uygulanan politikalar konusunda çok büyük bir aşama kaydeden tarım ürünleri ihracatımız, geleneksel pazarlar ve geleneksel ürünler dışında bir perspektif çizmeye de başlamıştır. Yani, bu ürün portföyünün çeşitlendirilmesidir. Söz gelimi bir Irak pazarı, Kuveyt pazarı bizim tek pazarımız olmamalı, her

zaman için üreticilerimiz ve ihracatçılarımız için alternatif pazarlar portföyümüzde saklı tutulmalıdır, ki o ülkelerdeki şartlar değiştiğinde bundan hem üreticilerimiz hem de ihracatçılarımız en az ölçüde zarar görsün.

Günümüzde en yaygın olarak kullanılan ve etkin olan pazarlama stratejilerini saymak gerekirse; tabii ki talebe göre üretimin yapılması, yani tüketicinin isteği yönünde ürünlerin adaptasyonu, belki bu genellikle tarım ürünlerinde, paketlenme ve ebat açısından önemli olan bölümü. Ürüne ve pazara uygun ambalaj seçimi, marka imajının yaratılması, tanıtım reklam faaliyetlerinin sürdürülmesi ve ticari bilgi ve haberleşme ağının oluşturulması.

Birçok pazarda kalite reklamın kendisi olmuştur. Buradan kalite kelimesinin yalnızca ürün ifade etmediği, yapılan işin, hizmetin de bu kelimenin tanımı içerisine girdiği açıktır. Bu nedenle, kalitenin, üretim, dizayn ve pazarlama hizmetlerinin geliştirilmesini zorlayarak uluslararası rekabette anahtar faktör olarak rol oynadığını söylemek herhalde yanlış olmayacaktır.

Ülkemiz, kalite kelimesiyle büyük bir yapı arz eden ürün çeşitlenmesi, ambalaj seçimi, marka imajının yaratılması ve bunların tanıtım ve reklam faaliyetleriyle bütünleştirilmesi konusunda ciddi atılımlar içine girmektedir. Aksi halde, büyük tüketici ambalajları veya dökme formlarda ihraç ettiğimiz ürünler pazarda orijinin Türkiye olduğu dahi bilinmeden küçük ambalajlarda satışa sunulmaya devam edilecektir. Bunun en çarpıcı örneği baharatlar sektöründe yaşanmaktadır. Dünyada lider konumunda olduğumuz söz gelişti dökme yaprağı, ihracatımızda son yıllarda küçük tüketici ambalajlarına yönelmiş olmakla birlikte, hâlâ Türk markalarıyla pazarlanamamaktadır. Tanıtım ve reklam gibi satış geliştirme faaliyetlerinin yeterli etkinlikte yerine getirilememiş olması da ihracatımızı yavaşlatmaktadır. Fuar ve sergiler de satış geliştirmede önemli unsurlardır ve tanıtıcı yayınlarla bunlar desteklenmelidir.

Tarım ürünlerinin ihracatının artırılmasında üretici ve ihracatçı kademelerindeki kişilerin pazarlama bilincine de sahip olmaları gerekir. Bu konuda faaliyet gösterecek ilgili bütün kuruluşların kendilerine düşen görevleri yerine getirmesine bağlıdır bu gelişme. Bu amaçla, merkezimizce birçok seminer ve eğitim programı düzenlenmiştir.

Bu aşamada, Dünya Bankası kredisiyle gerçekleştirmekte olduğumuz projeden bahsedeceğim. Tarımsal Sanayiler Projesi adını verdiğimiz bu proje, aşağı yukarı 1,5 milyar dolarlık Dünya Bankası kredisiyle gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde öncelikle tarımsal sanayi alanında faaliyet gösteren firmalara pazarlama nosyonu kazandırma ve söz konusu sektörün çalışanlar için pilot pazarlama eğitim programı organize edilmesi yönünde çalışmalarımız sürmektedir. Bu eğitim programı daha çok üst se-

viye, orta seviye ve daha alt seviyede çalışan pazarlama uzmanları için gerçekleştirilmektedir.

Alternatif pazarlar üzerinde de durmak istiyorum. Türk ihracatçısı artık geleneksel pazarların dışına çıkmak ve yeni pazarlar bulmak zorundadır. Son yıllarda dünyadaki politik ve ekonomik gelişmeler yeni yeni yapılanmaları beraberinde getirmekte, uluslararası ticarete yeni boyutlar kazandırmaktadır. Dünyada yaşanan değişimleri de dikkate alırsak, pazar portföyünün geniş tutulması gerekmektedir.

Değerli konuşmacıların da belirttiği gibi, alternatif pazarlar, Doğu Avrupa ülkeleri, AT, FTA ülkeleri, ABD ve Uzakdoğu ülkeleridir. 2000'li yıllarda tarımsal ürünlerimiz için pazar görünümü arz eden FTA ülkeleriyle ilişkilerimiz her zaman belirli bir seviyeyi korumuş olmakla birlikte, genelde düşük seyretmiştir. Nisan 1992 başından itibaren yürürlüğe girmesi planlanan Serbest Ticaret ve İşbirliği Anlaşmasıyla ülkemiz önemli avantajlar elde edecektir. Bunlar, Türkiye FTA ülkelerinin GSP sisteminden anlaşma yürürlüğe girdikten sonra da faydalanmasına devam edecektir. Diğer Akdeniz ürünleri üreten ülkelerle bu pazarda aynı rekabet şansına sahip olacaktır. İkili anlaşmalarla çeşitli tarımsal ürünlerin ihracatına tavizler sağlanacaktır. Söz konusu tavizler ile taviz elde edilen ürünlerde FTA ülkelerinin uyguladığı normal gümrük vergileri listesi karşılaştırmalı olarak merkezimizce incelenmekte ve en kısa sürede ihracatçılarımızın kullanımına sunulacaktır. FTA ülkelerinin AT ile ekonomik alanı oluşturma girişimleri ülkemiz açısından iki önemli sonuç doğuracaktır. Birincisi, kısa dönemde dış ticaret hacminin artması dolayısıyla tarım ürünleri dış ticaretinde gelişme olması kaçınılmazdır.

İkincisi, yakın gelecekte Avrupa ekonomik alanı dünyanın en önemli ve büyük serbest pazarı olmaya adaydır.

FTA ülkelerinin yanı sıra Malta Konferansıyla Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde başlayan ekonomik ve politik reformlar, bu ülkelerin dış ticaretimiz açısından önemini hayli artırmıştır. Bu ülkeler tarım ürünlerimiz için 400 milyon kişilik dev bir pazar niteliğindedir.

Diğer taraftan, Macaristan, Polonya ve Çekoslovakya'nın AT ile ikili bazda ortaklık anlaşmaları yapmasına ilişkin müzakerelerin sonuçlanmış ve Kasım 1991'de parafe edilmiş olması, Türkiye'nin de bu ülkeler serbest ticaret ve işbirliği anlaşmalarını gündeme getirmiş ve bu çalışmalar başlatılmıştır.

Türkiye, bu pazardaki talep doğrultusunda bu ülkelere çeşitli yardımlar yapmaktadır. 1990 sonundan itibaren, 1991'in ilk altı ayında

yapılan toplam yardım miktarı 337 milyon dolar olup, bunun 238 milyon dolarlık kısmı ihracat kredisi şeklindedir.

Uzakdoğu ülkelerinde yaşanan hızlı gelişmeler, tarım ürünleri dış ticaretimiz açısından gözlerin bu ülkelere çevrilmesine de neden olmaktadır. Bu ülkeler, güçlü reeksport kapasitesi, serbest pazar ve artan tüketim eğilimleriyle iyi bir pazar olma cazibesi taşımaktadır.

2000 li yıllara doğru tarım ürünleri dış ticaretinin geliştirilmesi, Türk ürünü imajının yaratılması her birimize düşen bir önemli sorumluluktur. Zannediyorum bu konuda faaliyet gösteren başka meslek kuruluşları, Ziraat Mühendisleri Odası, İGEME ve diğer resmi kuruluşlar, bu Türk ürünü imajının yerleştirilmesi konusunda ortak çalışmalarla başarılı olacaktır.

Alternatif pazar arayışları konusunda bazı imkânlardan bahsetmek istiyorum, ki bunlardan bir tanesi GSP konusudur. GSP bugün 13 ülkenin uyguladığı tavizli bir ithalat sistemidir. 13 ülke, gelişmekte olan ülkelere tavizli olarak ürünlerini ithalatta daha düşük oranda vergiler uygulamaktadır, hattâ ABD sıfır vergi uygulamaktadır. Tarımla ilgili olması bakımından, 1991 yılında, 1992'den geçerli olmak üzere biz iki tarım ürününün bu listeye dahil edilmesi yolunda çalışmalarda bulunduk. Bir tanesi, salamura zeytin, ki bunda da zeytincilik enstitümüzle çok yakın ilişki içerisindeyiz. Bir diğeri de şark tütünü. Bu iki ürün Amerika'nın GSP sistemine kabul edilmesi halinde sıfır gümrükle Amerikan piyasasına girecek ve bir taraftan İspanyol ve hattâ Kaliforniya zeytinleriyle rekabet ederken , diğer taraftan Türk tütünü de şark tütünü olarak bölgemizde üretim yapan başta Yunanistan ve Yugoslavya olmak üzere diğer ülkelere karşı da büyük bir avantaj sağlayacaktır. Bu dinamik yapı içerisinde modern pazarlama teknikleri her şeyden önce çok fazla araştırmayı gerektirmektedir. Bu çerçevede çalışan kurumumuz, diğer meslek kuruluşlarıyla da ortak projelerle bu imkânların daha da artırılması yönünde faaliyet gösterecektir.

Tekrar, Ziraat Mühendisleri Odasına, bu sempozyumu gerçekleştirdikleri için teşekkür ediyor ve sempozyumun başarılı geçmesini diliyorum. Teşekkür ederim.

Dr. Namık Kemal KILIÇ (Hazine ve Dış Ticaret Eski Müsteşarı)

- Sayın Başkan, saygıdeğer meslektaşlarım; bugünkü oturumun esas konusu Alternatif İhracat Pazarları ve Türkiye'nin Potansiyeli. Verilen tebliğler de bu çerçevede sunuldu, ben de tartışmamı ve getirdiğim bazı sorunları sizin önünüze bu çerçevede koymak istiyorum.

İhracat zor bir olay, tarımsal ürünlerin pazarlaması, hem içeride, hem dışarıda zor bir olay. Şu anda hepimizin malumu, tarımsal ürünlerimizin içeride bile dağıtımında, fiyatlanmasında, gerçek fiyatların üreticilere transferinde, tüketicilere fiyatların yansımada, kalite ve paket yönünden arzu edilen kalite ve paketlemede ürünlerin en uç noktalardaki pazar noktalarına dek yetişmesinde içeride bile altyapımızda eksiklikler var, yasal yapımızda eksiklikler var.

Bir de aynı üreticiler, aynı tüccar ve ihracatçı zihniyetin uluslararası piyasada ciddi kurumlaşmış kurumlarla rekabet etmesi; dolayısıyla tarımsal ürünlerin ihracatı çok zordur. Önce buradan bir başlayalım.

İhracatın, herhangi bir pazar potansiyeli olan bir ülkede tarımsal bir ürünün ihracatının yapılabilmesi için o ülkedeki tüketilecek tarım ürününün damak alışkanlığı, yani tüketicinin talebinin tespit edilmesi gerekiyor. Belki aynı ürünü kullanıyoruz hammadde olarak fakat dolayısıyla; önce tüketilecek pazarda hangi ürünün hangi kalitede, hangi paketleme şeklinde olduğunu tespit etmek gerekiyor.

İkinci sorun dağıtım kanalları. Türkiye örneği, bugün uluslararası pazarlarda da geçerli, dağıtım kanalları. Biz soğutulmuş, dondurulmuş bir sebzenin herhalde Sovyetler Birliğinde değil Türkiye'de dağıtımını yapamıyoruz. Dolayısıyla, dağıtım kanallarının alt-yapısı da çok önemli.

Üçüncü önemli konu; o ülkelerin ithalat rejimleri, hem kalite yönünden, hem korumacılık yönünden. Arkadaşlarımız AT'n kendisini nasıl koruduğunu anlattılar, biz de koruyoruz Türkiye olarak tarımımızı, tarım ürünlerimizi. İhracatın çerçevesini bu şekilde çizersek, buradan iki tane konu çıkıyor; birincisi, üretim potansiyelimiz ne; ikincisi de, pazar potansiyelimiz ne? Bunları karşılaştıracak bir sistem kurmamız gerekiyor.

Arkadaşlarımızın belirttiği gibi, önce üretim potansiyelimize bakıyorum, bu üretim potansiyeli değişebilir, doğrudur, 2000 yıllarında ne olması gerekiyor, o zamanki pazar nedir ? Bu sorunların cevapları bence tartışılmalı, incelenmelidir, ama şu andaki elimizdeki veri bazına göre baktığımızda, bitkisel ürünlerde Türkiye'nin en şanslı olduğu ve bugüne kadar da geçerli olan baklagiller;

İkinci ürün bitkisel grupta meyve ve sebze. Bunun üç şekli de mümkün, şu anda Türkiye'den ihraç ediliyor. Hem taze meyve, sebze olarak, hem konservesi, hem dondurulmuşu, hem kurutulmuşu.

Dördüncü şekli de şu anda Türkiye'de işleniyor ve pazarlanıyor uluslararası piyasada. Potansiyeli de büyük.

Üçüncü grup sanayi bitkileridir. En önemli sanayi ürünlerimizden pamuk artık ihracat ürünü değil. Pamuk, bugün ithalatı yapılan bir ürün haline geldi. Türkiye tekstil sektörü olarak oldukça güçlü ve rekabet gücü de yüksek bir ülke. Tabii bir parça ihracatı da oldu, ama kapı açık, koruma da yok, eşit şartlar altında dünya piyasasına uyum sağlayamadığımız zaman fiyat politikasıyla, ihracatı da yapılınsın, ithalatı da yapılınsın. Bugün Türkiye'nin, ihracatından fazla ithal ettiği yıllar da var, ihraç ettiği yıllar da var.

Tütün, sigara sanayii 2000'li yıllarda sigara olarak belki pazar potansiyeli olan ürünlerden biri olabilir. Diğer sanayi bitkileri, iç tüketimi karşılayan ürünler sayılabilir.

Dördüncü bitkisel bir üründe potansiyelimizi görüyoruz, tohumculuk. Son 10 yılda Türkiye'de tohumculuk üretiminin ihracat potansiyelinin oldukça yüksek olduğu ve önümüzdeki yıllarda bunu da, gelişen yeni pazarları da düşünürsek potansiyel ürün olarak görüyoruz.

Hayvancılık sektöründe büyük baş hayvancılıkta veya et sektöründe Türkiye'nin kompetit olacağını zannetmiyorum. Bir tek küçükbaş hayvancılıkta belki rekabet avantajımız var, onun da pazar potansiyeli belli. Hayvancılık sektöründe su ürünlerimizde büyük potansiyelimiz var. Karadeniz kıyılarında gelişen balıkçılık, tarla balıkçılığı, balık çeşitleri genişleyecek ve eminim ki 2000 li yıllarda Karadeniz çok verimli olacak balıkçılık için. Onun yaygınlaşmasını göreceğiz.

Orman ürünleri; gerek kalite, gerek dağıtım sistemi, gerek işleme yönünden orman ürünlerinde rekabet şansımızı, fiyat avantajımızı göremiyoruz, ama orman ürünlerinin sanayi ürünü olan mobilya sanayiinde Türkiye'nin büyük potansiyeli var. Bilhassa son ithalat ve ihracat rejimleri içerisinde arzu ettikleri sert kerestenin de istenilen ülkeden ithal edilmesi imkânlarını, mobilya sanayiinin mevcut orman kaynaklarımızla ve işgücümüzle de birleştirmesi durumunda yüksek katma değer olan mobilya sanayiinde büyük potansiyel var.

Pazar potansiyeli ülkelere baktığımızda, AT, FTA, Tek Pazar çok gelişmiş bir pazar. Burada biraz önce söylediğim ürünlerden gerek kalite standartları yönünden, gerekse paketlenme yönünden oldukça gelişmiş ürünlerimiz bu pazarlarda yerlerini bulabilecektir. Buradaki potansiyeli biz şu anda yeni gelişen Avrupa gibi gelişmiş ülkelerde kurutulmuş ürünlerde büyük bir pazar potansiyelinin önümüzdeki yıllarda gelişebileceğini tahmin ediyoruz. Konservecilikte fazla rekabet gücü yaratmadık, ama donmuşta zaten Avrupa ve gelişmiş pazarlar donmuş ürünlere, meyve ve sebze için o yönde yatırımları da teşvik etmek gerekir.

Doğu bloku ve Sovyetler Birliği, Türk Cumhuriyetlerini ayırırsak, Ukrayna, Beyaz Rusya, Rusya ve doğu bloku ülkeler bugün için sıkıntıda görülmekte gıda ürünleri üretiminde ve dağıtımında, ama 2000 li yıllarda böyle bir sıkıntılarının olacağını tahmin etmiyorum. Bilakis, bu ülkeler bizim hem AT'de, hem FTA'da ciddi rakibimiz olacak.

Ortadoğu pazarları malum, Ortadoğunun nüfus potansiyeli malum. Oradaki pazar potansiyelimiz bence statüko, bugünkü durumunu koruyacaktır. Bundan daha fazlasını da gerek nüfus potansiyeli, gerekse gıda tüketim alışkanlıkları yönünden, en azından miktar yönünden beklemiyorum.

En önemli pazar gibi görünen, Sovyetler Birliğinde bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleri. Bunların gıda alışkanlıkları, kültürleri, örf ve âdetleri bize çok yakın olması nedeniyle ve üretim potansiyellerinin de nüfus yoğunluğuna paralel olarak az olacağı düşüncesiyle bu konunun daha detaylı incelenmesi gerekir. Şu anda Hükümetimiz en azından, Dışişleri Bakanlığı nezdinde bu ülkelerle ilgili etütleri yapmak üzere bir kurum kurmak çabası içinde. Bu kurumun yapacağı araştırma ve etütler sonunda bu ülkelerle ilgili ekonomik ve ticari ilişkilerimizi gün ışığına çıkarmak ve önümüzdeki yılların, hatta 2000'li yılların üzerinde neler yapabiliriz, birbirimizi nasıl tamamlayabiliriz, oradaki ticari ve ekonomik potansiyeli kendi lehimize nasıl kullanabiliriz gibi çalışmaları yapmak zorunluluğundayız.

Tarım yönünden arkadaşlarımızın söylediklerine ilâve olarak bunları söyledikten sonra, gerek üretim potansiyeli yönünden, gerek pazar potansiyeli yönünden, 2000'li yıllarda Ortadoğu ve Sovyetler Birliğinden bağımsızlığını kazanmış Türk Cumhuriyetlerinin dışında, AT'daki serbest pazar, FTA ve AT ülkeleri gibi pazarlara Türkiye'nin gerek sanayii, gerek tarım politikası olarak uyum sağlaması ve hazırlıklı olması gerektiğini ifade etmek istiyorum.

Neler yapabiliriz diye sorarsak 2000 li yıllara dönük; bunların hepsi bence sorun. Birinci sorunumuz, Türkiye'nin nüfus dinamiği, arkadaşımız belirtti. Şu anda tarımda çalışanlar yüzde 50, belki rakam olarak aynı düzeyde, ama 2000 li yıllardan sonra tarımda çalışanların yapısı ne olacak, bunların nüfus dinamiği yönünden yaş yapısı ne olacak? Şu anda tarımda çalışanların yaş ortalamasının büyüdüğü görülmekte. İkincisi, teknoloji yönünden Türk tarımının gelişimini biliyoruz. Tarımsal işletmelerin büyüklük durumu ne olacaktır nüfus dinamiğine paralel olarak ne olmalı, nereye doğru gitmeli? Bu yöndeki politikalarımız ne olmalı? Bence bu soruların cevabını aramamız lâzım.

İkinci önemli sorun; şu anda uyguladığımız destekleme ve

sübvansiyon politikaları. İhracatımızı da etkileyen önemli politikalar. Destekleme fiyatlarımız uluslararası piyasayla rekabet edebilecek düzeyde mi? Belki sübvansiyon politikasını değiştirerek ürün fiyatlarını değil çiftçiyi direkt olarak desteklemenin başka yollarını aramamız gerekebilir. Serbest piyasa şartlarında fiyatların oluşmasını ve rekabet gücünü teşvik etmek için.

Sayın konuşmacılar belirttiler, geçen 10 yılda denenmiş teşvik politikalarının yanlış yerlere gittiği bazı hallerde görüldü ve vazgeçildi, belki daha iyi bir yöntem bulmamız gerekiyor. Üçüncü önemli sorun; ihracat teşvik politikalarının gözden geçirilmesi. İhracat teşvik politikalarında gerek ihracat kredi politikası, gerekse ihracattaki teşvik politikası yeniden gözden geçirilmek zorunda. Biraz önce belirttiğim gibi gerek Destekleme ve İstikrar Fonundan yapılan ödemeler, gerek vergi iadesi şeklindeki ödemeler, arzu edilen yerlere yansımadağı düşünülerek bunlar kaldırıldı, yenisi konmak zorunda.

Dördüncü önemli konu, Türkiye'de kurumlaşma, gerek kamuda, gerekse özel teşebbüste. Bütün bu bahsettiğim politikalar gerek tarımdaki yapısal hedefler, gerekse destekleme ve sübvansiyon politikası, kredi politikası ve ihracat yatırım politikası; bunların hedefi, kurumlaşmayı teşvik etmelidir. Hangi kurumlaşmayı? İhtisaslaşmış üretim kurumlarının kurumlaşmasını. İhtisaslaşmış bölgesel ihracat kuruluşlarının kurumlaşmasını, aynı şekilde aynı firmaların hem içeride, hem dışarıda faaliyetlerini yürütebilmeleri ve rekabet gücünü bulabilmelerini teşvik edici mekanizmaları kurmamız lâzım. Kredi ve faiz politikasını gözden geçirmekte fayda var.

Önümüzdeki son en önemli konu GAP olayı. Bunun tüm çalışmaları bugüne kadar üretim deseni, üretim potansiyeli, pazarlama politikası, ilgili idare tarafından yapıldı ve uygulamaya konulacağı ümidi içindeyiz. Bunlar da dinamik bir olay olduğuna göre, bence Türkiye'nin yeni dünyadaki politik ve ekonomik oluşumları gözönüne alarak tekrar gözden geçirmesi, buna göre üretim politikasına hedef verecek kredi, sübvansiyon, destekleme, yayın, altyapı yatırımlarını gözden geçirmesi gerektiğine inanıyorum.

BAŞKAN - Teşekkür ediyoruz Sayın Kılıç'a, gerek bilgi, gerek uygulamalarda edindiği deneyimlerle Türk tarım ürünlerinin dış satımında alınabilecek önlemlerle ilgili yaptığı geniş açıklamalar için.

Efendim şimdi, birkaç soru var, o sorulara cevap vermek ve ilâve etmek istediği bazı noktaları varsa onları eklemek üzere konuşmacılara söz vereceğim.

Prof. Dr. Gülcan ERAKTAN (A.Ü. Ziraat Fakültesi) - Soru değil, bir

açıklama vardı, sonra bir soru daha geldi. "1991 yılı genel tarım sayımı geçici bilgileri 24 Aralık 1991'de yayınlanmıştır. Burada özellikle hayvancılık konularında yeni bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca, 1984 genel hayvan sayımı neticelerine göre de ülkemizin 10 milyon tondan fazla süt üretiminin olduğu bildirilmektedir.

Ayrıca, belirttiğiniz ineklerin laktasyonda 500-600 litre süt vermeleri konusu; DİE'nin bu hesaplarını süt için 1957 yılında tespit edilen katsayılara göre vermesinden ileri gelmektedir. Aynı zamanda DİE, et ile ilgili rakamları 1934 yılı katsayılarına göre vermektedir. Bütün bu hususlar düzeltilmektedir. Hayvancılıkla ilgili bilgiler, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu raporunda bu miktarların çok çok üstünde olduğu şeklindedir.

Açıklanması dileğiyle Dr. Nejat Çizmeci."

Çok teşekkür ederiz, ama burada da belli oluyor ki hesaplar sütte 1957 katsayılarına göre, ette ise 1934 yılı katsayılarına göre yapılıyor ve halen bunlar basılıyor, biz de aldığımız rakamları bu basılan istatistiklerden alıyoruz. Sadece bunu DİE'nin de yapması gerekir DPT'nin yanı sıra, herhalde bunlar düzelecektir, ama biraz daha çabuk düzelse daha iyi olur kanısındayım.

Diğer bir sorun; "Türkiye'deki arı mevcudu dünyada dördüncü sırada, bal üretimi 42 bin tonla dünya üretiminde, 7. sırada " deniliyor. Benim de az önce ileri sürdüğüm gibi gerçekten bizde her şey ilk 7 sıraya giriyor, birçok üründe.

Arı ve bal için büyük potansiyelimiz var, fakat korumacılık, Avrupa Topluluğunda yine yüksek boyutlarda, bu konuda da yüksek boyutlarda. Meselâ şekerde fazlalık veriyorlar, bu fazlalığı ne yapacaklarını bilemedikleri için bunun niteliğini değiştirip hayvan yemlerine koyuyorlar veyahut da bal üretimi için yapmış oldukları yemlere koyuyorlar; yani, yüksek fiyatla şeker üretiyorlar sonra bu şekerle yine yüksek fiyatla prim şeklinde bir ödeme yapıp bunun niteliğini değiştiriyorlar ve ondan sonra arıcılıkta kullanıyorlar. Bu bakımdan, AT'yle bu aşamada nasıl rekabet edebiliriz bilemiyorum, ama potansiyelimiz her açıdan büyük, yalnız bu potansiyeli değerlendirirken tabii önce pazarımızı bulmamız gerekir. Nasıl, Fransa pazarını bulmadan potansiyelini artırmadıysa biz de pazarımızı bulmadan potansiyelimizi alabildiğine artırırsak o da başımıza bir dert çıkartabilir. Biz, güçlü ve ekonomik açıdan bu üretim fazlalarını yok edecek güce de ne yazık ki sahip değiliz, yani en azından ilk aşamada üretim fazlası vermeme-miz gerekir. Pazarlamayla üretim artışının birlikte yürütülmesi de bizim için ana sorunlardan bir tanesidir diye düşünüyorum.

Namık Kemal KILIÇ - Sayın Çizmeci, "hayvancılık potansiyeli malum"

demekle neyi kastettiğimizi soruyor. Ben bu konunun detayına girmek istemedim, gayet tabii haklı olarak sormaktadırlar."

"Hayvancılık ihmal mi edilmiştir?

İthal edilen kasaplık canlı hayvan, et, süt tozu ve peynir gibi malların ucuz fiyatla ülkemize girmesi karşısında ne yapardınız? Kaldı ki her yıl önemli miktarlarda hayvan ve hayvan ürünü ihracatı yapılmaktadır."

Doğrudur, ama bir taraftan serbest piyasa ekonomisi uygulayacaksınız, aynı zamanda koruma duvarlarını da iyi hesaplayacaksınız. Bu hesapların hepsi, koruma duvarları da yapılmıştır. Bugün canlı hayvanda 600 dolar, ette 900 dolar fonda koruma gibi fonlar mevcut olmasına rağmen, Doğu Bloku ülkelerden canlı hayvan akımı geçen sene yapıldı, bu sene ne dereceye kadar devam ediyor bilmiyorum, ama bazen gelecek, bazen gidecek. Önemli olan bu dengeleri elde tutmak, o dengeleri de iyi tespit etmek. Bunu da Sayın Bakanlıkla Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı koordineli bir şekilde yapmaktadır.

Hayvancılık biraz daha gelişmiş, biraz daha yüksek teknoloji isteyen bir üretim dalı. Bilhassa bugün gelişmiş cinslerin yetiştirilmesinde kullanılan, bakımı, yemlenmesi, yem rasyonlarının verilmesi yönünden özen isteyen bir dal. İnaniyorum ki, 2000 li yıllarda şu andaki durumumuzdan daha iyiye gideriz ve hayvancılık üretiminde arzu edilen atılımı yapabiliriz; ama ihracat yönünden rekabet şansımız olmadığını söylemek istedim. Zaten ülke içinde کافی miktarda pazar potansiyelimiz var bilhassa büyükbaş tüketiminde. Kentleşmeyle beraber gelir ve tüketim alışkanlıklarının değişmesine paralel olarak kırmızı et tüketimi de, buna olan talep de artacak. Benim söylemek istediğim, içeride büyük bir pazar potansiyeli var, bu potansiyeli tatmin edebilecek düzeye gelirse öpüp başımıza koyalım diyorum. Ama küçükbaşın bir özel avantajı var, nedense Körfez pazarında bir damak alışkanlığı var ve onun da miktarı belli, hemen hemen 20 yıldır değişmemiş, 2,5 -3 milyon canlı koyun veya kesilmiş.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN- Teşekkür ederim.

Değerli izleyiciler, bu Birinci Oturumda sunulan tebliğler ve tartışmaların açıklamalarıyla Türkiye tarımının 2000 li yıllarda başarılı bir şekilde hizmeti yürütebilmesinde dış pazarları yakından takip etmesi, tanınması ve bu pazarlara modern tarım teknolojiyle hazırlanan ürünleri sevketmesi gerektiği belirlendi. Tabii yapılmış olan görüşmeler çok yararlı oldu. Genel bilgiler dışında bugünün ekonomik ve siyasal olayları içerisinde Türk tarım ürünlerine dış pazarlarda duyulan talepler, ülke guruplarına göre,

lkelere göre ve bu talepleri karşılamakta alınabilecek tedbirler, tarım pazarlama politikaları, ihracaat politikaları, kurumsal düzenlemeler, altyapı düzenlemeleri açık bir Şekilde ortaya konuldu.

Bu değerli bilgileri bizlere sunan son derece değerli bildiri sahiplerine, tartışmalarıyla konuya daha çok açıklık getiren meslektaşlarımıza ve siz sayın izleyicilere teşekkür ediyorum.

Birinci oturumu kapatıyorum, teşekkür ediyorum.

İKİNCİ OTURUM
TARIMIN GELİŞİM DOĞRULTUSU

Başkan : **Prof. Dr. Bilsay KURUÇ**
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Bildiriler : **Türkiye ve Dünyada Tarım Ürünleri Üretim ve**
Ticaret Eğilimleri
Dr. Cemil ERTUĞRUL
DPT Uzmanı

Dünya Tarımındaki Gelişmeler Karşısında
Türkiye Tarım Politikası
Prof. Dr. Duran TARAKLI
ODTÜ Öğretim Üyesi

Tartışmalar : **Prof. Dr. Haluk KASNAKOĞLU**
ODTÜ Öğretim Üyesi

Prof. Dr. İlhan TEKELİ
ODTÜ Öğretim Üyesi

TÜRKİYE VE DÜNYADA TARIM ÜRÜNLERİ ÜRETİM VE TİCARET EĞİLİMLERİ

Dr. Cemil ERTUĞRUL
Ziraat Y.Mühendisi

GİRİŞ

Ulusal tarım sorunları uluslararası tarım sorunları ve diğer sektörlerde ortaya çıkan sorunlarla yakından ilgilidir.

Malthus XVIII. yüzyılda dünyanın gelecekte açlık sorunu ile karşı karşıya geleceğini ileri sürmüştür. Oysa Malthus'dan iki yüz yıl sonra çoğu gelişmiş ülkede tarımsal üretimde yüksek verim artışı sonucu gereksinimin üzerinde bir tarımsal üretim gerçekleştirilmiştir. Gelişmiş ülke tarımcıları, ürün fazlası nedeniyle tarımsal ürün fiyatlarının düşmemesi için devletin önlem almasını ister duruma gelmişler, hattâ tarımsal üretim alanlarının sahiplerine tazminat ödenerek üretimin sınırlandırılması yoluna gidilmiştir. Ancak, az gelişmiş ülkelerde hızlı nüfus artışına karşın verimlilik artış hızının düşük düzeyde kalışı nedeniyle halkın büyük çoğunluğu açlık tehlikesi ile karşı karşıyadır(1).

Gelişmiş ülkeler tarım sektörünü etkili bir şekilde desteklemektedirler. Az gelişmiş ülkeler ise bir taraftan açlık sorununa çare ararken, diğer taraftan ekonomileri büyük ölçüde tarıma dayalı olduğundan, ekonomik kalkınmanın başarılabilmesi için tarım sektöründen sanayi sektörüne kaynak aktarma ve bu kalkınma geyretleri için gerekli olan döviz tarım ürünleri ihracatı ile sağlama sorunu ile karşı karşıyadırlar.

Tarım sektörünün ulusal gelirdeki payı bir gelişmişlik ölçüsü olarak alınabilmekte, tarımın ulusal gelirdeki payı azaldıkça, gelişmişlik düzeyi artmaktadır(2). Aynı durum istihdam için de söz konusu olup, istihdam içerisinde tarımsal istihdamın payı azaldıkça, gelişmişlik artmaktadır. Tarım sektörünün ulusal ekonomideki payı gelişmiş ülkelerde % 10'un altında değerler alırken, çoğu gelişmekte olan ülkelerde % 50'nin üzerinde değerler alabilmektedir. Gelişmekte olan ülkelere tarım sektörü nüfusun yarısını hattâ daha fazlasını istihdam etmekte, dolayısıyla tasarruf ve sermaye oluşumu düşük bir düzeyde kalmaktadır(3).

Sanayileşmiş ülkeler teknolojik gelişmenin sağladığı olanaklarla,

- (1) DİNLER, Zeynel; Tarım Ekonomisi, Bursa, 1988, s. 9
- (2) Ancak bu aşırı bir genelleme olup Avustralya ve Yeni Zelanda'da tarımın önemi oransal olarak fazla olmasına rağmen, gelişmiş ülke durumundadırlar. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bak: HILL, Brian E.; INGERSENT, K.A.; Economic Analysis of Agriculture, London, 1982.
- (3) PRICE, Owen T.W.; The Role of Agriculture in Society, London, 1980, s.2.

tarımsal verimliliği ve üretimi artırma olanağını bulmuşlar ve çoğu tarımsal üründe kendine yeterliliği sağlamışlardır (tropikal bitkiler dışında). Tarımsal ürünlerin ithalatında korumacı, ihracatında ise destekleyici politikalar izlemişler ve dünya piyasalarında tarım ürünlerinin fiyatlarını düşürmüşlerdir.

Tarım ürünleri ile diğer ürünler arasındaki ticaret hadlerinde tarım ürünleri aleyhine ortaya çıkan gelişmeler tarım sektöründe çalışanları olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu sorun gelişmiş ülkelerde üretim faktörleri daha hızlı hareket edebildiğinden işgücünün tarımdan diğer sektörlerle geçişi ile belirli ölçüde azalmaktadır, ancak, gelişmekte olan ülkelerde özellikle kırsal kesimde ortaya çıkan hızlı nüfus artışı nedeniyle tarımsal nüfus oransal olarak azalsa bile mutlak değer olarak artmakta, tarımsal gelir küçülmekte, gelir dağılımı bozulmaktadır.

Çoğu gelişmiş ülkede daha önceleri tarımdan sanayiye olan sermaye akımı, bugün tersine işlemeye başlamış ve destekleme politikaları sonucunda sanayiden tarıma yönelen bir sermaye akımı şekline dönüşmüştür. Ancak bu değişim piyasa ekonomisi kuralları ile değil, serbest piyasa ekonomisi ülkelerinde bile, sistemden bir sapma olarak, devletin tarım sektörünü desteklemesi ile gerçekleştirilmektedir.

Gelişmiş ülkelerde tarım dışı sektörlerin milli gelirdeki payı daha büyük olduğundan bu sektörler tarım sektörü için uygulanan destekleme politikalarını kolaylıkla finanse edebilmektedirler. Ayrıca, bu ülkelerde tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranı düşük olduğundan, sağlanan desteklerin tarımsal nüfus başına düşen destek miktarı yüksek olmaktadır (1). Destekleme politikaları ekonomik anlamda kötü kaynak kullanımına ve üretim fazlalıkları gibi sorunlara(2) neden olmasına rağmen, tarım sektörünün bilinen ekonomik, sosyal ve teknik özellikleri nedeniyle gelişmiş ülkelerce yaygın şekilde uygulanmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde ise, devlet sanayileşmiş ülkelere oranla daha sınırlı imkânlarla tarım sektörünü desteklemektedir. Bu ülkelerde tarım ana sektör olma özelliğini sürdürmekte, destekleme politikaları söz konusu olsa bile, işgücü yanında belirli bir sermaye, piyasa ekonomisi kuralları çerçevesinde tarımdan sanayiye kaymaktadır.

Devletin tarım sektörüne müdahalesi, üretim, tüketim ve ticaret aşamalarında olmak üzere üç farklı aşamada gerçekleştirilmektedir(3). Ancak destekleme politikalarında devlet daha çok üreticileri hedef almaktadır.

(1) HILL, Brian E.; *The Common Agricultural Policy: Past, Present and Future*, London, 1984, s.8

(2) HILL, Brian E.; INGERSENT, K.A.; *Economic Analysis of Agriculture*, London, 1982, s. 187.

(3) TARRANT, John R.; *Food Policies*, New York, 1980, s. 47

1. TÜRKİYE VE DÜNYADA TARIM ÜRÜNLERİ ÜRETİM EĞİLİMLERİ

A. Dünyada Tarımsal Üretimde Gelişme Eğilimleri

Tarımsal üretim teknolojisinde, işletme ve pazarlama yöntemlerinde ortaya çıkan gelişmeler dünya tarımını sürekli bir yeniden yapılanma süreci içerisine sokmuştur.

ABD'nin önderliğini yaptığı gelişmiş ülkelerde binlerce araştırma projesi uygulanarak, daha verimli bitki ve hayvan ırkları, daha etkili mekanizasyon, otomasyon ve iletişim teknikleri geliştirilmektedir. Bu teknikleri daha etkili bir şekilde uygulama olanağında olan büyük tarım işletmeleri tarımsal üretime hakim olmaktadır(1).

Genetik mühendisliği ile bitki ve hayvan ırklarının iyileştirilmesi hızlanmış, daha çabuk büyüyen, hastalıklara daha dayanıklı bitki ve hayvan kültürleri elde edilmiştir. Et, süt ve yumurta gibi ürünlerin elde edilmesinde birim üretim başına daha az yem tüketen, daha çok ve daha kaliteli ürünler veren, daha çok yavrulayan ve arzu edilen daha pek çok genetik özelliği birlikte taşıyan süper hayvanlar'ın yetiştirilmesi çağı açılmıştır. Benzer teknikler bitki yetiştiriciliği için de söz konusudur. Genetik iyileştirmelerle iklimle bağımlılık azalmakta, özellikle güney ülkeleri tarafından yetiştirilen tropikal bitkilerin kuzey ülkeleri tarafından da yetiştirilmesine çalışılmaktadır. Tuzlu alanlarda yetişebilen bitki türleri geliştirilmektedir. Yeni sulama yöntemleri ile daha az su ile daha geniş alanlara daha etkili bir şekilde sulama yapılabilmektedir.

Hormon uygulaması ile hayvan başına süt, yumurta vs. üretimi günlük olarak düzenlenebilmekte ve fiyatlar arttığında üretimi artırma, fiyatlar düştüğünde üretimi azaltma şeklinde pazara kolayca uyabilecek hayvanlar yetiştirmek mümkün olmaktadır.

Tarım tekniklerindeki gelişmeler ile, toprağa bağımlı olmaksızın, otomasyonun son derece geliştiği, kompute edilmiş seralarda, kat kat rafa, bitki besin maddelerinin su içerisinde eritilmiş olarak bitki köklerine verildiği üretim teknikleri ile üretim yapılmaktadır. Bu durumda tarım işletmeleri çiftlik olmaktan çok bir fabrika (factorylike) şeklini almakta, tarımsal üretimde toprağın önemi azalmaktadır. Uzaktan kumanda ile veya otomatik olarak devreye giren sistemlerle toprak işleme, ekim, sulama, ilaçlama, hasat vs. işlemleri yapılabilmektedir. Hattâ bu ekipmanlar ürünlerin işlenmesi sürecini tarlada gerçekleştirmekte; üretim, işleme, pazarlama ve bazı tarımsal girdilerin sağlanması entegre bir şekilde işletme

(1) KENNET. Wayland; The Future of the Europe, London, 1976, s. 100.

tarafından yerine getirilmektedir. Uydu teknolojisi ile üretim rekolteleri, toprak erozyonu, hastalık ve zararlıların durumu uzaydan algılanmakta, hastalık ve zararlılarla ilgili erken uyarı sistemleri daha etkili bir şekilde uygulanabilmektedir.

Bu gelişmeler içerisinde en önemlilerinden biri işletme yapılarında ortaya çıkan gelişmelerdir(1). Teknolojide ortaya çıkan gelişmeler işletme yapılarını da etkileyerek, sermaye işgücünün yerini almakta, işgücüne talep azalmaktadır(2). Bu, ölçek ekonomisi çerçevesinde optimal tarım işletmelerinin büyüklüklerinde artışa ve tarım işletmelerinin temel unsuru olan çiftçi ailesinin daha büyük tarım alanlarını işletmesine olanak vermektedir. Bu gelişmeleri uygulamak ise daha çok tarımsal nüfusun oransal olarak düşük olduğu ve tarımsal nüfusun diğer sektörlere aktarılarak azaltılabildiği gelişmiş ülkelerde mümkün olabilmektedir.

1990'lı yıllarda ABD tarımında yıllık hasılatı 350 000 doların üzerinde olan işletmeler hakim olacaktır(3). Bu değer Türkiye'de ortalama olarak 325 000 dolar civarında olan bir köyün yıllık hasılatının üzerindedir.

İşletmecilikte ve pazarlamada daha etkili haberleşme sistemlerinin ve bilgisayarların kullanılması verimliliği artırmaktadır. Bunun yanında tarım işletmelerinde, ürünü ham madde veya yarı işlenmiş madde olarak değil, doğrudan tüketime sunulacak şekilde pazarlayan, örneğin yumurta yerine omlet pazarlayan sistemler geliştirilmektedir.

Tarıma girdi sağlayan sanayiler sadece ürünlerini satma gayretini içerisine girmemekte, yeni tekniklerin uygulanması yönünde çiftçileri eğitmektedirler.

Yukarıda açıklanmaya çalışılan bu yeniliklerin bazıları araştırma aşamasında olup, bazıları uygulama alanına girmiştir bile. Araştırma niteliğindeki çalışmaların uygulamaya geçmesi ve halen uygulanmakta olan tekniklerin de yaygınlaşması yakın bir gelecekte tarımsal üretimde açılacak yeni bir çağın habercisi olmaktadır. Bu gelişmeler tarım sektörü yanında, diğer sektörlerde, ülke ekonomisinde ve uluslararası ilişkilerde yeni gelişmelere neden olacaktır.

Ancak, tarım dışı sektörlerde talebin tarım mallarına oranla daha elastik oluşu, bu sektörlerde üretimi daha büyük ölçüde artırmaya olanak vermekte, dolayısıyla diğer sektörlerde sağlanan daha hızlı gelişme ile tarım

(1) Bu konuda ayrıntılı bilgi için bak: BALL, A. Gordon; HEADY, Earl O.; Size Structure and Future of Farms, Ames, 1972.

(2) HITIRIS, T.; European Community Economics, London, 1988, s. 110.

(3) DUNCAN, Marvin R.; "US Agriculture: Hard Realities and New Opportunities, Positioning Agriculture for the 1990 s", A New Decade of Change, Washington D.C., 1989, s. 8-9.

sektörünün ulusal ekonomideki ve dünya ekonomisindeki payı her geçen gün azalmaktadır. Bu gelişmeler kırsal alana da yansımakta ve tarım dışı sektörlerin kırsal alanlarda önemi artarken, tarım sektörünün önemi azalmaktadır (1). Bölgesel politikalar stratejisinde tarım dışı sektörlerin (öncelikle tarıma dayalı sanayilerin, köy el sanatlarının, turizm ve diğer hizmet sektörlerinin) ağırlıklı olduğu politikalar önem kazanmaktadır. Ayrıca çevre politikaları da kırsal ve tarımsal politikalar içinde ağırlık kazanmaktadır(2).

Bu gelişmelere bağlı olarak tarımsal üretim belirli ölçüde sanayi sektörüne benzer özellikler kazanmakta, işletmeler pazarlama ve ticaret organizasyonunda daha etkili bir şekilde rol almakta, iletişim elektronik bağlantılarla daha etkili olarak sağlanmakta ve geleneksel tarım sektörü özelliklerinden hızla uzaklaşmaktadır. Fert başına tarımsal gelir ve sosyal güvenlik sorunları bakımından tarım sektörü ile diğer sektörler arasında fark kapanmaktadır. Kırsal yaşam ile şehirselleşen yaşam ekonomik ve sosyal yönleri ile önemli ölçüde birbirine yaklaşmakta, sosyal sorunların büyük ölçüde çözülmesi ve tarımsal nüfusun genel nüfus içerisinde çok düşük bir oranda olması nedeniyle (yapılan hesaplamalara göre 2050 yılında dünya nüfusunun sadece 1/10 kadarı kırsal alanda yaşayacaktır(3)) tarım sektörü sosyal yönü ağır basan değil, ekonomik yönü ağır basan bir sektör niteliğini kazanmaktadır. Bu gelişmeler doğal olarak tarımsal faaliyetlerin daha verimli hale gelmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve devletin tarım sektörüne müdahalesine duyulan ihtiyacı azaltmaktadır.

Bütün bunların gösterdiği gibi gelecekte bütün dikkatler verimliliği artırmaya, maliyetleri düşürmeye yöneliktir(2). Ancak bu gelişmeler düşük maliyetle, daha kaliteli ve daha çok çeşitteki tarımsal ürünü daha çok miktarda arz etme olanağını sağlarken, tarım ürünleri talep elastikiyetinin düşük oluşu nedeniyle üretim artışı sınırlı kalmaktadır. Başka bir tanımlama ile; tarımsal üretimi artırma sorunu teknik anlamda büyük ölçüde çözülmüştür, tarımsal üretimin bugünkü sorunu üretimi artırmak değil, talep yetersizliğidir.

Az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan açlık sorunu teknik anlamda bu ülkelerin bilinen tarım tekniklerini yeterli ölçüde uygulayamamasından veya ekonomik anlamda dünya piyasalarında tarım ürünleri için efektif talep yaratamamalarından ortaya çıkmaktadır. OECD tarafından yapılan bir araştırmaya göre, tarımda kullanılan kaynakların azaltılması gerekmek-

(1) Commission of the European Communities; The future of Rural Society, Brussels, 1988, s. 2-14

(2) KENNET, Wayland; The Future of the Europe, London, 1976, s. 103

(3) PRICE, Owen T. W.; The Role of Agriculture in Society, London, 1980, s.1.

tedir. Bu, işgücü, sermaye ve özellikle arazi olmak üzere bütün üretim faktörlerini kapsamalıdır.

Dünyada, çoğu tarımsal üründe üretim artış hızı, dünya nüfus artış hızından büyük değerler almaktadır. 1980-88 yılları arasında dünya nüfusu yılda ortalama % 1.7 oranında artarken(1). 1979-88 yılları arasında kırmızı et üretimi % 2.2, tavuk eti üretimi % 4.6, inek sütü üretimi % 1.2, yumurta üretimi % 3.2, buğday üretimi % 2.2, mısır üretimi % 1.1, şeker pancarı üretimi % 1.3, patates üretimi % 0.6, domates üretimi % 3.6 ve portakal üretimi % 3.4 oranında (fiziksel olarak ortalama yıllık artış) artmıştır(2).

Bu değerlerden de görüleceği gibi, çoğu temel tarımsal üründe üretim artış hızı dünya nüfus artış hızının üzerindedir. Mevcut gelişme hızının önümüzdeki yıllarda da devam etmesi durumunda, dünya ölçeğinde önemli bir tarım malları kıtlığı olmayacağı gibi, üretim fazlalığı problemi ve ticaret hadlerinin tarım aleyhine gelişimi büyük ölçüde varlığını sürdürecektir.

Özellikle gelişmiş ülkelerde sağlanan tarımsal üretim artışı ve ulaşılan refah düzeyi bu ülkelerin tüketicilerini besin değeri yüksek, kaliteli ve tüketime hazır işlenmiş tarım ürünlerine yöneltmiştir. Bu kapsamda işlenmiş hayvansal ürünler ve meyve ve sebzeler önem kazanmıştır. Bu ülkelerde tüketici tercihleri ile ilgili gözlenen diğer önemli bir gelişme, tüketicilerin kimyasal gübre ve tarım ilaçları kullanılmadan üretilen ürünlere yönelmesidir. Bu ürünler için ayrı bir fiyat ve piyasa yapısı oluşmuştur.

B. Türkiye'de Tarımsal Üretimde Gelişme Eğilimleri

Dünyada bu gelişmeler gözlenirken Türkiye yeni tarım teknikleri geliştirmek bir yana, bilinen teknikleri uygulamada yetersiz kalmaktadır. Türkiye'de bilinen teknikleri uygulamasını sınırlayan en önemli etken tarımsal yapıdaki bozukluklardır. Bu sorunun çözümü ise büyük ölçüde tarım politikaları ile değil, genel politikalar çerçevesinde yapısal dönüşümün (structural transformation) gerçekleştirilmesi, başka bir tanımlama ile sanayi ve hizmetler sektörünün geliştirilmesi ve nüfusun bu sektörlere aktarılması ile mümkündür. Bu sorunun çözümüne ayrıca, kırsal alanda nüfus planlaması katkıda bulunabilir. Kırsal ve tarımsal yapının yetersiz olduğu bir ortamda destekleme politikaları ile tarım sektörüne kaynak aktarımı bu sektörün gelişmesinden çok, bu sektörde daha büyük bir nüfusun geçimlik düzeyde varlığını devam ettirmesine neden olmakta, ve-

(1) DPT, Uluslararası Ekonomik Göstergeler Kasım 1990, Ankara, s.5.

(2) FAO Production Yearbook dizisinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

rimliliği artırma gayretleri etkisiz kalmaktadır. Ayrıca kırsal nüfusun çoğalma yeteneğinin yüksek oluşu yapısal sorunların çözümünü olumsuz yönde etkileyen bir diğer unsur olmaktadır. .

Türkiye'de çoğu tarımsal üründe, özellikle bitkisel ürünlerde üretim artış hızı nüfus artış hızından yüksek değerler göstermektedir. 1980-88 yılları arasında Türkiye nüfusu yılda ortalama % 2.5 oranında artarken(1), 1979-89 yılları arasında tavuk eti üretimi % 2.7, yumurta üretimi % 5.3, buğday üretimi % 0.9, mısır üretimi % 10, şeker pancarı üretimi % 3.2, patates üretimi % 7.1, domates üretimi % 6.9 ve portakal üretimi % 1.1 oranında (fiziksel olarak ortalama yıllık artış) artmıştır, ancak, inek sütü üretiminde önemli bir artış sağlanamamış, kırmızı et üretimi % 1.4 oranında azalmıştır (2). Tarımsal üretimde ortaya çıkan bu gelişmenin benzer şekilde devam edeceği varsayılırsa, çoğu bitkisel üründe önemli bir ihracat potansiyelinin doğacağı söylenebilir, ancak, hayvansal üretimde, özellikle kırmızı et üretiminde ortaya çıkan gerileme önemli bir sorun olarak görülmektedir. Türkiye son yıllarda bir taraftan canlı hayvan ihraç ederken diğer taraftan kırmızı et ithalatçısı bir ülke (1979-89 yılları arasında kırmızı et ithalatı yılda ortalama % 2.1 oranında artmıştır(3)) durumuna gelmiştir.

Doğal kaynakları bakımından hayvancılığa son derece elverişli bir ülke olan Türkiye'de, özellikle genetik materyalin iyileştirilmesi yoluyla, verimlilikte sağlanacak artışlarla hayvansal üretim artırılmalıdır.

Türkiye'nin tarımsal üretiminde göz önünde bulundurulması gereken diğer bir konu Türkiye-AT ilişkileridir. Türkiye Avrupa Topluluğu ilişkileri Ankara Anlaşması ve Katma Protokol çerçevesinde ortaklık ilişkisi ile tam üyelik başvurusu çerçevesindeki ilişkiler olmak üzere ikiyönlü bir gelişme göstermektedir. Bu durum Türkiye Avrupa Topluluğu tarım ilişkilerinde de benzer bir gelişmenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Katma Protokol ile Türkiye'nin 22 yıllık dönem içinde (31 Aralık 1995 tarihine kadar) Ortak Tarım Politikası'na uyum için gerekli tedbirleri alması öngörülmüştür (madde 33). Başka bir ifade ile tam üyelik gerçekleşsin veya gerçekleşmesin Türk tarımının Ortak Tarım Politikası'na uyumu ve tarım ürünlerinin OTP çerçevesinde serbest dolaşımı Katma Protokol ile öngörülmektedir.

Türk tarımının Topluluk tarımına uyumunun etkilerinin matematiksel bir model çerçevesinde analiz edilmesi ve gerekli uyum önlemlerinin alınmasına imkân verecek verilerin elde edilebilmesi amacıyla, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından finanse edilen bir proje; DPT koordinatörlüğünde Ortadoğu Teknik Üniversitesi Ekonomi Bölümü ve

(1) DPT, Uluslararası Ekonomik Göstergeler Kasım 1990, Ankara, s.5.

(2) FAO Production Yearbook dizisinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

(3) FAO Trade Yearbook dizisinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Londra Üniversitesi Wye College işbirliği ile yürütülmüş ve proje sonuçları DPT yayını olarak yayınlanmıştır.

Modelde 1988 ve 1995 yılları ele alınmış ve bu yıllarda Türkiye'nin tam üye olduğu ve olmadığı varsayılarak Topluluk tarımı karşısında Türk tarımının durumu değerlendirilmiştir. Uyumun ülke refahına, üretici gelirleri ve tüketici harcamaları üzerine, tarım ürünleri üretim ve tüketimine, tarım ürünleri ticaretine ve tarımsal girdi kullanımına muhtemel etkileri ile bu üyeliğin Topluluğa yapacağı muhtemel etkiler (özellikle Topluluk bütçesine yapacağı etkiler) değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Proje çalışmaları sonucunda elde edilen ve Türkiye'nin OTP'ye uyumunun gerçekleştirildiği ve gerçekleştirilmediği koşullarda üretimde ortaya çıkabilecek gelişmeler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1'in incelenmesinden görüleceği gibi Türkiye'nin OTP'ye katılımı, 1995 yılı verileri ile % 6 oranında bir üretim artışına olanak verecektir. Bu artış parasal olarak % 3 kadardır. Bu verilere göre Türkiye'nin OTP'ye uyumu önemli bir üretim artışına neden olmayacaktır. Hattâ OTP'nin reformu çerçevesinde desteklemenin 2000'li yıllara doğru daha da azaltılacağı göz önünde bulundurulursa, Türkiye'nin OTP katılımının tarımsal üretimi olumsuz şekilde etkileyeceği düşünülebilir.

Modelin verilerine göre Türkiye'nin 1995 yılında OTP'ye katılımı ile en büyük üretim artışı endüstri bitkilerinde ortaya çıkacaktır. Ayrıca, meyve ve sebze üretiminde de bir artış olacaktır. Hayvansal üretimde önemli bir azalma meydana gelirken, tahıl ve baklagiller üretiminde de bir azalış ortaya çıkabilecektir. Çay üretimi büyük ölçüde azalacak, kümes hayvanları ve yumurta üretimi ise ortadan kalkacaktır. Tablo 1'de yer almayan modelden elde edilen diğer verilere göre(1), yumuşak buğday üretimi % 15, arpa üretimi % 32, pirinç üretimi % 71, nohut üretimi % 100, kuru fasulye üretimi % 88, sofralık zeytin üretimi % 67, zeytinyağı üretimi % 24, sığır eti ve sütü üretimi % 11 oranında azalırken, sert buğday üretimi % 81, domates salçası üretimi % 23, ayçiçeği üretimi % 79, soya fasulyesi üretimi % 262, keten tohumu üretimi % 547, pamuk üretimi % 85, tütün üretimi % 77, antep fıstığı üretimi % 20, çekirdeksiz üzüm üretimi % 34, kuru incir üretimi % 24, koyun eti ve sütü üretimi % 4, keçi eti ve sütü üretimi % 10 oranında artabilecektir.

Özellikle çay, kümes hayvanları, yumurta gibi ülke tarımında önemli yere sahip olan ürünlerin üretiminde ortaya çıkabilecek azalmaların çiftçilerin daha kârlı ürünlere yönelmeleri sonucunda bu ürünlerin

(1) AKDER, Halis; AKAY, İlhan; BUCKWELL, Alan; ERTUĞRUL, Cemil; KASNAKOĞLU, Haluk; MEDLAND, Jon; YOUNG, Nick; Turkish Agriculture and European Community Policies and Institutional Adaptation, DPT Yayını, Ankara, 1990.

Tablo 1: OTP'ye Uyum Sonucunda Üretim Hacminde Ortaya Çıkabilecek Değişiklikler
(Fiziksel ve Parasal Olarak)

Fiziksel olarak: (Birim 1 000 ton)

	1988		1995		% değişim
	TTİ	TTD	TTD	TTİ	95TTİ/95TTD
BÜTÜN ÜRÜNLER	85 398	82 587	108 576	114 897	6
ÜRÜN GRUPLARI					
Tahıl-Baklagiller	29 059	32 471	37 696	37 190	-1
Endüstri Bit.	22 017	16 310	23 045	29 777	29
Meyve ve Sebze	27 843	27 264	35 519	37 199	5
Hayvancılık	6 479	6 542	12 316	10731	-13
SEÇİLMİŞ ÜRÜNLER					
Tahıl	28 085	30 438	35 613	35 644	0
Baklagiller	974	2 033	2 082	1 546	-26
Sebzeler	11 412	11 743	14 876	15 616	5
Yağlı Tohumlar	5 195	1 305	2 123	4 634	118
Meyve ve Sebze	16 481	15 521	20 642	21 582	5
Pamuk	2 282	1 396	1 436	2 654	85
Tütün	389	212	201	355	77
Şeker Pancarı	12 428	11 534	16 540	19 718	19
Çay	386	753	992	442	-55
Şarap	1 338	1 111	1 755	1 974	13
Koyun Eti	514	477	780	810	4
Siğir Eti	390	365	757	666	-12
Kümes Hay. Yumurta	9	483	777	0	-100
Süt	5 380	5 040	9 678	8 954	-8
Yün+deri	187	177	315	301	-4

Parasal olarak: (Birim 1 000 000 \$)

	1988		1995		% değişim
	TTİ	TTD	TTD	TTİ	95TTİ/95TTD
BÜTÜN ÜRÜNLER	20 228.5	14 862.7	23 653.3	24 351.9	3
ÜRÜN GRUPLARI					
Tahıl+Baklagil	6 909.8	3 581.7	4 910.7	7 117.6	45
Endüstri Bit.	4 048.8	2 553.0	3 495.2	3 443.0	-1
Meyve ve Sebze	6 104.4	5 831.7	8 722.2	8 512.5	-2
Hayvancılık	3 165.6	2 896.3	6 525.2	5 278.8	-19

KAYNAK: Halis AKDER, İlhan AKAY, Allan BUCWELL, Cemil ERTUĞRUL, Haluk KASNAKOĞLU, John MEDLAND, Nick YOUNG, Turkish Agriculture and European Community Policies and Institutional Adoption, Yayın No: DPT: 2241-AETB:25, Ankara, 1990, 's.69 ve 72'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

TTİ: Türkiye Topluluk içinde
TTD: Türkiye Topluluk Dışında

üretiminden vazgeçmeleriyle ortaya çıktığı ve üretici düzeyinde ekonomik veya sosyal herhangi bir soruna neden olmayacağı varsayılrsa bile, bu durum stratejik ürün olan söz konusu ürünlerde dışa bağımlılığa neden olacak ve bu ürünlerle ilgili bir gıda güvenliği sorunu ortaya çıkabilecektir. Özellikle hayvansal üretimden vazgeçmek söz konusu olamaz(1). Bu nedenle OTP'ye uyum öncesinde bu sektörler verimliliği artıracak yönde politikalarla teşvik edilmeli veya bu sektörleri Topluluk rekabetinden koruyucu politikalar geliştirilmelidir. Ayrıca bazı ürünlerde OTP kuralları çerçevesinde yeni destekleme sistemleri geliştirmelidir. Örneğin Toplulukta yetişmeyen çay için OTP çerçevesinde herhangi bir destekleme sistemi geliştirilmemiştir. Türkiye OTP'ye uyum öncesinde Topluluk ile yapılacak görüşmelerde çayın destekleme kapsamına alınmasını istemeli veya bu ürün için ulusal desteklerin sağlanması konusunda Topluluğu ikna etmelidir.

Modelin verilerine göre, Türkiye'nin OTP'ye katılmadığı durumda 1988-95 yılları arasında üretim artışı (1995TTD/1988TTD), bütün tarım mallarında % 31.5, tahıl+baklagillerde % 16.1, endüstri bitkilerinde % 41.3, meyve ve sebze'de % 30.3 ve hayvansal üretimde % 88.3 oranında olacaktır.

Türkiye, tarımsal üretimin yönlendirilmesinde Türkiye tarımında ve diğer sektörlerde ortaya çıkan gelişmeler yanında, dünya tarımında ve ekonomisinde ortaya çıkan gelişmeleri izlemeli ve buna uygun stratejiler geliştirmelidir.

Dünya tarımında ortaya çıkan gelişmeler göz önünde bulundurularak Türk tarım politikasının temel stratejisi; kırsal ve tarımsal yapıda sağlanacak iyileştirmeler yoluyla üreticiye yeterli geliri sağlayacak ve yeni tarım tekniklerinin daha etkin bir şekilde uygulanmasına olanak verecek ve uzun dönemde devlet desteğine gerek olmaksızın yurt içi ve yurt dışı serbest piyasa koşulları altında kendi ayakları üzerinde durabilecek optimal tarım işletmelerinin oluşturulması, tarıma dayalı sanayilerin ve tarımsal pazarlama hizmetlerinin geliştirilmesi ile tarımsal ürünlerde katma değer artırılması, tarımsal üretim ve pazarlama faaliyetlerinin bütün aşamalarını kapsayacak şekilde etkin bir araştırma, haberleşme, yayım ve eğitim sisteminin oluşturulması ile tarımsal faaliyetlerde verimliliğin sürekli artırılması esasına dayandırılmalıdır.

Ayrıca, katma değer artırılması amacıyla işlenmiş tarım ürünlerinin üretim ve pazarlanmasına ve rekabet koşulları her geçen gün zorlaşan dünya piyasalarından daha büyük pay alabilmek amacıyla ürünlerin kalite, norm ve standartlar bakımından iyileştirilmesine önem verilmelidir.

(1) ENÇ, Oya; BOLAT Ömer, Avrupa Topluluğu Karşısında Türk Tarımının Durumu, İKV Yayını, İstanbul, 1986, s. 105.

II. DÜNYA TARIM ÜRÜNLERİ TİCARETİNDE GELİŞME EĞİLİMLERİ, GATT VE TÜRK TARIMI

A. Dünya Tarım Ürünleri Ticaretinde Gelişme Eğilimleri ve GATT

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmiş ülkeler savaş yıllarındaki kıtlık nedeniyle tarım sektörünü destekleyerek önemli bir üretim artışı sağladılar. Daha sonraki yıllarda gıda güvenliği, sosyal politikalar vs. gerekçeleri ve lobi faaliyetleri nedeniyle bu artış devam etti. Ancak bu ülkelerde talepteki artış üretim artışının gerisinde kaldı ve giderek kronik bir üretim fazlalığı problemine dönüştü. Aynı yıllarda çoğu gelişmekte olan ülkelerde de tarımsal üretim arttı. Bu gelişmeler giderek dünya piyasalarındaki tarım ürünleri arz-talep dengesini bozdu ve talep yetersizliği dünya tarım malları piyasasında önemli bir sorun olarak ortaya çıktı(1). Ticaret hadlerindeki tarım aleyhine ortaya çıkan gelişme hız kazandı. Bu gelişmeler gözlenirken, gelişmiş ülkelerin tarım sektörünü desteklemeye devam etmeleri ve gelişmekte olan ülkeleri de kaynakların daha verimli şekilde kullanıldığı sanayi amaçlı yatırımlar için değil, daha çok tarımsal amaçlı yatırımlar için yönlendirmeleri uluslararası ilişkilerde ilginç bir gelişme olarak ortaya çıktı. Tarım ürünleri ihracatçısı gelişmekte olan ülkeler, talep yetersizliği nedeniyle yeterli ihracat yapamadıklarından, tarım ürünleri ihracatı yoluyla kalkınmaları için gerekli olan döviz sağlamada güçlük çektiler.

Bretton-Woods Anlaşması'nın sona ermesi ve serbest döviz kurlarına geçiş dünya ekonomisinde enflasyonist bir dalgalanmaya neden olmuştur. Dünya mallar piyasası sermaye piyasası ile yakından bağlantılı olduğundan aynı dalgalanma mallar piyasasında da ortaya çıkmıştır. Daha sonra, 80'li yıllarda ortaya çıkan petrol krizi sonucunda dünya piyasalarında genel bir durgunluk yaşanmış, tarım ürünleri üretim ve ticareti de bu durgunluktan payını almıştır. Ayrıca, sanayi devriminden itibaren sürekli tarım ürünleri aleyhine gelişen ticaret hadleri 80'li yıllarda daha olumsuz bir durum almıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak tarım ürünleri ticaretinin dünya ticaretindeki payı her geçen yıl azalmıştır (1965 yılında % 16, 1980 yılında % 10(2)). Bu durum, büyük ölçüde diğer sektörlerde üretim ve ticaretin daha hızlı bir şekilde gelişmesi yanında, tarım ürünleri ticareti fiziksel olarak artsa bile ticaret hadlerinin sürekli tarım aleyhine gelişmesi sonucunda parasal olarak azalmasıyla ortaya çıkmıştır. Bütün bu gelişmeler tarım ve gıda sorunlarının sadece ulusal politikalarla veya sektörel politikalarla bağlantılı değil, ulus-

(1) FRANKLIN, Michael; *The Rich Man's Farming: The Crisis in Agriculture*, Oxford, 1985, s. 7-14.

(2) DİNLER, Zeynel; *Tarım Ekonomisi*, Bursa, 1988, s. 320.

lararası politikalarla da yakından bağlantılı kompleks bir sorun olduğunu göstermiştir(1). Bu yönüyle gelişmiş ülkeler tarafından yoğun bir şekilde uygulanan devletin tarım sektörünü destekleme politikası, ulusal tarım politikalarından çok, uluslararası bir politika aracı olarak ortaya çıkmakta ve sanayileşmiş ülkelerle, ekonomisi tarıma dayalı ülkeler arasındaki gelir farklılıklarını artırmaktadır.

Dünya ticaretinde tarım ürünleri akımı, ülkeler Batı (gelişmiş ülkeler), Güney (gelişmekte olan ülkeler) ve Doğu (eski doğu bloku ülkeler) şeklinde gruplandırılarak incelenebilir(2).

	<u>İthalatçı</u> Batı	Güney	Doğu
	<u>İhracatçı</u>		
Batı	Hayvan yemi Hayvansal ürünler İşlenmiş gıda Yağlı tohumlar	Yemeklik daneler Yemlik daneler Ham madde	Yemeklik daneler Yemlik daneler Hayvansal ürünler
Güney	Tropikal içkiler Ham maddeler Yağlı tohumlar Meyveler Sebzeler Şeker	Tropikal içkiler Ham maddeler Hayvansal ürünler	Tropikal içkiler Ham maddeler Şeker
Doğu			Yemeklik daneler

Yukarıdaki gruplandırmadan görülebileceği gibi gelişmiş ülkeler daha çok hayvansal ürün, işlenmiş gıda ve tahıl ihracatçısı, tropikal ürünler ve meyve ve sebze ithalatçısı durumundadır. Güney ülkeleri daha çok tropikal bitkiler, ham maddeler ve meyve ve sebze ihracatçısı, tahıl ithalatçısı durumundadır. Doğu bloku ülkeler ise hemen hemen bütün tarımsal ürünlerde ithalatçı durumundadır.

Gelişmekte olan ülkeler pamuk dışında (dünya pamuk üretiminin 1/3 kadarı ABD tarafından yapılmakta) tropikal ürünlerin ticaretinde monopol durumundadır(3). Gelişmiş ülkeler tropikal ürünlerin kendi iklim koşullarında yetiştirilmesine olanak verecek genetik araştırmaları çok yoğun bir şekilde sürdürmektedir. Bu araştırmaların bir sonuç vermesi durumunda gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere bu ürünlerde bağımlı olmaktan kurtulacak ve dünya tarım malları ticaretinde ve uluslararası ilişkilerde önemli değişiklikler ortaya çıkabilecektir.

(1) Mc. CALLA, Alex F.; JOLLING Timothy E.: Agricultural Policies and World Market, New York, 1985, s.1.

(2) Mc CALLA, a.g.e. s.27.

(3) HILLLMAN, Jimmye S.; SCHMITZ, Andrew: International Trade and Agriculture: Theory and Policy, Boulder, 1979, s.26

GATT (Global Agreements on Tariff and Trade-Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması) dünya ticaretinde ortaya çıkan sorunların ele alındığı ve dünya ticaretinin serbestleştirilmesi yönünde faaliyette bulunan bir kuruluş olarak dünya tarım malları ticaretinin yönlendirilmesinde önemli bir yere sahiptir. GATT'ın temel ilkesi; en çok kayırlan ülkeye tanınan koşulların bu kuruluşun üyesi olan diğer tüm ticari ortaklara otomatik olarak tanınmasıdır. Ancak tarım ürünleri sanayi ürünlerinden farklı olarak; ihracat ve ithalat kotaları (Madde 11), değişikliğe uğramış ürünler için ihracatta vergi iadesi yardımları (Madde 16) ve kalkınmakta olan ülkelerle ticareti yapılan temel tarım ürünlerinin miktar ve fiyatlarını istikrara kavuşturmaya yönelik uygulamalar çerçevesinde uluslararası anlaşmalara konu olabilmektedirler.

Anlaşmanın imzasından günümüze GATT çerçevesinde 7 raund yapılmıştır. Son yapılan görüşmeler Dillon Raund (1961-1962), Kennedy Raund (1963-1967), Tokyo Raund (1973-1979) ve halen devam eden Uruguay Raund'dur.

Tarım GATT çerçevesinde en çok tartışılan, ancak çok sınırlı gelişmelerin kaydedildiği bir konu olmuştur(1). Görüşmeler büyük ölçüde tarım ürünleri üreticisi ve ihracatçısı olan ABD, AT, Avusturya, Yeni Zelanda, Kanada, Arjantin gibi ülkeler arasında geçmektedir. Bu görüşmelerde Avusturya ve Yeni Zelanda gibi zengin tarımsal kaynaklara sahip ülkeler, liberalleşme ile ihracatlarını, dolayısıyla ulusal gelirlerini artırmayı amaçlayan stratejiler izlerken, AT ve ABD gibi tarım sektörünü büyük ölçüde destekleyen ülkeler devlet harcamalarını azaltmayı amaçlayan stratejiler izlemektedir(2) ABD ve AT tarafından uygulanmakta olan koruyucu politikaların piyasa ekonomisinden sapmalara neden olması(3) Avusturya ve Yeni Zelanda gibi tarım ürünlerinde liberalleşmeden yana ülkeler tarafından büyük ölçüde eleştirilmektedir.

Eylül 1986 tarihinde Punta del Este'de başlayan Uruguay Raund'da tarım konusu gene görüşmelerin en önemli yönünü oluşturmuştur(4).

ABD ve geleneksel tarım ürünleri ihracatçısı olan diğer bazı ülkeler (Cairns Grubu)(5). Topluluk tarafından uygulanan değişken vergiyi tarife dışı engel, ihracat sübvansiyonlarını ise gizli bir yardım olarak tanımlamışlardır.

- (1) HILLMAN, Jimmie S.; SCHMITZ, Andrew; International Trade and Agriculture: Theory and Policy, Boulder, 1979, s.26
- (2) RONINGEN, Vernon O.; DIXIT Praveen M.; Assessing the Implications of Freer Agricultural Trade, Food Policy, Feb. 1989, Vol. 15, number 1 içinde makale, s. 75.
- (3) RONINGEN; a.g.e., s.74.
- (4) RONINGEN; a.g.e., s. 67.
- (5) Cairns Grubu (Cairns, Avusturya'nın bir kenti) olarak tanımlanan ülkeler Avusturya, Arjantin, Kanada, Yeni Zelanda, Brezilya, Tayland ve Malezya'dan oluşmaktadır. Bu ülkeler kendilerini dürüst ihracatçı ülkeler olarak tanımlamakta ve tarım ürünleri ihracatına sağlamış olduğu destekler nedeniyle AT'den daha çok ABD'yi suçlamaktadırlar.

Söz konusu ülkeler Uruguay Raund ile tekrar karşı karşıya gelmişler ve değişken vergi (prelevman) ve ihracat sübvansiyonları bir defa daha büyük eleştiri konusu olmuştur.

Türkiye dünya ticaretinde önemli bir ülke olmadığından GATT görüşmelerinde etkili bir faaliyette bulunamamaktadır. Ancak GATT görüşmelerinde tarım ürünleri ticaretinin serbestleştirilmesi yönünde ortaya çıkabilecek gelişmeler tarım ürünleri ihracatçısı olan Türkiye için de olumlu bir gelişmedir. Bu gelişmelerden etkili bir şekilde yararlanmak Türk tarım ürünlerinin dünya piyasalarında rekabet gücünü artıracak politikaların uygulanması ile mümkündür.

B. Türkiye'de Tarım Ürünleri Ticaretinde Gelişme Eğilimleri

Türkiye tarım ürünleri ticaretinde önemli tarım ürünleri ithalatçısı olan bütün ülkelere (Gelişmiş Ülkeler kapsamında Batı Avrupa Ülkelerine, bütün Doğu Bloku ülkelere ve Güney Ülkeleri kapsamında Ortadoğu ülkelerine) coğrafi olarak çok yakın bir konumdadır ve özellikle taze ve işlenmiş meyve ve sebze ürün gruplarında büyük ihracat imkânına sahiptir. Bunun yanında pamuk ve tütün gibi sanayi bitkilerinde de büyük ihracat potansiyeli vardır. Tarım ürünlerinde kendine yeterli olmayan eski Doğu Bloku Ülkeleri önemli bir döviz problemi ile karşı karşıyadır, bu nedenle diğer ürünler yanında tarım ürünleri ithalatında da önemli zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Serbest piyasa ekonomisine geçiş gayretleri içerisinde olan bu ülkeler Türk tarım ürünleri için önemli bir potansiyel pazar durumundadır. Güney ülkeleri kapsamında yer alan, ancak 1973 yılından sonra petrolün yarattığı mucize ile gıda ve tarım ürünleri ithalatlarını yıldan yıla sürekli biçimde arttırabilen Ortadoğu ülkeleri, bir umut ışığı gibi tarım fazlası veren ülkeler yanında Türkiye'nin de dikkatini çekmiştir. Petrol dış gelirlerine bağlı olarak gelişen Ortadoğu gıda pazarları, yine petrol gelirlerindeki gerilemeye paralel olarak 1985'ten sonra durgunlaşsa bile halen önemli bir gıda pazarı olma önemini korumaktadır. Coğrafi açıdan bölgeye en yakın tarım ihracatçısı ülke konumunda olan Türkiye tarihi, sosyo-ekonomik yönleri ile de bölgeye yakın durumdadır. Özellikle beslenme biçimi ve alışkanlıkları bakımından ortaya çıkan bu yakınlık nedeniyle Ortadoğu pazarları Türkiye için büyük potansiyeli olan pazarlardır(1).

Türkiye'nin tarım ürünleri dış ticaretini etkileyebilecek önemli konulardan biri AT ile olan ilişkileridir.

Türkiye'nin OTP'ye uyumu ile tarım ürünleri dış ticaretinde önemli değişiklikler ortaya çıkabilecektir. Tablo 2'de Model çalışmasına göre elde

(1) ŞAHİNÖZ, Ahmet; ABD-AET-Türkiye Tarım Politikaları ve Dünya Pazarları (Ortadoğu), İstanbul, 1989, s. IV-V

Tablo 2: Türkiye'nin 1995 Yılında OTP'ye Uyumu Sonucunda Tarım Ürünleri Dış Ticaretinde Ortaya Çıkabilecek Değişiklikler.

	İhracat			İthalat			Ticaret Dengesi		
	TTD	TTI	% deği.	TTD	TTI	% deği.	TTD	TTI	% deği.
BÜTÜN ÜRÜNLER	1 207 172	4 448 529	269	312 005	3 237 278	938	897 167	1 211 252	316 085
ÜRÜN GRUPLARI									
Tahıl + Baklagiller	352 691	2 275 756	545	26 361	326 2571	138	326 330	1 949 499	1 623 169
Endüstri Bİt.	78 192	1 086 3531	289	63 881	460 187	620	14 311	626 167	611 856
Meyve ve Sebze	608 526	893 804	47	0	417 448		608 526	476 356	-132 170
Hayvancılık	167 763	192 616	15	221 763	2 033 385	817	-54 000	-1 840 769	-1 786769
SEÇİLMİŞ ÜRÜNLER									
Tahıl	331 666	2 215 906	568	26 361	104 527	297	305 305	2 111 379	1 806 074
Yumuşak Buğday	0	49 952	0	0	0	0	0	49 952	49 952
Sert Buğday	331 650	1 089 600	229	0	0	0	331 650	1 089 600	757 950
Mısır	0	1 044 900	0	0	0	0	0	1 044 900	1 044 900
Arpa	0	26 630	0	0	0	0	0	26 630	26 630
Pirinç	0	0	0	26 361	104 527	297	26 361	-104 527	-78 166
Baklagiller	21 025	59 850	185	0	221 731		21 025	-161 881	182 905
Mercimek	20 904	59 850	186	0	0	0	20 904	59 850	38 946
Sebzeler	771	30 1323	807	0	0	0	771	30 132	29 360
Salçalık Domates	0	12 585	0	0	0	0	0	12 585	12 585
Patlıcan	771	2 571	233	0	0	0	771	2 571	1 800
Meyve ve Sert Kab.	607 755	863 673	42	0	417 448		607 755	446 224	-161 531
Antep Fıstığı	11 101	17 001	53	0	0	0	11 101	17 001	5 899
Fındık	461 778	503 120	9	0	0	0	461 778	503 120	41 342
Zeytin (Yağlık)	0	0	0	0	228 566		0	-228 566	-228 566
Çekirdeksiz üzüm	112 605	174 900	55	0	0	0	112 605	174 900	52 295
Kuru İncir	16 955	21 540	27	0	0	0	16 955	21 540	4 585
Portakal	0	0	0	0	56 297		0	-56 297	-56 297
Limon	0	11 200	0	0	0	0	0	11 200	11 200
Elma	0	21 050	0	0	0	0	0	21 540	21 050
Kiraz	1812	3 249	79	0	0	0	1 812	3 249	1 437
Yağlı Tohumlar	0	357 312	0	63 881	0	-100	-63 881	357 312	421 193
Ayçiçeği	0	134 004	0	63881	0	-100	-63 881	134 004	197 884
Soya Fasulyesi	0	221 550	0	0	0	0	0	221 550	221 550
Pamuk	76 926	361 000	369	0	0	0	76 926	361 000	284 074
Tütün	0	241 670	0	0	0	0	0	241 670	241 670
Şeker Pancarı	0	115 258	0	0	0	0	0	115 258	115 258
Çay	0	0	0	0	460 187		0	-460 187	-460 187
Şarap	1 266	11 113	778	0	0	0	1 266	11 113	9 847
Koyun Eti	147 602	151 968	3	0	6 441		147 602	145 527	-2 075
Siğır Eti	0	17 248	0	0	161 040		0	-143 792	-143 792
Kümes Hay. + Yum.	0	0	0	0	922 986		0	-922 986	-922 986
Süt	0	956	0	0	593 610		0	-592 654	-592 654
Yün + Deri	20 161	22 444	11	221 763	349 308	58	602	-326 863	-125 261

KAYNAK : AKDER, a.g.e.,s.146-147'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

edilen ve Türkiye'nin 1995 yılında OTP kapsamında ve OTP kapsamı dışında ulaşacağı tarım ürünleri dış ticaret verileri yer almaktadır.

Tablo 2'nin incelenmesinden görülebileceği gibi Türkiye'nin OTP'ye uyumu Türkiye'nin tarım ürünleri dış ticaret hacminde önemli bir artışa (ihracatta % 269, ithalatta ise % 938 oranında bir artışa) neden olabilecektir. Endüstri bitkilerinin, tahıl+baklagillerin, hayvansal ürünlerin ve meyve ve sebzelerin dış ticareti büyük ölçüde artacaktır.

İhracat artışında en önemli yere endüstri bitkileri sahiptir. Yağlı tohumlar, pamuk, tütün gibi ürünlerin ihracatı önemli ölçüde artabilecektir. Tahıllardaki artış büyük ölçüde sert buğday ve mısırdan, baklagillerdeki artış da mercimekten kaynaklanabilecektir. Meyve ihracatında artış çekirdeksiz kuru üzüm, elma, sert kabuklular gibi ürünlerin ihracatındaki artışlarla sağlanabilecektir. Ancak sofralık ve yağlık zeytin ithalatında bir artış ortaya çıkabilecektir. Çay ihtiyacı tamamen ithalat yoluyla karşılanacaktır.

Hayvansal ürünlerde Türkiye büyük ölçüde ithalatçı bir ülke durumuna gelecek, beyaz et ve yumurta üretimi tamamen ortadan kalkacaktır. Bu nedenle daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi; et, süt, yumurta gibi stratejik ürünler kapsamında olan hayvansal ürünlerin üretim ve rekabet imkânlarını geliştirebilmek için bu sektörlerde maliyet düşürücü-verimlilik artırıcı politikalara ağırlık verilmelidir.

Türkiye verimlilikte sağlanacak artışlarla tarımsal üretimi artırmada önemli bir potansiyele sahiptir. GAP'ın önümüzdeki yıllarda devreye girmesi tarımsal üretim ve verimliliği artırmada önemli bir adım olacaktır. Üretimde sağlanacak bu artışlar ve pazarlama hizmetlerinde yapılacak iyileştirmelerle, büyük tüketim merkezlerine çok yakın bir coğrafi konumda bulunan Türkiye tarım ürünleri ihracatını büyük ölçüde artırma ve dünya ölçeğinde önemli bir tarım ürünleri ihracatçısı ülke olma durumundadır.

SONUÇ

Ulusal tarım sorunları diğer sektörlerde ortaya çıkan sorunlarla ve uluslararası tarım sorunları ile yakından ilgilidir. Bu nedenle tarım sektörünün sorunlarının çözümünde sektörün kendi özellikleri yanında diğer sektörlerdeki gelişmeler ve uluslararası tarım sorunları göz önünde bulundurulmalıdır.

Dünya'da özellikle gelişmiş ülkeler tarafından uygulanan yeni tarım teknikleri ve tarıma sağlanan destekler tarımsal üretimde talebin üzerinde

bir artışa olanak sağlamıştır. Ayrıca gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızının düşük oluşu böyle bir gelişmenin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bugün dünya ölçeğinde tarımsal üretimin temel sorunu üretimi artırmak değil talep yetersizliğidir. Bazı az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan açlık sorunu bu ülkelerin doğal kaynaklarının sınırlı oluşu ve hızlı nüfus artışı yanında bu ülkelerin bilinen tarım tekniklerini uygulamadaki yetersizlikleri ve tarım ürünlerine duyulan ihtiyacın dünya piyasalarında efektif talebe dönüştürülemediği nedeniyledir.

Tarımsal üretim tekniklerinde sağlanan gelişmeler ve halen yürütülmekte olan araştırma faaliyetleri tarımsal üretimde yeni bir çağın habercisidir. Tarım sektöründeki gelişmeler uzun dönemde tarımsal üretimin temel özelliklerini değiştirecek ve tarım sektörü ile sanayi sektörü arasındaki temel farklılıkları azaltacak niteliktedir. Benzer şekilde kırsal alanlarla şehirler arasındaki farklılıklar azalacaktır. Tarım sektörü uzun dönemde sosyal yönü değil, ekonomik yönü ağır basan, destekleme politikalarının değil, piyasa ekonomisi uygulamasının önem kazanacağı bir sektör olacaktır.

Bütün bu gelişmelerde temel unsur verimliliği artırarak üretim ve rekabet gücünü artırmaktır.

Üretimde sağlanan artışlar tüketicileri daha seçici yapmış, tüketiciler yüksek gelir gruplarına hitap eden, besin değeri yüksek (özellikle, hayvansal ürünler ve meyve sebzeler), kaliteli, belirli norm ve standartlara uygun, doğrudan tüketime yönelik ürünlere yönelmişlerdir. Tarımsal ürünlerde çeşitlilik artmıştır. Tarımsal faaliyetlerde, üretimi artırmaktan çok, pazarlama hizmetlerinin geliştirilmesi önem kazanmıştır.

Türkiye tarım sektöründe beklenen gelişmelerin sağlanabilmesi için dünya tarımında ortaya çıkan bu gelişmeleri izlemek ve olanakları ölçüsünde uygulamak zorunluluğundadır. Türkiye, zengin tarımsal kaynaklarına rağmen yeni teknikleri yeterince uygulayamaması ve pazarlama hizmetlerindeki aksaklıklar nedeniyle, tarım sektöründen beklenen faydayı sağlayamamaktadır. Burada en önemli sorun tarımsal yapıdaki bozukluktur. Tarımsal yapıdaki bozukluklar teknoloji kullanımını, fiyat ve pazar politikalarının ve diğer tarımsal politikaların verimliliğini sınırlayan en önemli sorundur.

Tarımsal yapı ile ilgili sorunların çözümü ise büyük ölçüde tarımsal nüfusun diğer sektörlere kaydırılarak veya kırsal kesimde nüfus planlaması yapılarak tarımsal nüfusun azaltılmasına bağlıdır. Başka bir tanımlama ile tarım sektörünün sorunlarının çözümü büyük ölçüde sanayi ve hizmetler sektörlerinde sağlanacak gelişmelere bağlıdır. Bu sektörlerde yeterli bir

gelişme sağlanamadığı takdirde tarımsal sorunların da gittikçe ağırlaşarak devam etmesi kaçınılmazdır.

Türkiye'de bugüne kadar uygulanan destekleme politikaları tarımsal üretimin artırılması ve üreticiye belirli bir gelirin sağlanması üzerine etkili olmuştur. Ancak, destekleme politikaları marjinal verimlilikteki tarım işletmelerinin varlığını devam ettirmelerine, dolayısıyla belirli bir nüfusun marjinal verimlilikte ve geçimlik bir gelir düzeyinde tarım sektöründe varlığını devam ettirmesine neden olmuştur. Bu gelişme tarımsal yapıyı iyileştirme ve verimliliği artırma gayretlerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Dünya tarım malları ticaretinde ortaya çıkan talep yetersizliği ve ticaret hadlerinin tarım aleyhine gelişmesi tarım ürünleri ihracatçısı bir ülke olan Türkiye'nin tarım ürünleri dış ticaretini olumsuz yönde etkilemektedir. Tarım ürünlerine pazar bulunması önemli bir sorun olarak ortaya çıkarken, ihracat fiziksel olarak artırılabilirse bile parasal olarak aynı oranda artırılamamaktadır.

Dünya ekonomisi ile entegre olma gayretleri içerisinde olan Türkiye'de yurt içi piyasada ve dünya tarım ürünleri piyasasında rekabet gücünün artırılması için düşük maliyetli, belirli norm ve standartlara uygun kaliteli ürünlerin gelişmiş pazarlama hizmetleri ile sunulması gereklidir.

Türkiye coğrafi bakımdan en büyük tarım ürünleri ithalatçısı olan AT, petrol ihraç eden Ortadoğu ülkeleri gibi önemli tarım ürünleri ithalatçısı ülkelere yakın bir konumdadır. Yine Türkiye'ye yakın bir konumda olan Doğu Avrupa, Orta Asya ve Kuzey Afrika pazarları potansiyel pazarlar olarak büyük öneme sahiptirler. Türkiye bu coğrafi konumunu değerlendirerek söz konusu ülkelerle tarım ürünleri ticaretini geliştirme yoluna gitmelidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AKDER, Halis; AKAY, İlhan; BUCKWELL., Alan; ERTUĞRUL, Cemil; KASNAKOĞLU, Haluk; MEDLAND, John; YOUNG, Nick; Turkish Agriculture and European Community Policies and Institutional Adoption, DPT Yayını, Ankara, 1990.

BALL, A. Gordon; HEADY, Earl O.; Size Structure and Future of Farms, Ames, 1972.

Commission of the European Communities, The Future of Rural Society, Brussels, 1988.

DİNLER, Zeynel; Tarım Ekonomisi, Bursa, 1988.

DUNCAN, Marvin R.; "US Agriculture: Hard Realities and New Opportunities, Positioning Agriculture for the 1990s", A New Decade of Change, Washington D.C., 1989.

ENÇ, Oya; BOLAT Ömer, Avrupa Topluluğu Karşısında Türk Tarımının Durumu, İKV Yayını, İstanbul, 1986.

FRANKLIN, Michael; The Rich Man's Farming: The Crisis in Agriculture, Oxford, 1985.

HILL, Brian E.; The Common Agricultural Policy: Past, Present and Future, London, 1984.

HILL, Brian E.; INGERSANT, K.A.: Economic Analysis of Agriculture, London, 1982.

HILLMAN, Jimmie S.; SCHMITZ, Andrew; International Trade and Agriculture: Theory and Policy, Boulder, 1979.

HITIRIS, T.; European Community Economics, London, 1988.

KENNET, Wayland; The Future of the Europe, London, 1976.

PRICE, Owen T.W.; The Role of Agriculture in Society, London, 1980.

RONINGEN, Vernon O.; DIXIT Praveen M.; Assessing the Implications of Freer Agricultural Trade, Food Policy, Feb. 1989, vol. 15, number 1 içinde makale.

ŞAHİNÖZ, Ahmet; ABD-AET-Türkiye Tarım Politikaları ve Dünya Pazarları (Ortadoğu), İstanbul, 1989.

TARRANT, John R.; Food Policies, New York, 1980, Devlet Planlama Teşkilatı, Uluslararası Ekonomik Göstergeler Kasım 1990, Ankara.

United Nations Food and Agriculture Organization (FAO) (Rome);

Production Yearbook Dizisi

Trade Yearbook Dizisi

DÜNYA TARIMINDAKİ GELİŞMELER KARŞISINDA

TÜRK TARIM POLİTİKASI

Duran TARAKLI(*)

1. GİRİŞ

Tarım kesimi gelişmekte olan ülkelerin ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Sayıları 94'e ulaşan gelişmekte olan ülkeler, bir taraftan tarımsal üretim bakımından kendi kendine yeterli duruma gelmeye çabalarken; diğer taraftan tarımsal hammadde satışını artırarak ekonomik gelişmelerinde zorunlu yüksek teknoloji için gerekli kaynağı, olduğunca öz kaynaklarından sağlama gayreti içerisindeyler.

Geçen yıllar içerisinde gelişmekte olan ülkelerin yukarıda ortaya koyduğumuz amaçlarına ulaşmak için ortak bir politika uyguladıklarını söylemek olası değildir. Aksine Dünya pazarlarında kıyasıya bir yarış içerisinde olmuşlardır. Sonuçta kaybeden gelişmekte olan ülkelerin kendileri olmuştur.

Diğer yandan gelişmiş ülkelerdeki tarımsal üretim de; bir taraftan uygulanan gelişmiş teknoloji, diğer taraftan doğrudan veya dolaylı sağlanan devlet destekleri ile tüketimlerinin çok üzerinde artmıştır. Gelişmiş ülkelerde tarımsal ürünlerin stokları çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Kısaca uluslararası pazarlarda gelişmekte olan ülkelerin karşısına gelişmiş ülkeler de çok önemli bir rakip olarak çıkmışlardır. Ayrıca gelişmiş ülkelerdeki tarımsal üretim artışı, gelişmekte olan ülkelerin tarım ürünlerinin önemli bir pazarını da kaybettirmiştir. Sonuçta tarımsal hammaddelerin uluslararası pazarlardaki fiyatları sürekli olarak sanayi ve hizmet kesimlerinin ürünlerinin fiyatları karşısında görece olarak değer kaybına uğramıştır. Kısaca gelişmekte olan ülkeler miktar bakımından daha fazla tarımsal hammadde satarak daha az kazanır duruma düşmüşlerdir.

Son yıllarda Doğu Bloğunda meydana gelen bir dizi beklenilmeyen ve bir diğer anlamda şaşkıncı değişimler, Dünya'da özellikle bulunduğumuz coğrafyada tüm dengeleri değiştirmiştir. Değişimler hâlâ devam etmektedir. Herkesin nerede ve nasıl yeni dengelerin oluşacağı konusunda belirsizlikler içerisinde beklentileri vardır.

(*) Prof.Dr., ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi.

Yukarıda kısaca temas ettiğimiz konuların Türkiye'yi etkilemeyeceğini söylemek olası değildir. Türkiye'nin ilişki içerisinde olduğu yakın komşularında olan bu değişimler ister istemez ülkemizin ekonomik ilişkilerini de etkileyecektir. Bu değişimden ülkemizin yararlı çıkabilmesi, ancak değişim dinamiklerini yakından izlemek, anlamak, gereklerini yerinde ve zamanında yerine getirmekle mümkün olabilecektir.

Konumuz tarım kesimi olduğundan bu değişimleri ülkemiz tarım potansiyeli için çok iyi kullanmamız gerekecektir. Türkiye'nin gündeminde büyük bir tarımsal gelişme projesi, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) vardır. Sulama ile GAP'ta tarımsal üretimin kuruya göre 14,5 ile 19 misli artabileceği hesaplanmaktadır. Nerde kaldı ki Türkiye'nin tarım potansiyeli yalnız GAP'ta değildir. Ancak ülkemizin tarımsal potansiyelini iyi değerlendirebilmemiz yukarıda da belirttiğimiz gibi, Dünya'da ve çevremizde olan değişimleri çok iyi kavramamıza ve bu değişimlerin sonuçlarına göre uyum sağlayabilmemize bağlıdır.

Bu nedenle "Dünya Tarımındaki Gelişmeler Karşısında Türk Tarım Politikası" başlıklı incelememizde geçmiş ve gelecekteki Dünya tarımının yapısının, dinamiklerinin açıklanmasına ağırlık verilecektir. Bu açıklamalardan yola çıkılarak da Türk tarım kesiminin yakın gelecekteki ana hatlarının ortaya konulmasına gayret edilecektir.

2. 2000'li yıllarda Dünya Tarımında Gelişmeler :

Dünya'nın tarım kesimindeki gelişmeleri saptanırken konunun iki ayrı başlık altında incelenmesinin yerinde olacağı düşünülmüştür. Bu başlıklardan bir tanesi "Gelişmekte Olan Ülkeler" diğeri "Gelişmiş Ülkeler" adını taşıyacaktır. Takdir edileceği gibi bu iki grup ülkelerin tarım dinamikleri, tarım kesiminin yapısı, tarım kesiminin geleceği ve tarım kesiminden beklentileri birbirinden farklı olacaktır. İşte bu nedenle her iki gruptaki gelişmeleri ayrı ayrı incelemekte yarar görülmüştür.

2.1. Gelişmekte Olan Ülkeler :

2.1.1. Tüm Ülkelerde olmamakla beraber beslenme düzeyinde genelde iyileşme olacaktır:

2000'li yıllarda bu grup içerisindeki ülkelerde gıda üretiminde ve tüketiminde artış sağlanacak, bunun sonunda da beslenme düzeyinde iyileşme olacaktır. Doksandört gelişmekte olan ülkenin ortalamasında nüfus başına ortalama kalori tüketimi 1983/5'teki 2420 kalori düzeyinden 2000'li yıllarda 2620 kalori düzeyine yükseleceği tahmin edilmektedir.

Bu konuda bölgeler arasında farklılıklar olacaktır. Bölgelere göre günlük nüfus başına ortalama kalori tüketiminin aşağıdaki gibi olacağı tahmin edilmektedir:

Bölge	1983/5 Yılı	2000 Yılı
Afrika (Güney Afrika Ülkeleri)	2050	2190
Yakın Doğu/Kuzey Afrika	2980	3100
Asya	2380	2610
Latin Amerika	2700	2910
Gelişmekte olan ülkeler ortalaması (Çin hariç)	2130	2350

2.1.2. Açlık devam edecektir:

FAO'nun Beşinci Dünya Gıda İncelemesi 1979/81 yıllarında gelişmekte olan ülkelerde 335 milyonla 500 milyon kişinin beslenmek için yeterli gıda alamadığını göstermektedir. 1980'li yıllarda Afrika'da meydana gelen kuraklık yukarıda verilen sayının artmasına neden olmuştur.

İleriye dönük tahminler, bazı gelişmekte olan ülkelerde hızlı nüfus artışı ve gıda artışının bunu yakalayamaması nedeniyle günlük ortalama kalori tüketiminin temel yaşam için gerekli kalori tüketiminin aşağısında olacağını ve aç insan sayısının 2000'li yıllarda 530 milyon düzeylerinde olacağını göstermektedir. Bunların 200 milyon kadarı da Güney Afrika ülkelerinde yer alacaktır.

2.1.3. Toplam tarımsal üretim artışı daha düşük düzeyde gerçekleşecektir:

Gelişmekte olan ülkelerde tarımsal üretimin 2000'li yıllara doğru ortalama yılda % 3 artış göstereceği tahmin edilmektedir. Bu artış hızı geçmişteki yıllık artış hızı olan % 3,3'ten düşük olmakla beraber, nüfus artış hızında beklenen düşüş nedeniyle; nüfus başına düşen tarımsal üretim miktarı bakımından bir değişme olmayacağı tahmin edilmektedir.

2.1.4. Geçmişe göre bölgesel üretim artış oranları farklılaşacaktır:

Bölgesel üretim artışı bakımından farklılaşmalar beklenmektedir. Bu tahminler aşağıda topluca verilmiştir.

Toplam ve Nüfus Başına Yıllık Yüzde Büyüme Hızı (%) :

Bölge	Toplam Üretim		Nüfus Başına Üretim	
	1970-85	1983/5-2000	1970-85	1983/5-2000
Güney Afrika Ülkeleri	1,7	(3,1)*	-1,3	0,1
Yakın Doğu/Kuzey Afrika	2,9	3,1	0,2	0,5
Asya	3,7	3,0	1,7	1,5
Latin Amerika	3,1	2,7	0,7	0,6

(*) Kuraklıktan önceki seviyeden tahmin

2.1.5 Kendi kendine yeterlik düzeyi düşecektir:

Gelişmekte olan ülkelerin şimdilerde kendi kendine yeterlik düzeyi % 101'dir. Bu oran 2000'li yıllarda ufak bir düşmeyle % 100 yeterlik düzeyine gerileyecektir.

2.1.6 Hububat açığı devamlı fakat daha yavaş büyüyecektir:

Geçmiş 15 yılda gelişen ülkelerin net hububat açığı 3,5 kat artarak 1983/5 yıllarında 70 milyon tona ulaşmıştır. Bu açık daha yavaş bir hızla büyümeye devam edecek ve 2000'li yıllarda 110 milyon tona ulaşacaktır.

Toplam açığın yarıya yakın kısmı Yakın Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin açıklarından oluşacaktır. Yüksek nüfus artışının baskısı altında olan Güney Afrika ülkeleri beslenme düzeyini aynı şekilde tutmak isterlerse hububat ithalatını artırmak zorunda kalacaklardır.

Buna karşın petrol ihracatçısı ülkelerle, orta gelir grubundaki gelişmekte olan ülkelere, açık geçmişle karşılaştırıldığında daha düşük seviyede kalacaktır.

Şimdilerde belirgin ithalatçı ülke durumunda olan ülkeler, Çin ve Hindistan dahil, gelecekte daha az açıkla karşılaşacaklardır. Latin Amerika ülkeleri ise tamamen kendi kendine yeterli duruma geleceklerdir.

2.1.7 Gelişmekte olan ülkelerin tarımsal gelirleri düşmeye devam edecektir:

Gelişmekte olan ülkelerin ihracatına olan ithalat talebi büyümeye devam edecektir. Ancak, geçmişte olduğu gibi büyüme hızı çok daha yavaş bir oranda gerçekleşecektir.

1983/5 yılındaki tüm tarımsal ürünlerin net kazanç değeri (ihracat Fob, ithalat Cif) 12,7 milyar Amerikan doları düzeyinden 7,8 milyar Amerikan dolarına gerileyecektir.

2.2 Gelişmiş Ülkeler:

2.2.1 Doğu Avrupa ülkelerinde sınırlı gelişme sağlanacaktır:

Doğu Avrupa ülkelerinde gıda talebinin yavaş artmasıyla birlikte tarım kesiminde sağlanacak sınırlı gelişme, kendi kendine yeterlilik sınırının % 87'den % 90'a çıkmasına neden olacaktır.

Eğer yılda % 1,3 oranında hububat artışı sağlarsa, Doğu Avrupa ülkelerinin hububat ithalatı 35 milyon ton civarında kalacaktır. Bu miktar ise yukarıda belirtildiği gibi % 90 oranında yeterlilik demektir.

2.2.2 Gelişmiş ülkelerde yavaş fakat devamlı üretim ve ihracat genişlemesi olacaktır:

1980'li yıllarda gelişmiş ekonomilerde kamuoyu tarım kesimindeki devamlı üretim artışı ve çok fazla stok oluşması gibi konularla ilgilenmeye başlamıştır.

İç ve dış talep konularında yapılan çalışmalar genelde tarımsal üretimin büyüme hızının hemen azaltılmasının mümkün olmadığını göstermektedir.

Bu ülkelerdeki dahili talep (tüketici harcamalarından çok tarımsal ürünlerin miktarı cinsinden) gelecekte çok az büyüyecektir. Ancak gelişmiş ülkelerin dış satımları 1970'li yılların çok gerisinde olacaktır.

3. 2000'li Yıllarda Dünya :

Tarımda Beklenen Teknolojik Gelişmeler :

Teknolojik gelişme Dünya'daki nüfus patlamasının gereksinimlerinden doğan artışı karşılama en önemli kaynaklardan bir tanesidir.

İçinde bulunduğumuz yüzyılın tarımında en önemli değişim, geri tarım tekniğinden yoğun tarım tekniğine geçmekle olmuştur. Şimdilerde de yoğun tarım önemli bir yere sahip olmakla beraber, tarım için yeni tarım topraklarının bulunması olanağının sınırlı olması bir kısıt olarak insanlığın karşısına çıkmaktadır. Bu nedenle, çevreyi bozmayan ve üretim artışını veya aynı düzeyde kalmasını düşük maliyetle sağlayacak teknolojilerin geliştirilmesine acil olarak ihtiyaç vardır.

Geleceğin teknolojik gelişme olanaklarını aşağıdaki başlıklar altında özetlemek mümkündür:

3.1 Tarımsal bitkilerin genetik potansiyelleri tam olarak kullanılamamıştır. Genetik potansiyelin geliştirilmesinde önemli adımlar atılacaktır:

Bu konuda geçmiş 50 yılda gıda üretiminin artırılmasında çok önemli bir mesafe alınmış olmasına karşın, gelecekteki gelişme için mevcut potansiyel henüz yeterince kullanılamamıştır. Dolayısıyla yüksek verimli bitki türlerinin geliştirilmesi teknolojik ilerlemenin önemli bir parçası olarak yerini koruyacaktır.

Kalite geliştirilmesi, haşarelere ve hastalıklara dayanıklı türlerin bulunması bu ilerlemenin önemli bir amacı olacaktır.

3.2 Biyoteknoloji ile yeni olanaklar sunulacaktır:

Biyoteknoloji bilim dalındaki son gelişmelerin, bazı olumsuz sonuçlarına ve eleştirilere karşın şimdilerde tarımın planlanmasında hesaba katılması zorunluluğu doğmuştur.

Bitkilerin istenilen yönde değiştirilebilmesinin imkân dahiline girmesi, bitki ıslahçılarının önüne yeni olanaklar getirmiştir.

Çok yakın bir gelecekte, türlerin birbirlerine benzeyip benzemediğine bakılmaksızın ve bundan önce uygulanan eski tekniklerde doğal olarak geçen istenilmeyen genleri almaksızın, genlerin bir bitkiden öbürüne aktarılması mümkün olacaktır.

Genetik bilimindeki yeni yöntemler, değerlendirmeler ve seçimdeki çok ümitvar tekniklere karşın, henüz tümüyle yeni bir bitki türünün oluşturulmasında başarı sağlanamamıştır.

Gelişmiş ülkelerde hayvan neslinin ıslahı için embriyo nakli geniş bir şekilde kullanılır duruma gelmiştir. İlerideki araştırmalar bu teknikleri daha güvenilir ve ekonomik duruma getirecektir.

3.3 Geliştirilmiş yağış ve su muhafazası önem kazanacaktır:

Gelişmekte olan ülkelerin yarı-yağışlı, yarı-kurak ve düzensiz yağmur alan ekilebilir alanlarının %80'inde su, tarımsal üretimi kısıtlayan, belirleyen en önemli girdidir. Bu arazilerin çok az bir bölümünde Sulama Sistemlerinin geliştirilmesi mümkündür. Bu nedenle, toprak kullanım sistemleri ile ürün deseninin dikkatlice seçilerek erozyon ve aşırı su kaybının önlenmesi geleceğin tarım planlamasının ana gayeleri arasında yer alacaktır.

Bu doğal koşullara uygun bitki türlerinin geliştirilmesi de ayrı bir planlama unsuru olarak amaçlar arasında yer alacaktır.

3.4 Üretim teknolojisinde toprağa bitki besin maddelerinin verilmesi temel girdi olarak devam edecektir:

Gelecekte de tarımsal verimliliği, toprağa bitki besin maddesi vermeden artırmak mümkün olmayacaktır. Özellikle toprağın çok sömürülmüş olduğu durumlarda teknoloji, en az girdi kullanılarak üretimi önemli ölçüde artırmak veya toprağın gelecekte daha fazla verimden düşmesini önleyecek olanaklara sahip değildir. Geleceğin teknolojisi bu nedenle mineral gübreleri ve toprak yapısını düzeltmek, verimliliği artırmak için organik gübreleri kullanmağa devam etmek zorundadır.

3.5. Yeni teknolojilerin önceliği :

Gelişmekte olan ülkeler bir taraftan görece olarak çok gelişmemiş teknolojiler (örneğin, geliştirilmiş tarım aletleri, basit sulama sistemleri, toprak ve su muhafazası için gerekli özel bitki ve ağaçların tarımı) ile çok yüksek teknolojileri (gen değişimleri için biyoteknolojik metodlar) üretmek ya da en azından ithal etmek zorundadırlar.

Bu konunun uygulanmasının ön koşulu çok iyi eğitilmiş araştırmacılara gereksinim duymasıdır.

3.6 Teknolojik gelişmelerin çiftçilere aktarılması daha da önem kazanacaktır:

Yeni teknolojiler çoğu kez üreticilerin doğrudan doğruya kullanabileceği düzeyde olmayabilir. Uygulamada genellikle böyle de olacaktır. Ama yüksek teknolojinin sonuçları çiftçilere mutlaka ulaşmalıdır. Bu nedenle araştırmacılar ile yayımcı arasında çok yakın işbirliğinin kurulması gerekmektedir.

3.7. Gelişmiş teknolojinin uygulanabilmesi için ekonomik ilişkinin kurulması şarttır:

Yeni teknolojilerin ekonomik uygulanmasını güçleştiren politikalar, bu teknolojilerin çiftçilerce uygulanmasını imkânsız kılabilir. Bu ise teknik değişimin uygulanmasını ileriye atar ve belki de araştırmacı için gerekli kaynakların kısılmasına neden olabilir. Bu nedenle alınacak önlemlerle çiftçilerin yenilikleri anında uygulayabilecekleri ortam yaratılmalıdır.

3.8. Teknolojik gelişmeler için beklentiler iyimser olmamızı gerektirmektedir:

Gelişmiş ülkelerdeki gelişme sonuçlarının bir kısmı hemen uygulanabilir durumdadır. Ancak diğer bazıları çiftçiler tarafından kullanılabilir duruma gelmeden önce ek denemelere gerek duyulmaktadır. Ancak bu uygulamaların asrın sonunda kullanılabilir duruma gelebileceği tahmin edilmektedir.

4. Dünyada Bazı Tarımsal Ürünlerin Üretim, Tüketim ve Ticareti:

4.1 Et :

4.1.1 Üretim:

Et tüketimi ile kişi başına gelir artışı arasında doğrusal bir ilişki vardır. Bu nedenle 1960'lı yıllarda Dünya et üretimi 104 milyon ton iken, yılda % 3 artış ile, et üretim miktarı, 1988 yılında 200 milyon tona yükselmiştir. Bu artışın yılda % 2,5 oranındaki bir artışla ilerde de devam edeceği tahmin edilmektedir. Yem/et oranının beyaz ette daha düşük olması nedeniyle, beyaz et üretimindeki artış kırmızı ete göre daha fazla olmuştur. Dünyadaki et üretiminin dane yemlere ve protein kaynaklı yemlere daha bağımlı duruma geldiği görülmektedir.

4.1.2 Tüketim:

Dünya'da 1970'li yıllarda nüfus başına et tüketimi 28,3 kg. olmasına karşın bu miktar 80'li yıllarda 32 kg. olarak gerçekleşmiştir. Yılda % 0.7'lik artışla Dünya'da et tüketiminin nüfus başına düşen miktarının şimdilerde 35-40 kg. civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Et tüketimi özellikle gelişmiş ülkelerde Dünya ortalamasının çok üzerindedir. Örneğin Kuzey Amerika'da kişi başına et tüketimi 117,5 kg. olarak verilmektedir. Halbuki aynı miktar Güney Afrika ülkelerinde 13,4 kg., Güney Asya ülkelerinde 2,8 kg., Doğu Asya ülkelerinde ise 25 kg. olarak tahmin edilmektedir. Düşük gelirli geri kalmış ülkelerde et tüketiminin az olmasının en büyük nedeni, kişi başına düşen gelirin ve dolayısıyla satın alma gücünün yetersiz oluşudur. Ancak hemen hemen tüm dünya ülkelerinde et tüketimi artış göstermektedir. Artış oranının geri kalmış ülkelerde kişi başına % 0.9-3,9 arasında, gelişmiş ülkelerde de % 0,2-0,4 oranında değiştiği görülmektedir. Bu eğilimin tarım üzerindeki en önemli etkisi hayvan yemi olarak kullanılmak üzere dane yemlerin (hububat ve bakliyat), yağlı tohumların (küspe olarak veya doğrudan) ekiminin ve üretiminin artışına neden olmasıdır.

4.1.3 Ticaret:

Daha önce de belirtildiği gibi Dünya'da nüfus başına et tüketimi 1970'li yıllardan itibaren yılda % 1,3 oranında artmıştır.

Genelde etin üretildiği bölgede tüketildiği söylenebilir. Uluslararası ticarete konu olan et, kırmızı ette üretimin % 6-6,5'u beyaz ette % 5-5,8'i oranındadır.

Şimdilerde Dünya et ticaretine (ithalat veya ihracat) konu olan miktarı 13,4 milyon ton civarındadır. Bu miktarın % 48'inin Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkeleri, % 23'ünün Doğu Asya ülkeleri, % 17'sinin Latin Amerika ülkeleri, %7,1'inin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve % 4,0'ünün de Avrupa Topluluğu dışındaki diğer Batı Avrupa ülkeleri tarafından ithal edileceği hesap edilmektedir.

Ihracat yapan ülkelerin başında % 62 oranıyla Avusturalya ve Yeni Zelanda yer almaktadır. Bu ülkeleri % 18 oranıyla Doğu Avrupa ülkeleri, % 14 oranıyla Avrupa Topluluğu izlemektedir.

4.2 Süt :

4.2.1 Üretim:

1960'lı yıllarda Dünya süt üretimi 397 milyon ton iken aynı miktar 1970'li yıllarda 471 milyon tona yükselmiştir. Başka bir deyimle süt üretimi yılda % 1,7 oranında artmıştır. Dünya süt üretiminin yılda % 1,5 oranında artarak devam edeceği tahmin edilmektedir.

Dünya süt üretiminin % 60'ına varan bölümünün Avrupa, Kuzey Amerika ve Sovyetler Birliğinde üretildiği görülmektedir.

4.2.2 Tüketim:

Kişi başına düşen süt tüketimi (süt ve mamulleri) 1970'li yıllarda 108 kg. iken bunun şimdilerde 103,6 kg. olduğu tahmin edilmektedir. Şimdilerde kişi başına süt tüketimi Avrupa Topluluğunda 387,5 kg., Rusya'da 371 kg., Doğu Avrupa ülkelerinde 360,4 kg., A.B.D.'de 273 kg., Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde 105 kg. olarak verilmektedir. Talep artış oranı ise tüketimin yüksek olduğu ülkeler için % 0,3 olarak verilirken, geliri ve nüfus başına süt tüketimi düşük olan ülkelerde % 0,9-1 oranında olacağı tahmin edilmektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse, süt eşdeğeri olarak kişi başına düşen süt tüketiminde gelişmiş ülkeler ile gelişmemiş ülkeler arasındaki fark büyüktür. Dünya'daki toplam süt üretimi ile toplam nüfus artışı arasındaki fark, az da olsa nüfus başına süt tüketiminin azalmasına neden olmaktadır.

4.2.3 Ticaret (Süt eşdeğeri olarak):

Et ticaretinde olduğu gibi, dünya süt ticaret hacmi oldukça sınırlıdır. Ancak büyüyen bir eğri göstermektedir. Dünya süt üretiminin ancak % 3-3,5'u Dünya ticaretine konu olmaktadır. Süt ve mamüllerinin ticaretinde de daha çok dar ve bölgesel dağılım gözlenmektedir. Yani süt ve mamulleri de hangi bölgede üretiliyorsa, genellikle o bölgede tüketilmektedir.

Dünya ticaretine (ithalat veya ihracat) konu olan süt miktarı 23,1 milyon ton olarak verilmektedir. İthalatın % 42,4'ü Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerince, % 12'si Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğince, % 4'ü Güney Afrika ülkelerince, % 11'i Doğu Asya ülkelerince, % 20'si Latin Amerika ülkelerince, % 5'i Kuzey Amerika ülkelerince yapılacaktır.

Dünya süt ihracatında ise en yüksek payın % 64 oranıyla Avrupa Top-

luluğunca, % 32'sinin de Avusturalya ve Yeni Zelanda ülkelerince karşılanacağı tahmin edilmektedir.

4.3 Hububat:

4.3.1 Üretim:

Dünya hububat üretimi 1960'lı yıllarda 1232 milyon tondan yılda % 2,6 oranındaki artışla 1970'li yıllarda 1593 milyon tona yükselmiştir. Bu dönemde en yüksek artışın Kuzey Amerika, Avusturalya, Yeni Zelanda ve Çin'de olduğu; en az artışın da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinde gerçekleştiği görülmektedir.

4.3.2 Tüketim (Gıda ve yem olarak):

Hububat doğrudan veya dolaylı olarak tüketilen temel gıda maddelerindedir. 1970'li yılların sonlarında Dünya ortalamasında nüfus başına hububat tüketimi 361 kg.'dır. Aynı yılda nüfus başına en az hububat tüketimi 155 kg. ile Güney Afrika ülkelerinde, en yüksek tüketim ise 835 kg. ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğindedir. Bu fark Dünya'nın gelişmiş ülkelerinde hububatın büyük bir kısmının (%80 oranında) hayvan yemi dolayısıyla hayvansal ürünler olarak, geri kalmış yörelerde ise hububatın tümüne yakın bölümünün doğrudan insan gıdası olarak tüketilmesinden kaynaklanmaktadır.

Hububat tüketiminin Dünya çapında ilerdeki yıllarda yılda ortalama % 0,2 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Bu artış oranının gelişmiş ülkelerde daha fazla, gelişmemiş ülkelerde ise daha az oranlarda gerçekleşeceği öngörülmektedir. Başka bir deyimle Dünya'nın gelişmiş ülkeleri daha fazla hububatı gerek doğrudan insan gıdası veya hayvan yemi olarak tüketirlerken; gelişmemiş ülkeler düşük olan hayvani gıda tüketimini artırabilmek için hububatı daha az insan gıdası ve daha fazla hayvan yemi olarak tüketmeğe devam edeceklerdir.

4.3.3 Ticaret:

Dünya'da 1970'li yıllarda hububat üretiminin % 2,6 oranında artarken, tüketiminin % 2,7 oranında arttığını ve 1980'li yıllara doğru Dünya hububat stoklarının azaldığını görmekteyiz. Yine de üretimin tüketimin aşağısında kalacağı hesaplanmaktadır. Şimdilerde üretimin toplam hububat tüketiminin % 13,6'sı kadar daha düşük seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir.

Dünya ticaretine konu olan hububat miktarı 224,4 milyon ton olarak verilmektedir. Başlıca ithalatçı ülkeler Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkeleri (% 17,3), Güney Afrika ülkeleri (% 8), Avrupa Topluluğu dışındaki diğer Batı Avrupa ülkeleri (% 5), Rusya (% 16,6), Doğu Avrupa ülkeleri (% 8,5), Güney Asya ülkeleri (%5), Doğu Asya ülkeleri (% 21), Çin (% 15), Latin Amerika ülkeleri (% 4) olarak verilmektedir.

Dünya hububat ihracatına konu olacak miktarın % 84'ü tek başına Kuzey Amerika ülkelerince karşılanacaktır. Geri kalanın % 10'u Avusturalya ve Yeni Zelanda, % 5,6'sı da Avrupa Topluluğunca karşılanacaktır.

4.4 Yağlı tohumlar:

4.4.1 Üretim:

Dünya yağlı tohumlar üretimi 1960'lı yıllarda 107,5 milyon ton iken, yılda ortalama % 4,3 oranında artışla 1970'li yıllarda 163,5 milyon tona yükselmiştir. En yüksek artış oranı Latin Amerika (% 11,3), Avusturalya, Yeni Zelanda (%10,-), Avrupa Topluluğu (%6,9), diğer Batı Avrupa ülkeleri (% 7,-) ve Kuzey Amerika (% 5,6) ülkelerinde olmuştur. Bu artışın daha ziyade ekim alanlarının genişlemesi ile sağlandığı, verim artışının etkisinin görece olarak az olduğu söylenebilir.

Yağlı tohumlarda talebin aynı hızla artması beklenmediğinden, önümüzdeki yıllarda yılda % 2'lik bir artışın sağlanması ile üretim ve tüketim dengesinin kurulabileceği tahmin edilmektedir.

4.4.2 Tüketim:

Yağlı tohumlar insan beslenmesinde iki bakımdan önemli yer tutmaktadır. Bunlardan birincisi insan beslenmesinde gerekli yağın sağlanması, ikincisi ise yağlı tohumların küspesinin değerli bir hayvan yemi olarak taşıdığı önemdir.

1970'li yılların sonlarında nüfus başına yağlı tohum tüketimi Dünya ortalaması olarak 35,5 kg. olarak verilmektedir. Nüfus başına yağlı tohum tüketimi Avrupa Topluluğunda 138 kg, Kuzey Amerika'da 148 kg. iken, aynı rakamlar Güney Afrika ülkelerinde 12,5 kg, Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde ise 24 kg. olarak gerçekleşmiştir.

Yağlı tohum tüketiminin nüfus başına önümüzdeki yıllarda Dünya ortalaması olarak yılda % 0,6 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Bu artışın hayvansal ürünler ve yağlı tohum tüketiminin daha düşük olduğu az

gelişmiş ülkelerde görelî olarak daha yüksek oranlarda gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

4.4.3 Ticaret :

Yağlı tohumların Dünya ticaretine konu olan miktarı 66,7 milyon ton olarak hesaplanmaktadır.

İhracatta %68 oranıyla Kuzey Amerika ülkeleri en yüksek payı alacaktır. Kuzey Amerika ülkelerini % 27,6 oranıyla Latin Amerika ülkeleri izleyecektir.

İthalatın % 52'sinin Avrupa Topluluğu ülkelerince diğer bölümünün % 12,4 oranının Doğu Avrupa ülkelerince, % 10,- oranının Avrupa Topluluğu dışındaki diğer Batı Avrupa ülkelerince, % 5,5 oranının Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerince yapılacağı tahmin edilmektedir.

4.5 Lif:

4.5.1 Üretim:

1960'lı yıllarda Dünya Lif üretimi 19,7 milyon tondan, yılda ortalama % 1,3 oranında artışla 1970'li yıllarda 22,4 milyon tona yükselmiştir.

Dünya lif üretiminin % 80'i Rusya, Kıta Çini, Güney Asya, Kuzey Amerika ve Latin Amerika ülkelerinden sağlanmaktadır.

Yakın gelecekte de Dünya lif üretiminin genellikle yukarıda belirtilen ülkelerden sağlanacağı ve yıllık üretim artışının ortalama % 1,4 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Hattâ Güney Afrika ülkelerinde yılda %3,4 oranında üretim azalması olacağı, Rusya'da ise üretimin aynı düzeyde kalacağı hesaplanmaktadır.

4.5.2 Tüketim:

1970'li yıllarda yapay liflerle doğal lif tüketimi arasındaki rekabet, doğal lif tüketiminin gerilemesine neden olmuştur. Örneğin 1960'lı yıllarda nüfus başına doğal lif tüketiminin Dünya ortalaması 5,3 kg. iken, bu miktar 1970'li yıllarda 5,0 kg.'a gerilemiştir. Aynı gerilemenin % 0,7 oranında devam etmesi ve nüfus başına tüketimin 4,9 kg.'a düşmesi beklenmektedir.

Doğal liflerin içerisinde en önemli yeri pamuk almaktadır. Pamuk lifinin yün ve diğer bitkisel liflere göre önümüzdeki yıllarda az da olsa artarak devam edeceği tahmin edilmektedir. Nüfus başına lif tüketiminin Çin, Vietnam, Kamboçya, Kuzey Afrika ülkeleri ile Orta Doğu ülkelerinde artacağı, Rusya'da aynen kalacağı, Dünya'nın diğer ülkelerinde ise azalacağı hesaplanmaktadır.

4.5.3 Ticaret:

Dünya lif ticareti hacmi 5,3 milyon ton olarak hesaplanmaktadır. Başlıca lif ihracatçısı ülkeler Kuzey Amerika (%38), Latin Amerika (% 17), Rusya (% 21) ve Kuzey Afrika ve Orta Doğu (% 11,3) gibi ülkeler olarak verilmektedir.

Lif ithalatçısı ülkeler ise Doğu Asya ülkeleri (% 40), Çin (% 19), Avrupa Topluluğu (% 17), Doğu Avrupa ülkeleri (% 17) olarak sıralanmaktadır.

5. Tarım Kesiminde Dünya'daki Olası Gelişmelerin Türkiye Tarımına Etkileri:

Buraya kadar yapılan açıklamalardan yararlanarak Türkiye tarım kesimi için çıkarılan sonuçları aşağıdaki gibi sıralamak olasıdır.

5.1 Tarım kesiminde araştırma, yayın-yayım çalışmalarına önem verilmelidir:

Gelecek yüzyılın içerisinde tarım kesiminin omurgasını araştırma sonuçları oluşturacaktır. Tarımda beklenen araştırma sonuçlarının devrim yaratacak düzeyde olması beklenilmektedir. Bu konuda gelişmiş ülkelerin çok önde buldukları ve tekeli bir durumda oldukları görülmektedir. Tüm bu nedenlerle ülkemizde tarımsal araştırmalara ve nitelikli araştırmacı yetiştirilmesine önem verilmelidir. Aksi takdirde ülkemiz tarımı, tarım teknikleri bakımından da dışa bağımlı, gelişmemiş bir durumda olacaktır.

Araştırma kuruluşları, tarım kesiminin sosyo-ekonomik sonuçlarına da çözüm bulacak şekilde donatılmalıdır. Bu donanım tarzı ile, tarım kesiminde uygulanacak gelişmiş teknolojilerin sosyal yapıda meydana getirmesi muhtemel olumsuz sonuçlar da incelenip sorunlara çözüm getirilebilecektir.

Araştırma sonuçlarının ülke ekonomisine yararlı olabilmesi, ancak bu sonuçların çiftçilerce benimsenip, uygulanabilmesi ile olasıdır. Bu sonuç için etkin ve yeterli yayın-yayım örgütünün de kurulması zorunludur.

55.2 Yağlı tohumların ekimi teşvik edilmelidir :

Yağlı tohumların ekimi; hem Türkiye'nin yemeklik yağ açığını kapatmak, hem de yağlı tohumlar ksyesinin hayvan yemi olarak artması muhtemel isteğine cevap vermek için, birinci ve ikinci ürün olarak teşvik edilmelidir.

Yağlı tohumların, yakın çevremizdeki ülkelere büyük hacimlerde dış satım potansiyelinin olması, yağlı tohumların ekim ve üretimini ülkemizde öncelikli desteklenmesi gereken ürün olarak ortaya çıkarmaktadır.

5.3 Pamuk ekimi mamul madde üretimine gerekli olduğu kadar desteklenmelidir:

GAP'la beraber pamuk ekim alanında ve pamuk üretiminde artış eğilimi izlenmektedir. Ancak lif pamuk olarak dış satım miktarının artmasının değer olarak getirisinin düşük olması nedeniyle, arzu edilen bir durum değildir. Bu nedenle pamuk lifinin; triko veya konfeksiyon olarak ihraç edilmesi amaçlanmalıdır. Dünya'da lif tüketiminde önemli bir artış beklenmemesi nedeniyle, ülkemizde pamuk üretimi i tüketimde olacak artış miktarı ve ilerde Türkiye için bulunacak yeni dış pazarların talebine göre ayarlanmalıdır. Aksi takdirde ülke genelinde lif pamuk olarak satılacak fazla miktarda pamuk rimiyle karşılaşılması söz konusu olacaktır.

5.4 İ ve dış pazar olanakları zorlanarak kırmızı et üretimini artırılmalıdır :

Türkiye'de kırmızı et tüketiminin Dünya ölçülerine göre çok düşük olduğu bilinmektedir. Bu nedenle kırmızı et üretimini artırılmasının ülke genelinde dengeli beslenme ve hayvansal protein açığını kapatmak için yararlı olacağı kesindir. Ülkemizin sahip olduğu toprak, iklim olanaklarıyla hayvansal ürünlerin rtilmesi için uygun ve yeterli potansiyele sahip olduğu da kesindir. Ancak bu yeterli değildir. İ tüketim için yeterli kırmızı et üretimini yapılabilmesi, tüketicinin alım gücüyle sınırlı kalacaktır. Bu ise ülkemizde kırmızı et üretim potansiyelini kısıtlayacaktır. Kısaca, Türkiye'de iç pazar için, tüketim miktarı ile dengelenmek kaydıyla, hayvancılık ve hayvan yemi ekimi olabildiğince desteklenmelidir.

Kaliteli et rtildiği takdirde Orta Doğu ve Kuzey Afrika keleri ile S.S.C.B.'nin ithalatçı ülkeler arasında bulunması; Dünya'da kırmızı et ticaretinin bölgesel niteliği de göz önünde bulundurulduğunda, ülkemizde hayvan yemi ekiminin ve kırmızı et üretimini dış satım içinde desteklenmesinin yerinde olacağını ortaya çıkarmaktadır.

5.5 Ülkemizde beyaz et, yumurta ve süt üretimi de teşvik edilmelidir:

Türkiye'de piliç eti retimiyile, yumurta üretiminin de desteklenmesinin i tüketim ve dış satım için gerekli olduğu söylenebilir. Piliç eti ve yumurta retimi "Topraksız tarım işletmesi" niteliği ile topraksız çiftçiler için sosyal bakımdan da yararlı olacaktır.

Türkiye'de ahır hayvancılığı teşvik edilerek süt üretimi de artırılmalıdır. Genelde Türkiye'de kırmızı et üretimi için belirtilen sorunlar aynen süt üretimi için de geçerlidir. Aslında kırmızı et ve süt üretimi iyi vasıflı sığır ırkından ve ahır hayvancılığı vasıtasıyla sağlanacağından, üretim aşamasında üretim miktarları birbirine doğrudan bağımlı ve doğru orantılı olacaktır.

Bulunduğumuz coğrafya, süt ve mamulleri talebinin yüksek olduğu komularımızla çevrilidir. Bu yerleşim Türkiye için bir üstünlük sağlamakla beraber, Türkiye'nin karşısına yüksek teknoloji, düşük maliyet, şimdilerde bir hayli yoğun devlet desteğiyile aynı ürünü pazarlayan Avrupa Topluluğunu ıkarmaktadır. Sonuçta Türkiye'de üretilen süt ve mamullerinin dış satım ansısı, Avrupa Topluluğu ile aynı pazarda kıyasıya rekabet etmek ve yeterli üstünlüğü sağlamaktan geçmektedir.

5.6 Hububat retiminde dış satımda şanslı olabileceğimiz dnlmemelidir:

Hububat dış satımında söz sahibi olmak, Türkiye'nin üretim ve dış satım potansiyeli gözönünde bulundurulduğunda, oldukça zordur. Bu nedenle, ülkemizde hububat ekim ve üretimine, tarım tekniğinin zorunlu kıldığı ölçüde ve Türkiye'nin i tüketim talebi kadarıyla yer verilmelidir. Kısaca, zorunlu olmadıkça Türkiye'nin doğrudan hububat dış satımını öngören bir üretim desenini desteklemesi söz konusu olmamalıdır.

5.7 Taze sebze ve meyve üretimi bulunduğumuz coğrafyada umut vadetmektedir:

Taze sebze ve meyvenin çabuk bozulabilir nitelikleri, bu ürünlerin taze olarak dar bir bölgede tüketilmesini zorunlu kılmaaktadır. Ülkemiz doğal koşullarının taze sebze ve meyve üretimi bakımından şanslı bir konumda olduğu da bilinmektedir. Kısaca; işleme, ulaşım, depolama ve pazarlama hizmetleri geliştirilerek, ülkemizde taze sebze ve meyve üretimi i ve dış pazar istekleri doğrultusunda artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

Food and Agriculture Organization, 1988, World Agriculture: Toward 2000. Rome.

Taraklı, D. 1987. Devegeçidi Sulaması (Güneydoğu Anadolu Projesinde bir örnek), Ankara.

Taraklı, D. 1991, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Tarım Kesiminde Kalkınma ve Örgütlenme Politikaları. Ankara (çoğaltılmış)

Winrock International, 1983. A Summary World Agriculture Review and Prospects into the 1990s. Arkansas, A.B.D.

TARTIŞMALAR

Prof. Dr. İlhan TEKELİ

Efendim, iki arkadaşımızın konuşmalarını dinleyerek bazı genellemelere gitmek istiyorum, Türkiye ne yapmalıdır konusundan çok, bu sorunu nasıl düşünmeliyiz, acaba düşünme biçimimizde, ele alış biçimimizde bazı açıklar kalıyor mu? bununla ilgili bazı şeyler söylemeye çalışacağım. Bunu da üç konu üstünde toplamaya çalışacağım, üç ana temada.

Birincisi, bu dünyanın değişen teknolojisinde bu sektörü düşünme biçimimizin nasıl değiştiği yahut nasıl değişmesi gerektiği üstünde. 30 sene dir bu kalkınma meselelerini düşünen, onun içinde bulunan kişiler olarak, 30 sene önce tarım sektörü dediğimizde nasıl bir sektör vardı kafamızda, acaba bundan sonra nasıl bir sektör olmalı, yani sektöre bakış açımız nasıl değişmeli sorusunu ele almaya çalışacağım.

İkinci konu, temelde bu değişmelerin teknolojiyle ilgili olduğunu kabul ediyoruz ve teknolojinin kendisini sorgulamıyoruz. Yani, teknoloji iyidir, hiçbir sorunu yoktur varsayımı içinde teknolojik gelişmenin bu sektöre uygulanmasını ele alıyoruz. Acaba teknolojinin beklenmeyen sonuçları karşısında nasıl bir temkine sahip olmalıyız.

Üçüncü ele almak isteyeceğim konu da; belki Türkiye ile ilgili ve dünyanın genel dinamizmiyle ilgili. Sunuş yapan arkadaşlarımız şöyle bir sunuş yaptılar; İşte, dünyada bu konuda teknoloji gelişiyor ve bu teknoloji Batıda en gelişmiş ülkelerde belirli bir noktaya gelmiş ve daha da gelecek. Bu verilere, ondan sonra da Türkiye'nin verilerine baktık ne olacak diye; ama, bu ülkelerdeki meydana gelen dönüşümün gelişmiş ülkelerle geri kalmış ülkelerin ilişki biçiminde yaratacağı değişiklikler tarıma ne yapacak? Yani, şöyle bir temeldeki varsayım, dünyada gelişmiş bir teknoloji var, bir noktada oluyor ve bu teknolojiyi biz kaçınılmaz olarak öğrenmek zorundayız ve dünyada da bu zaman için difizyona uğrayacak, bir tarihte de biz öğreneceğiz. Mümkün olduğunca erken öğrenirsek o kadar iyidir. Böyle bir difizyonik varsayım var, ama acaba bu varsayım geçerli midir; dünya toplumlarının bu eşitsiz büyümeye tahammülünün limitleri var mıdır? Bu eşitsiz büyüme varsayımının dünyada yaratabileceği katastrofik değişiklikler acaba düşünülebilir mi? Bu üç konuyu ele almaya çalışacağım.

Birincisi, bütün sunuşlarda gayet net olarak ortaya çıkıyor ki, bu sektör yüksek teknoloji, çok yoğun, araştırmaya dayanan, bilgi sonuçlarını

kullanan ve çok duyarlı bir üretim alanı oluyor. Artık 1970'teki gibi anadan babadan görme tekniklerle üretim yapacağı bir alan olmaktan çıkıyor. Demekki çok hassas, bizim eski gördüğümüzden çok farklı bir üretim yapısıyla karşı karşıyayız. Bunun ötesinde bu üretimin dünya küreselleştiği, yeni bir örgütlenme düzeyine sıçradığı için, bunun sürdürülebilmesi için bunun çok güçlü bir hizmet kesimine oturması gerekiyor. Tabii bunlar olunca kırdan nüfus zaten düşmüş. Sonuçta şöyle bir durum var; tarım sanayileşiyor ve kentleşiyor. Bizim bildiğimiz tarımla karşı karşıya değiliz. Tabii bu gelişmiş ülkelerdeki meseleden söz ediyorum. Tarım, ileri bir üretim alanı sanayileşmiş bir alan ve hem bu üretimin değerlendirilebilmesi için çok kentli bir kültürün içine oturması gerekiyor, hem de zaten o üretimin sürdürülebilmesi için altyapıları vesairesiyle bir kentsel dünya yapısı içinde yer alıyor. Yani, bizim bildiğimiz varsayımlar içindeki köylü ve kırlı bir tarımsal üretimden sanayileşmiş ve kentli bir tarımsal üretim. Artık onlarda üretim alanının uzak bir noktada olmasının bir anlamı yok, kent-kır ayrımı için, o noktalar da kentleşmiş.

Böyle bir varsayım içinde bakınca, tarımın anlamı tümüyle değişmiş oluyor. Tarımın anlamı artık bizim 30 sene önce düşündüğümüz kalkınma için tarımı geliştirelim de kalkınalım varsayımı yerine, ancak kalkındığımız zaman tarım anlamlı bir üretim halini alır. Yani, bizim bakış perspektiflerimizi, tarım sektörüne bakış perspektiflerimizi değiştirecek çok büyük değişme oluyor.

İkinci mesele şu; biz böyle bir teknoloji gelişmesiyle karşı karşıyayız ve bu teknolojiyi uygulamanın iyi olacağını ve hiç beklenmedik bir sonuç açmayacağını varsayıyoruz. Oysa biliyoruz ki, şimdiden bile ipuçları var; işte hormonlu domates vesaire. Bu teknoloji kullanılmaya başlandığı zaman ve bunun birikmesinin, bunu kullandıktan sonra sonuçlarının birikmesinin çıkardığı bazı beklenmedik sonuçları var ve bu sonuçlar belki kanserden bilmem nereye kadar başka bir şey. Bu, bizim karşımıza ciddi olarak bir alt kültürün gelişmesini meydana getirecek. Şunu iddia etmiyorum hiçbir şekilde; bu teknolojik gelişme ve bunun tarıma uygulanması bir dominant hakim kültür olarak sürecektir varsayımını kabul ediyorum, ama bunun altında bir alt kültür olacaktır. Bu alt kültür de bu teknolojiyi reddeden, bu teknolojinin getirdiklerinin sakıncalarının birikmesi üstüne kurulan bir başka tarımsal üretim kültürü olacaktır. Belki eğer Türkiye, geleceğinde belirli stratejiler seçmek istiyorsa, stratejilerinden biri bu olabilir, bu alt kültürü korumak, bu alt kültür üstünde bir ihracat olanağı aramak, Türkiye'nin konumu çok merkezi bir konum, bu ilginç ve düşünülebilecek bir konu olabilir gibime geliyor.

Üçüncüsü, demin üstünde durduğum bu Batı teknolojisini tarımda ilerletiyor, tarımın niteliğini değiştiriyor, sanayileşmiş, kentleşmiş bir tarım oluyor ve bunun içinde de çok büyük üretim. Bu, kendi kendine yeterliliği artırıyor. Bu kapitalist merkezin ülkeleri kendi içlerinde gün geçtikçe yeterlilikleri artıyor, yalnız tarım alanında değil; başka alanlarda da, hammaddeye bağımlılığı azalıyor ve yeterliliği artan, ötekilerden çok gelişmiş bir ada oluyor dünyada. Artık buna ihtiyacı, bu kesimin ihtiyacı kalmayan bir güney ülkeleri, geri kalmış ülkeler sorunu var. Hele treni kaçırlırsa bunun iyice altına itileceklerdir.

Tabii bizim gibi ortalarda bulunan ülkeler trenin öbür tarafına atlamak için çaba göstereceklerdir, becerebilirlerse atlamaya çalışacaklardır, ama ben biraz daha uzun perspektifle baktığımda şöyle bir sorun ortaya çıkıyor. Bu kadar büyük eşitsizlikle batı kendi kendine bu kadar yeterli hale gelirse, bu dünya düzeni içinde bu eşitsizlik ne kadar sürdürülebilir? Çatışma olmadan ne kadar sürdürülebilir? Dünyanın geri kalmış kesimleri buna nesiller boyu sürecek bir kader olarak razı olabilirler mi? Eğer bu olmazsa o zaman ciddi bir sorun ortaya geliyor. Eğer dünya bu sorunu da çatışmayla çözmeyecekse geçmişte olduğu gibi, o zaman dünya düzeninin yeniden yapılanması gibi bir sorunla karşı karşıyadır kaçınılmaz olarak dünya. Bu dünya düzeninin yeniden yapılanmasının ideolojisini belki geri kalmış ülkeler geliştirebilir yahut payları olabilir; ama, bu ideoloji içinde yeniden yapılanma içinde bir iş bölümü herhalde gündeme gelecektir. O iş bölümü içinde de tarımın belki başka anlamları olabilir.

Teşekkür ederim.

Prof.Dr. Halûk KASNAKOĞLU

Konuşmacılar ve Sayın Tekeli, benim söyleyeceklerimin büyük bir kısmını söylediler, dolayısıyla benim sunuşum çok kısa olacak.

Konuşmacıların, önemli saydığım bazı ortak noktalarını belki tartışmaya konu olur diye bir kez daha özetlemek istiyorum, buna geçmeden önce de şu gözlemimi sizlerle paylaşmak isterim. Sempozyumu düzenleyen Ziraat Mühendisleri Odası çalışanlarına, organizatörlerine teşekkür ediyorum. Geçmiş yıllardaki sempozyumlardan çok farklı bir sempozyum. Konusu itibariyle, seçtiği konuşmacılar itibariyle ilgimizi çekmek istediği nokta itibariyle sanıyorum doğru bir yerde ve tarımsal tartışmalarımızın gitmesi gereken noktaya götürmeye çalışan bir sempozyum.

Bu sempozyum, bugünkü oturumlarda şu mesajları çıkardı. Birincisi, tarım politikalarına makro açıdan bakmanın önemini konuşmacılar vurguladılar. Burada hem bir hatıramı sizlerle paylaşmak istiyorum, hem de bu konuyla ilgili bazı gözlemlerimi aktarmak istiyorum.

Sayın Ertuğrul, Türkiye'nin Ortak Pazara tam üye olduğunda bunun Türkiye tarımı üzerine etkilerinin ne olacağını araştıran bir çalışmanın yapıldığından bahsetmişti, Birleşmiş Milletler desteğiyle. O çalışmanın içinde ben de bulunmuştum. Şöyle bir olay olmuştu; Marmaris'te bu modeli sunuyoruz, sonuçlarını. 1995 yılında Türkiye AT'ye tam üye olursa şu ürünlerde Türkiye'de üretim artışı olur, sert buğdayda üretim artışı olur, yumuşak buğdayda üretim düşüşü olur, baklagillerde durum pek parlak olmaz, buna mukabil yağlı tohumlarda ümit var gibi sonuçlarımızı anlatıyoruz. Çayın durumu pek parlak olmuyordu, çünkü Topluluğun destekleme kapsamına giren bir ürün değil, dolaylı olarak da model sonucunda çay üretimi için çok parlak sonuçlar çıkmıyordu. O toplantıda çay üreticileri de vardı, onlar epey rahatsız oldular. Konuşma bitti, salonun dışında birisi yakaladı, "narenciye'nin durumu nasıl" dedi, narenciye'nin durumu fena değil dedik, "oh be" dedi, o da herhalde narenciye üretiminde bulunan bir arkadaştı. Tarımsal araştırmalara, çalışmalara baktığımda, şimdiye kadar yapılan çalışmaların oldukça mikro düzeyde olduğunu gözlüyorum. Yani, ister ziraat fakültelerinde yapılan çalışmalara bakın, ister tarım teşkilatlarımızda çıkan raporlara bakın, hepsinde hangi ürünle uğraşılırsa, buğdayla uğraşılırsa buğday, arpayla uğraşılırsa arpa, pamukla uğraşılırsa pamuk için; hep şu sonuç var; pamuk üreticileri desteklensin, buğday üreticileri desteklensin, sübvansiyonlar artırılsın, krediler ucuzlatılsın gibi hangi ürünle uğraşılıyorsa bu ürün için desteklemenin artışı isteyen çalışmalar. Bunlara mikro olarak baktığımızda olabilir, ama bunları

altalta eklediğinizde o zaman uygulanamaz birtakım politika önerileri ortaya çıkıyor.

Aynı şekilde, tarıma bir bütün olarak bakıldığında hep tarım nasıl geliştirilir, tarımsal gelir nasıl artar, hep bununla uğraşmışız. Çok ender, makro yaklaşımlarda bulunmuşuz. Yani, Türkiye'nin tarım politikasını genel ekonomi politikası içinde ender değerlendirmişiz ve sanıyorum büyük aksama da burada olmuş.

Bugün konuşmacıların ortaya koyduğu önemli mesajlardan biri de bu. Tarım politikasını da yavaş yavaş mikro düzeyden makro düzeye çıkarmak, tarımsal ürünleri tarım sektörünün geneli içinde, tarım sektörünü ekonominin geneli içinde ve ekonomiyi de dünya ekonomisinin geneli içinde düşünmek, analiz etmek olgusu.

Buradan şu da çıkmamalı, biz iktisatta da bunun ekstrem öbür hatasını yaptık. Orada da makronun içine saplandık ve mikroyu tamamen dışladık. Dolayısıyla, benim yatay yaklaşım dediğim, yani olayları yüzeysel, makro düzeyde, çok geniş irdelemek; ancak, karar vericinin eline karar verebileceği detayda birtakım bulguları, sonuçları sunmamak. Bu hataya da düşmemek, bu ikisinin arasındaki dengeyi doğru bulmak gerekli.

Diğer çıkardığım bir sonuç; Türkiye tarımındaki gelişmeleri Türkiye tarımsal politikalarını dünya tarım piyasalarındaki ve diğer ülkelerin tarım politikalarından bağımsız düşünmemek ve buralarda olan gelişmeleri, ileriye dönük gelişmeleri yakından izlemenin zorunluluğu.

Burada gene araştırmacılar belirttiler, dünya piyasaları ve dünyadaki destekleme politikaları da stratejik politikalar değil. Dolayısıyla, bunları çok güncel, yakından izlemenin zorunluluğu var.

Diğer bir ortak oldukları nokta sunucuların; tarım politikalarında ve tarımın geleceğine baktığımızda, temel sorunun, arz tarafından değil, talep tarafından olacağıdır. Yani, gerek dünyada, gerek Türkiye'de pekçok üründe üretim artışı, teknolojik gelişmelerin sonucunda üretim artışı, nüfus artışının üzerinde. Belki bazı ürünlerde fazla üzerinde, bir kısmında fazla altında, ama gene de eğilim bu. Buna mukabil talep artışı aynı hızda gitmiyor. Dolayısıyla, sorun özellikle Türkiye gibi ürünlerin bir kısmını ihraç etme durumunda olan ülkeler için bu uluslararası piyasalardaki payını artırma sorunu, talep sorunu, piyasa sorunu.

Diğer bir nokta, tarım politikalarının değerlendirilmesiyle ilgili. Sanıyorum bugüne kadar Türkiye'deki tarım politikalarının çok iyi bir değerlendirilmesini de maalesef yapamadık. Tarım politikalarını, çok yüzeysel ve sadece birinci etkileriyle değerlendirmeye çalıştık. Yani, tarım

politikalarının diğerk sektörlere etkilerini kaale almadan, dolaylı etkilerini kaale almadan, çok yüzeysel değerlendirmelerini yaptık ve öyle sanıyorum ki, oldukça da yanlış imajlar, sonuçlar elde ettik bu değerlendirmelerde.

Birincisi, tarım politikalarının amaçlarını hiçbir zaman doğru değerlendirip tartışmadık. Yani, bir tarım politikasını neye göre değerlendireceğiz? Çünkü, tarım politikalarında birbiriyle çelişen alternatifler söz konusu. Genellikle üretici lehine olan bir şey tüketicinin aleyhine olabiliyor. İhracatı destekleyen bir politika, iç tüketimi olumsuz etkileyebiliyor. Kırsal kesim için avantajlı bir politika, kentsel kesim için dezavantajlı politika olabiliyor. Yani, bu politikaların değerlendirilebilmesi için bu politikaların yapılış amaçlarının bilinmesi lâzım. Bizde bu amaçların çok belirgin olduğunu sanmıyorum. Öyle sanıyorum ki, sanıyorum derken, bazı rakamsal bulgularım sonucu bunu söylüyorum, biz tarımda bugüne kadar, özellikle 1980 sonrasında üreticilerimizi destekliyoruz derken onları vergilendirdik. Yani, net gelir kaybı sözkonusu oldu. Bunların çok dikkatli analizini yapmak lâzım ve gene ne yazık ki, bu tür çalışmalar Türkiye'de bizim araştırmacılarımız, bizim karar vericilerimiz tarafından değil, OECD-Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler uzmanları tarafından veya bu kurumlarca desteklenen projeler aracılığıyla yapılıyor.

Sayın Ertuğrul, Türkiye AT'ye 1995 yılında dahil olduğunda üretim artışının yüzde 6; üretim değeri artışının ise yüzde 3 dolaylarında olacağını, bunun da fazla yüksek bir artış olmadığını söyledi, ben yanlış anlamadıysam, belki öyle demek istemedi, ama; benim söylemek istediğim, bu yüzde 3 üretim değeri artışı az bir artış değil. Türkiye'de tarım sektörünün yüzde 3-5'lerde büyüdüğünü düşünürseniz, bu yüzde 3'lük artış epey bir artış. O büyüme hızının iki katına çıkması demektir. Rakam olarak düşük görülüyorsa da az artış değildir.

Üretim değeri yerine bir farklı kriterle olaya baktığımızda, biraz daha farklı bir resim çıkıyor. Meselâ, 1995 yılında Türkiye, Ortak Pazara dahil olsa idi, olmaması durumuna göre 1995'te üreticilerin, çiftçilerin refahı yüzde 40 dolaylarında bir zıplama gösteriyor. Buna mukabil, tüketicilerin refahı ise yüzde 20'ye yakın bir zıplama gösteriyor. Tabii bu ilk dahil olduğu zamanki zıplama, ondan sonra yüzde 3-4'ler civarında seyredeceği beklenebilir.

SORULAR ve YANITLAR

Nurten DENİZ (Zir.Y.Müh.)- Toprak ve Gübre Enstitüsünde çalışıyorum, mesleğe ilk başladığımdan beri bugünkü adıyla Köy Hizmetleri, dünkü adıyla Toprak Su Araştırma Enstitülerinde çalıştım. 28 senemi doldurdum, çalışmamın büyük kesimini Anadolunun kırsal kesimlerinde yürüttüm. En çok çalıştığım konular, soya başta olmak üzere yağ bitkileridir.

Bu sempozyumu bu kadar güzel düzenleyen Sayın Başkanımıza ve Yönetim Kuruluna sonsuz teşekkürler.

Sabahtan beri 2000'li yıllar ve ötesinde Türk tarımının ne olacağı irdelemek istendi. Sayın konuşmacılar çok değerli düşüncelerini bize aktardılar. Son yıllarda zaten bu konulara sık sık değiniyoruz. Bu projeksiyon hesaplarında, tahminlere ne kadar ulaşırız, ümit ederim konuştuğumuzun yüzde 70'ine Türkiye ulusu ulaşsın. Ama, ben bu konuların bazı açıklığa kavuşturulmasını istirham ediyorum.

Örneğin, epeyden beri tutturuyoruz, çok ileri biyoteknoloji, genetik mühendisliği; bunlar gerçekten 21. asrın en önemli sorunları olacak, belki çözümlenmede de en büyük yardımcı olacak. Fakat, dünyada olduğu gibi bizde de birtakım büyük gelişmeler var, yapısal değişikliklerimiz söz konusu. Yıllardır yapamadığımız, İtalya'nın birkaç günde yaptığı bir toprak reformunu Türkiye bir türlü yapamamıştır. Şimdi o kadar büyük sorunları bu kadar kısa sürede diyeceğim ben, irdelemek pek mümkün değil. Onun için, bundan sonraki konuşmacılardan rica ediyorum bize söylesinler, biyoteknoloji derken bize ne demek istiyorlar? Hepimiz az çok bu konulara vakıfız, ama Türk tarımında biyoteknoloji nasıl kurulacak.

Sayın Bilsay Kuruç bir nebze değindi, dünyada doğallığa doğru bir gidişin olduğuna, hattâ doğal olarak üretilen ürünlerin daha yüksek fiyat aldığını hepimiz biliyoruz. Yani, artık büyük ölçüde yapay kimyasallarla, birtakım asitlerle, hormonlarla, yapay gübrelerle kısa sürede tarla yerine seralarla; birinci sınıf toprakların, narenciye sahalarımızın, büyük zeytinliklerimizin ve Türk tarımını dünya çapında yapan ve bugüne kadar bu ulusu yaşatan ve yaşatacak olan, varoluşunu sağlayacak olan bu tarım topraklarının her an, belki bu toplantının yapıldığı sıralarda bile tarım dışı amaçlarla kullanılmaya yönelindiği bir ülkenin ziraat mühendisi olarak, her şeyden önce bu konuya ağırlık vermemiz lazımdır diyorum affınıza sığınarak. Çünkü, tarım toprağı olmazsa 2000 yıllarında ve ötesinde biz hangi ileri teknolojiyi uygulayacağız? Tarım toprakları çok süratli bir şekilde elden gidiyor. İleri teknolojiye lütfen daha ayrıntılı değinilirse uygun olur.

Bitkinin genetiğiyle oynarken, çok büyük verim artışları yanında bazı zararların da varolduğunu ve bunu gözardı etmememiz gerektiğini lütfen belirtelim ve bu konuda daha ayrıntılı, bize en güzel bilgiyi verecek kişiler, ayrı bir konuda 2000'li yıllarda biyoteknoloji ve genetik mühendisliği konusunda ayrı bir oturum söz konusu olsun.

Bunun yanı sıra Türk tarımının dünya tarımıyla kucaklaşması söz konusuysa, 16. asırdan beri diğer ülkelerde çıkarılmış olan, ama bugüne kadar Türkiye'de bir türlü çıkarılmayan gıda kanununun, gübre kanununun hiç vakit geçirilmeden çıkarılmasının yeni yönetimden ziraat mühendisleri olarak beklentimiz olduğunu saygılarımla arz ederim.

Cemil ERTUĞRUL (DPT Uzmanı)- Sayın Dr. Çizmecci'nin sorusu;

"Konuşmanızda belirttiğiniz ilk ve tek araştırmaya dayanarak fikir yürütmek ne kadar doğru olur? Sizce yeni benzer araştırmaların yapılması gerekmez mi?"

Zannediyorum bu bizim, Sayın Hocamın da bahsettiği, birlikte çalıştığımız Tarım Sektör Modeli çalışmasıyla ilgili şeyden bahsediyor. Muhakkakki daha başka çalışmaların ve daha başka bakış açılarıyla yapılması her zaman yararlı olacaktır. Bu bakımdan kendisine katılıyorum. Dileğimiz de bu tür çalışmaların hem genel bazda, hem de sektörel ve alt sektörler itibariyle yapılmış olması.

Sayın Hocam, yüzde 3'lük gelir artışı yeterlidir dediler. Doğrudur, aslında yüzde 1 bile önemlidir, fakat genel olarak kamuoyunda özellikle de Avrupa kamuoyunda öyle bir kanı var ki; sanki Türkiye Topluluğa girdiği an büyük bir üretim artışı olacak, Türkiye tarım ürünleri Topluluğu istila edecek! Bence bu doğru değildir, zaten yüzde 3'lük bir artış da böyle bir sonucu vermez. O bakımdan, yüzde 3'ün, Topluluğun belirttiği şekilde veyahut da Topluluk çevrelerince ortaya atıldığı şekilde çok fazla bir artış olmayacağını vurgulamak istedim.

Prof.Dr.Duran TARAKLI (ODTÜ Öğretim Üyesi)- Efendim bana iki soru yöneltmiş. Bir tanesi, meslektaşım, sınıf arkadaşım ve ömrünü araştırmaya vermiş Sayın Dr.Yaşar Bilgin'den.

"Siz ve diğer sunucular arasında bir birlik olmadığı görülüyor. Bunun sebebi nedir, çalıştığınız, yetiştirdiğiniz yer midir?"

Bu anlatılan konular pratiğe nasıl intikal edecek?

Söylediğiniz süper araştırma, yağlı tohumların geliştirilmesi, et üretiminin artırılması hangi sistemle gerçekleşecektir?"

Efendim, aramızda mümkün olduğu kadar çelişkileri ortadan kaldırdık, ama belki sunuşta bunlar farklı, çünkü tebliğlerin hepsini buraya gelmeden birkaç defa okuduk, geçen Şubat ayından bu tarafa bu gördüğünüz arkadaşlar birlikte çalışıyorlar, belki zamanla yarıştığımız için sunuşta bazı konuların açıklanmadığından çelişki varmış gibi görünüyor. Zannediyorum, bu tebliğler tutarlıdır, fakat daha sonra konuşalım isterseniz hangi konularda çelişki olduğunu.

Bu süper araştırma dediğimiz olayda ben kötümser değilim, yani Türkiye bugüne kadar araştırma konusunda, diğer konularda iyi bir imtihan vermemiştir. Tarımda araştırma yapılır, araştırmacı meslektaşlarımı katıyen küçümsemiyorum, özür dilerim, yalnız yeteri kadar önem verilmemiştir. Araştırmacı tatmin edilmemiştir, teşvik edilmemiştir, araştırmacı yetiştirilmesi için özel programlar yapılmamıştır.

Araştırma konusunda üniversiteler tamamen devre dışıdır ve araştırmalar birbirinden kopuktur. Bunlara süper araştırma dersenez, bunların hepsini ortadan kadiracak bir örgütlenme biçimi istiyoruz. Bu zor mudur yani, dünyanın yeniden yıkılıp yeniden kurulduğu günde acaba Türkiye'den bunu beklemek zor mudur? Türkiye'de bu bilgi birikimi yok mudur? Eğer bunu yapamıyorsak bizim ayıbımız değil midir diye hem yakınıyorum, hem de diyorum ki; bu birikim var. Getirin bizleri ama, kaynak transfer edeceksiniz, biraraya getireceksiniz. Hangi üniversitenin kapısını çalarsınız... 29 tane üniversite, 29 tane ayrı hava çalarlar. Bir de bunların içerisinde ayrı ayrı kürsüler, anabilim dalları, hocaları falan dediğiniz zaman 29'u bir 29 ile daha çarpınız, o kadar ayrı araştırma çıkar. Bunları bütünü içerisinde oturtmak lazım. Arkadaşlarımın birine çalışmadan önce örnek vermiştim, dedikki; falan yerdeki taş toplamanın maliyeti bir araştırma mıdır, Türkiye'de öncelik verilecek bir araştırma mıdır; yoksa, bunun neresindeyiz, burayı nasıl yakalarız; uygulayıp uygulamama meselesi ayrı, mesele onu yakalamakta, seyirci kalmayın. Seyirci de kalmayacağız, işte bunu vurgulamak istiyorum.

Gerek et, gerekse yağlı tohumların üretimi disiplinler arası çalışmadır, tek başına değildir. İşin tekniğini çözersiniz, ekonomisini çözmemiz gerekiyor. Et bugün 30 bin lira, kaç kişi yiyebiliyor, 15 kilo yeniyor diyoruz ama Türkiye'de karaborsa yok. Kaç kişiye yedirebiliyorsunuz. Yarın ben bunu ahıra soktuğumda bugünün sabit fiyatlarıyla eti 50 bin liraya satacağım diye size bir maliyet çıkarırsam bu eti kim yiyecek? İşte o zaman sosyal ve ekonomik yönleri bir araya geliyor, ama yeterki siz bunu yapmaya niyetlenin. Türkiye bunu yapar.

Sayın meslektaşım, zamanla yarışıyoruz, fazla açıklama yapamayacağım. Son bir soru Sayın Dr. Necdet Cemal Çizmeçi'den; DPT Hayvancılık Sektörü Uzmanı;

"Konuşmanızı zevkle dinledim, merak ettiğim ve açıklamanızı istediğim konu şudur: Hayvancılıkla ilgili çalışmalarda konuyla ilgili farklı mesleklere mensup kişiler nasıl bir arada çalıştırılabilirler Tatar Ağası olmak için?"

Bu da bir yürek yarasıdır. Günümüz artık tek bir disiplinin artık hiçbir soruyu tek başına çözemeyeceği bir yere gelmiştir. Daha 15 gün önce üniversitemizde yalnız 27 tane fen bilimleri enstitüsünde yüksek lisans, master ve doktora eğitimi bölümü var. Ben de kendi fakültemin temsilcisi olarak Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu Üyesiyim, orada gündeme getirdiğim olay; biz artık günü aşmak zorundayız, bu 27 tane disiplin arasında müşterek programlar oluşturmak zorundayız. Üniversitede bana görev verdiler, altından kalkamadım, 15 gündür çalışıyorum, halâ hangi disiplinleri kendi arasında bir müşterek programa getirebiliriz. Tabii o kadar kolay bir olay değil de, 3-4'ünü çözssem kendimi mutlu addedeceğim, çünkü 27 tane disiplini kendi arasında bir araya getirmek; bir de fen bilimleriyle sosyal bilimler arasında alış verişler var, bunların olması lâzım. Bunları da eklediğiniz zaman 35 tane disiplin oluyor sadece bir tek üniversitede. O nedenle, ben, sayın soru sahibine şunu söylemek istiyorum;

Artık bir proje bazında bir araya gelirsek ve siz bunu ekonomik olarak ülke gündemine sunabilirseniz herkes kendi yerini bulacaktır, yetmeyecektir bile. Bir arada çalıştırırız, yeter ki siz ekonomik olarak o projeyi uygulayabilecek koşulları yaratabilesiniz. Ben, bunun da olabileceği kanısındayım, ama bugün siz sütü sudan çok daha ucuza satarsanız hiçbir zaman ne veterineri, ne de ziraatçıyı, ne de onun hizmetini köylünün ayağına götüremezsiniz, müşteri değildir sizin hizmetinize.

BAŞKAN- Teşekkür ediyoruz efendim, bildiri sunan arkadaşlarımıza, tartışmaya katılan arkadaşlarımıza ve salondan katkıda bulunanlara ve Ziraat Mühendisleri Odasına.

Başarılarının, Tarım Haftasıyla ve gelecek yıllarda daha güzellerini düzenleyecekleri haftalarla devam etmesini diliyorum.

AÇIK OTURUM

2000'Lİ YILLAR EKONOMİSİNDE TARIM

Başkan : Prof. Dr. Doğu ERĐİL
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Siyasal Parti Temsilcileri:

Ekrem CEYHUN (DYP) - Devlet Bakanı

Lutfullah KAYALAR (ANAP)

Mehmet ALP (SHP)

Fehim ADAK (RP)

Ahmet AKIN (DSP)

Prof. Dr. Doğu ERGİL

Değerli konuklar, sayın uzmanlar; TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası tarafından düzenlenen 2000'Lİ YILLARA DOĞRU TÜRKİYE TARIMI adlı uzun soluklu programın bugünkü son bölümüne geldik. Bu bölüm bir açık oturum; 2000'li Yıllar Ekonomisinde Tarım adını taşıyor.

Değerli uzmanlar ve siyaset erbabı masaya davet edilecek, bunlardan ilki DYP'yi temsilen Devlet Bakanı Sayın Ekrem Ceyhun, açık oturumun diğer konuşmacıları ANAP'ı temsilen Tarım eski Bakanı Sayın Lütfullah Kayalar, SHP'yi temsilen Kars Milletvekili Sayın Mehmet Alp, RP'yi temsilen Tarım eski Bakanı Sayın Fehim Adak ve DSP'yi temsilen Parti Meclisi Üyesi Sayın Ahmet Akın.

Bütün panelistler kendi alanlarında değerli hizmetler vermiş olan uzman siyasetçiler, hem uzman, hem siyasetçiler. O yüzden, kendileri burada her ne kadar bir partiyi temsilen bulunuyorlarsa da, aslında sizin gibi uzmanlar karşısında uzmanlıklarını sergilemek durumundalar. Bunu özellikle kendilerinden rica ediyorum. Çünkü, parti programları kâğıt üzerinde her zaman çok iyi duruyor, fakat insanların hayatını ilgilendiren uygulamalar oldukça farklı olabiliyor. O yüzden ben, oldukça somuta indirgenmiş ve Türkiye'nin, her birimizin hayatını yakından ilgilendiren konularda sadece somut görüşlerini ve değerlendirmelerini değil, somut uygulamalara yol açacak önerilerini istirham ediyorum.

Bu bağlamda kısa bir giriş yapmak istiyorum ve hangi doğrultuda bize bilgi sunmaları konusunda da belki aydınlatıcı bilgi sunmuş olurum.

Türkiye'de tarım ürünlerinin artışı en önce eldeki arazinin ekime açılışı nedeniyle oldu. Fakat, 1960'lara varıldığında artık ekilebilir alanların hemen tümü ekilmeye başlanmıştır. Artık tarımda üretim artışı, yeni tarım alanlarının üretime açılışıyla mümkün değil. Bir teknolojik sıçrama gerekli, girdilerde modernleşme gerekli. Bu konuda ne yapacaklar, parti temsilcileri neyi öneriyorlar?

Her ne kadar bitkisel besinler konusunda Türkiye kendi kendine yeterli nadir ülkelerden biri, ama nüfus artışı çok hızla Türkiye gündemini ilgilendiriyor. Öyle ki bir psiko klinik bulgu yakında beni hem güldürdü, hem dehşete sürükledi. Şöyle ki; hem Batıda, hem Türkiye'de araştırmalar yapmış olan bir değerli Tabip Profesörümüzün anlattığına göre, travmalardan sonra, bu çarpmalar, kazalardan sonra Batılılar kendilerine geldiklerinde,

ilk defa kafalarını ellemekteler kırık çıkık var mı diye; ama biz dahil, doğulular en önce hemen belden aşağıyı ellemekteler bir kayıp var mı diye; böyle bir bulguyu yaşıyoruz. Yani, nüfus artışı, ürememiz, üretimimizin önüne geçti geçecek. O yüzden, çok anlamlı, belki çok etkili bir nüfus planlamasıyla birlikte tarımsal üretimin artırılması konusunda birşeyler yapılacak. Çünkü, biri ihmal edilirse ideolojik nedenlerle biri ihmal edilirse, diğerlerinin artırımının bütün iyileşmeleri sınırlayacağını düşünebiliriz. Nüfusun yaridan fazlası halen tarım alanında çalışmakta, sanayimizin hatırı sayılır bir bölümü de tarımsal girdilerin üretiminde ve dönüşümünde kullanılmakta, ama tarımımız istenen gelişme düzeyine erişebilmiş değil. Bunun bir nedeni eksik girdiler ve geri teknoloji, ama diğer nedeni de küçük üreticinin tarım işletmeciliğinde hâlâ egemen olmasından kaynaklanıyor. Birkaç yıl önce 3,5 milyon olan tarım işletmecisinin bugün 4 milyon 66 bine çıkması ve ortalama işletme büyüklüğünün 50 dekara doğru gerilemesi, aslında tarım işletmeciliğinin rasyonelleşmesi değil, çiftçiliğin gelişmesi değil; köylülüğün tabanının genişlemesi demek. Köylülüğün tabanının genişlemesi, yani doyumluluk anlamında ve hacimde üretim yapılması hem muhafazakâr bir kesimin, yani demokrasiyi geliştirmekte zorluklarla karşılaşacağımız bir kesimin büyümesi demek, hem de pazar ekonomisi diye bu kadar uğraş veriyoruz, pazar ekonomisinin hem rasyonelleşme anlamında, hem pazar ekonomisinin genişlemesi ve gelişmesi anlamında bir engel teşkil ettiğini de düşünebiliriz.

Bu konuda parti temsilcileri, kendi doğrultularında neyi öngörüyorlar, bu darboğazın nasıl aşılacağı konusunda bize neler söyleyebilirler?

Üreticilerin ve üretimin daha akılcı ve verimli örgütlenmelerinin gereği bugün açık, bu küçük doyumluluk işletmelerle ne üretimin akılcılaştırılması, ne de gerçekten verimliliğin artırılması mümkün değil. Örgütlenme son derece önemli. Mülkiyet parçalanmış ve insanlara artık refah değil, bir tür eziyet getirecek biçimde bu şekilde kalmasının sakıncaları nasıl aşılacak? Bu konuda da ideoloji değil, pragmatizmle nasıl hareket edilecektir?

Tarım geliştirilmeden, tarımdan sağlanan kaynakla sanayinin geliştirilmesi de mümkün değil. Bu, çok büyük bir oranda dış borçlanmalara neden olabilecektir. O yüzden, gerçekten tarımda verimlilik nasıl artırılabilir?

Sektörün nüfus payı, yıllar geçmesine karşın pek ağır değişiyor ama gelir payı hızla azalıyor. Bu, tarım çalışmalarının önemli bir bölümünün görece yoksullaşması demek. Bu darboğaz nasıl aşılacak?

Ekili alanlarımızın yüzde 21'i, tarlalarımızın yüzde 17'si sulanmakta,

bugün Türk tarımsal üretimini ikiye katlayacağı söylenen GAP'ın ana sulama kanallarının dışında işletme düzeyinde sulama planlamasının yapılmadığını öğreniyoruz. Aynı zamanda GAP çerçevesinde mülkiyet düzeninin, yani işletmecilik düzeninin de nasıl biçimleneceği konusunda neler yapıldı, neler yapılacak, neler öngörülüyor? Bunu istirham ediyoruz ve tabii son 10 yılda tarım ürünü dış satımı yüzde 27 artarken, dış alım, ithalat 10 kat artmakta, yüzde bin artmakta. Hayvancılıkta da ithalat 20 katı artmış durumda. Türkiye hâlâ bir tarım ülkesi olma niteliğini sürdürürken, acaba bir ithalatçı mı olma durumunda? Bu konulardaki görüşleri anlatmak koşulu ile parti temsilcileri ve değerli uzmanlardan açıklamalar beklediğimizi belirtmek istiyorum.

Sayın Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun, buyurun efendim.

EKREM CEYHUN
Devlet Bakanı

Sayın Başkan, çok değerli bilim adamlarımız, değerli konuklar; sizleri saygıyla selâmlıyorum.

Toplantının sonuna kadar bulunamayacağım için üzgünüm, Hindistan Ticaret Bakanı, Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı dolayısıyla aramızda bulunuyor. Saat 17.30'da onunla bir sözleşme imza edeceğim, bu sebeple, aranızda sonuna kadar bulunamayacağım için üzgünüm, beni başışlayacağınızı ümit ediyorum.

2000li yılların Türk tarımı ne olmalıdır sorusunun cevabını arıyoruz. Bunu ararken, 2000 li yıllarda dünya ne olmalıdıra çok kısa bakmamızda fayda var. Dünyanın bugünkü gidişi, 2000'li yılların bir teknoloji çağı, bir bilim ve haberleşme çağı olacağını gösteriyor. Yine 2000 li yıllarda dünyanın sulh içerisinde birlikte yaşayan bir toplum yapısı haline dönüşeceğini gösteriyor.

2000 li yıllarda dünya nüfusunun 8 milyar olacağı hesap edilebiliyor, bugün 5 milyar civarında, ama bu 8 milyar nüfusun 3/4'ünün gene sefalet içinde kalacağı ve aşağı yukarı 1 milyar insanın o tarihlerde yine açlıktan ölebileceği de hesap edilebiliyor. Demek ki, 2000'li yıllarda dahi dünya, insanların en ilkel ihtiyacı olan beslenme ihtiyacını sağlamaktan şu anda uzak gözüküyor. Peki Türkiye'miz ne durumda:

Türkiye'miz bugün kendi kendine yeten bir ülke, 2000'li yıllarda 70 milyon nüfusumuz olacak, 2000'li yıllarda her şeyden önce bu 70 milyon

nüfusunu giydirebilen, doyurabilen ve barındırabilen bir ülke olma mecburiyetinde. Bu üç unsuru açıklarsak, bitkisel üretimde 70 milyona yeterli olabilmeli, orman ürünleri üretiminde 70 milyona yeterli olabilmeli, giyim endüstrisi için hammadde yetiştiren dallarda üretimi 70 milyona yetiştirebilecek seviyede olabilmeli. Bu nasıl olacak; bunun olabilmesi için her şeyden önce ülkenin, dünyanın benimsediği teknolojileri benimsemesi ve uygulamaya alanına sokması gerekiyor.

Bugün dünya biyoteknoloji denen bir teknoloji sayesinde çok büyük ölçekte verim elde edebiliyor. Ülkemize bu henüz girmiş değil, bunun süratle gelebilmesi lazım.

Yine bugün dünya, ürettiği malları çürütmeden, zayi etmeden depolayabilmekte, pazarlayabilmekte, satabilmekte, para kazanabilmekte.

Yine bugün dünyada tarım artık bir endüstri haline dönüşmüş bulunuyor. Ülkemizde bunlar henüz noksan. Biz her şeyden önce ülkemizde bunları yapmakla yükümlü bulunuyoruz. Hepinizin bildiği üzere tarım, başlangıçta nafaka tarımı dediğimiz bir tarımdan ibaretti. İnsanlar ekerler biçerler, karınlarını doyururlar, başka birisine bir faydaları yoktur.

İkinci bölüm, karma tarım adını verdiğimiz tarım bölümüdür. Burada insanlar ekerler biçerler, bir miktar da artırırılar, o artırdıklarını satar başka ihtiyaçlarını karşılarlar. Ülkemiz şu anda bu tarım tasnifi içerisine girmektedir. 2000'li yıllara varmadan önce ülkemizin pazar için tarım veya gelişmiş tarım ekonomisi dediğimiz bir düzeye gelmesi şarttır. Pazar için tarım veya gelişmiş tarım ekonomisi dediğimiz zaman, bu yapının içerisine yalnızca ekmek, biçmek ve depolamak girmemekte, buna yeni birtakım örgütlenmeler eklenmektedir. Bu örgütlenmelerin başında pazar örgütlenmesi, pazara malın sevki için iyi bir idarecilik sisteminin kurulması ve ülke ekonomisiyle bütünleşmiş bir tarımın meydana getirilmesi şart olmaktadır.

Ülkemiz böyle bir seviyeye ulaşabilir mi? Ülkemiz böyle bir seviyeye ulaşabilir. Gerek üniversiteleri, gerek yetişmiş insan gücü, gerekse tecrübesi, ülkemizin bu seviyeye ulaşmasına elverişli durumdadır. Ülkemizin bu seviyeye ulaşması, yani 2000'li yıllarda kalkınmış bir tarım ekonomisine sahip olabilmesi için acaba neler yapmalıyız?

2000 yılına kadar Türk çiftçi ve köylüsünün gerçek geliri ve satın alma gücü asgari bugünkünün 4 katına çıkartılabilmelidir. Yani, ülkeyi idare edenler, yapacakları kalkınma planlarında bunu hedef alarak bugünden 2000 yılına kadarki 9 senede ne yapmaları gerektiğini tespit edebilmelidirler. Türk köylüsü ve çiftçisi, pazar ekonomisinin bir parçası haline getirilebilmelidir. Bugün köylümüzün ve çiftçimizin pazar ekonomisinin bir parçası olduğunu

iddia edemeyiz. Eğer öyle bir parçası olabilseydi, ürettiği malı ürettiği noktada A liraya satıp o malı biz burada 5 A liraya yemezdik. Türk köylüsünün ve çiftçisini pazar ekonomisinin bir parçası haline getirmek mecburiyetindeyiz. Bunu getirirken, onun tüm medeni ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamakla da yükümlüyüz. Şayet biz, köylümüzün arazisini sulamak için kullandığı su parasını, motoru için gerekli elektrik enerjisi üretiminin parasını, örneğin bir Batı Almanya seviyesindeki çiftçi düzeyinde alıyorsak, onun, bunun altından kalkması söz konusu değil. O halde, gelir düzeyine paralel bir şekilde girdileri ayarlayabilmemiz gerekiyor.

Ülkenin mevcut tarımsal kapasitesini artırmak mecburiyetindeyiz. Bu kapasite 2000 yılında en azından Ortak Pazarın 1987 yılı seviyesinde olmalıdır. Bugün Türkiye'de toplam nüfusun yüzde 56'sı geçimini tarımdan sağlıyor. Ortak Pazarda Portekiz ve İspanya'yı çıkarttığınız zaman bu nispet yüzde 8-9'lara düşüyor. Biz, 2000'li yıllarda hiç olmazsa tarımda çalışan nüfusumuzu, daha doğrusu geçimini tarımdan sağlayan nüfusumuzu yüzde 20-25 ler düzeyine düşürebilecek bir planlama yapma durumundayız.

Üretimin artırılabilmesi için gerekli girdilerle kredi ve teknik bilgiler zamanında, yeterince ve ekonomik olarak çiftçimize ve köylümüze sunulabilmelidir.

Sanayileşme hamlesi içerisinde tarım sanayine son derecede önem ve özen gösterilmeli ve bu hususlarda gerçekçi teşvikler getirilmelidir. Bir kişinin bir kişiyi beslediği bir Türk toplumundan, bir kişinin 8 kişiyi beslediği bir topluma geçmek gayreti içinde olmalıyız.

Şayet 2000 yılında dünyanın gelişmiş ülkelerinden birisi olmak istiyorsak ve 2000 yılında Türkiye tarımının, gelişmiş ülkeler tarımı seviyesinde olmasını istiyorsak. Kendi milletimizi besledikten sonra, 2000 yılında demin ifade ettiğim aç ve çıplak kalacak dünya nüfusuna yardım edebilecek şekilde de üretimi artırma gayreti içinde olabilmeliyiz.

Tarım ürünü ihraç eden bir ülke yerine, tarım ürününe dayalı sanayi mamulleri ihraç eden bir ülke haline gelmek mecburiyetindeyiz. Bunların tümü için gerekli husus, Anayasamızın öngördüğü sanayinin ve tarımın birlikte ülkenin en ekonomik ve rantabl şekilde kalkınmasını sağlayacak şekilde planlanmasından geçecektir. Bunu da DPT yapacaktır. DPT, bu planlamasını yaparken, icranın içinde bulunan tüm birimlerden, fikir sahasında çalışan bütün üniversitelerimizden, gerekli her türlü yardımı almalıdır. Kendisi her işi yapan bir planlama teşkilatı yerine artık, bilenlerden bilgileri toplayan ve onları koordine eden bir planlama teşkilatı olarak çalışmak mecburiyetindedir. Bununla da yetinmek durumunda değildir. Artık, dünyada hiçbir ülke tek başına hareket edecek durumda değildir. O halde, en

yakınıımızdakiler dahil olmak üzere, bütün ülkelerle nasıl bir koordine içerisinde çalışacağımıza karar verip, onların tarımının altında ezilmeden, tam aksine, onların tarımını ezebilecek bir seviyede üretim yapabilecek bir toplu haline gelmek durumunda olmalıyız.

Beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.

Lutfullah KAYALAR

Sayın Başkan, değerli misafirler, öncelikle, Odanın bu şekilde bir panel düzenlemesinden dolayı duyduğum memnuniyeti belirtiyor ve kendilerine teşekkür ediyorum. Mutlaka bu tipteki toplantıların burada kalmayacağını ve asıl gayesinin de buranın dışına taşması olması gerektiğini de ifade ediyorum.

Sayın Bakanımız da Türk tarımıyla ilgili, ama tarımı diğer sektörlerden de ayıramayacağımız varsayımı içerisinde temel noktalara değindiler. Sayın Başkanın da açış konumasında belirttikleri gibi, her birimiz bir siyasi partinin temsilcisi olmamıza rağmen, özellikle tarım politikaları ve tarımın problemleri Türkiye'nin temel problemlerinin başında gelmektedir, belki de birçoğunun da kaynağını oluşturmaktadır görüşünden hareketle, görüşlerimizi ifade edeceğim.

Bu panelin konusu geleceğe yönelik, 2000'li yıllarda Türkiye'nin tarımının nasıl şekillendirilmesi gerektiğine dairdir. Bundan önce kısa olarak Türk tarımının son 8-9 sene içinde, 10 sene içinde küçük küçük birkaç rakamla incelemesini yapmak istiyorum.

Tarım sektörü, 1984-1990 arasında yüzde 3,4 gibi bir gelişme hızı göstermiştir. Bunun sonucu olarak da tarım ürünleri artmıştır. 1983 yılında tarım ürünleri ihracatı 1,880 milyon dolar mertebesinde iken, 1990 yılında 2,347 milyon dolara yükselmiştir. Artış oranı da yüzde 3,8 olmuştur.

Sayın Başkan, açış konuşmasında belirttiler ve birtakım oranlar verdiler. İthalatta da ihracattaki artmaya paralel olarak artış vardır. Ancak, bu oranların bazılarını ele aldığımız takdirde, tarım ürünlerindeki ithalat, sadece hayvancılıktaki son 1-2 yıldaki gelişmeyi bir tarafa bırakırsak, diğer tarım ürünlerinin ithalatında bugünkü bizim bütün tarım portföyümüzü gözönüne aldığımız takdirde, artış oranları Türkiye'yi ürkütücü boyutlarda veya bizi çok sıkıntıya boğacak boyutlarda değildir. Onu açıklıkla ifade etmek gerekir.

Ancak, ihracatımızın daha da fazla artması gerekir mi? Gerekir. Türkiye'nin genel ihracatı içerisinde tarım ürünlerinin veya Sayın Bakanın da belirttikleri gibi, bizim de ana hedeflerimizden, politikalarımızdan birisi

olan tarım ürünlerinin ham olarak değil, işlenmiş mamul maddeler olarak veya tarıma dayalı olan sanayi ürünleri ihracatının artırılması gereğine de inanmaktayız. Bu da Türkiye'nin takip etmesi gereken bir hedefidir.

Türk tarımının önemli problemleri vardır. Bu problemler geçmişte vardı, belki bugün azalmıştır, ama gelecekte de olacaktır, hatta dünyanın değişimi içerisinde de birtakım yeni problemler de önümüze çıkacaktır.

Her şeye rağmen, cumhuriyet hükümetleri döneminde Türk tarımının gelişmesi için bütün hükümetler üzerlerine düşenleri kendi imkânları çerçevesinde de yapmaya özen göstermişlerdir. Bugün bu problemlerimiz içerisinde önemli olanların başında sulama gelmektedir. Sulama son yıllarda gelişen devlet anlayışını da gözönüne aldığımızda, devletin altyapı çalışmaları içerisinde yer alan bir konudur ve Türkiye için de fevkalâde önemlidir, ama bu önemi doğrultusunda da maliyeti de fevkalâde pahalı olan bir alandır. Bütün bunlara rağmen, cumhuriyet hükümetleri döneminde sulamaya önem verilmiştir, bizim 8 yıllık dönemimiz içerisinde de sulama konusuna gerçekten büyük bir önem verilmiş ve epeyce mesafe de kat edilmiş bulunmaktadır.

Sayın Başkanın da ifade ettiği gibi GAP, belki Türkiye'de yapılan sulama üniteleri içerisinde ayrı bir özelliğe sahip olan bir çalışma alanımızdır. Belli bir yöremizde vücuda getirilmeye çalışılmaktadır, ama Türkiye tarımını da fevkalâde etkileyecektir. GAP, sulama ağırlıklı olmasına rağmen bir entegre projedir. Türkiye'de değişik platformlarda üzerinde görüşmeler yapıldı. Belli yıllara sari olarak da devam etmektedir. Özellikle şu anda ana birimleri bitirilmiştir, bundan sonra da gerek sulama şebekelerinin peyderpey alanda açılışa sunulması ve gerekse bunun dışında oradaki bitki deseninden başlayarak sosyolojik yapıda, sosyal yapıda meydana gelecek değişimler, ihracatla ilgili problemlerin halledilmesi, ulaşım yolları, nakliye problemleri; bütün bunlar entegre bir proje içerisinde değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bizim hükümetlerimiz döneminde konunun önemine binaen bir bakanlık bu konuyla uğraşmaktaydı. Memnuniyet vericidir ki, bugünkü hükümet döneminde de aynı şekilde sadece bu konuya münhasır olmak üzere bir Devlet Bakanlığı görevlendirilmiş bulunmaktadır.

Türk tarımında sorun sadece sulama konusu değil, esasen 10 dakika da bunları dile getirmek de mümkün değildir. Sayın Bakan ifade ettiler, "Türkiye'de toplam nüfusun yüzde 56'sı tarımda" dediler, bu oran biraz düştü, son istatistiklere göre yüzde 41 civarındadır. Ancak, bu istatistik rakamlar da acaba ne derecede gerçeği yansıtmaktadır? bütün rakamlarda olduğu gibi bakmakta fayda var. Bugün bir Antalya'yı şehir nüfusu olarak alıyoruz, ama Antalya gerçekte tarıma dayalı olan bir ilimizdir. Manisa'yı şehir nüfusu olarak alırız, sanayisi gelişmiştir, ama yine tarıma dayalıdır. Neticede, Tarım sektörü, Türkiye'deki diğer sektörler içerisinde ağırlığı büyük olan, temel

sektördür. Türkiye'nin gerçekleri vardır, nüfusun yüzde 41'i olur, 51'i olur, ama çok büyük bir oranı tarımdan geçinmekte ve çok büyük bir oranı da kırsal alan dediğimiz tarım alanlarında yaşamaktadır.

Türkiye diğer ülkeler seviyesine çıkacaksa, tarımdan geçinen bu nüfusunu azaltmalıdır. Bunda herkes mutabık. Türkiye'nin önündeki en büyük problemlerinden birisi de budur. Bu 2000'li yıllarda belki de yapılması gereken en önemli olaydır. Ancak, bunu yapmak, sadece tarım sektöründe yapacaklarımıza da bağlı olan bir konu da değildir. Sıkıntı da burada ortaya çıkıyor.

Siz, tarımdaki nüfusu, yani biz Türkiye olarak tarımdaki nüfusu azaltmak istiyoruz, bunu azaltabilmemiz için buradaki nüfusu aktarabileceğimiz bir alanın olması gerekir. Buradaki nüfusu aktaracağınız alan diğer sektörler, başta sanayi sektörü ve hizmetler sektörüdür. Demekki, tarımdaki nüfusu azaltabilmek için bir başka sektörde ilerleme kaydedebilmek lâzım. Sanayideki ilerlemeyi de kaydetmemiz kolay değildir. Bugün sanayideki ilerlemenin belli birtakım koşulları var. Bütün hükümetler de sanayideki ilerlemeyi ön plana almaktadır, ama Türkiye kaynakları ve şartları ortadadır. Bu şartları hepimizin bilmesi, hepimizin derken, en küçük birimde oturan, köydeki vatandaşımızın da bilmesi, Malatya ve Elazığ'da ilese de okuyan öğrencimizin de bilmesi, üniversitede, ister Boğaziçi'nde, isterse Erzurum Üniversitesinde okusun, üniversite öğrencimizin de bilmesi, bürokratomuzun, mühendisimizin, özellikle de politikacılarımızın bilmesi gerekiyor. Türkiye'nin gerçeklerini bilmemiz gerekiyor. Bu gerçeklerden uzaklaştığımız takdirde bu konuları çözemeyiz.

Sanayide ilerleyeceksiniz ki, buradaki nüfusu sanayide getirip istihdam edebilirsiniz, ona geçim imkânı veya bizim sıkça kullandığımız deyimle iş ve aş imkânını orada bulabilelim.

Burada hızlı nüfus artışını gözardı edemezsiniz. Sanayideki bu ilerlemeyi sağlayamadığımız sürece büyük şehirlerde ortaya çıkan problemler gözümüzün önündedir. Nüfus artışından memnunuz diyoruz, ama bunun sıkıntılarını da görmek lâzım. Burada çok elit bir dinleyici grubu var, ama tam teknik tabiriyle, yani yılda % 2,4 artıyoruz falan gibi demeyeyim de, kendi anladığım gibi söyleyeyim. Biz, her 10 senede bir tane Yunanistan'ı doğuruyoruz, artı üzerine de KDV'siyle birlikte. Demekki her 10 senede bir Türkiye bir Yunanistan kadar mektep açacak, bir o kadar sağlık üniteleri açacak, bir Yunanistan kadar yüksekokul açacak, bir Yunanistan kadar istihdam imkânı yaratacak, bir ülke kadar yeni bir katma değer ortaya getirecek. Mevcudu dondurduğumuzu farzederek bunları ilâve etmek istiyorum. Biz bu birbirine bağlı olan meseleleri çözemediğimiz takdirde, 2000 yılında

tarımdaki dekara olan verimi artırmakla tarımın sorunlarını çözdük diyemeyiz.

Bu vakit işi çok sıkıntılı bir konu, söyleyeceklerime daha yeni girmiştım, ama Sayın Başkan da konuşma sürem bittiğini söylüyor.

BAŞKAN - Sayın Kayalar'ın sorunu gerçekten somut bir temele indirmesine son derece memnun oldum, çünkü nüfus problemi o kadar büyük bir problem ki, Türkiye eğitimde istihdamda ne kadar ilerleme sağlarsa sağlasın, artan nüfusla bütün iyileştirmeler sıfırlanacaktır. Tarihte biraz gıptaıyla, biraz da alayla yadettiğimiz bir padişahımız var Deli İbrahim, 103 çocuğu vardır. Geçenlerde bu hassas bölgelerden gelen kaymakamlarla konuşuyordum, "Hoca biz 107 tane olayını biliyoruz" dediler, yani Cumhuriyet tarihinde Deli İbrahim'i geçenler de var, bereketli kişiler de var. Şimdi bu övünülecek bir şey değildir. Nüfus, nitelikli ise bir ülkeyi güçlü yapar, niteliksiz ise bir ülke için ağırlıktır, lagarlıktır, gerilik unsuru olur. O yüzden, parti temsilcilerinden, özellikle tarımsal ekonomide gelişmeler ve tabii bunun sanayie yansımaları ve bütün sektörlerle yansımaları kadar bu konuda da somut olarak ne düşünüyorlar, bu konudaki düşüncelerini de istirham ediyorum.

Mehmet ALP

Değerli Başkan, değerli dinleyiciler; Devlet Bakanımız konuştular, eski Tarım Bakanımız konuştular, ondan önce konuşan arkadaşlarımızın da dinleyebildiğim kadarıyla Türk tarımı konusundaki bilgileri gerçekten bizleri doyuruyor. Tarım haftası nedeniyle yılda bir de olsa bu şekilde bir toplantı, tarımın değerlendirilmesi ve geleceğe doğru bilgi alış verişi gerçekten ülkemize de, biz siyasilere de büyük ışık tutacaktır mutlaka. Bir gerçeği daha vurgulamak istiyorum, Sayın Hocam da söyledi, bu kadar araştırmacının ve bu kadar konuya yakın kişinin arasında kendimi sınavda hissediyorum.

Değerli dinleyiciler, bilgilerimizin rakamsal konusuna fazla girmeyeceğim, burada konuşmacı ve bilim adamları bildirilerinde sundular, uzman arkadaşlarımız bu rakamlar konusunda sizlere bilgi verdiler, ama asıl mesele tarım üzerindeki politikaların değerlendirilmesinde. Türk tarımına geçmişte hizmet etmiş hükümetler, verileri bende de var, her 5 yılda, 10 yılda bir kesit aldım, bir kalkınma hızı sürekli görülüyor, rakamlar sürekli artıyor. Mutlaka bu hizmetlerin sonucunda bir başarı var ve bu başarıyla biz tarım alanlarımızı genişletmişiz, ürünlerimizin yıllık verimlerini arttırmışız. Ticarete de girmişiz. Biz, gerçekten kendine yetebilen, dünyada 7 ülkeden biriyiz; ama, bir gerçeği de söylemek istiyorum. Ben, işi hep siyasi açıdan alacağım.

Tüm siyasi hükümetler, sürekli tarım sektörünü sanayinin karşısında

ikinci bir sektör olarak görmüştür. Devlet de tarım kesimini hep bu oranda dikkate almış. Son 10'lu yıllarda bazı değişiklikler, organizasyonlar görüyoruz tarım kesiminde, ama devlet kuruluşlarında birkaç genel müdürlüğü bir bakanlığa bağlamakla veya o bakanlığı bir başka bakanlıkla bütünleştirerek tarımda gerekli reorganizasyonu yaptık demek bence yeterli değil.

Sayın Lütfullah Kayalar'ın değindiği gibi, gerçekten ülkemizde büyük bir nüfus artışı var. Tarım alanlarımız istatistiki bilgilere göre son 5-10 yılda sabit kalmış, artık genişleme noktası doyum noktasına gelmiş işlenebilir tarım arazilerinde. Bu ne demektir, artık biz mevcut toprakları genişletemeyeceğimize göre işletmede, bunların verimliliği üzerinde çalışmalıyız. Dünyanın gelişmiş ülkeleri verimlilikteki başarılarıyla, ABD ve Avrupa ülkelerinin kalkınmış olanlarında olsun, ürettikleri malları verimlilik esasları içerisinde yaptığı politikalarla devlet ve kişi teşvikiyle üretimlerini artırıyorlar, sonra da az kalkınmakta olan veya hiç kalkınmamış olan ülkelere bunu hemen satıyorlar. Gelişmekte olan ülkelerin arasında olan bizim ülkemizde de son yıllarda açık bir şekilde tarım ürünlerinin ithalatı sürekli artmaktadır. Sayın eski Bakanım da bilirler, dış alımdaki oran artıyor. Niye artıyor? Demekki biz çağın gereği olan tarım ürünü verimliliğini sağlayamamışız, dışarıdan almaya kalkıyoruz. Günümüzün konusu olan son et ithalatı gibi.

Değerli dinleyiciler, tarım sektörü, tarım üretimi sanayi gibi değil; hemen bir fabrika açacaksınız, buzdolabı üreteceksiniz, ama tarımda bu mümkün değil. Süt ineğini yok ettiniz mi, o süt ineğinin yerine gelmesi size 3-4 yıla mal olur. Şunu demek istiyorum; tarım kesiminde çiftçiyi şehire getirirseniz ondan sonra da köye gönderemezsiniz. Çiftçinin geliri daraldığı için son yıllarda, durmadan şehire büyük bir göç var. Bu şehrin cazibesinden değil, mutlaka bir cazibe vardır, ama bana göre çiftçi çeşitli nedenlerden, azalan gelirinden dolayı şehre gelmektedir ve gecekonduarda Türk halkına ve ekonomimize büyük problemler yaratmaktadır. Bunun etkenleri çok, bunları tek tek sayabiliriz, ancak birkaç örnek vermek istiyorum;

Araştırmacı bir bayan arkadaşımı da dinledim, kendisine de hak veriyorum. Büyük paralar harcayarak ovalarımızda topraklarımızı sulamaya açıyoruz. Drenajını yapıyoruz, tarla yollarını yapıyoruz, her türlü tekniği götürüyoruz çiftçimize, peşinden fabrikatörlerimiz geliyor, o güzelim Çukurova'yı, Gediz Ovasını, Manisa Ovasını satın alıp yola yakındır diye fabrikalar kuruyorlar. Binlerce dönüm bu şekilde tarım dışı kalıyor. Buna bir tedbir getirebildik mi bugüne kadar; getiremedik denecek, evet bir uygulama var, ama ne kadar uygulanabildi? Buna göre uygulanamadı, çünkü siyasi politikaların bu kesim üzerindeki politikaları zayıf kalıyor. Mülkiyetle arazi

durmadan işletmeler tarafından parçalanıyor, babadan oğula intikal. Sayın Bakanımın da dediği gibi, 50 dekara kadar düştü her çiftçi işletmesi için. Bu 50 dekar, verimli bölgelerimizde bir çiftçi ailesine yetebilir, ama bir Ağrı İlinde, Hakkâri İlimizde yetmiyor. Devlet eskiden çiftçiye sübvansiyon uyguluyordu; tohumluk buğday ve arpa verirken bazı katkıları sağlıyordu. Bunu da son günlerde kaldırdı, sübvansiyonları, bazı etken politikalar nedeniyle. Neydi bu politika? Serbest pazar ekonomisi içerisinde çiftçiye kendi başına bıraktık. Serbest pazar ekonomisinin gerçekten faydalı tarafları çok, çiftçiye devlet katkısını azaltıyorsun, enflasyonu düşürmeye yönelik bir faaliyet; ama üretimi yavaşlatıyorsun, çiftçi sermayesini desteklemiyorsun ve bu bir gelir azlığı yaratıyor çiftçide. Bu gelir azlığı, çiftçinin toprağını terk edip çiftçilikten vazgeçerek şehre akın etmesini zorluyor.

Biz, DYP ile SHP'nin ortak olduğu bir koalisyonda yer aldık. Hükümet Programımızda tarım kesimine yönelik vaatlerimiz var. Sayın Devlet Bakanım da yamda oturuyor, ben, 2000li yıllara doğru giderken tarımda yeni bir planlamanın gerekliliğine dokunmak istiyorum. Bakanlıklarda bir parçalanma, bir birleştirme sürekli yapılıyor, ama esas olan tarımda etkin görev anlayışını sağlamak, hatta bir önerim var Hükümete ve siz sayın dinleyicilere; devleti çiftçinin yanında tutalım, ama çiftçiye de üretime teşvik edelim.

Devlet üretme çiftlikleri 1930 - 40'ların eseridir, bu ülkeye büyük faydaları da olmuştur. Bugün bu toprakları topraksız çiftçilerimize niye dağıtmayı düşünmüyoruz.? Bu bir örnekti. Kendimizi yeni teknolojinin içerisinde niye halka açmıyoruz düşüncesi bende ağır basıyor.

Ben burada arkadaşlarımı dinledim, biyoteknolojiden, genetik mühendisliğinden bahsedildi. Saygıdeğer arkadaşlarım, araştırmalar bizde yıllardır yapılıyor, araştırma kurumlarımız var, ama bu kurumlarımız birbirinden bağlantısız ve uyguladıkları projelerin sonuçlarını Tarım Bakanlığının yayın organlarında maalesef çiftçiye ulaştıramıyorlar. Burada da bir devlet görevi eksikliği göze çarpıyor.

Haluk Kasnakoğlu Hocamız, tarım politikalarında eksikliği vurguladı, ben de katılıyorum. Tarım politikaları televizyonda, basında sürekli tartışılmalı, açık oturumlar düzenleniyor; bugüne kadar daha tarım politikalarıyla ilgili bir açık oturumun yapıldığına şahit olmadım, sanırım siz de rastlamadınız.

Bu görüşlerimin, SHP'nin görüşleri doğrultusunda olduğunu kabul edebilirsiniz, çünkü ben bu birikimleri SHP Grubunun görüşleri doğrultusunda sizlere aktardım. İkinci söz alışımında karşılıklı konuşma şansımız da olacak sanıyorum.

Teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

Atilla SARP (Ziraat Müh.)

SORU - Ben dinleyiciyim, karşımda şikâyetçi var, yani bu kadar şikâyet ediliyorsa memleketin yönetimine niye geliniyor, ben anlamadım yani, bu çok önemli bir konu.

1968'li yıllarda insanı aç, toprağı aç, hayvanı aç diyen bir memleket evladı, aynen bunun gibi bir haftada bundan 14 yıl evvel bu memlekette öldürüldü ve aynı paralelde olan insanlar acılara, sıkıntılara ve mağduriyetlere bırakıldı, memleketi daha iyi idare etmek için yapıldı bunlar, yani iddialara göre, yani insanlar cezaevlerine memleketi daha iyi idare etmek için sokuldu, ben öyle anlıyorum. İnsanlara değişik siyasal suçlar veya siyasal cezalar memleketi daha iyi idare etmek için verilir.

Sayın Bakanın şahsında şu ana kadar konuşmacı olarak üç parti sözcüsüne soruyorum, çünkü diğerlerini dinlemedim;

2000'li yıllarda Türkiye'nin insanı aç olacak mı olmayacak mı? Yani, ete, süte ve barınağa değil; Sayın Ceyhun'un, insanı bu seviyede değerlendirmesini eleştiriyorum. İnsansa tahmin ediyorum ormandaki ayı ile arasında oldukça önemli fark vardır. Kültürel ve demokrasi, insanımız 2000'li yıllarda aç olacak mı, olmayacak mı? Bu yükümlülük altına giriyor mu?

Toprak suya, gübreye, işlemeye ve makineye muhtaçtır. 2000'li yıllarda bu karşılanacak mı, karşılanmayacak mı?

Hayvanımızın otlaklara, yemlere, ileri teknoloji ihtiyaçlarına ve git-tikçe kirlenen temiz havaya ihtiyacı vardır. 2000'li yıllarda Türkiye'de bu sağlanacak mı, sağlanmayacak mı? Bunun sağlanması zorla değil, kendi istekleriyle iktidara gelen ve iktidara gelmek için de bu memlekete demin sözünü ettiğim şekilde davranan siyasilerin zaten görevi. Bunu nasıl yerine getireceklerini söylerse çok iyi olur.

2000 li yıllarda şayet bunu da yerine getirmeyeceklerse, bu memleketin başından nasıl gitmek isterler? Oyla mı, seçim mekanizmalarıyla mı, başka yollarla mı? Bu konudaki düşüncelerini de söylerse memnun olurum.

DEVLET BAKANI EKREM CEYHUN - Teşekkür ederim genç kardeşim.

Evvelâ, bu siyasiler sizlerin oylarıyla gelip oturuyorlar, hiç kimse bu-

ralara zorla gelip oturmuyor. Türk Milleti seçiyor, biz geliyoruz, sizleri idare ediyoruz, beğenmezseniz bizi götürüyorsunuz, kimin sizi idare edeceğine kanaat getiriyorsanız onu getiriyorsunuz.

Bu toplantının ismi 2000'li Yıllara Doğru Türkiye Tarımı, toplantının adı 2000'li Yıllara Doğru Türkiye değil. Dolayısıyla, birinci sorunuz bu sempozyumun konusu içine girmez, ama ben uzun yıllar hocalık yaptığım için öğrencilerin her sorusuna cevap vermeyi görev kabul ederim. 2000'li yıllarda Türkiye hür, demokrat, insan haklarına saygılı, katılımcı demokratik bir rejim içinde yaşayacak ve tüm fertleri yokluktan, kıtlıktan kurtulmuş, berekete kavuşmuş olacaktır. Bunu, Türk Milleti elbirliğiyle yapacaktır. Şu masanın etrafında bulunan siyasi parti mensupları, bu masanın başında bulunmayanlar dahil el ve gönül birliğiyle bu hedefe doğru gitmek mecburiyetindeyiz. Bunun aksini düşünmek asla mümkün değildir ve bunun aksini düşünenlerin bu ülkede barınmaları da söz konusu olamaz. Çünkü, buradaki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı artık hür, demokrat bir ülkede insanca yaşamak arzusundadır, bizim de görevimiz bunu yerine getirmektir.

Diğer sorunuza geliyorum. 2000 yılında Türk toplumu aç ve açıkta kalmayacaktır, çıplak da kalmayacaktır. Dikkat ederseniz, konuşmamda tarımın ikinci bölümü olan pazar için tarım veya gelişmiş tarım ekonomisinden bahsettim. Bunu bile bile söyledim. Eğer biz tarımımızı bu düzeye getiremezsek sizin dediğiniz belki yine olabilir, yani bir takım insanlarımız belki aç kalabilir. Bunu bile bile söyledim.

Üçüncü sorunuz, 2000'li yıllarda Türkiye'de hâlâ insanlar fakir kalacak mıdır? Hayır kalmayacaktır aziz kardeşim. Bizim görevimiz, ülkeyi fakirlikten fukaralıktan kurtarmaktır; ama, bu yalnızca siyasi partilerin görevi değildir. Bu görev, her vatandaşın kendi kendine daha tasarruflu olması, üniversitelerimizin bize yol göstermesi, bizim uygulamalarımızın hür bir basın tarafından açık açık tenkit edilmesi, bizim yanlışlarımızın yüzümüze hiç çekinmeden, korkmadan, ürkmeden söylenmesi. Her vatandaşımın doğru bildiği her şeyi açık ve seçik yarın başıma acaba bir şey gelir mi endişesine kapılmadan bizlere veya bulunduğu topluma, bulunduğu idareye ulaştırması ve bunların hepsinin önünde, ırk, dil, din ve mezhep ayırımı gözetmeksizin bütün Türk Milletinin, bugün 55 milyon, 2000 yılında 70 milyon, tek bir vücut, tek bir kalp, tek bir gönül şeklinde atmasıyla mümkündür. Bunun da bir tek yolu vardır; hürriyetçi demokratik nizamı, insan haklarına dayalı olarak katılımcı demokratik bir şekilde ülkemizde yaşatmaya bağlıdır. Bunun için tüm Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları buna gönül vermekle yükümlüdürler.

2000'li yıllarda Türkiye'nin dünyanın gelişmiş ülkelerinden birisi olabilmesi için üniversitelerin bize çok büyük ölçüde yardımcı olması lâzım.

Bize derken tüm idareyi kastediyorum. Tarım Bakanlığının araştırma istasyonları var, ama ülkemizde de 29 üniversitenin en azından 20'sinde Ziraat Fakültesi var. Niye onlardan yararlanmıyoruz da ayrıca araştırma merkezleri kuruyoruz. Bu koordinasyonu sağlamamız lâzım.

Tarıma ticari hüviyeti kazandırmamız lâzım ve tarımı ihracata hazırlamamız lâzım. Tarıma pazarlar bulabilmemiz ve üretilen ürünün pazara dönük olmasını sağlamamız lâzım. Bunun için, bugüne kadar üç unsurdan teşekkül eden, yani emek, sermaye ve topraktan teşekkül eden tarım üretimine, bu üçe ek olarak yönetim, pazarlama ve teknoloji unsurlarını eklememiz lâzım. Bunları yaptığımız zaman yüzde 2,2'lik artışa rağmen, Türkiye nüfusunun yüzde 20 civarında bir kısmını, yani tarımdan geçimini sağlayan nüfusun en az yarısını sanayie çekebilecek bir güce sahip olabileceğimize inanıyorum.

GAP, henüz daha tam olarak anlaşılmiş değildir. GAP bir entegre projedir. GAP - ne bir enerji projesidir, ne bir sulama projesidir. GAP, başlı başına bir tarım ve sanayi projesidir. Biz hâlâ daha GAP'ta hangi toprakta hangi ürünü, hangi tohumla yetiştirsek en yüksek verimi alabileceğimizi tespit etmiş değiliz. Allah izin verirse iki yıl sonra GAP sulamaya açılacaktır, açıldığı zaman beim çiftçim hâlâ neyi nasıl, nerede, ne şekilde ekeceğini bilmiyorsa, ne yapacağım ben o GAP'ı. O çiftçimi kim eğitecek, o çiftçime bunları kim öğretecek ve bu nasıl olacak?

Türkiye'nin problemleri küçük problemler değil, ama bu problemlerin altından el ve gönül birliğiyle kalkmamak için hiçbir sebep yok. Benim hayatım bürokraside geçti, 1950'li yıllardan bugüne kadar. Ne güçlükler gördük, hepsini bu millet aştı. 1923'te 77 milyon kilovatsaat elektrik üreten bu toplum şu anda Allah'a şükür 60 milyar kilovat/saat elektrik üretiyor. 1923'ten 1990'a kadar Türk toplumunun elde ettiği ortalama kalkınma hızı 5,2'dir. Bunun içinde İkinci Cihan Savaşı var, demokrasinin kesintilere uğraması var. Demekki benim toplumum bir kere yüzde 5'li bir kalkınma hızına potansiyel olarak hazır. Ona bir miktar daha iyi yol gösterebildiğiniz zaman, bunun yüzde 7'lere çıkmaması için hiçbir sebep yok.

Yapılan hesaplar şunu göstermektedir. Türkiye bugünden itibaren 2000 yılına kadar yüzde 7'lik bir kalkınma hızını kesintisiz devam ettirebilirse, 2000 yılında Türkiye dünyanın ilk 15 ülkesinden biri olabilir. Olamaz diye bir konu yok, olabilir, yeterli yüzde 7 kalkınma hızını gerçekleştirebilelim ve yürütebilelim. Bunun için de tüm kaynaklarımızı ulusumuzun ve insanımızın emrinde hiçbir ayırım gözetmeksizin, benden, ondan, şundan bundan demeden kullanalım. Bakın burada 5 siyasi partiyiz, biz siyasi parti olarak seçimden seçime siyasi partiyiz, şu anda hepimiz kardeşiz, Mecliste de Mec-

lisin dışında da öyleyiz, televizyondan da tartışmaları izliyorsunuz. Ulus olarak birlik ve beraberlik içinde olduğumuz zaman yenemeyeceğimiz hiçbir güç yoktur. Büyük Atatürk Samsun'a çıktığında güvendiği tek kendi milletiydi ve o milletiyle o savaşı kazandı. Bu gün o savaş ekonomik ve kalkınma savaşına dönüşmüş. Aynı milletin çocuklarıyız, aynı ruhla yetişmişiz, Atatürk ilkelelerinden güç ve kuvvet almışız, dinimizden güç ve kuvvet almışız. Bunu ülkemizin kalkınması için kullanacağız.

Sizleri tekrar saygıyla selâmlıyorum ve tekrar özür diliyorum, yani o Ticaret Bakanıyla o mukaveleyi imza etme mecburiyetinde olmamdan dolayı aranızdan ayrılacağım. Yoksa, bu tartışmayı sonuna kadar sürdürmeyi çok arzu ederdim. Saygılarımı sunuyorum.

Fehim ADAK

Sayın Başkan, muhterem konuklar; Ziraat Mühendisleri Odasının tertip ettiği bu oturum için kendilerine teşekkürlerimi arz ederken, hepinizi hürmetle selâmlarım. Günümüzde sıcak harplerin, kanserin, hava kirliliğinin, trafik kazalarının neden olduğu ölümlerin yıllık toplamı, gıdasızlığın sebep olduğundan daha azdır. Esas tehlikenin açlık olduğu bu mukayesede görülmektedir.

Dünya üretimindeki sürekli artışa karşın, FAO verilerine göre 1980'de açlıktan 10 milyon insanın öldüğü, 250 bin çocuğun kör doğduğu, 100 milyon insanın da açlık sınırında olduğu; 1983'te ise 800 milyonun açlığa terk edilmiş olduğu görülür.

6 milyar nüfuslu dünyamızda 500 milyon insan açlık sorunuyla karşı karşıyadır. Halbuki dünya tarımsal potansiyelinin 90 milyarı besleyebileceği hesaplanmıştır. Üçüncü dünya ülkelerindeki açlığı ve fakirliği önemli ölçüde azaltabilecek doğal ve parasal kaynaklarla teknik yardım imkânı vardır. 1990 yılı için gerekli olan 80 milyar dolayındaki geliştirme yardımlarını karşılamayıp silâh için harcadıkları 360 milyar dolar düşünülürde, dünyaya nizam getirme iddiasındakilerin ne denli insaf yoksulu oldukları görülür. Halbuki, sadece gıda ısrafı veya üretim - tüketim zincirindeki kayıplar - ki bunlar yüzde 10 - 20 mertebesindedir, - dahi bu aç insanları fazlasıyla doyurmaya kâfidir. Bunun yerine, bu ülkeler, mazlumları nüfus planlamasına teşvik etmektedirler. Bu zavallıların nüfuslarını kıırarak kendileri müreffeh yaşama sevdasındadırlar. Kendileri bu yola zamanında girdi. Bir misal olsun diye Fransa'yı sizlere arz ederim. Fransa, bir müddet nüfus planlamasına girdikten sonra bugün nüfusun çoğunluğu yaşlı bir duruma girdi ve bugün bir gence 4 tane yaşlı

düşmektedir. Fransa, bugün nüfusunu gençleştirmek ve artırmak için birçok teşvik yapmakta. Fransa'da 22 yaşından evvel evlenip çocuk yapana askerlik muafıdır. Fransa'da 4 çocuklu kişiye maaşının yüzde 96'sı net olarak eklenmektedir. Biz, nüfus planlaması diye tuturduğumuz meselede kanaatımca yanlış yoldayız.

Muhterem arkadaşlarım, ülkemizde 27,7 milyon hektar tarım arazisi, 20,2 milyon hektar orman arazisi, 8 bin kilometreyi geçen deniz ve akarsu kıyıları, 12 milyon büyükbaş, 50 milyon küçükbaş ve 6 milyon süt ineği varlığıyla büyük bir üretim potansiyeline sahiptir ülkemiz. Üretimimiz kendimize yeterli seviyededir bugün için. Buğday üretimimizi nazara alırsak, 18 milyon tondur 1990'da, tüketimimiz 15,5 milyon tondur. Arpa aşağı yukarı birbirine denk, 7 milyon tondur. Su ürünleri, 490 bin ton üretmişiz, 475 bin ton da tüketmişiz.

Verimliliğimizin diğer ülkelerle mukayesesi; maalesef bu mukayesede işte bizler oldukça geri bir noktadayız. Buğday verimimiz 2173 kilo, Almanya'da ise 5800 kilodur hektar başına. Et karkas ağırlığımız 117 kilo, Amerika'da 278 kilo. Süt, bir inekten yılda bizim aldığımız miktar 1200 kilo, Almanya'da 4792 kilo, Amerika'da 6214 kilodur. Birim alandan tarımsal gelirimiz eğer 1 ise, bir Pakistan'da dahi 1,5 Hollanda 'da 17,5, Japonya'da 21'dir.

Bu durum, ihracatımızın genelde ürün olarak bu durumda bizim dünya teknolojisine ayak uyduramadığımız ve tarıma gerekli ehemmiyeti ve yatırımı yapmadığımızı gösterir. Şayet bundan sonra gerekli kaynakları tarıma tahsis edersek ve dünya teknolojisine uygun bir çalışma içine girersek, nüfusumuzu azaltmak değil, çoğalacak nüfusumuzun çok üstünde bir nüfusa hitap edebilecek bir üretim düzeyine gelmiş olacağız, ayrıca ihracat yapacağız.

Diğer ülkeler seviyelerini nasıl yükselttiler? AT ülkelerini gözönünde bulundurursak, bunlar çiftlik modernizasyonuna teşvik veriler üretimlerini artırmak için. Teşvikten istifade eden çiftlik adedi 85 binlerin üstündedir. Çiftlik başına 120 bin ECU ödeme yaptılar, çiftçi başına 60 bin ECU ödeme yaptılar, ilâve çiftçi başına da 25 bin ECU yardım yaptılar. Ayrıca, finansman, yönetim ve yönlendirme için özel teşekküller kurdular ve bu işlerini tek elden yürüterek koordinasyonu sağlamak yoluna girdiler.

Üreticiyi korumak için hedef, müdahale ve eşik fiyatları diye üç fiyat sistemi kabul ettiler. Bir üretici şayet piyasada ürününe hedef fiyatından alıcı bulamazsa, devlet, bu kuruluşlar vasıtasıyla dengeleme fiyatından malını kendisi satın alır. Böylece üretici korunmuş olur ve gene yurt dışından ithal edilecek mallar için yurt dışındaki mallar düşükse, ithal edilen malları

yurt içindeki düzeye ulaştırmak için kabul edilen bir fiyat seviyesine getirmek için bir gümrüğe benzer vergi alınmaktadır. Böylece üreticisini koruma, tüketicisini koruma yönünde büyük adımlar atmıştır.

Amerika'da 1945'te 25 milyon süt ineği vardı, 1945-1975 arasında bu ineklerini 11 milyona indirdi. İnek verimini 2500 kilodan 5 bin kiloya yükseltti, toplam üretim böylece 52,6 milyon tondan 55 milyon tona yükseldi. Hem ineklerini 25 milyondan 11 milyona indirdi, hem verim toplamını bir evvelkinden fazlaya çıkardı. Yem tüketimini de 62,8 milyon tondan sadece 40 milyon tona indirdi. Böylece sadece yemden 3,7 milyar dolar bugünkü bedellerle ve ilâve sütte de bir miktar daha ekleyerek takriben bu projeden sende 5 milyar dolar ilâve üretim elde etti.

Macaristan, 1974-1982 arasında süt verimini 2300 litreden 4200 litreye çıkarmak üzere Amerikan Holştayn firmasıyla mukavele yaptı ve inek adedini 800 binden 650 bin başa, süt üretimini de 1,8 milyon tondan 2,7 milyon tona yükseltti. İşte benzer proje ve tatbikatlarla bizim de sadece sütte 10 trilyon lirayı aşacak üretim fazlalığı temin etme imkânımız vardır.

Gayri safi milli hasıla içinde tarım; son 13 yılda tarımın gayri safi milli hasıla büyümesine katkısı yüzde 3,6, nüfus artışı hızı da yüzde 1,3. Tarımın gayri safi hasıla içindeki payı ise yüzde 17-18. Sabit sermaye yatırımları 1990'da programlanan tarım için yüzde 12,18 iken, tahakkuk sadece yüzde 6. Biz hatalarımızı buralarda arayalım. Biz bu programı yapıyoruz, sabit sermaye yatırımlarının yüzde 12,6'sını tarıma vereceğiz diyoruz, sonra da tatbikatta bunun yarısından daha aşağı düşürüyoruz, sonra da planlıyz programlıyz diye ortaya çıkıyoruz.

İthalat ihracat durumu; 1990'da ithalat, tarım ve hayvancılıkta 1 milyar 319 mil-yondur, ama işlenmiş tarım ürünü 1,4 milyardır. İşlenmiş tarım ürünü ithalatı normal tarım ürünlerinden çok daha fazla olmaktadır. Demin arkadaşların dediğinin tersine, biz, işlenmiş tarım ürünü ithal etmekteyiz. İhracatımızda ise bunun tersi vardır, tarım ve hayvancılık 2,4 milyar, işlenmiş tarım ürünü ise 0,9 milyardır. Bu oran yüzde 28'dir, yani işlenmiş tarım ürünü yerine işlenmemiş tarım ürünü ihraç etmekteyiz. Sözlerimin başında da, bizim bir üretimden istifade ettiğimiz miktar, Hollanda'dan 17,5 daha küçüktür dedim.

İthalat giderek artmaktadır, daha kötüsü ithalatta en çok işlenmiş tarım ürünü gelmektedir. Buna karşın, ihracatta işlenmiş ürün çok azdır. Bu netice, piyasa - ekonomisi aşkının doğurduğu sömürüdür. Bu ekonomiyi tel-

kin edenler en büyük korumayı yapıyorlar, sömürü mekanizması ihra-
catımızda da işliyor.

Rusya ve Irak'ın gıda ihtiyacı nazara alındığında, büyük bir gıda tale-
binin doğacağı belliyken, dış firmalar, TMO deki 6 milyon ton buğdayı maale-
sef tonunu 75 dolardan bağlamış durumdadır. Bugün aynı buğdayı biz ithal
eder, Türkiye'ye maliyetini hesaplarsak, bu, 170 dolar olmaktadır. 75 dolara
sattığımızın yerine ancak 170 dolarla mal koyabilir durumdayız. İşte bu,
dışarıdakilerin bizler için çevirdiği dolapların biridir. Bu, sadece bize 600 mi-
lyon dolar zarar getirmiştir. Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Sayın Fehim Adak Beyin konuşmalarını her zaman çok
ilginç bulurum. Çünkü, hep söyleyeceği değişik ve ilgi çekici şeyler vardır. Bu
sefer de son derece ilginç ve somut şeyler söyledi. O bakımdan teşekkür ede-
rim. Fakat iyileştirme babında hep renksiz, kapitalist, emperyalist
ülkelerden örnek verdiler. Teşekkürler.

Ahmet AKIN

Sayın Başkan, sayın konuklar, değerli hocalarım, meslektaşlarım;
sizleri şahsım ve partim adına sevgi ve saygıyla selâmla-rım.

Sevgili konuklar, dünyayı saran değişim ve dönüşüm rüzgârları denge-
leri alt üst eden yeni yaklaşım ve yapılanlarla 2000'li yıllara doğru ilerliyoruz.
Görünürdeki yumuşama, barış ve hoşgörünün altında bir deniz aşırı ülkenin,
bölgemiz ve ülkemizle ilgili senaryolarını bilmezliğe, görmezliğe gelme gafle-
tine düşmemeliyiz. Temelde sömürü çarkının döndürülmesini amaçlayan bu
deniz aşırı ülkenin, ülkemizi senaryolarının sahnesi yapma eğilim ve
girişimlerine karşı uyanık olmalıyız. Uyanık olmak yeterli değil, tavırlı da
olmalıyız. Ulusal birliğimizi zedelemeye yönelen, bu oyunları boşa
çıkarmalıyız. Bu konuda Hükümet ortaklarının ve tüm siyasi partilerin
içtenliğine inanmak istiyorum.

Sevgili konuklar, geçen 10 yıllık dönemde ekonomi darboğaza ve istik-
rarsızlığa sürüklendi. Yüzde 70'lere varan enflasyon yüksek düzeyde
müzminleşti. Üretken yatırımlarda duralama dönemine girilmiştir, kapanan
ve üretimi büyük ölçüde kısıtlayan fabrikalar, yeni kurulan fabrikalardan daha
çoktur.

Rant ve kâr gelirleri aşırı derecede yükselirken, ücretlilerin ve
köylülerin ulusal gelirden payları büyük ölçüde gerilemiştir. Gelir
dağılımındaki dengesizlik, sosyal huzursuzluğu patlama noktasına getir-
miştir. Bütçe açıkları görülmemiş ölçülere varmıştır. Devlet bütçesi, ücret ve
aylıkları ve borç taksit ve faizlerini bile karşılayamayacak duruma getiril-

miştir.

Dış borçlar 12 yılda 14 milyar dolardan 50 milyar dolara yükselmiş, askeri krediler ve döviz hesapları da gözönünde tutulduğunda bu rakam 60 milyar doları bulmaktadır. Son zamanda alınan dış borçların yarısından çoğu kısa vadeli. Vergilerin kamu geliri gereksinmelerini karşılayabilme olanağı hızla düşerken, bu gereksinmeler giderek artan ölçüde iç borçlanma, karşılıksız para basma ve KİT zamlarıyla karşılanmaktadır.

Şimdi burada bir ara noktaya girmek istiyorum KİT zamlarıyla ilgili. İkili tavırlardan halen vazgeçemedik. Yeni kurulan ikili Hükümetin Başkanı Başbakan Sayın Süleyman Demirel, arabesk mi diyeyim, porno mu diyeyim, bilemiyorum, siyasi literatüre geçecek şekilde durumu, "üstüne mi oturalım, bu çocuğu kucağımızda bulduk" deyişleriyle izah etmeye çalışmış, geçmişten farklı bir yaklaşım gösterilememiş, yine suç ve fatura KİT yöneticilerine çıkartılmıştır.

KİT'ler zam yaparken, KİT Genel Müdürleri yapıyor; Ziraat Bankasının köylüden alacağı olan kredi borçlarının faizlerini Hükümet ertelerken bunu Ziraat Bankası Genel Müdürü yapmıyor. Bu ikilemden öncelikle kurtulmamız lazım.

Bir önceki iktidar döneminde pazara devlet karışmacılığı aşırı ölçülere varmıştır. Kaynaklar, üretken yatırımlar yerine cari harcamalarda ve savurganca kullanılmıştır. İstikrarsızlığın en belirgin örneği ise büyüme hızında görülebilir. Büyüme hızı 1988'de yüzde 3,4, 1989'da yüzde 1,6, 1990'da yüzde 9,2, 1991'in ilk üç ayında ise yüzde eksi 1,3'tür. 1990 yılının ilk üç ayında bu oran yüzde 13,4'tür. 4 yıl içinde büyüme hızının böylesine keskin iniş çıkışlar göstermesi, ekonomide ciddi bir hastalık belirtisidir.

Dış satımdaki artış, astarı yüzünden pahalı desteklemeler ve Türk parasının değeri çok düşürülerek sağlanmıştır. Doların Türk parası karşılığı 12 yılda yaklaşık 40 liradan 5100 liraya yükselmiş, bu durumda doların Türk parası karşısındaki değeri 12 yılda 127 kat artmış olmaktadır. Dış satımın, ulusal para böylesine düşürülerek artırılması pek marifet değildir sanırım. Üstelik, ANAP İktidarı döneminde dış satım, kaynaktaki, yani üretim aşamasında desteklenmek yerine, muslukta, yani pazarlama aşamasında desteklenmiş, o yüzden de kısa sürede kaynak kurumuştur.

Türkiye'nin kaybedecek yeni bir 5 yılı yok. Köklü yasal önlemler derhal alınmalıdır. Eski, yanlış uygulamalarla eşdeğer düşecek uygulamalar yeni ikili hükümete altından kalkamayacağı bir vebal yükler. Kaynak olarak yine ücretlilerin gelinine göz dikilmesi, KİT'lerin, sözüm ona kendilerinin zam yapması, korucu sisteminin sürdürülmesi, çekiç gücün kalış süresinin

uzatılması, eskisiyle bağdaşır durumu sergilemektedir. Yol yakındır, bu yol zaten gelinen yoldur. Aynı yolu takip etmek bizi yine bugünkü bulunduğumuz yere getirir. 2000'li yılların başında 6 milyarı aşacağı tahmin edilen dünya nüfusunun, artış hızı 1985 - 2000 arasında yüzde 1,6 beklenirken, ülkemizin 1970- 1985 döneminde yıllık nüfus artışı dünya ortalamasının üzerinde seyretmiştir.

Teşekkür ediyorum.

MEHMET ALP (SHP Temsilcisi) - Teşekkür ederim Sayın Hocama. Ben konuşmamı biraz dileklerle de sürdürdüm, sanıyorum taşlamamın birazı banyadı.

Sayın Devlet Bakanımız aynı zamanda Hükümet temsilcisiydi, ona da bazı dileklerimi iletme fırsatını bulmuştum. Belki sizin adınıza ben dileklerimi söyledim. Sayın Hocam kızmasınlar.

Bu panelin amacında zaten gelecekteki 10 yıl var, ama daha ilerisi de var. Türk tarımının geleceğini bugüne kadar tayin eden siyasi iktidarlar olmuştur, bundan sonra da olacaktır. Sayın Ceyhun söylediler, bizi istemezlerse yarın başkası gelir yönetim olur. Türkiye'de demokratik süreç işlediği sürece bu gibi toplantılarda araştırmacı ve irdeleyici bir ortam yaratıldıkça, hepimizin 2000 li yıllarda ve daha ilerisinde bu demokrasi içinde uzlaşarak ve tarımdaki gelişmeyi de hep birlikte arayarak, bularak, geliştirerek varacağımıza yürekten inanıyorum. Önemli olan, siyasi partilerin tamamı ve halkımızın demokrasiye olan inançlarını en güçlü bir şekilde her ortamda sürdürmeleridir. Bu düşüncelerimi açıkladıktan sonra, Hocamın üstünde durduğu konuya geçmek istiyorum. Somut öneriler, ne düşünüyoruz:

Ne yapabiliriz? toprak üzerindeki nüfusa dayalı işgücü fazlasını diğer sektörlere kaydırarak tarım üzerindeki baskıyı azaltalım diyoruz. Bunu gelecekte birlikte yapalım. Mülkiyetle, diğer sebeplerle toprak dağılımını, dengesizliklerini, verimlilik esasları içerisinde düzeltelim diyorum.

İnsanlarımızı toprak sahibi yapalım, kadastro çalışmalarına öncelik vererek, mülkiyeti sahip olduğu toprağa insan daha çok bağlı ve daha güçlü çalışır diyorum.

Tarımda sermaye kullanımını destekleyelim, devlet olarak destekleyelim. İnsanlarımızın hür düşünceleri içerisinde sermayenin de çiftçiye mutlak lüzum olduğunu düşünerek hep birlikte destekleyelim. Tarım kuruluşlarının reorganizasyonunu yapalım, bugüne kadar yapıldı, ama yeniden yapılanmaya ihtiyaç var diyoruz. Geleceğin gereksinimi doğrultusunda etkin hizmet esas alınarak tarım, orman ve köyleri bünyesinde yeniden bu işi yapalım. Tarımla ilgili görev ve kuruluş yasaları ve yönetmelikler bugüne

kadar değişik yıllarda ve birbirini yok edecek çelişkiler içerisinde çıkarılmıştır. Bunları görev kargaşası yaratmadan yeniden bütünleştirerek halkımıza sunalım diyoruz.

Tarımsal yapının en önemli kaynağının birisi de sermaye varlığıdır. Sermaye artırımını kuşkusuz verimli ve rasyonel bir üretim ortamı sağlar diye istiyoruz. Faiz hadlerinin aşağı çekilmesi mutlaka sağlanmalıdır tarım kesiminde diyoruz.

Tarım kredilerinin artırılması ve girdilere sübvansiyonların verilmesi mutlaka sağlanmalıdır diyoruz. Tarımsal fiyat ve pazar politikasının sağlıklı yapılması şarttır. Ülkemizde tarım üreticilerinin yeterince örgütlü olmaması ve değişen pazar ekonomisi şartlarına karşı korunamaması nedeniyle pazar, devlet müdahalesi gerektirmektedir.

Bugün serbest piyasa ekonomisi adına bir başıboşluk düzeni hakimdir. Destekleme ve alım kapsamındaki ürün sayısı çoğaltılmalıdır diyoruz. Ürün bedelleri, üreticiyi zarara sokmadan süresinde ödenmelidir diyoruz. Bugüne kadar birikmiş borçlar sadece bizim koalisyonumuzun borçları değildir. Son bir ay içerisinde bunun ödenmesinin yükünü çekiyoruz. Memur ve işçi arkadaşlarımıza ücret artışıdaki katsayının düşüklüğünün kaynağında da bu vardır.

Tarım ürünlerinin dış ticaretinde dış alım azaltılarak, dış satımı artırma mekanizmalarını birlikte yaratalım diyoruz. SHP olarak tarıma yeni önerilerimiz bunlardır.

Saygılar sunuyorum hepinize.

FEHİM ADAK (RP Temsilcisi) - Müsaade ederseniz zatıalinizin bir sualine cevap verip sonra sözlerime başlayayım.

Zatıaliniz buyurdunuz ki, hep misalleri Batıdan, kapitalist ülkelerden veriyorsunuz. Doğrudur, çünkü bütün bu ülkeler sömürücüdür. Bunların dedeleri sömürgeci, biz bunların peşine giderek bir yere gidemeyiz. Bunlar sömüre sömüre bize bir dolarlık makineyi üç dolara satarak bizi geri bırakmak suretiyle bizim nüfusumuzu yok etmek suretiyle aldıkları paraları kendi tarımlarını sübvansiyon ederek tarımda ileri bir merhaleye giderler. Elbetteki onlardan bahsedeceğim.

İstihdam meselesi bizde tarımda yüzde 50 iken, Almanya'da yüzde 5, Amerika'da yüzde 3'tür. Böylece tarım kesimindeki yüzde 50'nin üzerindeki nüfusun gayri safi milli hasıladan aldığı pay yüzde 17-18'dir. Yani tarım kesimi, açlık ve sefalet içindedir. Gelir dağılımındaki adaletsizliği de hesaba kattığımızda 5 sınıflı bir ayırım yaptığımızda, alt sınıftaki grubun yıllık gayri

safi hasıladan fert başına düşeni 100 doların altındadır.

Kayıplar konusu mühimdir, bu kayıplar muhtelif şekilde meydana geliyor, buradaki teknisyen kardeşlerimiz bunu en aşağı bizler kadar bilmektedir; ancak, birkaç misalini vererek meseleyi biraz daha düşündüğümüz noktaya getirmek istiyorum. Sadece nadastan kaybımız 12 milyon ton üretimdir. Sertifikalı bol tohum kullanmamamız sebebiyle kaybımız yine 3-4 milyon tondur senede. Hasat kaybı, teknik azlığımızdan dolayı yine yüzde 7,5 mertebindedir, halbuki bu ileri ülkelerde yüzde 2,5'tir. Hasat kaybımızın senede 1 milyon ton civarında olduğu açıktır. Depolama kaybımız vardır, tahılda yüzde 4 civarındadır, fakat patatesten yüzde 20'lere varmaktadır. Soğuk depo azlığından dolayı kayıplarımız bilhassa sebze meyvede yüzde 25 dir. Bizde soğuk depo kapasitesi 500 bin ton, Yunanistan'da 2,5 milyon tondur. Üretim ünitelerimiz küçüktür, sulamalarımız azdır.

Burada, iki sene sonra GAP sulamaya açılacak dendi. Nesi açılacak? tuneli açılıp kanala su verilecek, ama sulanacak sahamız yok. GAP, 1 milyon 720 bin hektardır, şu anda bitirilen kısmı 60 bin hektar. 1 milyon 720 bin hektarın sadece ana kanalları, seconder kanalları bitmiş 60 bin hektar vardır. Bunun tarla için çalışması da ikmal edilmiş değildir. GAP'ı iki sene sonra açıyoruz demekle açılmaz, GAP iki sene sonra bize üretim getirmez. GAP'ı bu hızımızla 200 sene sonra açarız.

Hayvansal kayıplar; yerli ırk ufaktır, meralarımız azdır, fakirdir. Bizdeki küspe üretimi 500 bin ton iken, Belçika'da 1,5 milyon tondur. Ünitelerimiz ufaktır, bizde 4 inek bir ünite ortalaması, İngiltere'de 80 inek bir ünite. Böylece birçok sıkıntılarımız var.

Teşvikler azdır, teşvik elemanı ve teknoloji kayıplarımız var, tüketim kayıplarımız vardır. Hayvansal gıda ve sebze yüzde 26, meyvede yüzde 8, toplu yerlerdeki ortalama yüzde 12,5. Bu tip şeyleri önlemek dahi 2000'li yılların nüfusuna yetecek kadar üretim meydana getirmeye yeter. Sadece Ankara'da senede 9 bin ton yemek, 3 bin ton ekme kaybı vardır. Teşviklerimiz kifayetsizdir, vaktim de kifayetsiz olduğu için onları atıyorum.

Hükümet Programında, her işte olduğu gibi tarımda da iyileştireceğine dair vaatler vardır; ancak, Hükümet, yatırımları durdurma ile işe başladı. İstikrar temin etmek için. Üç aylık bütçesini tetkik ettiğiniz zaman, yatırım için 4 trilyon lira görünmektedir ki bunun tahakkuk etme ihtimali de yoktur. 1992 bütçesi 180 trilyon olarak söyleniyor. Bunun personel, transfer, faiz ve cari masrafları çıktıktan sonra yatırıma ciddi bir şey kalmayacağı açık.

Yıllık büyüme için önceleri yüzde 7'ler telaffuz edilirken Hükümet tarafından, yüzde 5'lere asılacaklarından bahsediyorlar. Zaten yüzde 5'ler

vardı, ne getireceklerse yeni, yüzde 5'i temin etmeyecekleri de açıktır. Yüzde 5'ler olarak kalkınmanın çok altındadır. Altıncı Beş Yıllık Planda 1992 için kalkınma hedefi yüzde 7,1 olarak görülmektedir. Bu Hükümet, daha hızlı işe girdi ve bunu yüzde 5'e indireceğini beyan ediyor. Sonraki bütçesinde de bunun olamayacağı görülüyor.

AT ortalamasına Sayın Bakanımız, "Yüzde 7 ile kalkınırsak 2000 li yıllarda 15 ülkenin içine gireriz" gibi beyanda bulundular. O beyanı da elbet-
teki kabul etmem mümkün değil; çünkü, TÜSİAD'ın raporu ortada. AT ortala-
masına gelebilmek için 2030 yılına kadar her sene yüzde 9,8 büyümeyle
varılabilir. Yüzde 7 ile nasıl 2000 li yılda o noktaya gelebileceğimizin hayret-
leri içindeyim.

Gene Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında 1988 fiyatlarıyla sabit ser-
maye yatırımlarının yüzde 8,8 artacağı belirlenmişken, artış olmayacağı gibi,
bu durumda gerileme olacağı da kesindir. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma
Planında 1992 yılı sabit sermaye yatırımları 1988 fiyatlarıyla 30,4 trilyondur,
bunun içinde kamu payı 12,5 trilyondur. Bunu 1992 fiyatlarına irca edersek
60 trilyon ediyor. Halbuki, bütçede görülen yatırım 15 trilyon mertebesinde-
dir ki, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı hedefinin dahi çok arkasında kala-
rak nasıl böyle şeyleri yakalayacaklarının merakı içindeyim.

Sadece tarımda çalışamayan 7,5 milyon insan vardır, bu insanların
hangi yatırımla nereye çekileceğinin daha net ortaya konması gerekir iktidar
tarafından. 7,5 milyon insanın her biri için 200 milyon yatırım yaparsanız,
bu hesaplara girmeyecek rakamlara gider. Bunu nasıl önleyeceklerinin
hesabını vermeleri lâzım İktidardakilerin.

2000'li yıllarda tarımda arzu edilen hamlelerin gerçekleşmesi bugünkü
düzenle mümkün görülmemektedir. Bu düzen, yıllardan beri arzu edilen
gelişmeyi sağlayamamaktadır. Bugünkü İktidar ve aynı düzene inanan mu-
halefet ise bozukluğun düzenden geldiğini unutarak iktidar kavgası
sürdürmekte, ancak, iktidar olduktan sonra aynı fasit daire içine
düşmektedir.

Geçen toplantıda Sayın Başbakanımızın burada beyanları vardır.
"Ben, tereyağı ithal ettirmem, peynir, süt; Türkiye'de yetişen sebze ve meyveyi
ithal ettirmem" diyordu, çarşıda her şey ithaldir.

Bunların sebepleri vardır, bu şekilde oluşumuzun ve ilerleye-
meyişimizin sebepleri vardır. İç sebepleri; faiz ve vergilerin üretimi
pahalılaştırmasıdır, rekabet imkânını kaldırmasıdır. Artan fiyatlar fakir
tüketiciyi ezmektedir. Yüksek faizle yatırım yapılamamaktadır. Yatırım
olmayınca da üretim düşmekte, pahalı üretimle birlikte fiyat pahalılaştırması

olmakta ve fakir ezilmektedir. Teşvik yapılamamaktadır.

Dış sebepler ise; Batının, meselelere sömürü gözüyle bakmasıdır. Fazla üretimini aşırı desteklemeyle ucuza ihraç edip bizim gibi ülkelerin üretimini baltalaması, bu sübvansiyonları bizim gibi geri kalmış ülkelere makineyi üç misline satarak gene bizden çıkarmasıyla oluyor.

Efendim, bu süttozunu 600 dolara bize veriyor ve üreticisini 1250 dolar sübvansiyon ediyor. Eti bize 1,85 marka veriyor, üreticisine aradaki farkı ödüyor. Bütün bu farklar AT ülkeleri için senede 53 milyar doların üstünde oluyor, Amerika'da 30 milyar dolar. Amerika ile AT ülkeleri anlaşmak istiyor, Amerika daha fazla sömürmek, öbürü de daha fazla sömürmek için. O ona biraz indirin, öbürü de ona biraz çıkarın diyor ve anlaşamıyorlar.

Benim önereceğim şeyler bunlar efendim; bu düzende ilerlemek mümkün değildir. Öyleyse, kurtuluşun çaresi yepyeni ve adil bir düzendir. Bu yeni düzende, muhterem kardeşlerim, siz Amerika ve Avrupanın sömürüsüne alışmışsınız... O sömürüden kurtulmak isteyenlere de karşı çıkıyorsunuz. Eğer bildiğiniz varsa sorun cevaplandırırım. Değilse, lütfen ben bir şeyler anlatmaya çalışıyorum, inanırsınız inanmazsınız ama dinlemek mecburiyetindedesiniz. Değilseniz ben de ona göre davranırım. Siz gülerseniz, ben sizin sömürülmenize gülüyorum.

Bu düzende faiz yoktur, bu düzende fakire yüklenecek vergi yoktur, bu düzende hamle vardır, bu düzende insanların kaynakları harekete geçirmesi vardır, bu düzende inanç vardır, bu düzende bilmeyen cahillerin gülmesi yok.

Arzu eden cahil kardeşim varsa biraz bilgi verebilirim bu düzen hakkında.

BAŞKAN - Çok teşekkür ederiz Sayın Adak.

Kim aramızda adil ve hakikaten sömürüden arınmış bir düzende yaşamak istemez? O günleri elberliğiyle yaratacağımıza inanarak kendisi konuşuyor ve yürekten de kendilerini destekliyorum. Adil ve sömürsüz bir düzende yaşamak, o düzen nasıl kurulacaksa...

Şimdi sözü DSP temsilcisi sayın Ahmet AKIN'a veriyorum. Partinizin iktidara geldiğinde ne yapacağı, Türk tarımını iyileştirmek ve Türk insanını tarımdan veya tarım dışı daha dirlikli yaşatmak için tarım politikalarıyla ilintili ne yapacağını bize lütfen açıklayın.

AHMET AKIN (DSP Temsilcisi) - Toplam dünya nüfusunun yüzde 20'sini oluşturan tarımsal işgücü potansiyelinin 2000 yılı başında yaklaşık yüzde 19 oranına düşeceği tahmin edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelere toplam işgücünün yüzde 60'ı tarımla uğraşırken, gelişmiş ülkelere bu oran

yüzde 10'dur. Ülkemizde ise yüzde 40'ın üstündedir. Bu durumda, 2000'li yıllara kadar tarımdan daha fazla işgücü çekilmesi gerekecektir. Nüfus artışıyla birlikte tarımsal ürün talebi gelişmiş ülkelerde daha az, gelişen ülkelerin talebi Türkiye'de olduğu gibi dünya ortalamasının üzerindedir. Buna bağlı olarak, gıda tüketim değerlendirmesini yaparsak; gelişmiş ülkelerde kalori kaynakları hububat yüzde 32,2 ülkemizde yüzde 53,2; hayvansal üretim kaynakları yüzde 25,8, ülkemizde yüzde 7,5; endüstri bitkileri gelişmiş ülkelerde yüzde 4,4, ülkemizde 3,2'dir. Sonuç olarak, hububat ağırlık kazanmakta, protein ihtiyacı açısından önem taşıyan hayvansal ürün tüketimi gelişmiş ülkelerin ancak üçte biri seviyesinde görülmektedir.

2000 yıllarında ülkemiz hem nitelik, hem de nicelik olarak tarımsal üretimi artırmak durumundadır.

Sayın Başkanım, üç temel zaman içinde olabilecek önerimi getireceğim, sonra acil önlemleri getireceğim.

Üç temel öneriden biri kooperatif konusudur. Bunu zamandan saymayın, kısaca üzüntülerimi belirtmek istiyorum. TRT'de Bülent Beyin görüşmesinde, kooperatifçiliğe fazla yer vermesinin seçimdeki eksi puanımıza bağlanabildiği bir ülkede kooperatifçilikle ilgili bir şey yapmışız diyemeyiz. Ne yazık ki, seçimlerde eksi oy almak kooperatifçiliği savunmak anlamıyla eşdeğer kılınabilmiştir ülkemizde. Bunu üzüntülerimden dolayı dile getiriyorum.

Ülkemizde tarım kesiminin içine düştüğü darboğazdan ve bunalımdan kurtulabilmesi ve sorunların çözümlenebilmesi için birçok alanda köklü değişiklik yapılmalıdır. Tarım kesiminde güçlü ve gerçek anlamda demokratik bir kooperatif hareketi özendirilip desteklenmelidir. Kooperatiflere ve birliklerine her türlü devlet karışmacılığı önlenmelidir. Ziraat Bankası, bir kooperatifler bankasına dönüştürülerek kooperatif birliklerine devredilmeli, Tarım Kredi Kooperatiflerinin yönetimine köylüler, çiftçiler egemen olmalıdır.

Gelirleri belli bir düzeye erişinceye kadar kooperatifleşen köylüden küçük ve orta çiftçiden vergi alınmamalı, bunun yerine, gelirlerinin bir bölümünü kendi kooperatiflerinin yatırım fonlarına aktarması istenmelidir. Devletin yöntemine karışmayacağı bu fonlarda biriken kaynaklarla kooperatifler tarımı modernleştirmek, ortak makine parkları ve tarım sanayileri kurmak üzere yatırımlara özendirilmeli, bu yatırımlar devletçe de desteklenmelidir.

Köylünün kalkınması ve kırsal alanın sanayileşmesi için zorunlu olan altyapı ve hizmetler köylerde yoğunlaştırılmalıdır. Bunun için köy - kentler

kurulmalıdır. Amacı aynı olmak koşuluyla buna iktidar başka isim de verebilir. Amaç, gerekli altyapılar ve hizmetlerini ve uygarlık nimetlerini tüm köylülere en kısa sürede ve düşük maliyetle sunmaktır. Örneğin; her köyde lise, banka, hastane ve fabrika kurulamaz. Buna devletin de, köylünün de gücü yetmez; ama, bunların hepsi, yerine göre 8-10 köyden oluşacak köy gruplarına kısa sürede ve düşük maliyetle sağlanabilir. Köylüler, böylelikle kısa sürede topraktan kopmaksızın sanayi toplumu ve kentleşme sürecine girebilir. Köy - kent uygulaması Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da kırsal alanın güvenlik sorununu çözümlenebilmeyi ve yarı feodal yapıdan kurtulmayı da kolaylaştıracağı için köy - kent uygulamasına Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan başlanmalıdır.

GAP'ın, 2000'li yıllar Türkiye'sinde yöre halkına ve ülkemize yararlı hale getirilebilmesi için gözardı edemeyeceğimiz olguları da yerine getirmemiz lâzımdır. Öncelikle toprak reformundan korkulmamalıdır. GAP bölgesinde nüfusun yarısı kırsal kesimdedir. Kırsal ailelerin yaklaşık yüzde 40'ı, yani 1,5 milyon insan topraksız ve üretim dışıdır. Toprak reformu, GAP'ın teknik başarısı için mutlaka gereklidir.

Kalkınmanın diğer fonksiyonlarının da bunun yanında mutlaka yerine getirilmesi gerekmektedir. Mali politikalar köylüye, çiftçiye rant bırakır şekilde düzenlenmeli; sağlık ve sosyal çalışmalar yoğunlaştırılmalı, çiftçiye bilgi yanında girdi, işletme organizasyonu ve pazarlama konusunda destek ve buna benzer yapılar oluşturulmalıdır.

Değerli izleyenler, GAP doğu hayvancılığının gelişmesinde önemli bir unsur olabilir. Doğu Anadolu'nun 20 milyonu aşkın hayvan varlığının nitel gelişmesi GAP'a bağlıdır. Kaba yem ve mera gereksinimlerini kendi bölgelerinden, yoğun yem girdilerini de GAP bölgesinden sağlayabilirse sorunun halledilmesinde ileri bir adım atılmış olabilir. Bunun yanında, genetik iyileştirme, barınakların ıslahı, sağlık hizmetleri ve pazarlama sistemleri geliştirilmelidir.

Kısaca dile getirdiğim kooperatifçili, köy - kent ve GAP olgusu 2000'li yıllar Türkiye'si tarımının belkemiğini oluşturacak unsurlardır. İktidar, bu konuda iyi niyetli girişimlerde bulunmalıdır.

Acil alınması gereken önlem ve uygulamalar; tarım için devlet desteğiyle düşük faizli bir kredi düzeni kurulmalıdır. Ülkemizde yeterince üretilen tarım ürünlerinin dış alımı önlenmelidir. Gerçek orman niteliğini taşımayan yerler orman kapsamından çıkarılmalı, yöre köylüsünün kullanımına ya da mülkiyetine açılmalıdır.

Her ürünün taban fiyatı ekim mevsiminden önce açıklanmalı, süre so-

nunda fiyat enflasyon kadar artırılmalıdır. Ürün bedelleri gecikmeden ödenmelidir, tarım sigortası kurulmalıdır. Yabancı tütün ve sigara kartelinin ülkemizde egemen duruma gelmesi önlenmelidir.

Bunlar şu anda iktidara önerilerdir, DSP iktidara gelseydi bunları yapacaktı.

Sonuç olarak, Türkiye'de uygulanacak ekonomi politikaları tarımı kesinlikle ihmal etmemelidir. Tarımın nispi olarak önemi az görülse de ekonominin farklı evrelerine farklı düzeyde girerek ekonomiyi âdeta kollarında büyüten sektördür. Günü kurtaran politikalarla, kopyacı zihniyetle, işi uzun süreli idare etmek mümkün değildir.

Tarımımızın sorunları bellidir, meslek odalarının, öğretim üyelerimizin ve konuyla ilgili bireylerin üzerinde birleştikleri sorun ve çözüm yolları çoğunlukla ortaktır. Tek bir sorun kalıyor, taraf olmak. Köylüyü kurtarmaya taraf mıyız? Tarımı kurtarmaya taraf mıyız? Tarafsak, sorunun çözümüne iyi bir adım atmışız demektir. Samimi iseniz tarım da kurtulur, sanayi de kurtulur, sonuç olarak ülke kurtulur.

Türkiye'de tarımsal eğitimin 146. yıl dönümüyle ilgili bu sempozyumu düzenleyen başta Ziraa' Mühendisleri Odası Başkan ve Yöneticilerine ve tüm emeği geçenlere saygılarımı sunarım.

Teşekkür ederim.

Lutfullah KAYALAR

Sayın Başkanımız, ara konuşmalarının birinde "Türkiye'de siyasal iktidar yeni değiştiği için, iktidar iktidarlığına, muhalefet de muhalefetliğine alışamadı" dediler. Ben de diliyorum ki, bu fazla uzun sürmesin, herkes yerli yerine tekrar gelsin, ki biz de yapacaklarımızı çabuk yapalım.

Efendim, gerçekten Türkiye'deki birçok meselelerin altında tarımla ilgili problemler yatmaktadır. Türkiye'nin tarımda çok büyük zenginlikleri var, ama bu zenginliklerin getirdiği gene tarımın içindeki birtakım problemlerimiz de var. Türkiye 5-6 bölge olarak coğrafi yönden bölünür, ama bu coğrafi bölünmeyle birlikte de tarım üretimi bakımından, bitki örtüsü bakımından da çok büyük değişiklikler göstermekte. Bir Karadeniz Bölgesi Güneydoğu'ya uymaz, Güneydoğu Trakya'ya uymaz, İç Anadolu Akdeniz Bölgesine uymaz. Bunların her birinin kendine göre değişik problemleri var.

Bir uzmanlar grubuyla bu paneli birlikte yürüttüğümüz için ifade etmek istiyorum, sap gitti dane de kaldı, belki daha da rahat oldu. Verimle ilgili olan rakamları kıyaslarken, dünya ortalamaları veya Türkiye ortalamalarını verirken, bu ayırımı da gözönüne almak lâzım. Yani, Türkiye'nin genel

ortalaması bir verimde düşük olabilir, çünkü çeşitli bölgeleri var; ama bu ayırımı yaparsak bugün Çukurova veya Trakya'daki hububat üretimi artık hiç de dünyadaki ileri ülkelerden ortalama olarak da pek fazla aşağı değil, hemen hemen yakalama noktasına gelmiştir, mısırdaki vesairede gelmiştir. Hayvancılığı bile belli bölgeler içerisinde alırsanız, dünya ortalamalarından çok düşük değildir, ama Türkiye ortalaması olarak düşüktür, bu da Türkiye'nin değişik ekolojik yapısından kaynaklanmaktadır. Bu zenginliğimizdir, aynı zamanda da zorluğumuzdur birçok alanlarda olduğu gibi.

1. Gerçekten tarım sektörünün kendi içinde yapmamız gerekenler. Onu da ayırılım, altyapı olarak; biraz önce sulama demiştik. Sulama önemli, başladığımız işler var, 50 küsur adet barajı 8 sene içinde bitirmişiz başlayıp, 50 küsur adedi de devam ediyor. 2000'li yıllara doğru hangi iktidar olursa olsun yapılması gereken bu sulama ünitelerinin fazlaştırılmasıdır. Ayrıca, gene Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kanalıyla yürütülen 130 civarında bizim başlattığımız göletler vardır, bunların da artırılan oranda devam ettirilmesi gerekir. Biz de olursak biz de devam ettiririz.

İkincisi, toprak ıslahı, drenaj konusu Türkiye gündeminde önemlidir. Bu konularda yatırımların aksamaması gerekir. Biz gelirsek, daha iyi yapılabilmesi için imkânlar ölçüsünde buna öncülük veririz.

Diğer konu toplulaştırma. Türkiye için çok önemli konudur. Bu toprak dağıtım verelim kadar önemli olan konu, eldeki mevcut toprakların toplulaştırma yoluyla Türk tarımında daha rantabl kullanılması imkânının getirilmesidir. 2000'li yıllarda da toplulaştırma ön plana çıkacaktır.

Gübre kullanımı ve tohumculuğun geliştirilmesi gerekir, geliştirdik, ama daha iyi noktalara getirilmesi gerekir. 2000'li yıllarda biz de olursak tohumculuğu nasıl ön plana çıkarmışsak, aynı şekilde bu konuda da devam ederiz.

Gerek gübrede, gerek tohumculukta ve gerekse sulama ünitelerini yaparsınız, ama sulama tekniklerinde önemli olan çiftçinin eğitilmesi konusudur.

TUYA projesi 35 ilde, yürürlüğe koyduğumuz proje vardı, gönül arzu ederki 2000'li yıllarda 73 vilâyetimizde de bu projemizi uygulayabilelim ve bu projemizden daha iyi verim alma yönünde gayretler sarfedebilelim. Demekki eğitim konusu her şeyden önde gelmektedir. Çiftçimizi eğitecek olanların eğitimi konusu; her ikisi birden fevkalâde önem taşımaktadır.

Bunlarla birlikte önemli olan konuların başında şu anda da en büyük sıkıntılar olduğu sübvansiyonlar ve faizler konusu vardır. Türkiye'nin kendine has yapısı var, Sayın Adak bahsettiler, belki biraz daha değişik de

söylemek lâzım. Avrupa'da ve Amerika'da sübvansiyonlar tarım kesimine fevkalâde yüksek oranlarda uygulanmaktadır. Nitekim GATT görüşmeleri dediğimiz, şu anda anlaşmayı ayırdıkları, Amerika ile Avrupanın anlaşmayı görüşmelerin nihayete erdiği konu da esasen sübvansiyonlar noktasında toplanmaktadır ve şu anda gene dikkat ederseniz ABD Başkanı Sayın Bush Avusturalya'yı ziyaret etmektedir. O görüşmeler esnasında da Avusturalya'nın en fazla karşı çıktığı konu bu sübvansiyonlardır. Bu, Türkiye'yi de etkilemektedir. Ancak, Türkiye'nin kaynakları malumdur, politikada siyasi partilerin birbirlerinden ayırdıkları noktaların başında da bu gelmektedir. Türkiye'de bizim dönemimizde biz imkânlar ölçüsünde sübvansiyonları uyguladık, gübredeki son sübvansiyon geçtiğimiz yıl, 1991'de 3 trilyon mertebesine ulaşmıştı, az bir rakam değildir. Türkiye kaynakları içinde.

Bizim diğer ülkelerle çiftimizi karşılaştırırken sübvansiyonlar noktasında yapacağımız karşılaştırmaları her ülkenin kaynaklarına göre yapmamız gerekir. Avrupa, önce sanayileşmiştir, sanayileşmesinden sonra tarıma sübvansiyon ayırmıştır. Önce sanayileşmiş olduğu için tarımdaki nüfusu da sanayie çekebilmiştir. Türkiye'de bunun tam tersi vardır. Tarımdan sanayie geçerek tarımdaki nüfusu azaltmayı amaçlamaktayız. Sıkıntı burada, kalbe giden damarların düğüm noktası burada.

Avrupa o sanayileşmeyi nasıl yapmış; sömürgecilik hakimdi, Afrika ülkesi, Latin Amerika'dan toparlanmış getirmiş sermayeyi almış, sermayeyle sanayileşmeye gitmiş. O günkü dünya konjonktürü de denk gelmiş, sanayileşmesini yapmış, ucuz işçisiyle, sömürgesiyle birlikte sanayileşmeyi yapmış. Türkiye'nin böyle bir şansı yok. Biz o aşamalarda geri kalmışız. Biz hâlâ tarımda devam etmişiz. Bugün Çukurova ve Trakya'da buğday üretiminden belki yüksek verim alıyoruz, ama İç Anadoludaki 250 kilo aldığımda şapkayı havaya atıyor. Esasında dönüme 250 kiloluk buğdayla da hiçbir şey yapamazsınız bugünkü Türkiye'de. 10 sene öncesiyle bugünün Türkiye'sinin sosyal yaşantısı bakımından büyük fark vardır. Bugün köyde oturan şehirde ne varsa birçoğunu istiyor. Ben bunu politika için demiyorum, şimdi her köyde televizyon seyrediliyor, her köyde otomatik telefon var, her köye minibüs gidiyor, her köydeki insanımız kıyafetine daha önem veriyor. Köyde bugün artık kendi yaptığı ekmek değil, şehirden gelen ekmek. Bugün Yozgat'taki yumurtanın çoğu Ankara'dan veya yumurta üretim merkezlerinden gidiyor, korkunç bir yapı değişikliği var ülkemizde. Bu yapı değişikliğine elimizdeki tarımsal gelirle kifayet etmemiz mümkün değildir. Türkiye'nin bugün içinde olduğu ikinci sıkıntı da bu noktadan kaynaklanmaktadır.

Tarımda yapacaklarımızı söylüyoruz, bunlar bellidir, ama bu yapacak-

larımızla birlikte, tarımı tek olarak ele alamayız, Türkiye problemleriyle tarımın problemleri özdeştir. Sanayideki ilerlemeyi sağlayabilmek için burada bir şeyler yapmamız lâzım, burada bir şeyler yapabilmemiz için sanayi ve hizmetler sektöründe ileriye gidebilmemiz lâzım.

1987'de başvurmuşuz AT'ye gireceğiz, oradaki sübvansiyonlar oranında Türkiye'de siz sübvansiyon yapamazsınız. Avrupa sanayileşmiş, sanayideki artı değerden alıyor yüzde 7-8 nüfusunun iştiğal ettiği tarım kesimine sübvansiyon yapıyor. İçeride yüksek fiyattan alıp çiftçisine veriyor, üretim fazlası olduğu için onu da dışarıya daha ucuz olarak satma imkânına sahip.

Bugün Türkiye'nin dikkat etmesi gereken nokta şudur; Sayın Bakan söylemişti, ben siyasi temsilcisi olarak konuşmuyorum, bunu bütün samimiyetimle söylüyorum, inanarak konuşuyorum. Türkiye sorunları buradan kaynaklanmaktadır.

AT'ye gireriz girmeyiz, girersek hoş olsun, girmezsek de hiç dert değil, ama AT'ye girsek de girmesek de standartta ve kalitede AT'yi yakalamamız lâzım. Onun için de, Türkiye'nin içerisinde bu noktalara da dikkat etmemiz lâzım, 2000'li yılların problemi de buradadır. Hayvancılık diyorsanız, hayvan ürünlerinin dünya standartlarında işlenebileceği tesisleri yapmamız gerekir, sonra da onların çalışacağı tedbirleri almamız gerekir. Nedir bu? Mezbaha sisteminde belli bir sınırlamaya gitmemiz gerekir. Sütçülük konusu aynı olaydır, ırkın ıslahı konusu aynı olaydır, hastalıklarla mücadele aynı olaydır.

Gelelim öbür tarafta tarımın çeşitlendirilmesine; bizim bugün pazara göre üretim yapma mecburiyetimiz vardır, işte 2000 li yılların önünde eğitim dediğimizin bir parçası odur, üretim planlamasını yapmamız lâzım, pazara göre üretim yapmamız lâzım. AT bizden çekinmektedir GAP vesaire konusuyla, ama o çekinmesi kendi açısından haklıdır, bizim de o çekinmeyi başka alanlara kaydırmamız gerekir. Tamamlayıcı olma diye bir tabir kullanılmaktadır, yani onların eksikiği olan konulara bizim girmemiz gerekir.

Bizim dönemimizde gelişen bir çiçekçilik konusu vardır, milyon dolarlı ihracat potansiyeline ulaştık, fevkalâde önü açık olan bir konu. Seracılıkta biz tamamlayıcı olma özelliğine sahibiz, ama orman konusu önemlidir.

Kalitesine, standardına bakacağız, ama hangi alanlarda üretim yapmamız gereğini de iyi planlamamız gerekmektedir.

Örgütlenme konusu önemlidir, Türk tarımının 2000 li yıllarda yapması gereken konudur, ama sadece tarımdaki örgütlenmeyle değil, bütün meslek teşekküllerindeki örgütlenmede bir veba mikrobu vardır, ve veba mikrobu da o örgütlenmelerin içerisine siyasetin ve politikanın karıştırılmasıdır. Ne

zaman ki amaç dışı siyaset ve politika o örgütlere karıştırılmıştır, örgütler örgüt olmaktan çıkmıştır ve o yüzden de Türkiye'nin başına çok belâlar da gelmiştir. Buna da dikkat etmek gerekir. Bu da eğitimin gene bir parçasıdır.

Burada söylenecek çok şey var, ama demek istediğim olay; bu problemleri tek başına alamayız. Türkiye'nin bütününe düşünmek lâzım. Sübvansiyonlar ve faizler fevkalâde önemlidir. Faizleri bugün düşüremezsiniz, faizlerin düşmesi için genel faizlerin düşmesi gerekir. Bugün genel faizler yüzde 70, zirai faizler 43-49 arasında. Siz 43'lük faizi 20'ye çektiğiniz zaman, Ziraat Bankasının 1991 plasmanları zirai kredide 22 trilyondur, 43 faizle. 43 faizi 20'ye çektiğinizde o 22 trilyonluk talep sizin önünüze gelir 50 trilyon olarak. 50 trilyonluk talebi karşılamamız için kaynak gerekir. Kaynağınız yoksa talebi karşılayamazsınız, sonra kredi alabilmenin karaborsası başlar. Bu değişik bir olaydır. Yani, kredi almanın karaborsası başlar. Bunları iyi hesap etmek lâzım. Bunlar denge olayıdır. Sübvansiyonlara da dikkat etmek gerekir, en fazla dikkat etmesi gerekenler de biz politikacılarız. Bizim doğruyu söylememiz gerekir. Biz doğruyu söylemezsek, sadece vaatle gidersek, insanlarımızın bir kısmı inanır, çiftçi borçlarını affedeceğiz; gelin bakalım nasıl affedeceğiz, 5 milyona kadar olanın bir kısmını göstermelik affedeceğiz; hiçbir işe de yaramaz, ödememe alışkanlığını getirir. Önemli olan, genel ekonomi içerisinde düşürebiliyorsan faiz oranlarını düşürebilmektir. Onu da yapabiliyorsanız.

Onun için, doğru söylememiz gerekir, özellikle de bilen insanların, aydınların da bunu doğru anlatması gerekir. Türkiye'nin en büyük problemlerinden birisi de burada noktalanmaktadır.

Dileyelim ki Türkiye 2000 li yıllarda daha doğru, acı olsa bile daha doğruyu söyleyen politikacılara, bilim adamlarına, aydınlara sahip olur.

Çok teşekkür ediyorum.

BAŞKAN - Efendim, yalnız bu iktidar alışkanlığı anlaşılan ANAP mensuplarında sürüyor, sevimliliğini kullanarak tam 5 dakika daha kürsüyü işgal ettiler, tabii kendilerinden çok yararlandık bu arada, ama evet açıklığa kendisi gibi prim veriyor olabilir, ama eşitliğe de galiba aynı oranda prim verilmesi gerekli.

Sayın parti temsilcilerini dinlediniz. Vatandaş damdan düşmüş, daha kendine gelmeden etrafına bir sürü insan toplanmış, "Ne oldu?" demişler, kendine gelip doğrulmuş, "Vallahi bilmiyorum, ben de yeni geldim buraya."

Umarım iktidar olan partiler kendilerini böyle bir durumda bulmazlar. Çünkü, görüyorsunuz bu bir tür sınav toplantısı gibi oldu, her partinin, iktidara geldiğinde, sizin uzmanlık alanınızda neler yapabileceklerini kendi yet-

kili üyelerinin ağzından dinlediniz. Umarız söylediklerini yaparlar, söylediklerinden daha iyisini yaparlar.

Efendim, Ziraat Mühendisleri Odasının düzenlemiş olduğu bu toplantı burada sona ermiştir.

Bir sürü ders çıkmıştır, en büyük ders sanıyorum ülkemizin önünde acil sorunlar vardır ve bu sadece tarım alanını ilgilendirmemekte, ülkenin tüm sosyal yapısını ve ekonomisini ilgilendirmektedir ve bu bütünlük içinde değerlendirilmesi gerekir. Bu konuda bir irade birliği olduğu da anlaşılmaktadır. Bu, kıvanç vericidir. Zaten yeni İktidarın da temel ilkesi, demokrasi içinde kalkınmaktır, tepeden inmeci bir kalkınma modelinin benimsenmesi de artık bundan sonra mümkün değildir.

Umarım, bu panelin getirdiği dersler ve yeni fikirler ilerideki politikalara ışık tutar.

Saygılar sunarım efendim.

ÜÇÜNCÜ OTURUM

TARIMDA KAMU ÖRGÜTLENMESİ

Başkan : Mehmet YÜCELER
Gıda Tarım ve Hayvancılık Eski Bakanı

Bildiriler:

Çağdaş Yönetim ve Tarım Köyişleri Bakanlığı
Ergin ÖZÜGÜR
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Uzmanı

2000'li Yıllarda Tarım Bakanlığının İşlevleri ve
Örgütlenme Modeli
Ayhan ELÇİ
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Uzmanı

Tartışmalar:

Dr. Avni BAŞDOĞAN
Ziraat İşleri Eski Genel Müdürü

Prof. Dr. M. Turgay ERGUN
TODAİE Öğretim Üyesi

Süha OK
Orman Bakanlığı Eski Müsteşar Yard.

Ali TOPUZ
Köyişleri Eski Bakanı

ÇAĞDAŞ YÖNETİM AÇISINDAN TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI

**Ergin Özügür
Zir. Yük. Müh.**

1. GİRİŞ :

Yönetim, insanların işbirliğini sağlama ve onları önceden belirlenmiş amaç veya amaçlara doğru yöneltme iş ve çabalarının tümüdür. Kuruluş içerisinde bu işleri gerçekleştiren kişiye ise "Yönetici" denilmektedir. Bir başka deyişle yönetim, herhangi bir örgütün daha önceden belirlenmiş amaçlarını gerçekleştirmek için; planlama, örgütleme, yönetme, eşgüdüm ve denetim süreçleri çerçevesinde, mevcut bütün kaynakların (insan, para, malzeme v.b.) verimli bir şekilde değerlendirilmesi ile ilgili bir sistemdir.

Tarımla ilgili kamu yönetimi denildiğinde ise, devletin tarım sektörü ile ilgili olarak belirlediği amaçları gerçekleştirmek için; özellikle insanlar, Bakanlık merkez ve taşra kuruluşlarında çalışanlar başta olmak üzere, diğer kaynakların (araç, gereç, bina, laboratuvar vb.) örgütlenmesi ve yönetimi söz konusudur. Doğaldır ki burada, devletin tarımla ilgili olarak belirlediği ve ülke gerçekleri ile bağdaşan amaçları var ise bunlar kalkınma plan ve programlarının yazıldığı kitapların sayfalarına sırf yazılmış olmak için yazılmamışlarsa ve ayrıca, bu amaçlara ulaşmak için çağdaş bir yönetim anlayışı egemen ise, tarımla ilgili kamu yönetiminden söz edilebilir.

Bakanlığımızın yeniden düzenlenmesi hakkındaki 6.3.1985 tarih ve 3161 sayılı yasanın yürürlüğe girmesi ile birlikte; tarımla ilgili merkez ve taşra kuruluşlarımızın ve Bakanlığımız çalışanlarının içinde bulunduğu durum, endişe verici boyutlara ulaşmış bulunmaktadır.

2. ÇAĞDAŞ YÖNETİM VE FONKSİYONLARI :

Yukarıda da belirtildiği gibi yönetim, kısaca mevcut kaynakların verimli biçimde kullanılmasını içeren bir kavramdır. Bu kavram içerisinde insan unsurunun bulunmuş olması nedeniyle yönetim, toplum bilimleri içinde yer alan ve incelenen bir bilimdir. Yönetim bilimine, "yönetimi toplumsal bir olgu olarak ele alan ve onu verimlilik açısından inceleyen bir bilimdir" de denilebilir.

Yönetim bilimi insan ve insan ilişkileri yanında, araştırma, istatistik, sosyoloji, matematik, ekonomi, psikoloji v.b. disiplinlerle de ilgili olup çok

boyutlu (çok değişkenli) olayları konu alan karmaşık bir bilim dalıdır. Çağdaş yönetim ise, herhangi bir kuruluş veya örgütü, toplumu oluşturan sistemin bir parçası ve alt sistemi olarak kabul etmekte; insan unsuru esas olmak üzere, örgütü, örgütün iç ve dış öğelerini, bunların birbirleriyle ilişkilerini ve etkileşimlerini inceleyip, varsa örgütsel ve yönetsel sorunları saptayarak, onları, daha önceden belirlenen amaçlar doğrultusunda çözümlenmek, şeklinde algılanmalıdır.

Yönetim süreci esas itibariyle, planlama, örgütlenme, yönetme, eşgüdüm ve denetim olmak üzere beş ayrı fonksiyonun bütününden oluşmaktadır. Anlaşılacağı üzere yönetim süreci, örgütün veya kuruluşun hedeflediği amaçların saptanması ile başlamakta olup, bunu diğer fonksiyonlar izlemekte, son olarak da örgütün iç işleyişi yanında, belirlenen amaçlara ulaşıp ulaşılmadığının denetimi yani kontrolü ile sonuçlanmaktadır.

Kuşkusuz bu süreçte, sözü edilen fonksiyonlar yerine getirilirken herşey sıra ile yapılmaz. Genellikle amaç veya amaçlar saptanırken politika da düşünülür. Planlama ile (program, proje v.b.) örgütlenme ve koordinasyon içindedir. Örgütlenme biçimi yönetme fonksiyonunu geniş ölçüde etkilemektedir (Şekil : 1,2).

3. ÇAĞDAŞ YÖNETİM FONKSİYONLARI

AÇISINDAN TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞININ DURUMU:

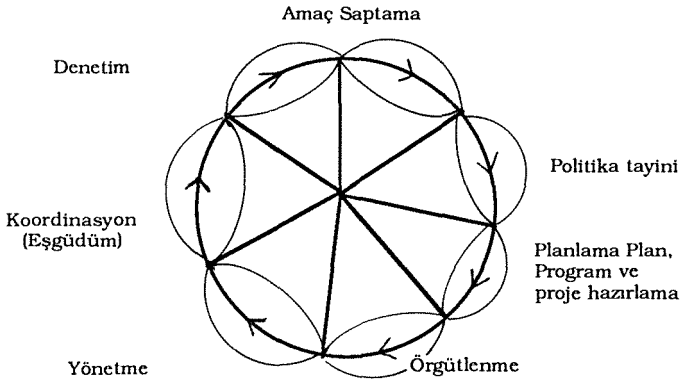
3.1. PLANLAMA :

Bilindiği gibi planlama, geleceği önceden ve bilimsel yöntemlerle kestirmeye çalışmak, gereksinim ve kaynakları gözönünde tutarak çalışmalarını ileriye dönük biçimde ve öncelik sırasına göre düzenlemek, gelecekteki zaman dilimleri içinde neyin, ne zaman, nasıl, nerede ve kimler tarafından yapılacağını belirlemek; ayrıca amaçları ve hedefleri saptamaktır. Planlama, kısaca ileriye görmektir. Bu, herhangi bir işte harekete geçmeden önce yapılan düşünme, usa vurma, seçme, yeğleme (tercih etme) ve karar verme gibi çeşitli terimlerle ifade edilebilen stratejik önem ve anlamda bir işlemdir. Bu evrede yapılan hatalar; amaçlar, araçlar, yöntemler ve insanlar ile ilgili olarak yapılacak tahmin ve hesaplardaki yanlışlıklar, yönetimin tümü bakımından başarısızlığa uğranılmasına neden olabilir. Örneğin; mevcut insan gücü, araç ve diğer kaynaklara ve içinde bulunulan koşullara uygun hedefler seçilmez ise bunlara ulaşma olanağı söz konusu olamaz. Ayrıca daha sonra girişilecek faaliyetlerin etkinlik derecesi azalır veya yok olur. Uygulamadaki başarısızlıkların birçoğu, gerek birey gerekse kuruluşların

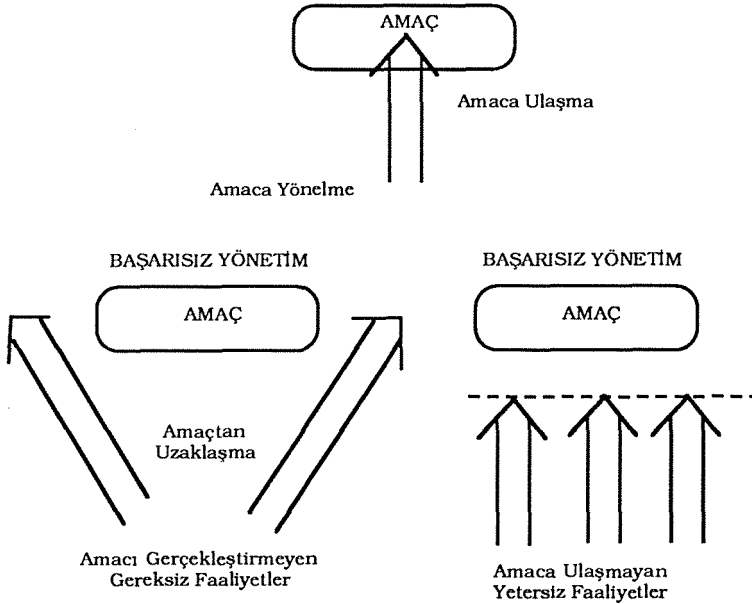
hayatında, gerçekçi hedeflerin seçilmemiş olmasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve çıkmaktadır.

Bakanlığın 1985 yılında yeniden düzenlenmesi ile ilgili amaç ve hedefler incelenip, bugün gelinen noktaya bakıldığında şu hususlar göze çarpmaktadır. Bakanlığın 1985 tarihli resmi (APK Kurulu Başkanlığı Yayın no. 101) yayınında bu konuda özetle :

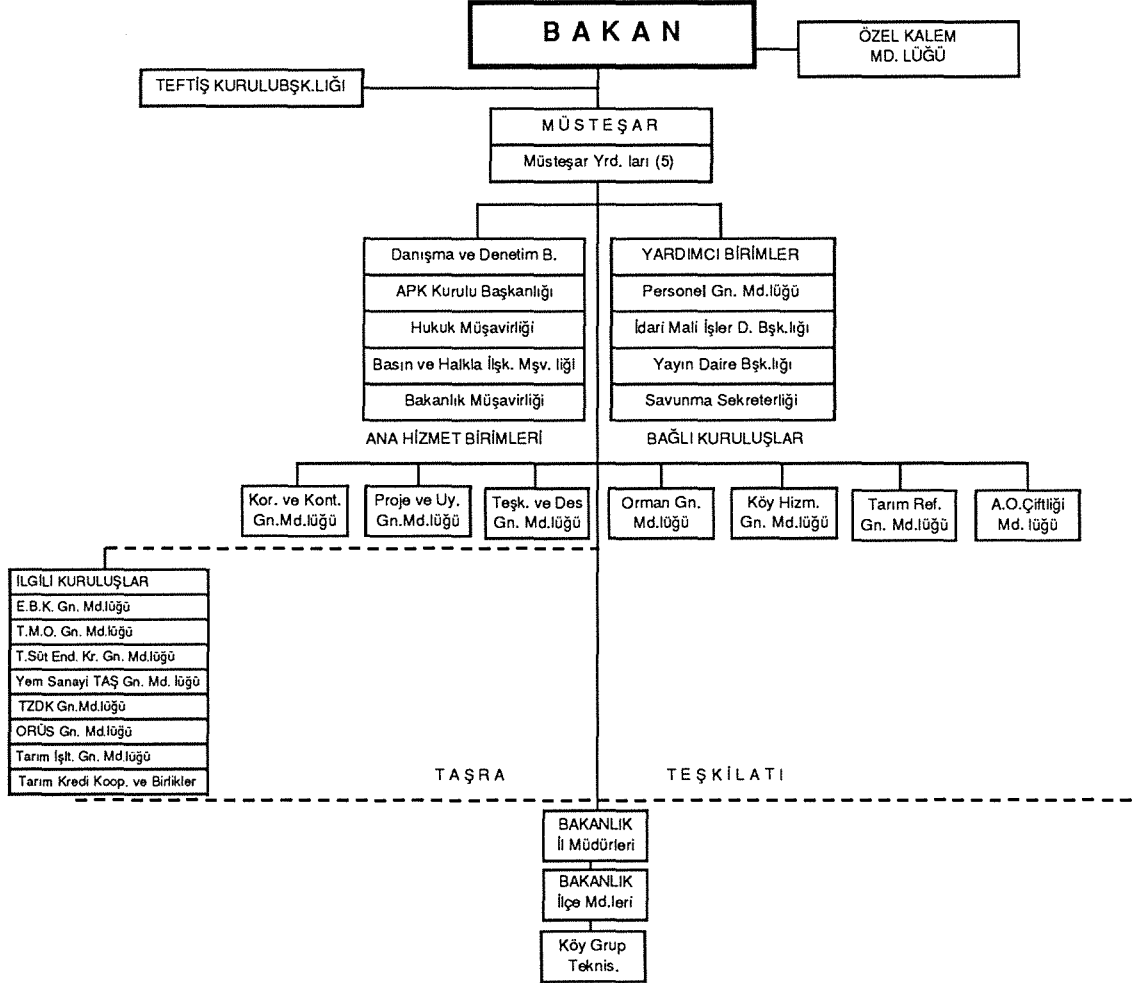
Şekil : 1 YÖNETİM FONKSİYONLARI

Şekil : 2 BAŞARILI YÖNETİM

Şekil : 3 Tarım Orman ve Köyşleri Bakanlığı

a) Bakanlık organizasyonu konu ve ürün bazından fonksiyon bazına, rutin hizmetler yaklaşımından entegre tarım ve kırsal kalkınma yaklaşımına yönelmiştir. KKGGM, PUGEM ve TDGM adı altında üç ana hizmet birimi kurulmuş, bunlar konu ve ürün bazından sıyrılarak temel fonksiyon birimleri olarak organize edilmiş ve APK Kurulu Başkanlığı ile birlikte Makam'ın kurmay heyeti oluşturulmuştur. Bu kuruluşlar, tarımla ilgili her türlü hizmetin makro düzeyde Bakanlık Makamı adına yapılması veya yaptırılması, taşra ve dış kuruluşlar ile Bakanlık arasındaki düşey ve yatay koordinasyonun sağlanması ile görevlendirilmiştir (Şekil : 3).

b) Aşırı merkeziyetçi yönetim yerine, taşra uygulamalarına rahatlık getirilmesi, illerde dağınık ve çok yönlü oluşum içinde bulunan ünitelerin, İl Müdürlüğü çatısı altında toplanması hedeflenmiş ve dağınıklık giderilerek, birimlerin tek kumanda altına sokulduğu belirtilmiştir.

c) Bakanlık merkezi, güncel ve teferruata yönelik işler yerine asli görevi olan tarım politikalarına ağırlık verebilecek bir yapıya kavuşturulmuştur.

d) Taşra ünitelerinde sevk ve idare birliği yanında, koordinasyon olanağı da sağlanacak olup; dinamik bir yapı ve sonuç alıcı uygulama yapılabilecektir.

e) Bakanlığın görev alanına giren hizmet ve faaliyetlerin il ölçeğinde bir bütün olarak planlanması ve uygulanması sağlanacaktır.

f) Köye ve çiftçilere, çok sayıda birim tarafından yapılan ve götürülen hizmetler, topluca ve az sayıda birim tarafından yapılacaktır.

g) Merkeziyetçilik yerine, taşra teşkilâtına önemli yetki ve sorumluluk verilecektir.

h) Yetişmiş insan gücü, makina, taşıt ve diğer kaynaklar bir yerde toplanarak kaynak ve zaman kaybı önlenecek ve böylece iş başarısı artırılabilecektir." denilmiştir.

Yukarıda sözü edilen amaç ve hedeflerin birçoğuna katılmamak mümkün değil. Ancak söz konusu amaçlara ulaşabilmek için, mevcut kaynaklar (İnsan gücü, hukuki dayanak, (yasa, tüzük, yönetmelik) taşıt, bina, alet makina v.b.) ne ölçüde gözönüne alınmıştır. Planlama ile en uygun olanın seçilmesi sözkonusu olduğuna göre, mevcut olanak ve araçları bilmek, bunlardan haberdar olmak, bunları tanıyıp değerlendirmek; bunun için ise araştırma yapmak zorunludur. Araştırma ise, en uygun olanı seçmek için gerekli olan bilgiyi sağlama çabasıdır. Bu anlamda yeniden düzenleme ile ilgili araştırma yapılmadığını, yapıldıysa da yetersiz olduğunu belirtmek is-

tiyorum. Çünkü, araştırma yapmak bir anlamda bilimsel bilgi (yani, gözlemden veya deneyden türetilmiş ve herkesce denenebilen ve tekrarlanabilen bilgi) üretmektir. Yeniden düzenleme ile ilgili araştırma yapılsaydı, elde edilen bilgilerin ortaya konulması, buna göre gerekçe oluşturulması, amaç veya amaçların belirlenmesi sözkonusu olurdu. Halbuki böyle yapılmamış ve;

a) Ayrı bir disiplin olduğu hepimizce kabul edilen ormancılık çalışmalarını da içine alan ve köye yönelik sosyal alt yapı hizmetlerini ön plana çıkaran, tarımsal alt yapı hizmetlerine ikinci derecede önem vererek, Topraksu Genel Müdürlüğü'nü ortadan kaldıran bir yapılanma ile Bakanlığın adı "Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı" olarak düzenlenmiştir.

Aradan geçen zaman göstermiştir ki, ormancılık çalışmaları da dahil olmak üzere, tarıma yönelik hizmetler ve özellikle tarımsal alt yapı hizmetleri; bu yapı içerisinde küçültülen ve soyut görevlerle işlevsiz duruma getirilerek oluşturulan yeni genel müdürlükler veya daire başkanlıklarınca yerine getirilmemiş ve hizmetler gerilemiştir.

Bugün Orman Bakanlığı yeniden kurulmuş, Köy İşleri Bakanlığı'nın ve özellikle tarımsal alt yapı hizmetlerini geçmiş yıllarda başarı ile yürüten Topraksu Genel Müdürlüğü'nün de kurulması yönünde çalışmalara başlanıldığı söylenilmektedir.

b) Tarımla ilgili faaliyetlerin konu ve ürüne göre değil, fonksiyon bazında ele alındığı belirtilmiş, ancak bunun hangi gerekçe ile yapıldığı açıklanmamıştır. Örneğin, bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele konusunda, örnek çalışmaları bulunan ve uzun yıllar başarılı sonuçlar alan Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğü'nün kapatılması ve bunun yerine, hizmet alanları, işlevleri, çalışma yöntem ve araçları farklı olan ve farklı mesleki eğitim görmüş bulunan insanları istihdam eden veterinerlik hizmetleri ile zirai mücadele hizmetlerinin birleştirilmesi sonucunda; her iki alanda da hizmetler gerilemiştir. Türkiye, gerek bitki sağlığı ve gerekse hayvan sağlığı açısından, her an beklenen büyük boyutlu olaylarla (sığırcı vebası olayında olduğu gibi) karşı karşıya kalma noktasına gelmiştir.

Bugün 6,5 sene sonra, küçük çapta yeniden düzenleme çalışması yapılmış ve bu kez bazı ana hizmet birimleri fonksiyon esasına göre değil, eskiye dönülerek ağırlıklı konu esasına göre örgütlenmiş bulunmaktadır. Bu durum KKG ve özellikle PUGEM yapısında meydana getirilen değişikliklerde somut olarak görülmektedir.

Ancak bu son düzenleme, ana hizmet birimleri ile taşra kuruluşları arasında herhangi bir olumlu yapı değişikliği meydana getirmemiştir. Ana

hizmet birimlerinin kendilerine doğrudan bağlı taşra kuruluşları olmaması nedeniyle meydana gelen ve özellikle ilçe düzeyinde somut ve yeterli hizmet üretilememesi konusu, güncelliğini hâlâ korumaktadır.

c) Taşra kuruluşlarının, İl Müdürlüğü çatısı altında tek kumanda altına sokulması ile sevk ve idare birliği sağlanmış gibi görünmesine karşın, bu kuruluşlar arasında beklenen koordinasyonun sağlandığını ve Bakanlığın görev alanına giren hizmet ve faaliyetlerin il ölçeğinde bir bütün olarak planlandığını ve uygulandığını ne yazık ki söyleme olanağı bulamamaktayız. İl müdürlüklerine bağlı Şube Müdürlüklerinin görev, yetki ve sorumlulukları açık ve net olarak belirtilmemiş olduğu için; konular ve özellikle ürünler esas alındığında (hububat, edüstri bitkileri, çayır - mera, hayvancılık v.b.) bir ürün veya konu, birden çok şube müdürlüğünün ilgi alanına girmekte ve bu durumda o ürün veya konunun gerçek sahibi ve sorumlusu bulunmadığı gibi, şubeler arasında gerekli koordinasyon da sağlanamamaktadır. İl Şube müdürlüklerinin birçok konuda hiçbir yetkisi bulunmamakta, buna karşılık destek hizmet yapan İdari ve Mali İşler Şubesi, elindeki mevcut kaynakların (taşıt, araç, gereç, bina v.b.) kullanımına yönelik yetkileri nedeniyle, esas hizmeti yürütme durumunda olan diğer şubelerin önüne geçmiş bulunmaktadır.

d) Bakanlığın makro düzeyde uyguladığı ve adından sıkça söz edilen TUYAP projesi incelendiğinde ise şu hususlar göze çarpmaktadır:

"Çiftçilerle, yayım ve araştırma servisi arasındaki bilgi alış verişini geliştirerek proje bölgesinde verimliliği ve dolayısıyla tarım gelirlerinin artırılmasını; ülkenin en büyük tarımsal yayım ve araştırma teşkilât yapısının geliştirilmesine katkıda bulunulmasını ve son olarak da, tüm ülkeye yayılacak olan teknoloji transfer metodlarının daha fazla denenmesine ve geliştirilmesine olanak sağlanmasını" amaçlayan proje, Bakanlığın yeniden düzenlenmesinden önce hazırlanmış ve uygulanmasına yeniden düzenleme ile başlanılmıştır. Yayım sisteminin geliştirilmesi yönünde umut vadeden projenin uygulanmasında, beklenen ölçüde başarılı olunamamıştır. Uygulamada çiftçi katılımı yeterince sağlanamamış, yukarıdan aşağıya biçimlenen geleneksel yayım anlayışına dayalı bir program öngörüldüğü için, önemli dönüşümler gerçekleştirilememiştir. Proje, yayım sistemine kaynak sağlamaya ve yönetsel açıdan kimi düzenlemeleri gerçekleştirmeye olanak veren bir proje olarak değerlendirilmektedir.

Projenin ana konusu olan yayım, TDGM bünyesinde niçin bulunduğu hâlâ anlaşılamayan Yayım Daire Başkanlığı ile ilgilidir. Projenin genel koordinasyonu ve Dünya Bankası ile olan ilişkileri ise eski adı PUGEM, yeni adı ile TÜGEM tarafından yürütülmektedir. Bu durum çeşitli sürtüşmelere neden olmakta, ayrıca her iki kuruluşun kendisine doğrudan bağlı taşra birimleri

olmadığı için, il düzeyinde projeye yön verilememektedir.

Yayımla doğrudan ilgili olan Yayın Daire Başkanlığının, doğrudan Bakanlığa bağlı olması da ayrıca sorunlar yaratmaktadır.

Projenin il düzeyindeki uygulaması, il müdürlüklerinin konuya bakış açısına, istekliliğine ve yeteneklerine bağlı olarak gelişmektedir. Kimi illerde projenin öngördüğü yapılanma ve işleyiş düzeni büyük bir ciddiyetle gerçekleştirilmeye çalışılmış, kimi illerde ise proje yalnızca bir kaynak sağlama (taşıt, araç, gereç, çeşitli malzeme v.b.) aracı olarak değerlendirilmiştir.

Projenin yurt dışı eğitim ile ilgili olanakları, "yayım sisteminin geliştirilmesi" amacına yönelik olarak değil, "Bakanlık yönetimine yakın olan her düzeydeki çalışanlara öncelik verilmesi" amacına dayalı olarak kullanılmıştır.

Projenin personel planlaması, Personel Genel Müdürlüğü'nce ve ilgili Genel Müdürlüklerin görüşü alınmadan yapılmakta, bu durum il düzeyinde ayrıca sorun yaratmaktadır.

Projedeki inşaat harcamaları için yeterli iç kaynağın sağlanamamış olması, projenin uygulanmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

Proje için verilen kredinin büyük bir kısmı, uluslararası ihale zorunluluğu nedeniyle tekrar yurt dışına çıkmakta; TUYAP dahil olmak üzere birçok dış kaynaklı projede istihdam edilen yabancı uzmanlara ödenen bedel aylık 5.000 - 10.000 \$'ı (yaklaşık 25-50 milyon TL. sı) bulmakta ve bu uzmanlardan, kendi eksikliklerimiz nedeniyle de yeterince yararlanılamamaktadır.

Yukarıda kısaca belirtilen nedenler, projeden sağlanan fayda ile projenin maliyetinin karşılaştırılmasını zorunlu kılan hususlar olarak belirtilebilir.

e) Ayrıca, Bakanlığın işlevsiz hale getirilen birimlerinin çoğunda, tarımsal üretime ve kalkınmaya katkısı olmayan rutin işlemler ve yazışmalar bugün hâlâ devam etmektedir.

Yozgat ilinde plan ve programlarla hiç ilgisi olmamasına karşın "Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi" en kısa zamanda hazırlanıp uygulamaya başlanılmıştır. Maliye eski Bakanı Sayın Adnan Kahveci'nin ilgisiyle de "Doğu ve Güneydoğu Anadolu Çayır - Mera, Yem Bitkileri ve Hayvancılığı Geliştirme Projesi" hazırlanmıştır.

Bakanlık, temel politika Bakanlığı olmak bir yana, tarımla ilgili olarak alınan birçok kararda, adeta olaylar karşısında görmezliğe gelmek için

gözünü kapayan insan konumuna gelmiştir. Canlı ve cansız hayvan ithalatı, süt tozu ithalatlarına izin verilmesi sonucunda gelineen durum bunun açık örneğidir. Bugün besiciliğimiz can çekişmektedir. Bakanlığımızın tarımla ilgili politikaların belirlenip uygulanması konusunda gücü bulunmamaktadır. GAP İdaresi Yüksek Kurulu'nda Tarım ve Köyişleri Bakanı yer almamış, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın tarımla ilgili olarak belirlediği politikalara (özellikle büyükbaş hayvancılık ve et ithalatı) seyirci kalınmıştır.

Özetle, Bakanlığın yeniden düzenlenmesi konusu ile ilgili olarak, yeterli çalışma ve araştırma yapılmadığı ve bu nedenle de resmi yayın organlarında belirlenmiş olan amaç ve hedeflere ulaşılabilecek bir planlamadan söz edilemeyeceği belirtilebilir.

3.2. ÖRGÜTLENME (ÖRGÜTLEME - ÖRGÜTLENDİRME)

Örgütlenme yönetimin en önemli fonksiyonlarından biri olup; hangi işin, kimler tarafından, hangi araç ve yöntemlerle ve nasıl bir düzen içinde yapılacağına belirlenmesi olarak tarif edilmektedir.

Örgütlenme sürecinde, önce işler tanımlanır ve değerlendirilir, daha sonra bu işler yapılırken ne gibi araçların kullanılacağı, ne gibi yöntemlerin izleneceği belirlenir ve bu işleri etkin ve verimli bir biçimde yapabilecek kişilerin hangi niteliklere sahip olmaları gerektiği saptanır.

Örgütlenme sürecinin sonucunda, yapılacak işler belirlenir, bu işleri etkin ve verimli bir biçimde yapmak için gerekli olan yetki ve sorumluluklar ortaya çıkar, yönetim kademeleri oluşur.

Örgütlenme sonucunda işleri görecek organlar (ana hizmet, danışma (kurmay), denetim v.b. gibi) ve emir - komuta zinciri oluşturulur. Bu zincirdeki kadrolar çeşitli yetki ve sorumluluklarla donatılır.

Örgütler, gerek kamu yönetiminde ve gerekse özel kesimde önceden belirlenen amaçlara ve yapacakları hizmetlerin niteliklerine bağlı olarak bazı modellere göre kurulmaktadır.

3.2.1. ÖRGÜT :

Bakanlığımız üst düzey yöneticilerinin 1985 yılında yaptıkları yeniden düzenleme çalışmaları sonucunda;

Ziraat İşleri, Zirai Mücadele ve Zirai Karantina, Veteriner İşleri, Gıda İşleri, Hayvancılığı Geliştirme ve Kooperatifler Genel Müdürlükleri (6 Genel

Müdürlük) ile Orköy, Dış İlişkiler ve Su Ürünleri Daire Başkanlıkları lağvedilmiştir.

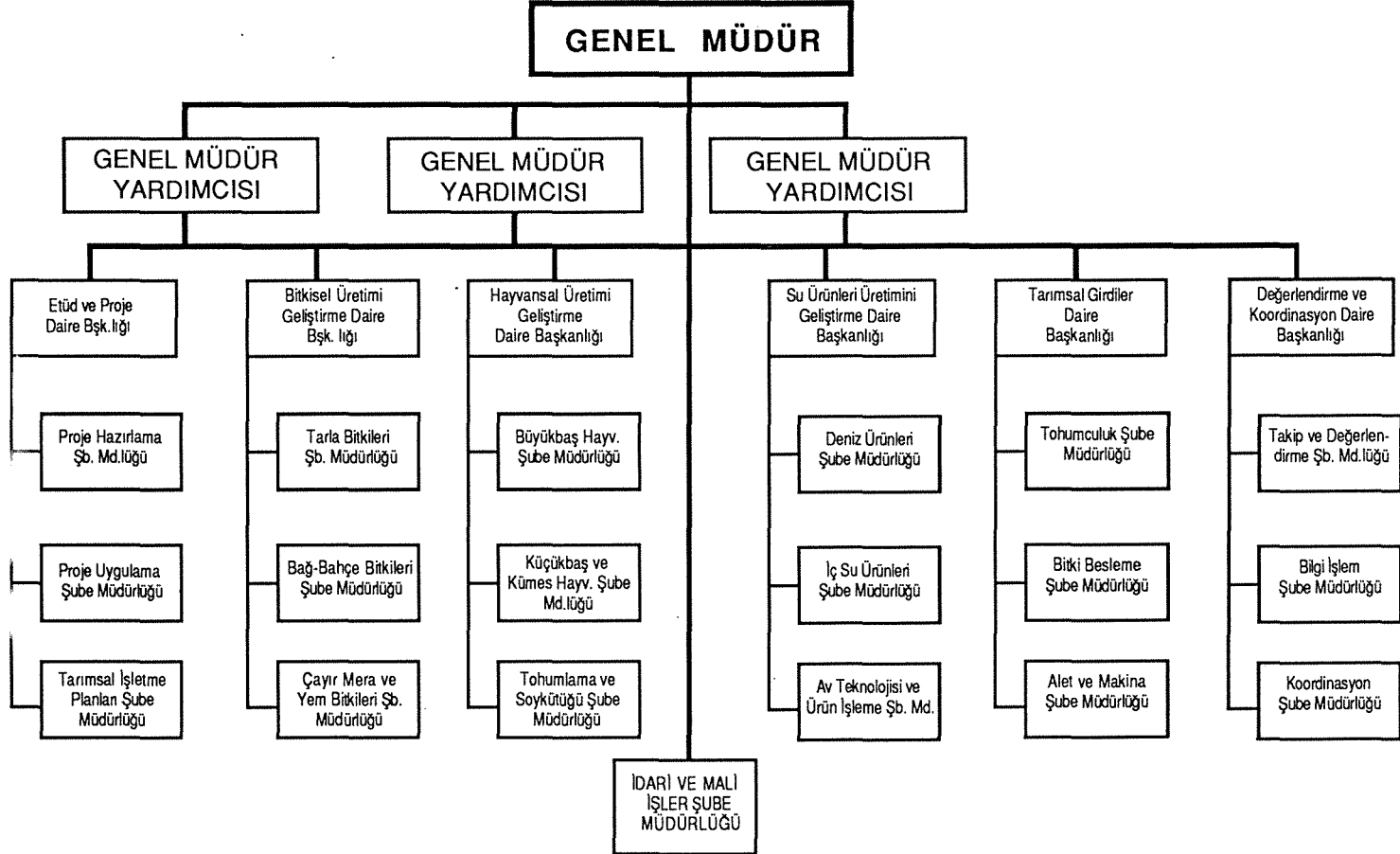
Bakanlığın konu ve ürün esası yerine fonksiyon, (yani tarımla ilgili birçok benzer nitelikli faaliyetleri bir arada toplama) esasına göre örgütlenmesi ile; özellikle ana hizmet birimleri soyut görevlerle görevlendirilmiş ve bu birimler özellikle ilk yıllarda ne yapacaklarını şaşırılmışlardır. Bu yapı ile ana hizmet birimlerindeki birçok Daire Başkanlığı ve Şube Müdürlüğü işlevsiz hale getirilmiştir.

Bakanlık ana hizmet birimlerinde, tarım alet ve makinaları ile ilgili hiçbir birime yer verilmemiştir. Bakanlık bu konudaki çalışmalarını, PUGEM Tohumculuk Şubesi bünyesinde, iki teknik eleman ile ve makro düzeyde hiçbir işlevi olmadan sürdür-müşür.

Su ürünleri konusunda gelinen noktayı fazlaca anlatmaya gerek yok. Bugün, Denizcilik Bakanlığı kurulması ve su ürünlerinin de bu Bakanlık çatısı altında Genel Müdürlük düzeyinde örgütlenmesi konusu tartışılmaya başlanılmıştır. İnsanların veya kurumların yapması gereken ve fakat yapmadıkları veya yapamadıkları bir görev veya işlev varsa ve bu nedenle bir boşluk doğmuşsa, bu boşluğu her koşulda başka insanlar, başka gruplar veya kurumlar doldurmaktadır. Su ürünleri konusunda gelinen nokta budur. Yani bir kuruluş, kendisine verilen görevleri çeşitli nedenlerle yapamamışsa veya yapamıyorsa, çözüm o kuruluşu ortadan kaldırmak olmamalı, tam tersine o kuruluşun eksikliklerini gidermek ve onu daha verimli iş yapar hale getirmek veya başka bir kuruluş çatısı altında daha güçlü kılmak amaç edinilmelidir.

Nitekim bu durum hissedilmiş olmalı ki, başlangıçta öngörülenin tam tersine, örneğin, PUGEM yeniden düzenlenerek TÜGEM (Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü) adını almış ve yeterli olmasa da konu esasına dönülmüş (Şekil : 4), ayrıca Su Ürünleri Daire Başkanlığı kurulmuş, Tarım Alet ve Makinaları Şube Müdürlüğü oluşturulmuştur. KKG M'nde de küçük çapta yeniden bir düzenleme yapılmıştır. Her iki ana hizmet birimindeki Araştırma Daire Başkanlıkları kaldırılarak, Tarımsal Araştırma Genel Müdürlüğü yeniden kurulmuştur. Bakanlığımızda 6,5 sene sonra, tarımsal araştırmalara verilen önemin anlaşılması bakımından bu örnek oldukça çarpıcıdır. 1991 yılı sonlarına doğru yapılan bu düzenlemelerle, taşra kuruluşlarının ana hizmet birimleri ile olan ilişkisi, bir başka deyişle ilişkisizliği konusunda, nedense herhangi bir düzenlemeye gidilmemiş veya gidilememiştir.

Şekil : 4 Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (TÜGEM)

Görünen odur ki, Bakanlığımız, yönetici konumuna gelen her yöneticinin bireysel kararları çerçevesinde yeniden düzenlenmiş veya düzenlenmektedir. Bu durumun doğal karşılanması, "Yönetim Bilimi" açısından sözkonusu olmayacağı rahatlıkla söylenebilir.

Ana hizmet birimleri içerisinde özellikle TDGM, kendisine verilen görevler çerçevesinde, çiftçilere yönelik tarım yayım ve eğitim faaliyeti yanında, üreticilerin Türkiye gerçekleri gözönüne alınarak teşkilatlanması ve yine kooperatıfçılığın teşviki ve geliştirilmesi konularında makro düzeyde herhangi bir atılım yapmamış veya yapamamıştır. Bu Genel Müdürlüğün çalışanları atıl bir durumda bırakılmışlardır.

Danışma birimlerinden olan APK Kurulu Başkanlığının ise, kendisine verilen görevler çerçevesinde bugüne kadar, tarımımızın içinde bulunduğu sorunların çözümüne yönelik olmak üzere; makro düzeyde ekonomik araştırmalar yaparak, tarımsal üretimin planlanması, iç ve özellikle dış pazarlardaki gelişmelerin izlenerek üreticilerin yönlendirilmesi, ileriye dönük tarımsal politikaların belirlenmesi, plan, program ve makro projeler hazırlanması, Bakanlığın gelişen ve değişen koşullar çerçevesinde tarımla ilgili olarak neleri üstlenmesi veya üstlenmemesi gerektiği konularında, beklenen düzeyde çalışma yapmadığını görmekteyiz.

İl Müdürlüklerinin doğrudan Bakanlık Makamı'na bağlı olması ve diğer ana hizmet birimleri ile yönetsel bağı olmaması nedeniyle APK Kurulu Başkanlığı bugün, Makam ile taşra kuruluşları arasında koordinasyon ve haberleşmeyi sağlamak durumunda kalan bir yönetim ara kademesi işlevi görmekte, Bakanlığın merkez ve taşra kuruluşlarının bütçesi ile ilgili çalışmalar yapmakta asli görevlerini gerektiğince yapamamaktadır.

Toprak ve su kaynaklarının korunması, ıslah edilmesi, geliştirilmesi, toplulaştırılması veya dağıtılması; yani kısaca mesleğimiz açısından onur kaynağı olan Topraksu Genel Müdürlüğü'nün ortadan kaldırılması sonucunda; sözü edilen hizmetlerde büyük gerilemeler olmuş, deneyimli yönetici kadrolar ve konularında uzmanlaşmış teknik elemanlar hizmet sürecinden alıkonulmuş ve yerlerine yeni elemanların yetiştirilmesi olanağı da ortadan kalkmış bulunmaktadır.

Tarımın alt yapısı ile ilgili hizmetler yerine köye yönelik sosyal alt yapı hizmetlerine (yol, içme suyu, köy konağı, cami v.b.) ağırlık verilmiş ve alt yapı hizmetleri nicelik ve nitelik olarak azalmıştır.

Toprak ve Su kredi projeleri ve çiftlik planlamaları yapılması ile ilgili faaliyetler gerilemiştir.

Büyük yatırımlarla kurulan sulama tesislerindeki sulama

randımanının % 40'lara düştüğü ifade edilmektedir. Arazi geliştirme ve çiftçi eğitimine yönelik çalışmalar yapıldığında, bu oranın % 70'lere çıkabileceği, dolayısıyla de milyonlarca dekar arazinin daha sulanabilmesi olanağından söz edilmektedir.

Yeniden düzenleme çalışmalarının başlangıcında, özellikle taşra kuruluşları için Bölgesel örgütlenme modeli oluşturulmasının planlandığı fakat son aşamada bundan vazgeçildiği görülmektedir. Bakanlığın yeniden düzenlenmesi ile ilgili 13.12.1983 tarih ve 183 sayılı KHK ile 8.6.1984 tarih ve 212 sayılı KHK ile 3161 sayılı yasa birbiriyle çelişi içerisinde. Şöyle ki; Merkez ve taşra örgütünün yapısı, Bakanlık Bölge Müdürlükleri oluşturulması temel esasına dayalı olarak ele alınmıştır. 212 sayılı K.H.K. nin 43/A maddesinde; tarımsal özellikleri, ekolojik şartları, havza bütünlüğü sevk ve idare kolaylıkları dikkate alınarak belirlenecek bölgelerde kurulacak Bakanlık Bölge Müdürlüklerinin ilk iki görevi:

"a) Bakanlığın her türlü faaliyetlerinin yapılması ve plan, program ve projelerin uygulamaya konulması amacıyla bölgesindeki Bakanlık taşra teşkilât birimlerini sevk ve idare etmek, bu maksatla birimler arasındaki görev ve yetkilerin dağıtılması ve düzenlenmesini sağlamak, bölge içi çalışmaları yatay ve dikey olarak koordine etmek, diğer bölgeler ile işbirliğinde bulunmak.

b) Bakanlığın ve bakanlığa bağlı kuruluşların taşradaki birimleri arasında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak" şeklinde belirlenmiştir.

Doğrudan Bakanlık Makamına bağlı ve sorumlu olan Bakanlık Bölge Müdürlüklerinin bu yapısı nedeniyle, Merkez örgütünde oluşturulan özellikle üç ana hizmet birimi (Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Proje ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Teşkilâtlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü) ile danışma birimi olan Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı'nın görevlerini de bu yapı gözönüne alınarak saptanmış bulunmakta idi. Diğer bir deyimle Bakanlık Bölge Müdürlüklerinin, örgütün yeni yapısının oluşturulmasında en belirleyici unsur ve temel öge olarak kabul edildiği gözlemlenmiş bulunmaktadır.

Düşünülen bu modelde, doğrudan makama bağlı, ancak her türlü faaliyette bulunan, plan, program ve projelendirme görevlerini üstlenen yurt sathındaki 10-12 bölge müdürlüğü, bölgesindeki yatay entegrasyonu sağlamak yanında, kurulacak koordinasyon çerçevesinde merkezde hazırlanan makro planın kısıt ve koşullarından sapma göstermeden bölgesel projeler hazırlayıp uygulamakla görevlendirileceklerdir.

Yeniden düzenlemenin son şeklinde ise (3161 sayılı yasada) Bölge Müdürlüğü örgütlenmesinden vazgeçildiği ve her ilde doğrudan Makam'a

bağlı Bakanlık İl Müdürlüklerinin kurulduğu görülmektedir. Bu il müdürlüklerinin yapısı ve personeli, 3161 sayılı yasa çerçevesinde; lağvedilen Ziraat İşleri, Veteriner İşleri, Zirai Mücadele ve Zirai Karantina, Gıda İşleri, Hayvancılığı Geliştirme ve Kooperatifler Genel Müdürlükleri ile Orköy ve Su Ürünleri Daire Başkanlıklarının taşra kuruluşlarından oluşturulmuştur. Yani her biri küçük birer Bölge Müdürlüğüne dönüştürülmüştür.

Doğrudan Makam'a bağlı olan, fakat merkezdeki üç ana hizmet biriminin taşra kuruluşu hüviyetinde olmayan bir yapı oluşturulmuş; emir - komuta zinciri çerçevesinde taşra kuruluşu bulurmayan ana hizmet birimleri ise, taşra ile ilişki kurmadan merkezde ürettikleri çeşitli projelerin sahada uygulanmasında sorunlarla karşılaşmışlar, ayrıca taşra kuruluşlarının çalışmalarını izleme fırsatı bulamamışlardır. Ortaya çıkan bu boşluk nedeniyle de en uç noktada (ilçe düzeyinde) köye götürülmesi gerekli proje ve hizmetler denetlenememekte, merkez tarafından izlenmeyen ve çalışmaya yönlendirilmeyen taşra teşkilâtının, özellikle İl ve İlçe Müdürlüklerinin birçoğunda tarımla ilgili faydalı proje uygulanmamaktadır. Tarımla ilgili proje üretmek ve uygulamak için de kendilerini zorunlu hissetmemektedirler.

Yukarıda sözü edilen olumsuzluklar gözönüne alındığında, Bakanlığın yeniden düzenlenme çalışmalarının, Yönetim Biliminin öngördüğü doğrultuda yapılmadığı ortaya çıkmaktadır.

Örgütlerin kurulmasında ve işleyişinde gözönünde tutulacak esas ve ilkeler ise şunlar olmalıdır:

- a. Örgüt kurulması için bilimsel araştırma yapılmalıdır.
- b. Kırsal kesimin örgütlenmeye olan etkisi gözönünde tutulmalı ve/veya örgütlenme, kırsal kesimin de örgütlenmesi ile birlikte düşünülmelidir.
- c. Bakanlığın amaçları, hedefleri, politikası, görevleri, yetki ve sorumlulukları; açık, kesin ve yazılı olarak belirtilmelidir.
- d. Örgüt yapısı bireysel kararlarla değiştirilmemelidir.
- e. Örgütlerde kumanda birliği sağlanmalıdır.
- f. Yetki devri yapılmalıdır.
- g. Etkin bir eşgüdüm sağlanmalıdır.
- h. Yönetici kadrolarının seçiminde titizlik gösterilmelidir.
- ı. Örgüt yapısı karmaşık olmamalıdır.

i. Kaynak sağlanmadaki güçlükler giderilmelidir.

j. Çalışan personelin uzmanlık alanı dışında değerlendirilmesinden kaçınılmalıdır.

k. Örgütler sürekli olarak incelenmeli, eksiklikler ve yanlışlıklar giderilmelidir.

3.2.2. ÖRGÜT VE İNSAN:

Örgüt bir sosyal sistem niteliği taşımaktadır. Çünkü onu oluşturan en önemli varlık insandır. Örgütler günümüzde, teknoloji ve insanları, başka bir deyişle bilim ve insanlığı birleştirmektedirler.

İnsan ilişkileri toplumsal yaşamın başlangıcından beri var olmuşsa da, örgütlerde insan ilişkilerini inceleyen bilim ve sanat oldukça yenidir. İlk başlarda insanlar, ya tek başlarına yada küçük gruplar halinde çalıştıklarından iş ilişkileri kolayca yürütülebiliyordu. Sonraları endüstri devrimi gerçekleşmiş ve giderek örgüt - insan ilişkileri karmaşık bir sosyal sistemi ortaya çıkarmıştır.

Örgüt - insan ilişkilerinin esas konusu, çalışan insanların gereksinimleriyle onları istihdam eden örgütün hedeflerinin bütünleştirilip bütünleştirilemeyeceğidir.

3.2.2.1. İŞE ALMA, YÜKSELME:

Personel yönetimi, yeter sayıda ve gerekli niteliğe sahip elemanın işe alınması, bunların hizmet içinde geliştirilmesi ve personelden hizmet sırasında en iyi biçimde yararlanmayı hedef alan bir uğraştır.

Personel seçimi veya işe almada amaç; örgütün insan gücü gereksiniminin nicelik ve nitelik yönünden en iyi biçimde karşılanması için, gerekli olan yöntemlerden (sınav, uygulamalı sınav, mülakat v.b.) yararlanarak, yeter sayıda ve nitelikli elemanı zamanında sağlamaktır.

Bakanlığımızda özellikle ilk işe alma konusunda, uygulaması 1970'li yıllara dayanan ve günümüzde de devam eden yeterli niteliğe sahip personel yerine, iktidardaki değişik siyasal parti yandaşı veya sempatizanı olan kadrolara öncelik tanınmasıdır. Bu öncelikler, her dönemde ve boyutları giderek artan bir şekilde süregelmiş ve süregelmektedir. Bu sürecin devamı çerçevesinde, gerek konularında uzman olan ve gerekse yetenekli yönetici kadrolar da yine siyasal kadroların baskısı ile görevlerinden uzaklaştırılmışlardır.

Bakanlığımızdaki en önemli sorunlardan birinin bilgi ve beceri noksanlığı olduğu söylenebilir. Bu durum, gerek işe almada gerekse yükselmeye, yeterlik ve uygunluk ölçülerinin gereğince işlemediğini ve bu nedenle çalışanların ve özellikle yönetici konumlarının, daha az yetenekli kişilerce kolaylıkla ele geçirilebileceğini göstermektedir.

Bakanlığımızda, yöneticilik konumuna yükselmek için nitelik ve yeterliğin değil, kayırmacılık, uzlaşmacılık, işin gerekleri dışında kalan kimi özelliklerin, ya da çeşitli etkilerin daha etken bir rol oynadığı bilinmektedir.

3.2.2.2. KATILIM :

Katılım, çalışanların kendilerini çalıştıkları kurumun amaçlarına katkıda bulunmaya ve bu amaçlar için sorumluluk almaya özendiren grup ortamı oluşturulmasıdır. Ve katılım, kuruluşun etkililiği için önemli katkıları olan bir uygulamadır. Katılım, çalışanları destekleyen yönetim sonucu oluşan bir çalışan kişi psikolojisidir. Çalışılan birimde, katılımı ilgili ön koşullar yaratıldığında daha yüksek verimlilik, iş doyumu ve başka yararlar için potansiyel oluşturulabilir.

Bakanlığımızda, tarımla veya mesleğimizle ilgili yönetsel kararlar, tüm çalışanları içeren veya her kuruluş düzeyini gereğince temsil etmesi gereken "ortak organlar eliyle" alınmamaktadır.

Bu tanım çerçevesinde hareket edildiğinde, Bakanlığımız kamu yönetiminin söylenilenin aksine aşırı merkezileştiği ve çalışanlar şöyle dursun, alt yönetim kadrolarının bile kararlara katılma olanaklarının ya hiç bulunmadığı, ya da çok kısıtlı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yine üzülererek ifade etmek gerekirse Bakanlığımız bünyesinde, çalışanların katılımına yönelik bir ortam oluşturulmamış ve böyle bir ortam oluşturulması da hiç düşünülmemiştir.

Katılımın yanında, "ekip çalışması" yapılabilme olanağı yaratılması da çalışılan kurumda daha başarılı işler yapılmasını sağlayan bir uygulamadır. Bu anlamda, örneğin; Bakanlığımız Ankara Tarla Bitkileri Araştırma Enstitüsünde buğday konusunda çalışan meslekdaşlarımızdan oluşan bir ekip vardı. Gerçekten yararlı çalışmalar yapmışlardı ve de yapacaklardı. Ancak bu ekip her nedense dağıldı.

3.2.2.3. YETKİ :

Bakanlığımız yönetimi, merkezci olduğu kadar yetki bölüşümünde de

tekelci bir nitelik taşımakta ve alt kademe çalışanlara sorumluluklar yüklerken yetkilerin üst düzey yöneticilerde toplandığı görülmektedir. Başka bir deyişle, katı bir hiyerarşi içinde örgütlenen Bakanlığımız kamu yönetimi, karar almada katılımsız, yetki aktarmadaysa çok isteksizdir. Yani yöneticilerimiz bütün yetkileri kendi ellerinde tutmak istemektedirler.

3.2.2.4. EŞİTLİK :

Herhangi bir çalışanın işyerinde elde ettiklerinin (ücret, kadro, lojman, lisan kursuna katılma, kuruluşun sosyal olanaklarından yararlanma, yurt dışı gezi olanağı v.b.), bunları elde etmek için harcadığı mesaiye oranı (yani girdi/çıkıtı oranı) diğer çalışanlardan çok farklıysa, bu durumda kişi eşitsizliğe uğradığını hemen hisseder veya hissedecektir. Eşitlik, kamu yönetiminin bir anlamda ödül sisteminin adilliğiyle, ödüllerin çalışanların beklentilerine ne ölçüde yakın olduğuyula ilgilidir. Çalışanlar eğitim, deneyim, kıdem, çaba ve beceri gibi her tür girdiyi çok iyi bilirler ve düşünürler. Daha sonra elde ettikleri sonuçları aynı yerde çalıştıkları başka çalışanları ile karşılaştırırlar, kendilerine aşağıdakilere benzer sorular sorarlar.

- Çalıştığım işyerinden aldıklarım, aynı veya benzer işi yapanların aldıklarıyla karşılaştırıldığında adil midir?

- Aldıklarım, içinde bulunduğum kuruluşta, farklı iş yapanlara göre adil midir?

- Aldıklarım, çevremdeki ve toplumdaki diğer kişilerininkine göre adil midir?

Ancak çoğu çalışan kişi için, kuruluş içi eşitlik karşılaştırması dış çevrelerdeki karşılaştırmalardan önemlidir. Çalışanların bu anlamda algıladıkları eşitlik, kuruluşta yoksa, yani kısaca aynı işi yapanlardan bazıları gözetiliyor, bazıları bir kenara atılıyorsa, bu durum bir kısım çalışanın iş başarısını olumsuz yönde etkilemekte, yönlendirici olmamaktadır.

3.2.2.5. HİZMET İÇİ EĞİTİM:

Çağımızın en önemli konularından birisi eğitimidir. Hızla değişen ve gelişen dünyada, özellikle bilim ve teknolojideki gelişmeye koşut olarak, insanların daha üretken ve güçlü hale getirilmesi çabaları kaçınılmazdır.

Hizmet içi eğitim; hizmet sürecinde yapılan, çalışanlara hizmet ile ilgili bilgileri veren, beceri kazanmasına ve bir ölçüde kendini geliştirmesine

olanak sağlayan sistemli bir eğitim faaliyetidir.

Yönetim, hizmetteki değişme ve gelişmeleri izleyerek çalışanlarının bu gelişme ve değişmelere uyum sağlamaları amacıyla, sürekli olarak onları eğitme zorundadır. Hizmet içi eğitimin etkili olabilmesi için sürekli olarak yürütülmesi gerekir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki; personel sistemindeki bozukluklar ile örgütün yapısından gelen bozuklukları hizmet içi eğitimle giderme olanağı bulunmamaktadır.

Hizmet içi eğitim, çalışanların yetiştirilmesi, verimliliklerinin artırılması ve daha ileriki görevlere hazırlanması amacı ile yapılır. Görünen odur ki, Bakanlığımızda; özellikle ileriki görevler bir yana, çalıştığı kuruluştan şu veya bu şekilde ayrılan, kendi isteği dışında görevden alınan veya emekli olan bir uzmanın yerine, bir yenisinin getirilebilmesi olanağı ortadan kalkmıştır. Bakanlığın merkez ve taşra kuruluşlarında çalışan personelin Hizmet İçi Eğitimi; şu anda hiçbir Ziraat Mühendisi ve Veteriner Hekimin görev yapmadığı Personel Genel Müdürlüğü'nün Eğitim Dairesi Başkanlığınca yürütölmeye çalışılmaktadır.

Bakanlığımızın hizmet içi eğitim politikasında;

"a) Çalışanların yapmakta oldukları işi veya işleri daha iyi yapmasını sağlamak, tarımdaki teknolojik gelişmeleri izlemesini sağlayarak konusu ile ilgili gerekli bilgi ve yeteneği kazandırmak, kendini geliştirmesine olanak sağlamak,

b) Çalışanların daha üst görevlere geçebilecek yeterliği kazandırmak; yani alt düzeydeki çalışanları, üst düzey yönetim kademelerine yükselmeye hazırlamak,

c) Çalışanların, çalışmakta oldukları örgüt ve yapmakta oldukları işe karşı davranışlarını olumlu yönde değiştirmek" gibi hususları maalesef görememekteyiz.

Bu anlamda, eğitimin bütün yaşam boyu süren bir uğraş olduğu gözönüne alınarak, Bakanlığımızca uygulamalı (iş üzerinde) eğitime gerekli önem ve ağırlık verilmemekte; az da olsa gerçekleştirilen kısa süreli eğitim programları ise, bilgi ve beceri eksikliğinin giderilmesine yönelik olmamaktadır. Bunun sonucu olarak, özellikle taşra kuruluşlarında, her türlü eğitim programına gönderilen ve genellikle yöneticiler tarafından dışlanan kişilerden oluşan, sürekli eğitilen gruplar oluşmuş bulunmaktadır. Ayrıca tahmin edileceği gibi, sözkonusu kısa süreli bu eğitim programlarına katılanlarda, mezun oldukları bölüm ve/veya branş ve uzun yıllardan beri çalıştığı konular dikkate alınmamaktadır.

Yurt içi ve yurt dışında orta ve uzun süreli (3 aylık eğitim ve doktora

çalışması gibi) eğitim programları ise; yapılan masrafa karşılık elde edilen fayda açısından hizmet içi eğitimle dahi hiç kıyaslanamayacak ölçüde olumsuzluklar taşımaktadır. Bu eğitim programları, Türkiye'nin gerçeklerine, gereksinimlerine ve olası tarım politikalarına göre oluşturulmamaktadır.

Yurt içi ve dışındaki uzmanlık ve doktora çalışmaları, Türkiye'nin gereksinim duyduğu alanlara yönelik olarak planlanmamakta ve koordine edilememektedir.

Bakanlığımızca, özellikle son yıllarda lisan eğitimi ve yurt dışı eğitim için tahmin edilemeyecek ölçüde para harcanmaktadır. Bu paranın kaynağını ise, yurt dışından alınan ve maliyeti hiç de küçümsememesi gereken dış krediler oluşturmaktadır. Kredilerin temin edildiği projelerin öngördüğü eğitim programlarına, o projelerde görev alanların yanında, proje ile ilgisi olmayan her düzeyde çalışanın da katıldığı görülmekte ve söylenilmektedir.

3.2.2.6. BÜROKRATİK KİŞİLİK :

Bakanlığımız çalışanlarından birçoğunun bürokratik kişiliği, diğer kamu kuruluşlarındakilere benzer bir şekilde, çoğunlukla katılımsız ya da işine ve çalıştığı kuruma yabancılaşmış katılımsızlığa bağlı olarak tekdüze işler yapan, karar üretmede edilgen, etkinliği düşük, girişkenlik gerektiren durumlarda bunu üstlerine ya da başkalarına bırakan ve sorumluluk üstlenmediği gibi tersine bundan kaçınan bir noktaya getirilmiştir. Bu tür bir kişilik algısı yaratan kuruluşun, çalışanlarına yüksek bir iş doyumu vermesini beklemenin olanaklı olmadığını söylemek, herhalde yanlış olmasa gerek. Bu durum, merkez ve özellikle taşra kuruluşlarımızın köye ve köylüye yeterli hizmeti götürmemesinin nedenleri olarak da belirtilebilir.

3.2.2.7. ÇALIŞMA ORTAMI :

Çalışma ortamı bir kuruluşun çalışanlarıyla ilgili yaşam tarzını yansıtmaktadır. Çalışanların olumlu yönde yönlendirilmesi, verimlilik ve iş doyumu (yani yaptığı işten haz duymak) üzerinde kuruluştaki çalışma ortamının çok büyük etkisi olmakta; bu anlamda kişi, "burası, benim övünç duyarak çalıştığım işyeri ve ben burada çalışmaktan memnunum" diyebilmektedir.

İl ve İlçe müdürlüklerimizin çoğunda nerede ise masa ve sandalye konulacak yer bulunamayan bir ortamda çalışan insanlarımız ile TDGM 'de, özellikle günlük izin konusunda meslektaşlarımızın karşı karşıya kaldıkları

durum örnek olarak verilebilir.

3.3. YÖNETME (EMİR - KOMUTA , YÜRÜTME)

Yönetme fonksiyonu, yönetici durumunda olan kişilerin, kuruluştta çalışan kişilere, görevlerini en verimli ve etkin bir biçimde yaptırma amaç edinmiştir. Bu niteliği ile emir - komuta (yürütme veya yönetme) işlevinin konusu insanlardır. Kuruluşun işleyişi sürecinde oluşan olayların, hemen dikkate alınıp ona göre emir ve yönerge dağıtmayı ve yol göstermeyi de kapsayan komuta işlevi, dinamik olduğu kadar süreklilik arzeden bir niteliğe de sahiptir. Sonuçta yönetme işlevinin, rehberlik ve öğretmenlik gibi görevleri de içine aldığı rahatlıkla söylenebilir. Komuta yetkisine sahip olan üstlerin, bilgi vermek, yol göstermek ve inandırmak gibi olumlu, barışçıl ve demokratik amaçlarla alt kademelerdeki çalışanları yönetmeleri ve böylece kuruluşu amacına doğru yürütmeleri zorunludur. Bu anlamda etkin bir emir - komuta sistemi kurabilmenin bazı koşulları şunlardır:

- a) "Takım ruhu" yaratmak
 - a.a. Çalışanların herbirinden ayrı ayrı en fazla verimi sağlamak,
 - a.b. Çalışan kişilerden grup (takım) olarak en fazla verimi elde etmek,
- b) Çalışan personeli iyi tanımak,
- c) Görev ve sorumluluklarını yüklenecek nitelikte olmadıklarını gösteren kişileri kuruluştan uzaklaştırmak,
- d) Çalışanlar ile kuruluş arasındaki ilişkileri yakından tanımak,
- e) Yönetici, kişiliği yanında mesleki bilgi, beceri ve deneyimleri ile diğer çalışanlara örnek olmalıdır.
- f) Kuruluşun çalışmalarını ve personeli denetim altında bulundurmak,
- g) Yönetici, çalışanlara eşit davranmalı, çalışanlarda birlik, beraberlik, girişim, fedakârlık ve feragat ruhunun egemen olmasına çaba harcamalıdır,
- h) Astlara yetenek ve becerileriyle orantılı görev, yetki ve sorumluluk sağlanmalıdır,
- i) İyi bir davranış ve başarı mutlaka takdir edilmeli ve ödüllendirilmeli ve bu açık bir biçimde yapılmalıdır.

Son olarak şu söylenebilir. Çalışanları kuruluşun amaçları ve çıkarları

etrafında toplamak ve bu ortak amaca doğru, en az zaman, emek ve masrafla yürütmek, ancak etkili bir komuta sisteminin kurulmasıyla olanaklı olur. Bu olanağı yaratabilen bir yönetici ise, görevinin büyük bir kısmını başarmış sayılır.

Bu anlamda, Bakanlığımızın her kademe yöneticisinin seçiminde ve atanmasında, yukarda sözü edilen hususlara özen gösterilmesi gerekli ve zorunludur.

3.4. EŞGÜDÜM (KOORDİNASYON)

Koordinasyon (uyumlaştırma), kuruluşun bütünlüğünü ve dolayısıyla varlığını sağlayan etmenlerin başında gelmektedir. Koordinasyon kuruluşun grup halinde çalışma, aynı amaca doğru çaba harcama, kısaca bir işbirliği sistemi ve mekanizmasıdır. Bir başka deyişle koordinasyon "bir kuruluşta çalışmalar ve çalışanlar arasında uyum yaratmak"tır.

Eşgüdüm sağlanmış kuruluşlarda her bölüm, diğerlerinin ne yaptığından haberdardır ve onlarla uyumlu olarak faaliyetlerini sürdürür. Eşgüdümlememiş (uyumlaştırılmamış) kuruluşlarda ise, her bölüm diğerlerini hesaba katmaz, sorumluluğunu bir kâğıt, bir emir veya yönerge arkasına saklamak ister, bireyler kendi çıkarlarını ön plana aldıkları gibi girişim ve disiplinleri de zayıftır.

Bu anlamda yeniden düzenleme sonrasında Bakanlığımız taşra kuruluşları (il ve Şube Müdürlükleri, Araştırma Enstitüleri, müesseseler v.b.) birbirleri ile yatay eşgüdümü ve merkez kuruluşlarından olan ana hizmet birimleri ve APK Kurulu Başkanlığı ile dikey eşgüdümü sağlayamamışlardır. Bir danışma birimi niteliğinde olan APK Kurulu Başkanlığı icracı birim gibi çalışmaya başlamış ve il müdürlükleri ile bu anlamda ilişki geliştirmiş; ana hizmet birimleri ise bazı alanlarda proje üretirken birçok alanda danışma birimi hüviyetine dönmüşlerdir.

Araştırma Enstitülerinden bir kısmının il müdürlüklerine, bazılarının da doğrudan Bakanlığa bağlanması, ana hizmet birimlerinden olan PUGEM ve KKGGM bünyelerinde de birer Araştırma Daire Başkanlığı kurulması, bu birimlerin eşgüdümlü olarak çalışmasını engelleyen en önemli etken olmuştur.

3.5. DENETİM (KONTROL)

Yönetim işlevlerinin sonuncusu olan kontrol, diğer işlevlerin neyi, nasıl ve hangi ölçüde başardığını araştırır ve saptar; çalışmaların sonucu,

ancak etkili bir kontrol sistemi ile belirlenebilir.

Kontrol, kuruluşça neler yapıldığını, nereye ulaşıldığını, nerede bulunduğunu belirlemeye yarayan bir işlemdir.

Bakanlığımız veya yürütme organının tarımla ilgili olarak aldığı kararlar, uygulamaya başlanılan projeler; bakanlığın hedeflediği amaçlara ulaşıp ulaşılmadığının denetlenmesi (kontrol) yönetim açısından gerekli ve zorunludur.

Bakanlığı, amacına, esas olarak bireyler, yani çalışanlar ulaştırır. Bu durumda çalışanları Bakanlığın hedeflediği amaçlarına en uygun bir biçimde çalıştırma konusunda kullanılan araç ve yöntemler, en etkin ve verimli bir kontrol alanı oluştururlar. O anlamda, herşeyden önce, söz konusu amaçlara ulaşmada personelin nasıl örgütlendirilmiş olduğu, yani görev, yetki ve sorumluluklarının nasıl dağıtılmış bulunduğu; çalışanları ödüllendirme ve cezalandırma sisteminin etkinlik derecesinin ne olduğu; emir - komuta örgütü ile kurmay örgütü arasında yetki ve sorumlulukların dağılımı, yönetici kadroların niteliği ve başarılilik durumlarının kontrolü gereklidir. Özellikle 3161 sayılı yasa çerçevesinde, Bakanlığın yeniden düzenlenmesi sonrasında ortaya çıkan durumun kontrolü gerekirdi. Bakanlığın yeniden düzenlenmesi sonrasında konu, Odamızın yayın organı olan "Tarım ve Mühendislik" dergisinin Mart - Nisan 1985 tarihli ve 17-18. sayısında oda yönetim kurulu adına, birkaç meslekdaşımız ile birlikte irdelenmiş ve sonuç kısmında şu hususlar belirtilmişti : " ... Yukarıda belirtilen görüşlerin ışığında, Bakanlığın üstlendiği hizmetlerde aksaklıklar ortaya çıkacağı görülmekte ve yeniden düzenleme ile ilgili olarak belirtilen amaçların gerçekleştirilmesine yönelik bir yapı ortaya konamamış bulunmaktadır.

Hemen tüm tarımsal hizmetlerin ekolojik koşullara göre belirlenecek bölgeler düzeyinde ele alınıp planlanması, projelendirilmesi ve uygulanması kaçınılmazdır. Başlangıçta kurulması planlanan Bölge Müdürlükleri oluşturulamadığından ve kendilerine verilecek hizmetleri üstlenecek bir yapılanmaya da gidilmediğinden, valiliklere bağımlı taşra teşkilâtının merkezle koordineli bir şekilde ilişki kuramayacağı ve etkin tarımsal hizmet üretilemeyeceği gözlemlenmektedir." denilerek mütevazı bir öneride bulunulmuştur. Bu öneri şuydu: " Düzenleme sonrasında yeni bir yapı ortaya çıkmıştır. Gerek merkez ve gerekse taşra teşkilâtının görev, yetki ve sorumluluk, koordinasyon, işbirliği, hizmet üretme v.b. konulardaki eksikliklerinin tespit edilip giderilmesi, yeni bir yapı oluşturulması kaçınılmaz olabilir. İşte bu nedenle yukarıda belirtilen hususları inceleyerek, takip edecek, değerlendirecek ve çözüm getirilmesi yönünde görüş üretebilecek bir "Yeni-

den Düzenleme Sonrası Durumu Değerlendirme Birimi" kurulmalıdır." Ne yazık ki, Bakanlıkta böyle bir birim oluşturulmadığı gibi, yeniden düzenlemeyi eleştirmenin, görevden alınma nedeni olacağı yönünde gözdağı verilmiştir, üst düzey yöneticilerce...

4. SİYASAL KADROLAR VE TARIMLA İLGİLİ

KAMU YÖNETİMİ İLİŞKİSİ

Türkiye'de kamu yönetimi, yasama organı olan TBMM yani Milletvekilleriyle, dolayısıyla siyasal kadrolar ile ve ayrıca yürütme organı olan Hükümet yani tek tek Bakanlar ile doğrudan ilişkilidir. Ancak bu ilişki oldukça karmaşık bir yapı arz etmektedir.

Bilindiği üzere TBMM'nin yapısı ve işleyişi görev ve ülke sorunları ile ilgili aldığı kararlarla kamu yönetimini etkilemekte ve yönlendirmekte; kamu yönetimi ise, TBMM de çıkarılan yasaların ve alınan siyasal kararların uygulanmasını gerçekleştirmektedir. Bu arada kamu yönetimi de yasama organınca çıkarılması sözkonusu olan yasa tasarılarının hazırlık çalışmalarını yaparak yasama organını etkiler; yasaların ve belirli siyasi kararların oluşmasına katkıda bulunur.

Başbakan ve bakanlardan oluşan Hükümet ise, devletin icra organı, bir başka deyişle üst yönetim kuruluşudur. Hükümetin esas görevi devletin makro düzeyde yönetimini sağlamak ve başı olduğu kamu yönetimine yön vermektir.

İktidar partisi veya partilerinin uzantısı olan ve bu partilerin siyasetini yansıtan ve siyasal bir güç olan hükümetler; alacağı kararlar ve vereceği emirler ile kamu yönetimini her zaman etkilemekte ve yönlendirmekte, parti programlarını yine kamu kuruluşları aracılığı ile gerçekleştirmektedirler. Bu durum gözönüne alındığında, kamu yönetiminin yansızlığından söz etmek zaten güçleşmektedir. Buna ilâve olarak, parti başkanları, Hükümet ve tek tek Bakanlar, uzun yıllardan beri, kamu yönetiminin elindeki yetki ve olanakları (ekonomik sosyal ve siyasal kararlar alma, cari ve yatırım harcaması yapma, işe alma ve atama yapma v.b.) iktidardan ayrılmama çerçevesinde kendi partilerinin ve partililerinin çıkarları için kullanmaya başlamışlar (ki bu olgu Türkiye'de çok eski senelerden bu yana süregelen bir durumdur. Özellikle seçim dönemlerinin hemen öncesinde yapılanlar gözönüne alınırsa, bu durum ayrı bir boyut kazanmaktadır) ve kamu yönetimlerini tamamen siyasetin içine çekmişlerdir. Bir başka deyişle her sahada partizan uygulamalar başlatılmış ve kamu yönetimlerinin üst düzey yöneticileri ve dolayısıyla de kamuda çalışanlar; iktidar partisi veya partilerinin "sempatizanı" ve "sempa-

tizanı olmayanlar" şeklinde ayrıma tabi tutulmuştur. İktidardaki siyasal partiler, kendilerine bağlı kamu kuruluşlarındaki çalışanları, kendi siyasal görüşlerini benimsemeye zorlamışlardır. Ayrıca, partilerine sempati duyan fakat yeterli niteliğe sahip olmayan çeşitli eğitim düzeylerindeki insanları, niteliklerine bakmadan ve kamu kuruluşlarının talebini de gözönüne almadan işe yerleştirmişler; yönetim kademelerine yine kendi sempatzanı veya yandaşı olan fakat yeterli bilgi, beceri ve deneyime sahip olmayan insanları getirmişlerdir. Bu anlamda, kamu çalışanlarının, sayıca çok fakat yeterli niteliğe sahip olmayan insanlardan oluşmasının başlangıç noktası oldukça gerilerdedir.

Bu olgu, kamudaki en alt düzey yönetim kademesinden en üst düzeydeki yöneticiye kadar, kadrolaşma eğilimlerinin hız kazanmasına neden olmuş; gerek işe alma ve gerekse yükselmeye bilgi, beceri ve yetenek işe yaramaz olmuştur. Bir anlamda kamuda başarılı olabilecek insanlar işe girememiş, bilgi , beceri, kıdem ve deneyim sahibi insanlar yönetim kademelerine yükselememişlerdir.

İktidar partisi ve partilerinin siyasal kadroları (parti üyesi, ilçe ve il başkanı, milletvekili) kendi dünya görüşlerini paylaşmayan her düzeydeki çalışanı ve yöneticiyi istedikleri anda görevden aldirmayı başarmış, istedikleri insanları işe aldirmiş ve yönetici yaptırabilmişlerdir. Bu durumda, bir kısım kamu çalışanı kendini güvenceye almak için, iktidardaki siyasal partinin sempatzanı olduğunu kanıtlama çabasına girmiş, bazıları da dünya görüşlerini değiştirerek üst düzey yöneticisi kadrolarla diyalog kurma yollarını aramış ve bulmuşlardır.

Bu çerçevede, Devletin kamu çalışanlarına sağladığı çeşitli olanaklar (kadro, lojman, yurt dışı eğitim ve gezi, lisan kursu v.b.) yukarda sözü edilen kadrolara sağlanmış, diğer bir deyişle Devlet ve dolayısıyla kamu yönetimleri tarafsızlığını yitirmiş ve taraf olmuştur. Kamuda çalışanlardan birçoğunun iktidardaki siyasal parti sempatzanı veya taraftarı olma çabası ve görünümü ise; siyasal parti kadrolarını sevindirmiş ve bu kadrolar, ülkenin yönetimini ele geçirmekte oldukları sanısıyla çalışmalarına hız vermişlerdir. Kamu kuruluşlarında açık bir şekilde yaşanan bu durum, devletin temeli olan adaleti ortadan kaldırmış; kamunun var olduğu her sahada ekonomik, sosyal ve siyasal anarşi gündeme gelmiştir.

Ayrıca, Türkiye'de her düzeydeki siyasal kadroların çoğunluğunu; kökeni geçmiş yıllara dayanan, fakat özellikle 12 Eylül 1980 sonrasında boyutları giderek artan ve bireysel çıkarını toplumun çıkarından çok çok önde tutan insanlar oluşturmuştur. (Bu noktada; 1982 Anayasa'sının sendikalara, derneklere v.b. örgütlere yönelik yasaklayıcı maddeler getirdiği gözden ırak tutulmamalıdır.) Toplumda sayıca az olmayan çiftçilerin, işçilerin ve kamu çalışanlarının demokratik parlamenter sisteme olumlu

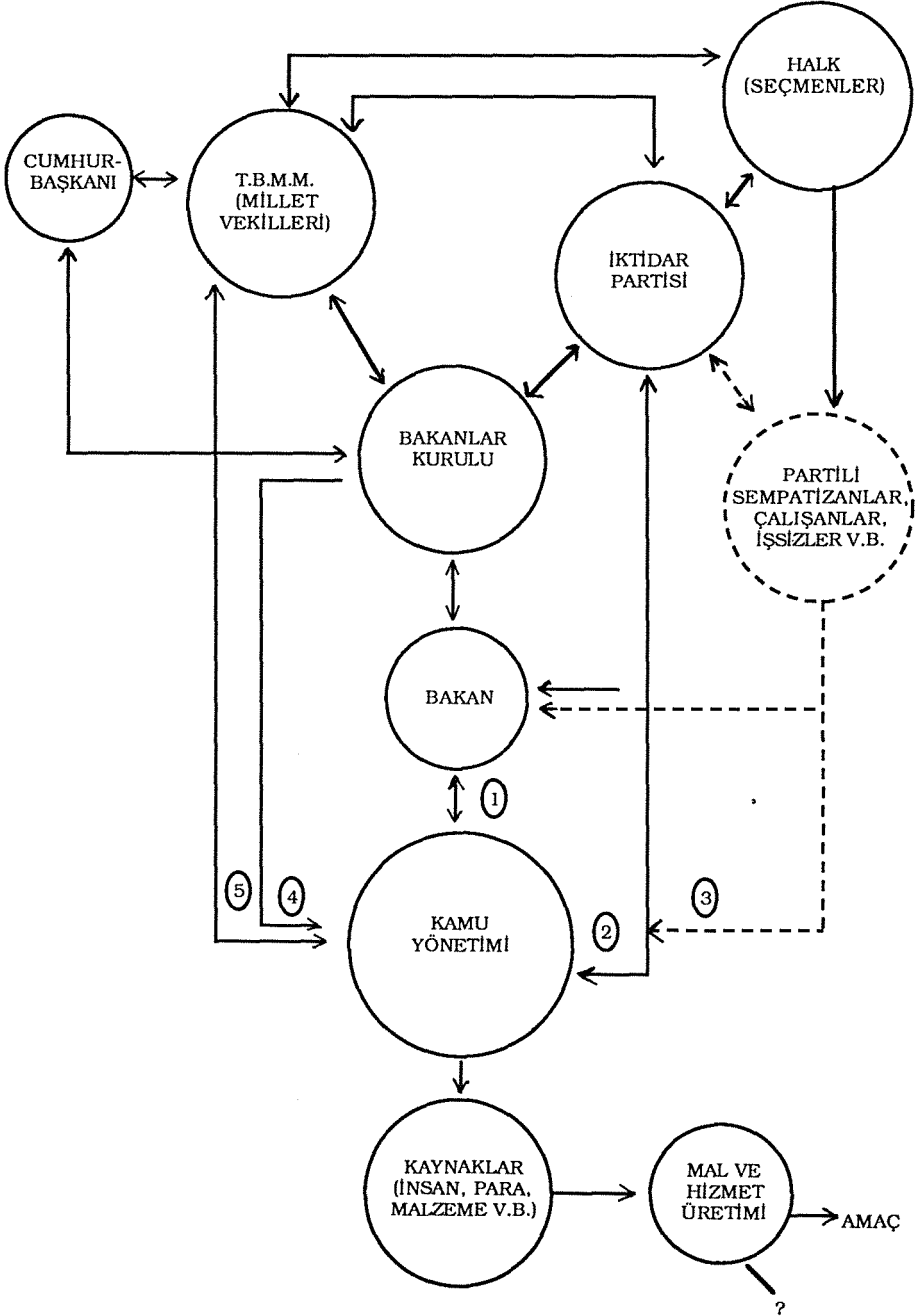
yönde katkıda bulunabilecek ekonomik - demokratik ve sendikal örgütleri oluşturulmadığı ve Odamız gibi mevcut örgütlerin de kendi gerçek temsilcilerini parlamentoya gönderebilecekleri bir işlevi ve yapılanması da olmadığından parlamento, yukarda sözü edilen ve bireysel çabaları ile seçilen milletvekillerinden oluşmakta ve bu nedenle de, başkaca demokratik ülkelerde ağırlığı olan kamuoyu denetiminden uzak çalışmış ve çalışmaktadır.

Milletvekillerinin, bir sonraki dönemde yine parlamentoda olma istek ve çabaları ise, kendilerine parlamento yolunu açan, her düzeydeki parti kadroları ve partiye oy veren seçmenlerle (ki bunların arasında diplomasız ve diplomalı işsizler de bulunmaktadır) sıcak diyalog kurulmasını, bir başka deyişle az da olsa karşılıklı çıkar ilişkisini gerekli kılmaktadır. Bu durumda, milletvekilleri ve özellikle Bakanlar, işsiz partili veya sempatizanlara iş bulma olanağını kamu kuruluşları aracılığı ile yaratmaktadırlar. İşte bu çerçevede, siyasi düşünce birlikteliği (partililik), akrabalık, hemşehrlik, meslekdaşlık, asker arkadaşlığı gibi kriterlerin öncelikle işe almada, daha sonra da nakil ve yönetici konumuna yükselmede ön plana çıktığı bir kamu örgütlenmesi ve her düzeydeki yöneticinin değişik siyasal kadroların baskısı altında kaldığı bir kamu yönetimi yaratılmıştır.

Kamu yönetimi, çeşitli ekonomik ve toplumsal kararlar üretilmesi (üniversite kurma, para ve kredi kurulu kararları, tebliğleri, denetim işlevi v.b.) tüzük ve yönetmeliklerin uygulanması v.b. konularda da yine siyasal kadroların ve yürütmenin baskısı altında kalmaktadır (Şekil :5).

Ayrıca Türkiye'nin siyasal kadroları, üniversitelerde, araştırma kuruluşlarında ve az da olsa kamu kuruluşlarında oluşturulan bilimsel bilgilere, tespitlere ve çözüm önerilerine uygun olmayan kararlar alınması yönünde de kamu yöneticilerini baskı altında tutmakta, parti ve değişik grupların çıkarlarını ön planda tutarak, kamu kuruluşlarının toplumsal işlevinin adeta yok olmasına neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak, ülkede kaynak israfı gündeme gelmekte, program dışı faaliyet ve harcama yapılmakta, kamu yönetimi kendisinden beklenen işlevleri yerine getirememektedir. Örneğin, binlerce Zir. Yük. Mühendisi işsiz iken, onlarca Ziraat Fakültesi açılmış; öğretim üyesi, laboratuvar binası, uygulama sahası bulunmayan ve çok sayıda öğrenci alarak mezun eden bu fakültelerde öğretimin niteliği düşmüştür. Ziraat Mühendisliği açısından bu gelişmeler kaygı verici boyutlara varmış bulunmaktadır.

Şekil : 5
SİYASAL KADROLAR VE KAMU YÖNETİMİ İLİŞKİSİ

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ :

Bakanlığımızın 1985 yılında yeniden düzenlenmesi sonucunda oluşturulan örgütlenme modeli ile tarıma yönelik amaç ve hedeflere ulaşılamıyacağı ortaya çıkmıştır. Tarım İl Müdürlüklerinin doğrudan Bakanlığa bağlı olması nedeniyle, ana hizmet birimleri ile İl Müdürlükleri arasında hiyerarşik yapı kurulamamakta, Bakanlığın kırsal kesime yönelik hizmetleri gerektiğince yapılamamaktadır.

Bugün 6,5 sene önce söylenilen noktaya gelmiş ve yeniden düzenleme ile ilgili eksiklikler anlaşılmışcasına yalnızca merkezde, bu defa konu veya ürün bazında örgütlenmek üzere çalışmalar yapılmış ve ana hizmet birimlerinden KKGGM ve özellikle PUGEM'de değişikliğe gidilmiştir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Personel politikasının bir sistemden yoksun olması, özellikle taşrada, sayıca kabarık ve verimsiz bir çalışanlar kadrosu meydana getirmiştir.

Çalışanların atanmaları ve özellikle yönetici kadroların atanmalarında siyasi tercihlerin ağırlık kazanması; kamu çalışanlarının birçoğunu fırsatçılığa ve çıkarıcılığa yöneltmekte, bunların birçoğu dolaylı da olsa bir siyasal partiye bağımlı hale gelmekte, bütün ümidini ve yükselmesini (yönetim kadrosuna gelmesini) bir siyasal partiye bağlamaktadır.

Uzun yıllardan beri Türkiye'nin siyasal kadroları, parlamento üyeleri, yasama organı ve onun uzantısı olan yürütme organı; üniversitelerimizde ve diğer araştırma kuruluşlarımızda üretilen bilimsel bilgilere, tespitlere ve çözüm önerilerine uygun olmayan kararlar almışlar; kamu yönetimlerinin üst düzey yöneticileri, siyasal baskı altında tutulmuş ve ülke gerçeklerine ve koşullarına uygun mal ve hizmet üretilmesi engellenmiştir.

Çağdaş yönetim anlayışı ve fonksiyonları açısından, Bakanlığımız olumsuzluklar içerisindedir.

Bakanlığımız merkez ve taşra kuruluşlarının gerek örgüt yapıları ve gerekse işleyişlerinden doğan eksiklikler veya uygulama hatalarının, Bakanlık Makamına yeterince iletilmediği söylenilmektedir. Bu olgu, sorunların çözümünü yönündeki engellerden birisi olarak belirtilebilir.

Bakanlığa bağlı kuruluşlardan olan KİT'ler, uygulanan olumsuz ekonomik ve yönetim politikaları nedeniyle işlevlerini yapamaz duruma gelmiş ve başta TMO olmak üzere, TZDK, TİGEM, SEK, YEM SAN. T. A.Ş. ve TKKMB gibi kuruluşlar, bugün finansal açıdan büyük darboğaza girmişlerdir.

Sonuç olarak, Bakanlığın yeniden düzenlenmesi ile başlayan ve bugüne kadar uzanan yıllar, Türkiye tarımı ve Bakanlığımız açısından kayıplı yıllar olarak değerlendirilmektedir.

5.2. ÖNERİLER :

Tarımla ilgili Kamu Yönetim Sisteminin, tarımla uğraşanların ve ürünlerden yararlananların gereksinimlerini karşılamak amacıyla etkin bir araç durumuna dönüştürülebilmesi için, sistemin gelişen ve değişen koşullara uyumunu sağlayıcı yönde sürekli yenilenmesi gerekmektedir.

Çağdaş anlamda yönetimin yeniden düzenlenmesi veya yenilenmesi ise esas olarak, sistemdeki bütün kaynakların daha verimli kullanılması yani verimli bir kamu yönetim sisteminin kurulabilmesi amacıyla yapılmaktadır. Tarımla ilgili Bakanlığın yeniden düzenleme gereksiniminin arkasında yatan temel nedenin, mevcut sistemin işleyişi ile ilgili sorunların saptanması, sistemin, öngörülen veya öngörülecek yeni amaçları, daha etkin ve akılcı yollarla gerçekleştirebilecek bir niteliğe kavuşturmak düşüncesine dayandırılması gereklidir. Kamu yönetiminin yeniden düzenlenmesinin esas hedefi ise sistemi daha işe yarar bir duruma getirmektir.

Yeniden düzenlemenin temel ilkesi ise, düzenleme öncesi varolan sorunları giderici ve örgüte yeni bir canlılık getirerek; onu, yeni atılımlara hazırlayıcı nitelikte olması gerektiğidir. Hiç kuşkusuz bu durum, yeni yapılanmanın ülke gerçeklerine koşut gereksinim ve gerekçelere dayandırılması gereğinden doğmaktadır. Bunu sağlamanın yolu ise, Bakanlıktaki yönetsel yapı ve işleyişin bilimsel yöntemlerle araştırılması olmalıdır.

Yönetici kadrolara getirilecek kişiler bilgi, beceri ve deneyimlerine göre özel olarak seçilmeli ve yöneticilikle ilgili olarak eğitilmelidir.

Bakanlıkta çalışacak olanların işe alınmasında tüm incelemeler, siyasi ve öznel unsurlardan etkilenmeyecek biçimde yapılmalı; açık bulunan kadrolara en nitelikli ve yetenekli kişilerin alınması sağlanmalıdır. İşe alma, bağımsız bir kuruluş tarafından yarışma ile yapılmalıdır.

Çalışanların, eğitim yolu ile yaratıcılıkları geliştirilmeli, yönetim tarafsızlık ve eşitlik yanında, siyasetten de arındırılmalı, yetki devri ve kişisel sorumluluk normları geliştirilmeli, katılım ve ekip çalışması ortamı sağlanmalıdır.

Bütün kamu çalışanları, grevli ve toplu sözleşmeli sendikal örgütlenme yönünde bilinçlendirilmeli ve sendikalarını kurmalıdırlar.

Kamu yönetimlerindeki siyasi kadrolar belirlenmeli, iktidardaki siyasi parti veya partilerin diğer üst düzey yöneticileri değiştirme yetkileri, objektif kriterlere bağlanmalıdır.

Özerk bir "Kamu Yönetimi Araştırma Kurumu" kurulmalıdır.

Her düzeydeki siyasal kadro baskısından uzak ve özerk bir kamu yönetimi yapısı oluşturulması yanında, Milletvekillerinin de seçmen talepleri ile karşılaşmayacakları demokratik parlamenter sisteme ulaşılması hedeflenmelidir.

(Son söz olarak şunlar söylenebilir: Bakanlık olarak, bir mesleğin temsilcileri olarak ve insan olarak; Bakanlığımızı, mesleğimizi ve kendimizi eleştirmez isek, yanlışlarımızı, eksikliklerimizi bulamayız ve o zaman da eksikliklerimizi giderip doğru olanı yapamayız.)

KAYNAKÇA

- Ar Fikret A., Büro Yönetim Teknikleri, 1980, Ankara
Bakanlık Birimlerinin Kuruluş ve Çalışmaları Hakkında Bilgiler, APK Kurulu Başkanlığı, Yayın No. 101, 1985, Ankara
Davis Keit, İşletmede İnsan Davranışı (Örgütsel Davranış), Çeviri, 1984, İstanbul
Ergun T., Polatoğlu A., Kamu Yönetimine Giriş, TODAİE Yayınları No: 212, 1984, Ankara
Gözübüyük A. Şeref, Prof. Dr., Yönetim Hukuku, 1983, Ankara
Kamu Bürokrasisi, TÜSIAD, Yayın No. TÜSIAD - T / 83.10.78, 1983, İstanbul
Kamu Yönetimi Araştırması (KAYA), TODAİE Yayınları No. 238, 1991, Ankara
Sencer M. Dr., Kamu Görevlilerinde İş Doyumu ve Moral, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, Mart 1982, Ankara
Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı ile ilgili Kanun Hükmünde Kararnameler, APK Kurulu Başkanlığı, Yayın No: 94, Ankara
Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilat Kanunları, APK Kurulu Başkanlığı,
Yayın No: 104, 1985, Ankara
Tarım ve Mühendislik, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayın Organı, Sayı: 17 - 18, Mart - Nisan, 1985, Ankara
Tortop N. Prof. Dr., Kamu Personel Yönetimi, 1985, Ankara
Tosun K., Prof. Dr., İşletme Yönetimi, 1986, İstanbul

2000'Lİ YILLARDA TARIM BAKANLIĞININ İŞLEVLERİ VE ÖRGÜTLENME MODELİ

Ayhan ELÇİ
Ziraat Yük. Müh.

GİRİŞ :

Türkiye gibi ekonomisi halen büyük ölçüde tarıma dayalı ülkelerin kalkınmasında tarım kesimine büyük görevler düşmektedir. Hızlı bir nüfus artışına sahip olan ülkemizde nüfusun giderek artan besin maddeleri ihtiyacını karşılamak, tarıma dayalı yerli sanayinin işleyeceği hammaddeyi sağlamak, sanayileşmek için gerekli sermaye birikimini yaratmak tarım sektöründen beklenmektedir. Ülkemizde nüfusun yarısına yakın bir kısmını (% 45) kapsayan bu kesim, çalışan nüfusun yarısına iş sağlamaktadır. Bu nüfus aynı zamanda sanayi mallarının önemli bir kullanıcı ve tüketici grubunu oluşturmaktadır. Bu bakımlardan sadece ekonomik nedenlerle değil, aynı zamanda sosyal nedenlerden ötürü tarım sektörünün ülkemizin sağlıklı ve dengeli bir şekilde gelişmesinde önemli bir yeri vardır.

Ülkemiz üzerinde yer aldığı iklim kuşağı, birbirinden farklı özellikler gösteren ekolojik bölgeleri, verimli toprakları ve zengin yeraltı ve yerüstü su kaynakları ile tarımda büyük bir üretim kapasitesine sahip bulunmaktadır. Tarım alanındaki bu yüksek potansiyelin etkin bir şekilde kullanılmasında Devlete önemli görevler düşmektedir.

Devletin yükleneceği hizmetler açısından temel Bakanlık olan Tarım Bakanlığının ülkemiz tarımının sorunlarına çözüm getirebilecek bir yapıya kavuşturulması, görev ve sorumluluklarının bu çerçevede yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

1 - Tarım Bakanlığının Görev ve Sorumlulukları:

Ülkemizde tarım kesimine götürülen kamu hizmetlerinin yürütülmesinde etkinliği ve verimliliği sağlamak açısından Tarım Bakanlığı bu kesimde aşağıda belirtilen alanlarda görev ve sorumluluklar yüklenmelidir.

1 . 1- Tarımsal Politikaların Oluşturulması ve Uygulanması :

Tarımsal üretimde verimliliği yükseltmek, üretimde kendine yeterliliği sağlamak, dış satımı artırmak, tarımın ekonomiye olan katkısını büyütme,

tarım kesiminde çalışanlara daha yüksek gelir ve daha iyi yaşam düzeyi sağlamak amaçlarını güden tarım politikalarının hedeflerine varmasında seçilen araçların belirlenmesinde ve bu politikaların uygulanmasında Tarım Bakanlığı bugünkü görevlerinden farklı görevler almalıdır.

AT'da bu amaçlara ulaşmada başvuru araçları farklı olmakla beraber, Topluluğun uyguladığı Ortak Tarım Politikasının amaçları ülkemizde belirlenmiş tarımsal politikaların amaçlarına benzerlik göstermektedir.

Etkili bir tarım politikası uygulanmasında, tarımsal üretim politikası, pazar ve fiyat politikası ve sosyal politika alanları dikkate alınmalı ve bu unsurların belirlenmesinde ve uygulanmasında Tarım Bakanlığı daha etkin bir rol almalıdır.

Öte yandan Tarım Bakanlığı tarımla ilgili politikaların oluşturulduğu bazı önemli kurullarda temsil edilmelidir.

Örneğin Güneydoğu Anadolu Projesi ile ilgili önemli kararlar üreten GAP Yüksek Kurulunu Oluşturan Bakanlar arasında Tarım Bakanı yer almaktadır.

Her türlü tarımsal politikanın oluşturulması ve uygulanmasında Tarım Bakanlığının etkin katkısını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.

1.2 - Tarımsal Alt Yapının Oluşturulması:

Ülkemizde toprak ve su kaynakları potansiyelinin korunması ve geliştirilmesine ilişkin büyük sorunlar vardır. Ekonomik olarak tarım yapılacak alanların sınırına varılmış bulunmaktadır. İşletmeye elverişli toprakların % 80 gibi büyük bir bölümünde erozyon, çoraklaşma ve drenaj eksikliği gibi çok önemli sorunlar bulunmaktadır.

Ülkemizde tarım arazilerinin sorunları ve şimdiye kadar alınan önlemler Tablo : 1 'de verilmiştir.

Tablo : 1 Tarım Arazilerinin Sorunları ve Alınan Önlemler (Milyon Dekar)

Konu veya Sorun	Alan	Önlem Alınan	Yatırım Bekleyen
Detaylı toprak haritası	487	-	487
Sulanabilir arazi	85	37	38
Yapılabilecek gölet	10.000 Ad.	2.000 Ad.	8.000 Ad.
Arazi Toplulaştırma	85	2,5	82,5
Arazi Tesviyesi	55	9	46
Drenaj bozukluğu	15	3	12

Çoraklık	10	0,5	9,5
Erozyon	61	1,5	59,5
Taşlılık	30	0,5	29,5

Kaynak :

Tarımsal üretimin temelini oluşturan toprak ve su kaynaklarının verimli kullanılması, korunması ve geliştirilmesi, bu çerçevede olmak üzere toprak haritalarının hazırlanması, sulama ve drenaj tesisi yapımı, toprak muhafaza, arazi islahı ve toplulaştırma gibi tarla içi geliştirme çalışmaları konularında özellikle GAP Bölgesinde olmak üzere Tarım Bakanlığınca yapılacak önemli işler vardır.

1.3 - Araştırma, Yayın ve Eğitim Görevleri:

Ülkemizin yüksek tarımsal potansiyelinin etkin bir şekilde değerlendirilmesinde ülkemize uygun tarım teknolojilerinin kullanılmasının önemli bir rolü vardır.

Farklı ekolojik özelliklere sahip üretim bölgelerimize uygun tür ve çeşitlerin bulunması, uygun hayvan ırklarının belirlenmesi, tarımsal girdi kullanımı ve bitkisel yetiştirme tekniklerinin ortaya konması ancak tarımsal araştırmalarla mümkün olmaktadır.

Biyoteknoloji devriminin yaşandığı günümüzde gelişmiş ülkelerde üretilen teknolojileri sürekli olarak transfer eden ve bu ülkelere bağımlılığı artan bir ülke konumuna düşmemek için tarımsal araştırmaların bilinen sorunlarını çözmek ve bu alana önemli kaynak tahsisi yapmak gerekmektedir. Bu durum çerçevesinde 2000'li yıllar tarımsal araştırmalar açısından ele alındığında; araştırma Bakanlığın en önemli görevlerinden biri olarak değerlendirilmelidir.

Ülkemizde dağınık ve çok çeşitli kurum ve kuruluş tarafından sürdürülen tarımsal araştırma çalışmalarının hedeflerine ulaşmasında Bakanlık koordinatör görevi yüklenmeli, uluslararası kuruluşlar ve tarımsal araştırmaların geliştiği ülkelerle bu alanda sıkı bir işbirliğine girecek önlemleri almalıdır. Modern teknolojilerin ve üretim tekniklerinin kullanılması, tarımsal işletmecilik, örgütlenme, pazarlama ve pazara ilişkin konularda üreticilerin bilgi ve becerilerinin artırılmasında etkin bir araç olan tarımsal yayım geçmişte olduğu gibi gelecek yıllarda da Bakanlığın en önemli görevini oluşturmaktadır.

Tarımsal işletmelerdeki tüm aile bireylerine yönelik olarak hazırlanacak yayım organlarının projelere dayalı olarak yürütülmesi, hedef-

lerinin iyi belirlenmesi, yeterli sayıda ve nitelikte konu uzmanları çalıştırılması ve araştırma kuruluşları ile yakın bir işbirliği yapabilecek şekilde düzenlenmesi yayım çalışmalarından beklenen yararın elde edilmesini kolaylaştıracaktır.

Araştırma ve yayım konularının yanı sıra Bakanlık gerek çiftçilerin gerekse onlara hizmet götürecektir olan teknik elemanların eğitimini sağlayacak programlar uygulamalıdır.

1.4 - Girdilerin Sağlanması ve Dağıtılmasına Katkı:

Bitkisel üretim, hayvancılık ve su ürünleri üretim kaynaklarının en iyi şekilde kullanılması, verimliliğin artırılması, ürünlerin çeşitlendirilmesi, kalitenin iyileştirilmesi tarımda modern girdilerin uygun bir şekilde kullanılmasını gerektirmektedir.

Bakanlık, çiftçilerin her türlü tohumluk, damızlık hayvan, fide, fidan, gübre, tarım ilaçları, alet, makine, ekipman ve diğer girdilerin sağlanması ve tahsisi konularındaki görevlerini kamu kesimi ile özel şahıs ve kurumlar arasındaki dağılımı belirgin bir şekilde ortaya koymalıdır. Kamu ve Özel sektör kuruluşlarının bu alanda kendilerine düşecek görevleri gereğince yerine getirebilmeleri için bu görevlerin konuları ve sınırlarının açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede olmak üzere çiftçiler için gerekli olan bu girdilerin nerede, kimler tarafından üretileceğini ve girdi dağıtım organizasyonunun nasıl olacağı Bakanlıkça belirlenmeli ve girdi üretimi ve dağıtım konusunda orta ve uzun vadeli politikalar ve programlar hazırlanmalıdır.

Örneğin bitkisel üretimde kullanılan girdilerin en önemlilerinden birisi olan tohumluğun sağlanmasındaki kademeleri oluşturan çeşitlerin ıslahı, tescili ve üretim izinlerinin alınması, temel tohumlukların çoğaltılması, bunlardan ticari tohumluğun üretilmesi, üretilen tohumlukların kontrolünün ve sertifikasyonunun OECD sistemlerine göre yapılması hazırlanması, ambalajlanması ve dağıtım konularında Bakanlığa çok önemli görevler düşmektedir.

Sistemli, geniş kapsamlı biçimde ve bilimsel temellere dayalı çeşit geliştirme ve tohumluk üretim ve dağıtım çalışmalarının yapılabilmesi ülke gerçeklerine uygun sağlıklı bir tohumculuk politikasının uygulanmasıyla mümkündür.

Ülkemizin üretim potansiyeli, bilgi birikimi, yetişmiş insan gücü dikkate alınarak, yurdumuz ekolojik koşullarına uyum gösteren, iç ve dış pazar isteklerine uygun çeşitlerin yurt içinde üretilmesi ilke olarak benimsenmelidir. Ülkemizde yetiştirilmesi mümkün olan tohumlukların dışalım yerine tohumluk teknolojisi dışalımını veya transferlerin esas alınacağı bir tohumculuk

politikasını belirlemek ve uygulanmasını sağlamak Bakanlığın öncelikli konuları arasında yeralmalıdır.

1.5 - Çiftçilerin Örgütlenmesi

Ülkemizdeki tarımsal işletmelerin büyük bir bölümü küçük işletmelerden oluşmaktadır. Küçük işletmeler verimliliği artırma ve ürünü değerlendirmede sermaye olanaklarından yoksun olduğu gibi ürünlerin satışında da pazara etkili olamamaktadır. Bu işletmelerin tarımsal girdi ve kredi ihtiyaçlarının temin edilmesi, ürettikleri ürünlerin değerlendirilerek uygun fiyatla satışının, dolayısıyla bu işletmelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerinin sağlanması ancak çiftçilerin iyi örgütlenmesi ile mümkün olmaktadır.

Üreticilerin ekonomik güç birliğini oluşturan ve ülkemizde uzun bir geçmişi olmasına rağmen çeşitli nedenlerle amaçlarına ulaşmayan kooperatiflik çalışmaları kırsal bölgelerin kalkınmasında önemli unsur olarak ele alınmalıdır.

Ülkemizde mevcut olan tarımsal kooperatifler sermaye, üst örgütlenme, eğitim ve araştırma, mevzuat ve denetim sorunları nedeniyle amaçlarına ulaşamamışlardır.

Kırsal alanda üretimi daha iyi yönlendirmek özellikle küçük aile işletmelerinin üretim gücünü ve gelirini artırmak dolayısıyla hayat seviyelerini yükseltmek için temel araçlardan birisi olan kooperatiflerin kalkınmadaki yerleri dikkate alınarak kooperatiflik hareketinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için Bakanlık gerekli önlemleri almalıdır. Bu çerçevede olmak üzere kooperatiflikle ilgili yasal düzenlemeler getirilerek kooperatifleri finanse edecek bir banka, bu alanda eğitim sağlayacak okullar ve araştırma yapacak ihtisas kuruluşları kurulmalıdır.

İçinde bulunduğumuz dönemde ve gelecek yıllarda kamu ve özel sektörlerin yanı sıra üçüncü bir sektör olarak geliştirilmeye muhtaç olan kooperatiflik sektörünün etkin bir şekilde ekonomik ve sosyal kalkınmadaki önemli görevlerini yürütebilmesi yönünde Bakanlık gerekli yasal ve idari önlemleri almalı ve bu kuruluşların tarımsal ürün pazarlamasında ağırlıklı bir görev almaları sağlanmalıdır.

1.6 - Destekleme ve Teşvik Önlemleri Alınması:

Ülkemizde çalışan nüfusun çok önemli bir bölümünü bünyesinde bu-

lunduran ve yarattığı ekonomik değerlerle ülkemizin gelişmesine önemli katkılarda bulunan tarım sektörünün kendisinden beklenen işleri yerine getirmesi için bu sektöre gerekli önem verilerek yeterli destek ve teşvik önemi alınmalıdır.

Ülkemizde kişi başına tüketimleri düşük olan hayvansal ürünler başta olmak üzere teşvik edilmeleri gereken tarımsal ürünler belirlenerek bunları üreten çiftçiler orta ve uzun vadeli plan ve projelere bağlı olarak desteklenmelidir.

İç ve dış pazar ihtiyaçları gözönüne alınarak hazırlanacak teşvik programları, uygun fiyat ve pazar sağlama gibi tedbirler Devlet tarafından uygulanmalıdır.

Destekleme ve teşvik kapsamına alınacak ürünlerin saptanması ve destekleme programlarına ilişkin politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında Bakanlık önemli ve temel görevler yüklenmelidir.

Ürünlerin destekleme kapsamına alınması, alım fiyatlarının belirlenmesi, devletin alıcı olarak piyasayı düzenlemesi, uygun faizlerle kredileme, tarım girdilerinin fiyatlarının belirlenip sübvansiyonların uygulanması, vergi iadesi ve benzeri yöntemlerin uygulanması, girdi üretimi ve dağıtımında kamunun üreticinin yararına ödevler üstlenmesi gibi destekleme politikalarının uygulanmasını sağlayacak önlemlerin alınmasında Bakanlık önemli bir rol oynamalıdır.

Batının gelişmiş ülke ve topluluklarının tarım sektörlerini yüksek oranda desteklediği günümüzde ülkemiz, korumacılığın azaltılması uğruna ürün destekleme kapsamını, destek oranını ve girdi sübvansiyonlarını azaltmamalıdır.

Örneğin Avrupa Topluluğunun, Ortak Dış Ticaret Politikasında benimsediği serbest değişim ilkelerini gıda ve tarım ürünleri dış ticaretinde tam olarak uyguladığı söylenemez. Çünkü Ortak Tarım Politikalarında belirlenen amaçlara ulaşılabilmesi topluluk müdahalelerini kaçınılmaz hale getirmektedir. Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA) bütçesinin çok önemli bir bölümü desteklemelere harcanmaktadır.

Tarımsal ürünlerin ticaretinde korumacılığın azaltılması için GATT ve diğer uluslararası kuruluşlarca çalışmalar sürdürülmekte olup AT ve A.B.D. arasındaki konuyla ilgili sürtüşmelerin bir süre daha devam edeceği sanılmaktadır.

Uluslararası alandaki bu önemli gelişmeleri izlemek, değerlendirmek ve bu doğrultuda üretim ve destekleme programları hazırlamak Bakanlıktan beklenen görevler arasındadır.

1.7- Kontrol Görevleri :

Bakanlık gerek insan sağlığını korumak, gerekse doğal kaynakların korunarak geliştirilmesini sağlamak üzere : Toprak, su, bitki, hayvan gibi kaynakların korunarak geliştirilmesi, gıda maddelerinin işlenmesi, muhafazası, pazarlanması ve değerlendirilmesi aşamalarında üretici, tüketici ve çevreyi korumak üzere düzenlemeler yapmalı, gübre, ilaç, tohumluk ve tarımsal makinelerin kalite ve standartlarını kontrol ederek tohumluk ve fidan sertifikasyonunda etkin bir sistem geliştirmelidir.

1.8- Tarıma Dayalı Sanayilerin Gelişmesine Katkı :

Ekonomik yönden güçsüz olan tarım kesimini korumak, ürettiklerinin alıcısını bulmak ve değeri fiyatına satışlarını gerçekleştirmek, çiftçilerin gübre, yem, damızlık hayvan, tohumluk, tarımsal alet ve makina başta olmak üzere tarımsal girdileri uygun fiyatlarla sağlamak; et, süt, un ve şeker gibi temel besin maddelerinin satış fiyatlarını tüketicilerin alım güçlerini zorlamayacak düzeyde tutmak ve piyasada tarımsal ürünlerin fiyatlarının belirlenmesinde rol oynamak Devletin ihmal edemeyeceği görevlerindedir.

Başlangıçtan itibaren KİT'ler ekonomik kalkınmanın sağlanması yanı sıra özel sektörün ilgi duymadığı, sermaye veya bilgi yetersizliğinden başarılı olmayacağı alanlarda faaliyet göstermek, özel sektöre öncülük ve önderlik etmek, ekonomiyi yönlendirmek ve düzenlemek, sosyo ekonomik nedenlerle geri kalmış yöreleri geliştirmek ve Devlet tekellerini işletmek amacıyla kurulmuştur.

Tarım sektörüne girdi sağlayan tarıma dayalı sanayilerin en büyük yararı tarımsal işletmelere pazar garantisi sağlamalarıdır. Dolayısıyla tarımsal sanayi kuruluşları kendilerine hammadde sağlayan tarım sektörünün gelişmesine önemli katkılarda bulunurken bu sanayinin gelişme sürecini hızlandırmaktadır. Bu karşılıklı etkileşim olayında kamuya döşen görev özellikle kalkınmada öncelikli yörelerde geliştirilmeye muhtaç hayvancılık gibi tarımın alt sektörlerinin geliştirilmesinde tarım sektörü ile tarıma dayalı sanayiler arasında iyi bir entegrasyon kurmasıdır.

Türkiye'nin somut koşulları tarıma dayalı sanayiye ivme kazandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Ülkemizin tarımsal potansiyeli dikkate alındığında tarımsal sanayi ürünleri üretmede de önemli bir potansiyeli olduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle dış pazara satılabilir rekabet gücü yüksek malların üretilmesinde ileri teknolojiler kullanarak kamu ve özel

sektörün tarımsal sanayi alanlarında desteklenmesi doğrultusunda Bakanlıkça tarıma dayalı sanayi kuruluşlarını kırsal alana yaymayı öngören plan ve programlar uygulanmalıdır.

Genel olarak ele alındıklarında Kamu İktisadi Kuruluşlarının bir kısmının kuruluşlarında öngörülen hedeflere ulaştıkları ve bunların tümüyle özel sektöre devredilmesi gerektiği görüşü sıkça ileri sürülmektedir. KİT'lerle ilgili özelleştirme tartışmalarına girmeden şu görüşü belirtmekte yarar vardır. Tarıma dayalı KİT'leri ülkemizde diğer alanlarda faaliyet gösteren KİT'lerden ayrı tutmak ve değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü tarıma dayalı sanayilerle ilgili KİT'ler ya tarımsal nitelikli hammaddeyi işleyerek tüketicilerin ya da tarımsal girdi üreterek çiftçilerin ihtiyaçları için üretim yapmaktadır. Bu nedenlerle KİT ve KİK gibi tarımla ilgili kurumların ekonomiye yük olmayacak şekilde, kendi kendilerine yeterli ve tarımın gelişmesine katkıda bulunabilecek bir yapıya kavuşturulmaları gerekmektedir.

1.9- Pazar ve Pazarlama Hizmetlerine Katkı:

Ülkemizde bazı ürün piyasalarına devlet garanti ve destekleme alımlarıyla müdahale etmekte, yaş meyve ve sebze başta olmak üzere birçok ürün genellikle toplayıcı, komisyoncu ve pazarcılar aracılığıyla tüketiciye ulaşmaktadır.

Çiftçilerin emek ve sermayelerinin karşılığını alması, iyi bir yaşam düzeyine ulaşmaları ve modern teknolojilerin gerektirdiği girdileri kullanabilmeleri, ürünlerini uygun zamanda ve uygun fiyatla satmalarına bağlıdır. Bu nedenle ülkemizde tarım sektörünün geliştirilmesinde iyi bir pazar organizasyonuna ihtiyaç vardır. Ürünlerin gereği gibi değerlendirilebilmesi için çiftçilerin örgütlenerek kendi kooperatifleri vasıtasıyla ürünlerini pazarlamaları, pazarlama maliyetlerini düşürdüğü gibi pazar bulma konusunda çiftçilere garanti sağlamış olur. Tarım Bakanlığı Kooperatiflerin yanısıra bordlar ve şirketler kurulması yönünde gerekli düzenlemeleri yaparak ürünlerin pazarlanmasında destekleme alımları ile birlikte etkin bir rol oynamalıdır.

Gerek destekleme politikalarının belirlenmesi ve gerekse çiftçilere üretecekleri ürün seçiminde yardımcı olmak üzere, dış ülkelerdeki tarımsal üretim, stok, fiyat ve pazarlama konuları iç ve dış talep durumu Bakanlıkça yakından izlenmelidir. Bakanlık yapacağı incelemelerde elde edeceği sonuçları çiftçilere duyuracak, onları yönlendirecek bir bilgi iletişim sistemi kurmalıdır. Bu çerçevede olmak üzere Bakanlık tarımsal ürünlerin ticaretinde etkin görevler yüklenmelidir.

2 - Örgütlenme :

2.1 - Örgütlenme İlkeleri :

Türkiye tarıma dayalı geleneksel toplum yapısından giderek endüstri toplumuna geçme sürecindedir. Tarım pazara açılmış ve ekonominin diğer sektörleri ile bütünleşmeye başlamıştır. Değişen koşullara bağlı olarak tarım sektörüyle ilgili kamu kuruluşlarından beklenen işlevler de değişmiştir. Tarımsal alanda kamudan beklenen görevlerin etkin bir şekilde yerine getirilmesinde yeniden yapılanmaya gerek duyulmaktadır. Bu çerçevede olmak üzere Tarım Bakanlığının yeniden düzenlenmesinde benimsenen bazı ilkeleri şöyle sıralamak mümkündür:

- Tarımla ilgili kamu yönetiminin merkez ve taşra kuruluşlarının işlevleri, bunların yatay ve dikey koordinasyonu bir bütünlük içinde ele alınmalı, üretken bir yapı kurulması için bitkisel üretim, hayvansal üretim ve su ürünleri üretimi ve bu ürünlerin değerlendirilmesini kapsayan tarımsal faaliyetler yalnızca "Tarım Bakanlığı" çatısı altında toplanmalıdır.

- Örgütlenmede kırsal alt yapı hizmetleri tarımsal alt yapı hizmetlerinden ayrı olarak düşünülmüş, bunlardan sadece tarımsal alt yapı olarak gruplandırılan toprak ve su kaynaklarının korunması sulama, ıslah, erozyon kontrolü, toplulaştırma gibi hizmetlerin Tarım Bakanlığı bünyesinde yer alması öngörülmüştür.

- Tarımsal ürünlerin üretimi için gerekli tohum, fide, fidan, damızlık hayvan, ilaç, gübre, alet ve ekipman ve kredi gibi girdilerin sağlanması, ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasında Bakanlık dışı kuruluşlara verilen yetkileri tarım bakanlığında birleştirecek bir düzenlemeye gidilmelidir.

- Tarım sektörü ile ilgili olarak Türkiye'nin ulusal koşullarına uygun teknoloji üretilmesi zorunluluğu vardır. Bu nedenle araştırmayı ön plana alan ve teknoloji üreten bir kurumsal yapı oluşturulması gereklidir.

- Teknolojik gelişme ve araştırma işlevi ile bağlantılı olarak tarımsal eğitim ve yayım hizmetlerinin bazı teşviklerle desteklenerek kamu sorumluluğunda yürütülmesine devam edilmesi yararlı görülmektedir. Tarımda verimliliğin artırılarak tarımla ilgili uğraşanların gelir düzeylerinin yükseltilmesi için devletin teşvik ve desteğiyle tarımsal üretimin özel işletmelerle yapılması esas alınmalıdır.

- Tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi ve tarımsal ürün dış satımı için gerekli atılım ve gelişmeyi sağlamak üzere özel sektörün yanı sıra

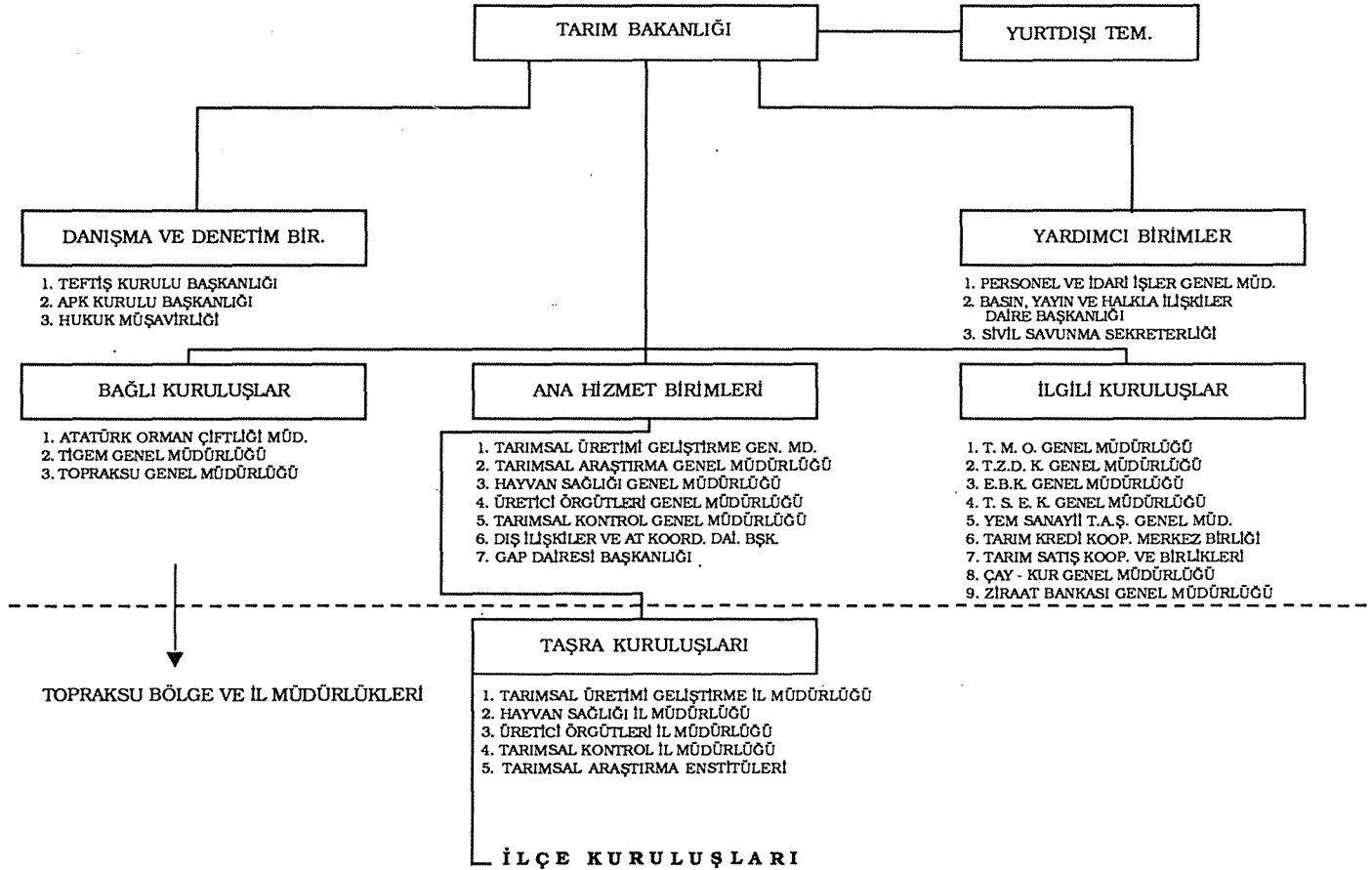
gelişmiş ülkelerde olduğu gibi kooperatif organizasyonlarına da teşvik sağlanmalı; ürünlerin üretilmesi, işlenmesi ve pazarlanmasında çiftçi örgütlendirmelerini yönlendirici yaklaşımlar benimsenerek çiftçi örgütlenmesini ve pazarlamayı etkin kılacak kurumsal yapı oluşturulmalıdır.

2.2 - Kamu Görevlerinin Yerine Getirilmesi İçin Gerekli Örgüt Modeli:

(Ekte verilmiştir.)

3 - Sonuç :

Ülkemizin büyük tarımsal potansiyelinin etkin bir şekilde değerlendirilmesi, ülke nüfusunun gıda gereksinimlerinin karşılanmasının yanı sıra yeni ihraç potansiyellerinin yaratılması, geçimini çiftçilikle sağlayan kesimin yaşam düzeyinin yükseltilmesi, su ve toprak kaynaklarımızın korunarak geliştirilmesi gibi amaçlara ulaşabilmek için bu çerçevede Devlete, özellikle Tarım Bakanlığına önemli görevler düşmektedir. Bakanlığın bu görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesinde sorunları yerinde çözebilecek etkin bir örgüt modelinin belirlenmesi ve uygulanması önemli rol oynayacaktır.

TARTIŞMALAR

Dr. Avni BAŞDOĞAN

Sayın Başkan, değerli konuklarımız, meslektaşlarım; sizleri saygıyla selâmlıyorum.

Biri diğëerinden daha önemli olan konuları belirli bir disiplin ve program çerçevesinde bizlere sunan, organize eden Ziraat Mühendisleri Odasını yürekten kutluyor, bu başarılarının devamını diliyorum.

Sundukları değerli tebliğlerden dolayı meslektaşlarım Sayın Özüğür ve Elçi'yi kutluyor, özellikle tarım kesimindeki kamu örgütlenmesindeki önerilerine genelde katılıyorum. Ancak, gördüğüm bir eksikliği de belirtmek istiyorum. Kendi şemalarında da belirttikleri gibi, ilgili kuruluşlar olarak TMO, TZDK ve büyük İktisadi Devlet Teşekküllerinin bugün son derece güncel olan özelleştirelim mi, yoksa özerkleştirelim mi; bunu birer kamu kuruluşu olarak Tarım Bakanlığının bir kamu kesimi çerçevesinde ele alıp belirli fikirlerini de söylemelerinde yarar görüyorum. Elimizdeki programa baktığımızda, bugünkü oturuma konu olan tarımda kamu kesiminin örgütlenmesiyle ilgili sayfaya baktığımızda, kuruluşundan itibaren Tarım Bakanlığının daha çok kişisel, biraz duygusal ve yine kendi bilgilerine dayalı olarak bu bakanlığın son 10 yıl içinde bu sayfadan okuduğum kadarıyla Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Tarım Orman Bakanlığı, Tarım Orman Köyişleri Bakanlığı gibi isimsel ve de küçüksenmeyecek yapısal değişikliklere uğratıldığına burada tanık oluyoruz. Bu değişiklik, her şeyden önce, arz ettiğim gibi kişisel takdir, duygusallıklara dayalı olduğu için kısa bir süre içinde yeniden değişikliklere uğrayacak. Belki yarın gibi kısa bir sürede Köyişleri Bakanlığı kurulacak, gene bu Tarım Bakanlığının adı ve yapısı nasıl bir şekil alacak? bunu yorumlayabilmek mümkün değil.

Bu her değişiklik sonucu yeniden kurulan bir yığın genel müdürlükler ve kaldırılan genel müdürlükler. Bunların içerisinde pek çoğu önemli, ama tarımda altyapının önemini dikkate aldığımızda dev gibi bir Toprak - Su'nun Genel Müdürlük olarak nasıl cüceleştirildiğini takdirlerinize sunuyorum. Onun yanında aynı boyutta hizmet veren bir Tarımsal Araştırma Genel Müdürlüğü ve bir Su Ürünleri Genel Müdürlüğü dün hangi gerekçelerle kaldırıldı, bugün şimdilerde hangi gerekçelerle tekrar gündeme getirilerek kuruluyor? bu çelişkiler bu şekilde devam edip gidiyor. Hizmet açısından materyali, fonksiyonu çok farklı olan genel müdürlükleri bir araya getirir-

seniz zitliklarla dolu bir kuruluşa onay vermiş olursunuz. O zaman, bunu yapanların hiç yakınmaya hakları olmuyor.

Sayın Özügür bir müjde daha verdi. Tarım Bakanlığında iki müsteşarlık oluşuyor. Bu müsteşarlıkla birlikte yeniden bir yığın genel müdürlükler kurulacak. Her değişiklik sonucu isim ve yapısal açıdan bir de bakıyoruz tabela değişikliği, büro malzemeleri, kiralanan yeni binalar, yenden alınan araçlar gereçler; bunlar için sarfedilen trilyonlar... Onun dışında koparılan emir kumanda zinciri, hizmetteki duraksamalar Türkiye'deki tarım kesimini işte bu boyutlara kadar indirebilmiştir. Oysa, bugün de tartıştığımız idari reformun temel amacı yeniden düzenlenmenin temel amacı, bu gibi aksaklıkları gidermek, tekrarları önlemek, kut kaynaklardan azami derecede yararlanmak ve de hizmette etkinliği sağlamak. Bunu göremediğimiz için bakanlık sık sık bu gibi değişikliklere maruz kalıyor. Aslında bu değişiklikler yapılmaz değil, belki kısa aralıklarla da yapılır, ama ilkelerine, amaçlarına, bilimsel ve teknik verilere göre dikkate alınarak yapılır.

Mussolini dönemindeki İtalya'da uygulanan rejimin de sonucu olarak işsizlik doruk noktasına çıkıyor. İtalyan yöneticilerinden erken kalkanlar hemen hemen her gün yeni bir genel müdürlük kurarak devlet hizmetlerini iyice işin içinden çıkılmaz duruma getiriyorlar. Sonunda çare olarak İtalya'da, yeni genel müdürlüklerin kurulmasını önleme genel müdürlüğünü kuruyorlar. Gerçekten yaşanan bu olay İtalya'da yaşanıyor, ancak ne var ki, bir zaman içinde günümüze kadar gereksiz yere kurulan o genel müdürlüklerin hepsi kaldırılıyor da yaşayıp geleni, işte o yeni genel müdürlüklerin kurulmasını önleme genel müdürlüğü oluyor. O bakımdan, konu uzmanlarının Türk kamu idaresinin yeniden düzenlenmesiyle ilgili olarak ilk önerileri, İtalya'da örneği yaşanan durumlara düşmemek için bu işi yapacak bir bilimin adı metot organizasyon olur, ne olursa olsun, böyle bir kurulduğu takdirde yarın Köy İşleri Bakanlığı mı kurulacak, işte fren oradadır. O bakımdan yeni bir genel müdürlük mü olacak, kendi ilke ve kurallarına teknik ve bilimsel verilerine ve her şeyden önce de Türkiye'mizin yapısına uygun bir reorganizasyon orada işaretlenecek ve bunun kanımca en çıkar yolu da bu oluyor.

Bu konuda uzun boylu araştırmalar yapılmış ülkemizde, tanzimattan itibaren ele alınmış, 1949 yılında Prof. Neumark, 1951 yılında Berker ve daha sonraki yıllarda Martin gibi yabancı uzmanları dahi Türkiye'ye getirmişiz, derdimize çare bulsunlar diye. Ancak, ilk ve önemli adım planlı dönemde başlamış, 1960 ların başında ve onu takip eden bütün kalkınma planları döneminde Türk kamu idaresinin merkezi hükümetin yeniden düzenlenmesi, taşra örgütünün yeniden düzenlenmesi, mahalli idareler ve KİT'ler bazında son derece ilginç, emek sonucu eserler oluşturulmuş. Bu tür yeniden

düzenlemeyi ciddi olarak yapılacak ise bu eserleri kendilerine önermek lâzım yararlanmaları için. Kişisellikten, duygusallıktan uzaklaştırabilmek için.

Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsünün, DPT'nin gerçekten büyük emeklerle dolu bu eserlerinden, raporlarından yararlanmak gerekiyor. Kısa adı MEHTAP olan ve Rahmetli İsmail Rüştü Aksal'ın başkanlığını yaptığı hükümet kararnamesiyle oluşturulmuş ko-misyonlar da var, işe gereken ağırlık o zaman verilmiş.

KİT'lerin reorganizasyonu ile ilgili olarak çalışmalar 1961'de başlamış 1965'de bitmiş, 1971'de KİT'lerin kârlılık ve verimlilik ilkelerine ve modern işletmecilik kurallarına uygun olarak ve siyasi baskıdan uzak, fakat mali denetimleri altında özerkleştirilmesi 1970'li yılların başında ele alınmış, 1990 yılı gelmiş, özelleştirmeye özerkleştirmeyi yeniden gündeme alıp tartışıyoruz. Tabii siyasi baskı istihdam bazında, yatırım bazında, üretim bazında, fiyatlandırma bazında KİT'lerin içinden kaldırılmazsa ister özelleştir, ister özerkleştir. Evvelâ buna bir fren getirmemiz gerekiyor. Özelleştirme Türkiye gündeminden kalkmıştır, bitti, önerenler de artık inanmıyorlar. Onun için özerkleştirme gündeme gelmiştir. 87 tane KİT veya benzeri kuruluş Kamu Ortaklığı İdaresinin gündemine gelmiş. Bir tanesi örnek olarak özelleştirildi diye gösterilemiyor. Sadece bir grubu hariç, blok halinde Fransızlara satılan çimento fabrikaları. O da bilindiği gibi Danıştay Kararıyla gerçekten ülke çıkarlarına son derece ters düştüğü için iptal edilmiştir; ama ne olmuştur. 43 iştirakli firmadan hepsi de kâr eden firmalardan 43'ünün hissesi özel sektöre satılmış, Hazineye sağlanan gelir de amacına uygun olarak, yani yatırım için kullanılacaktı, üretim artırılacaktı, bu da olmuyor. O devirde cari harcamalar için sarfediliyor. İşte özelleştirme... Para yok, sermaye piyasası yok ve gündeme getirilen bu KİT'lerin tesislerinin değerleri nedir bunu tespit eden yok. Şimdi, o zaman kârlı olanları satacağız, öbürleri de gündemden gidecek ve bu defter de böylece kapanacak.

KİT'ler, ülkemizin kalkınmasında son derece önemlidir, demin arz ettiğim gibi, özerkleştirildiği zaman siyasal baskı kaldırılıyorsa bırakınız bunlar bu haliyle faaliyetlerini sürdürsünler. Dünyanın çeşitli ülkelerindeki örneklerine bakıyoruz; İtalya, Fransa, Almanya ve Avusturya'da devlete ait bu tür sını ve ticari kuruluşlar dünyada örnek gösterilecek başarılar sağlıyorlar ve bu faaliyetlerini de sürdürüyorlar. Konuya değinilmediği için biraz ağırlık verdim. Şimdi Tarım Bakanlığının yeniden örgütlenmesiyle ilgili tarımın bütünlüğüne zarar getirmeden bu işi uygulamak lâzım.

Dün Sayın Başbakanımızın değindikleri gibi, tarım politikasının belirlenmesi, en azından ağırlıklı olarak Tarım Bakanlığına görev olarak veril-

mişse, sadece bu toplantıda değil, gücümün yettiği her yerde bu fikri savunurum, görev bende ise yetki ve sorumluluğu da o ölçüde isterim. O bakımdan, üretimden tüketime kadar o büyük demetlerle dolu Tarım Bakanlığının bütünlüğüne zarar verilmeden bir bünyede toplanması şarttır, ama şu olur, bu olur; o ayrı bir konu. Üretimden tüketime kadar; yoksa, üretimin sorumluluğunu Tarım Bakanlığına verdik, fiyat ve destekleme politikaları ayrı bir yerde! Ben üretim yapmıyorum devlet olarak, üretimi yapan çiftçiye, köylüye hizmet götürüyorum. Üretimi nasıl artıracam ki, fiyat gibi önemli bir mekanizmayı bir başka kuruluşa verirseniz!.. Bunun için de fazla bağınaz davranmamak gerekir. Türkiye'de çok disiplinler oluştu. Üniversitelerimiz belirli bir formasyona, belirli bir niteliğe göre meslek adamlarını yetiştiriyorlar. İşte o timin oluşmasıyla birlikte Tarım Bakanlığı bünyesinde hizmetler gerçekten etkinlik kazanır. Odak noktası, çiftçinin örgütlenmesidir. Doğrudan üreticilerin kurduğu başlangıçta Tarım Satış Kooperatifleri, ben üretici olarak üyeyim, söz hakkımı almışlar. Ne ekilecek üründe, ne pazarlanacak üründe, ne de fiyatında benim çiftçimin, üreticimin hiçbir etkinliği yok Çukobirlik'te, Fiskobirlik'te, Trakya Yağlı Tohumlar'da, bu tarım satış kooperatifleriyle ilgili birimde. Onun için, bırakınız çiftçi, devletin önerileri doğrultusunda, onun katkısıyla kendi kooperatifini kursun, kendisi yönlendirsin, kendisi canlandırınsın, varsa bir nimeti de kendisine ait olsun. Çiftçi, üretici katılımını son derece etkin biçimde sağlamak gerekiyor. Bu gibi kooperatifler de üretim öncesi yapılması gereken işlerle üretim sonrası yapılması gereken işleri demin arz ettiğim ayrı uzmanlık, ayrı disiplin dallarında çalıştırılacak teknik elemanlarla yerine getirecekler. Hizmetin böyle olması gerekir.

İşletme bazındaki düzenlemeler de tarım tekniği için son derece önemli. Yeni teknolojileri, yeni ilerlemeleri bir tarafa bırakalım, neden bu bakanlık bir an önce yeniden ve gerçekçi bir yapıya kavuşturulmalı? Başka hiçbir bakanlık yok ki, hizmet alanı bu derece geniş olsun. Hizmet alanının genişlemesi ve yeni toplumlara hizmet götürülmesi dahi tek başına reorganizasyonun yapılmasını öngörüyor.

Taşra teşkilatında yapılması gereken, mutlaka plan bölgelerine göre, coğrafi ve ekolojik bölgelere göre Tarım Bakanlığı taşrada bölgesel kuruluşlara gitmeli. İl ve ilçe düzeyindeki örgütlenme bu şekilde olur. Sistem fonksiyonel olmalı, kesinlikle proje esasına göre çiftçilere yaklaşmak zorundadır. Aksi takdirde, başarılı bir sonuç almamız mümkün değildir.

Hepinize saygılarımı sunuyorum teşekkür ediyorum.

Bu kadar tarım mensubunun karşısında bir yönetim bilimci olarak konuşmanın güçlüğüne idrak ederek sözlerime başlıyorum. Ben, olayın işlendiği konum itibariyle daha çok örgütlenme boyutu üzerinde durmak zorundayım. Ancak her örgütlenme olayı amaçlarla ilgilidir. Belki Türkiye'de çekilen sıkıntıların, örgütlenme konusunda çekilen sıkıntıların kaynağında da bu yatmaktadır. Denebilir ki, Türkiye'de çok az örgüt, gerçekten o örgüt için çizilmiş amaçlara uygun bir yapıya kavuşturulmuştur. Çekilen sıkıntıların kaynağında bu vardır ve bugün değerli iki arkadaşımızın sunduğu bildirimler çerçevesinde de olayı gördük. Yaşanan sıkıntılar vardır ve bunlar amaçlara uygun bir örgütlenme oluşturulama-masından kaynaklanmaktadır.

Sayın Özgür 'ün bildirisinde önemli bir nokta üzerinde duruluyor; tarımla ilgili etkinliklerin konu ve ürüne göre değil, fonksiyon bazında 1985'te yapılan değişikliklerle ele alınmasının bir takım olumsuz sonuçlar doğurduğu vurgulanıyor. Bu olumsuz sonuçlar da yine Sayın Özgür'ün ifadesiyle birtakım görev boşluklarını oluşturuyor ya da birtakım görev genişliklerine neden oluyor. Eskilerin tabiriyle görev geçişmelerine neden oluyor. Tarım ve Köyişleri Bakanlığının tarımla ilgili kararlarında ve politika belirlenmesinde güçsüzlüğü üzerinde duruluyor. Öyle ki, tarımsal altyapı hizmetlerinin ve bu hizmetlere verilecek ağırlığın yerini zaman içinde köye yönelik sosyal altyapı hizmetlerinin aldığını söylüyor.

Merkez ve taşra kuruluşları arasında dikey eşgüdümün kurulamamış olması, yine merkez birimlerinin kendi aralarında ve taşra birimlerinin kendi aralarında yatay koordinasyonun kurulamamış olması. Bunun yanında bir örgütlenmede önem taşıyan insan unsuruna da değinildi. İyi bir personel politikasının geliştirilemediği, belki de bunun nedeni iyi bir insan gücü planlamasının yapılamaması. Tabii bunun belki de biraz doğal sonucu olarak politizasyonun tarım örgütleri üzerinde olumsuz etkileri üzerinde duruldu ve biraz da hizmet eğitim etkinliklerinin gerekli ağırlığa kavuşturulmaması üzerinde duruldu.

Sayın Elçi de benzer konulara değindi ve etkili bir tarım politikasının saptanmasında ve uygulanmasında Tarım Bakanlığının etkin rolünün bulunmadığını söyledi. Aynı şekilde, tarımsal araştırmalarda da Bakanlığın eşgüdümcü bir rol üstlenmediğini belirtti. Yatay - dikey eşgüdümlü eksikliği üzerinde yeniden duruldu.

Görülüyor ki, Tarım Bakanlığında birtakım sorunlar var. Yalnız, tarımsal hizmetlerin örgütlenmesi değil de, aslında bunu sadece Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bağlı bir husus olarak görmek de mümkün değil bugünkü yapı ve işleyiş dikkate alındığında.

Türkiye'de tarımsal hizmetlerle ilgili örgütlenme bugün sadece Köyişleri ve Tarım Bakanlığına özgü, oraya ayrılmış bir alan değil. Başta Başbakanlık olmak üzere çeşitli bakanlıklar, bunlar arasında Orman Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Maliye ve Gümrük Bakanlığı ve bunların bağlı kuruluşları aracılığıyla tarımsal politikaların belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu da gösteriyor ki, Türkiye'de tarım hizmetlerinin örgütlenmesi deyince tek bir kuruluş akla gelmemektedir. Hizmetler çok sayıda bakanlık ve kuruluş arasında dağılmıştır ve bir noktada bunlar belli bir koordinasyondan da mahrum olduğu için, politikalar bir noktada oluşturulmamaktadır ve bunun sıkıntıları örgütlenme eksikliği şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Bir yönetim bilimci olarak şunu söyleyeyim; başta da söyledim, örgütlenme, örgütün amaçlarına uygun olmak zorundadır. Tabii amaçların doğru olarak tespiti, ortaya konması şartıyla. Amaçları belirtmediniz mi oturup örgüt şemalarıyla istediğiniz kadar oynayın hiçbir şey ifade etmez. Amaçlar derken, bir genel amaçlar üzerinde durmak lâzım, bir de planlarda öngörülen hedefler üzerinde durmak lâzım. Yani, nihai amaçlar vardır, bu nihai amaçlara bizi götürecek belli vadelerle sınırlı hedefler var, planlarla belirlenir. Kuracağımız örgütlenme, yapacağınız örgüt şemaları; işte bu amaçları, bu planları gerçekleştirebilecek nitelikte olmalı. Onun için de amaçların çok belirgin şekilde ortaya konmasında yarar vardır. Ne bekliyorsunuz, ne istiyorsunuz? bunu ortaya koymadınız mı, ondan sonra şemalarla oynamak hiçbir anlam ifade etmeyecektir.

İyi bir örgütlenme iki şeyi önlemelidir. Birisi, görev boşluğu, yani her görevin mutlaka bir sahibi olmalıdır, hiçbir görev açıkta kalmamalıdır. İyi bir örgütlenmede dikkate alınması gereken husus, bir görev bir tek yerde yapılmalıdır, bir görevin bir tek sahibi olmalıdır. Arkadaşlarımızın bildirilerinden anladığımız kadarıyla ve genel izlenimlerimiz ve gözlemlerimiz de onu gösteriyor, bu sadece Tarım Bakanlığına özgü bir olay da değil. Görevlerin sahibi genellikle birden çok olmaktadır ve burada görev geçişmelerine, görev girişlikliklerine neden olmaktadır. Bunun yaratacağı çok önemli sorunlar da vardır. Özellikle, kurulan örgüt yapıları uzmanları gözetmemektedir, bu nedenle denetimi güçleştirmektedir, koordinasyonu güçleştirmektedir, yerel koşulları gözetmekten uzak kalmaktadır, harcamaları artırmaktadır vesaire.

1985 düzenlemeleri öncesinde görüyoruz ki Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, daha sonra Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı çerçevesinde konulara göre bir örgütlenme söz konusuydu; ziraat işleri, veteriner işleri, su ürünleri, pamuk işleri, gıda işleri, yem işleri, suni - tabii tohumlama işleri gibi işlere göre ayrılmış bir bölünme vardı. Eğer sorun,

fonksiyonel bölümden kaynaklanıyorsa 1985 öncesinde bir sorun olması gerekirdi. O bakımdan, aslında sorunun ben, ne fonksiyonel bölünmeden, ne de konuya, ya da ürün çeşitlerine göre bölünmeden kaynaklandığına inanıyorum. Sorun, amaçların iyi tespit edilememesinden kaynaklanıyor, ona uyum gösteren bir örgütlenme yapılmamasından kaynaklanıyor. Dünyada hiçbir kuruluş yoktur ki şu ya da bu yönde bir örgüt tercihi belirtsin; yani, sade fonksiyonlara göre, sadece konulara ya da ürünlere göre, sadece coğrafi alana göre. Genellikle bunların karması sistemler kurulup işler.

Tarım örgütlenmesinde şu genel ilkeleri söylememiz mümkün. Bu çok sayıda örgütün bu alanda hizmet gördüğünü de dikkate alarak diyebiliriz ki; tarım kesimindeki amaçlar ortaya konduktan sonra, bu amaçlara uygun hizmetler ve kuruluşlar mümkün olduğu kadar Tarım Bakanlığı bünyesine alınmalı, bunun dışındaki hizmetler bu bakanlığın bünyesinden çıkarılmalıdır. Son zamanlarda bu konuda önemli bir adım atıldı. Ormancilık hizmetleri bir Orman Bakanlığı bünyesinde toplanarak Tarım Bakanlığı bünyesinden çıkarıldı. Bu bir olumlu gelişme. Şimdi ikinci bir adım söz konusu, konuşuluyor, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne ayrılmış olan eski Köyişleri Bakanlığının görevleri de ya ayrı bir bakanlık kurularak ya da başka türlü Tarım Bakanlığı bünyesinden çıkarılacaktır. Bu yapılırken, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün tarımsal altyapıya yönelik hizmetlerinin yine bu bakanlık bünyesinde tutulması, demin söylediğim çerçevede gerekmektedir.

Sayın Ali Topuz kusura bakmasın, ben, Köyişleri Bakanlığına da baştan beri inanmadım, çok önemli, yararlı hizmetler yaptı, ama bu tür genel nitelikli bakanlıkları köyişleri ya da kent işleri bakanlığı kurdunuz mu Türkiye'nin sorunları çözülmüş olacak ki, o da konuşuluyor bugünlerde; iki bakanlığa bölersiniz olur biter. Bu bakanlık kurulduğunda Türkiye'de nüfusun yüzde 25'i kentlerde yaşıyor, yüzde 75'i köylerde yaşıyordu. O zaman köy işi olmayan bir iş hemen hemen Türkiye'de yok idi ve bir bakanlık kuruldu. Bakanlık kurulduktan sonra bu bakanlığa görev bulmak gerekti. Biz önce örgütü kuruyoruz, sonra o örgüte görev arıyoruz. Halbuki baştan beri ne söylüyoruz, amaçlar ortaya konur, bu amaçlara uygun bir örgütlenme getirilir. Bu yapıldıktan sonra biraz Tarım Bakanlığından, biraz Bayındırlık Bakanlığından görevler alınıp bu bakanlık bünyesinde toplandı. Yalnız talihli olduğumuz bir nokta var, bu görevler bu bakanlık bünyesinde hazmedildi ve zaman içerisinde hiç olmazsa bunların bir kısmının önemli hizmetleri oldu kırsal kesime yönelik olarak, ama aynı denemeyi ikinci kere yapmaya gerek

yok. Köy hizmetlerinin asli sahipleri neredeyse onlara verilmesi bu işin en kestirme yoludur. Yani, yolu yapan neresi ise yol işi oraya verilir, suyu getiren neresi ise su işi oraya verilir, elektriği elektrikçiye verirsiniz ve bu iş çözülür. Bu belki de konunun biraz dışında, ama köy hizmetlerini tarım bakanlığının bünyesinden çıkartalım derken bunları söylemem gerekiyordu.

Yine tarım örgütlenmesinde görev boşlukları ve genişliklerini önleyecek bir yapılanmaya gidilmelidir. Önemli bir husus, sanıyorum biraz sonra Süha Bey de bu konunun üzerinde durabilir; tarım örgütünün ağırlığı hizmetin yapıldığı yerde olmalıdır. Hizmet fiilen nerede yapılıyorsa ağırlık ta orada olmalıdır. Tarım hizmetleri fiilen taşrada yürütülen hizmetlerdir, alanda yürütülmelidir, şu halde ağırlığı oraya kaydırmakta yarar var. Bu bakımdan, hedef kitle olarak çiftçiler alınırsa, bu takdirde Tarım Bakanlığının merkez örgütü, daha çok planlayan, koordine eden bir merkez örgütü haline dönüştürülür ve taşra ağırlıklı örgüt haline getirilir. Bunlar için ciddi birtakım araştırmalar yapmak da gereklidir.

Merkez ve taşra kuruluşları arasındaki dikey koordinasyon, taşranın kendi kuruluşları arasındaki yapay koordinasyon da ağırlık kazanmalıdır.

Bölgesel örgütlenmeye gelince; ben bunu yine ihtiyatla karşılıyorum. Çünkü, Türkiye'de bölge planlaması yapılmamaktadır ve GAP gibi istisnai durumlar dışında herhangi bir bölge planlaması çalışması DPT tarafından yapılmamaktadır. Bu yapılmadığı için de bölgesel düzeyde bir planlama çalışması yapılmadığı zaman, bölge örgütlerinin onlardan sağlanacak yararlarını aza indirmektedir. Bu konuda da önerimiz; bu tür bölge örgütlerinin bölge planlamasıyla birlikte düşünülmesinin yararlı olacağıdır.

Önemli bir husus da, Tarım Bakanlığının gereksiz görevlerden arındırılarak sadece ve sadece tarıma hizmet eden homojen bir yapıya kavuşturulmasıdır. Genel nitelikli bir bakanlık olmaktan çıkarılıp özel amaçlı bir bakanlık haline dönüştürülmesi gereklidir.

Sayın Avni Başdoğan, yapılan birtakım çalışmalardan söz etti. MEHTAP raporundan söz etti, belki çoğunuzun haberi yok, bu MEHTAP raporuna benzer bir çalışma, Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsünün planlama teşkilatının isteği üzerine yaptığı önemli bir çalışma, bu sefer MEHTAP gibi romantik bir adı olmadı, kaya gibi sert bir adı oldu, kamu yönetimi araştırması. Yakın zamanda genel raporu yayınladı. Bu raporda tarımla ilgili örgütlenme hususunda da gerekli gördüğümüz birtakım önerilerde bulunduk. İstendiği takdirde bunlardan söz edebiliriz.

Teşekkür ediyorum.

Sayın Başkan, değerli misafirler; değerli arkadaşlarımızın önerilerinden çok faydalandık, bu husustaki bazı genel nitelikte değerlendirmeleri yapmadan önce bazı bilinenleri dile getireceğim.

Yönetim, insan ilişkilerine dayalı bir uğraştır, insan çok komplike bir yaratıktır ve kolay değildir, bilimde ve teknolojideki dev adımlarla yapılan ilerlemeler karşısında, yönetimdeki ilerlemeler buna ayak uyduramamaktadır. Bir makasın iki ucuna benzetirsek, bir uçta bilimdeki ve teknolojideki ilerlemelerin; diğer uçta, yönetimde kaydedilen ilerlemelerin yer aldığını düşünelim. Makasın iki ucu daima açık kalmaktadır. Bu kamu yönetimi için de doğrudur, genel yönetim için de doğrudur. Genel yönetim özel kesimi de içine alır. Bugün bir özel kesimde kurumlaşmış firmanın sorumlusuyla konuşsanız da sizin sıkıntılarınız nelerdir diye sorsanız, size belki sermaye yetersizliğinden, kredi sıkıntısından, teknoloji açığından bahsedecek ve ondan sonra hemen ilâve edecektir, bunların hepsinin üstünde yönetici sıkıntım var, yönetici sıkıntım var diyecektir. Bu özellikle tarım kesiminde daha fazla geçerliliğini korumaktadır, çünkü; tarım kesiminde karşınızda 4 milyon çiftçi ailesi var. Bunlar doğayla başbaşa özgür yaşıyorlar. Endüstride çalışanlar gibi değil, bunlar insanı kıt, Allah'ı bol yerlerde çalışıyorlar. Bunların problemlerine el atacaksınız, zorlukları aşmasına yardımcı olacaksınız, yeni teşhisleri kabul etmeye ikna edeceksiniz ve fırsatları değerlendirmeleri için yol göstereceksiniz. Çok kolay olmayan bir şey.

Bu bahsettiğimiz insan komplikasyonu dolayısıyla yönetimin hazır reçeteleri yok, ancak bazı iyileştirmeler bahis konusudur. Bu da şok şeklinde olursa gayet sakıncalıdır, misalleri verildi bakanlık teşkilatının fonksiyonel hale getirilmesindeki sıkıntılar söylendi. Bunda herhalde tedrici hareket edilecek, ifratlara kaçılmayacak. Hemen çözüm beklenmeyecek, hele hele öyle heyecan verici parlak neticeler olmayacak. Yapılacak iyileştirmelerde tek dayanak, insanlar başarmak ve takdir edilmek isterler, evet insan para için vesaire çalışır, ama bunlardan hiç de aşağı olmayacak başarı ve takdirenilmek için çalışır. Eğer yönetimde buna dönük iyileştirmelere gidilirse birçok sakıncalar ortadan kalkar demiyorum, ama tolere edilebilir hale getirilebilir.

3161 sayılı Yasayla Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı kuruldu, fonksiyonel bir görev bölümüne gidileceği varsayıldı, burada uygulamadaki arkadaşların şikâyetlerinden anlaşılıyor ki, bu gidiş büyük aksamalara, tıkanıklık ve başarısızlıklara sebep oldu. Bunun nedeni şöyle açıklanabilir: Çeşitli meslek gruplarından insanları bir araya getirip çalıştırmak büyük koordinasyon güclüğü doğurur bilhassa Türkiye gibi bu işin deneyimini fazla geçirmemiş bir toplumda, hemen bu birkaç sene içinde kendini aksaklıklar suretinde gösterdi. Ne yapacağız, tekrar konu ve ürün şeyine mi döneceğiz? Kanımca bu da ikinci bir ekstrem olur. Birinci ekstrem nasıl sorunlarını ve

sakıncalarını hemen bir araya getirdiyse, bu yola gidersek bunun da sakıncaları vardır.

Bir kombinasyona gidilemez mi? görev vardır, fonksiyonel bir örgütlenme işleyebilir; görev vardır işleyemez, muhakkak konu ve ürün esasına gidilmek düşünülebilir. Bir şartla, ılımlılığı elden bırakmamak şartıyla. Bu ayrı bir araştırma konusudur.

Bölge teşkilatı önce düşünüldü, sonra adı hiç anılmadı denildi. Ben Sayın Hocamızdan burada ayrılıyorum, bölge teşkilatı muhakkak kurulmalıdır. Bir kere yayın diyoruz, yayında il ve ilçe bazında çalışırsak rasyonel olmaz, muhakkak çiftçi ailesini esas almamız lâzım. Bölgesel bir örgütlenmeyle bunu yapabiliriz. Yoksa, 100 küsur ilde, 900küsur ilçenin hepsinde yayın teşkilatı kurun diye politikacıların baskılarından kendimizi kurtaramayız ve yayın hizmetleri en başta gelen hizmetlerdir. Bunun dejenere edilmesini biz kendimiz de şey etmiş oluyoruz. Bu bakımdan muhakkak bölge örgütlenmesi şart. Birden ziyade ili içine alan büyük projelerde de bunun büyük faydası vardır.

3202 sayılı Yasayla Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur, kuruluşunda tabiri caizse mezhebi gayri sahih bir evlenme yapılmıştır. Bizim bildiğimiz, büyük hizmetleri ile bu memleketin tarihine geçen Toprak-Su Genel Müdürlüğü YSE ile evlendirilmiş ve ortaya acayip bir yaratık çıkmıştır. Büyük bir talihsizlik olmuştur. Bunun behemahal düzeltilmesine katılıyorum. Burada iki seçenek olabilir. Eğer bu tarım reformu anlayışı yapısal bir espriye dayanmıyorsa, sadece üretim artırması esasına dayanıyorsa, bu hizmetler Toprak - Su'nun Köy Hizmetlerine verilen hizmetleri Toprak Reformu Genel Müdürlüğüne aktarılabilir. Eğer tarım reformu yapısal bir değişikliği öngörüyorsa bu bizim elimizde değil, siyasi otoritenin elinde. O zaman ayrıca eski tarihi Toprak Su'yu tekrar kurmak gerekir.

Taşra teşkilatında 3046 sayılı genel bir yasa çıkmıştır, bütün bakanlıklar bu yasaya uydurmak, şablon yasası da diyebiliriz, mecburiyetindedir. Bunun bir 17. maddesi ve (b) fıkrası var. Burada taşra teşkilatı şöyle olacak, böyle olacak diye birtakım kayıtlamalar var. Taşra teşkilatına ait bu kısıtlayıcı 17/b maddesini sanırım hükümetler daha esnek yorumlayıp oradaki katılıkları kaldırabilirler. Orada; "Birden fazla kuramazsınız" diyor, kurarız, ihtiyaç olursa niçin kurmayalım. Yer vardır, il vardır, aynı bakanlığın birden ziyade örgütlenmeye gitmesinde zorunluk vardır. Ancak, mesele yine ılımlılıktan geliyor. Burada da duygusallıktan uzak kalıp, hakikaten objektif kriterlerle bunu iyice araştırıp, hangi şartlarda birden ziyade taşrada kuruluş olacağı yine duygusallıktan uzak olarak tespit edildiği takdirde, belki bu yasada değişikliğe gitmeden de bu gerçekleştirilebilir.

Sabrınızdan dolayı teşekkür ederim.

Sayın Başkan, oturumu izleyen çok değerli dinleyiciler; hepinizi saygıyla selâmlıyorum. Böyle bir toplantıya beni çağırdıkları ve düşüncelerimi söyleme imkânı verdikleri için Ziraat Mühendisleri Odasının Sayın Başkanına ve yöneticilerine teşekkürlerimi sunuyorum.

Konuşmamın başında, biraz duygusallığıma vermenizi rica ederek bir konuyu da dikkatinize sunmak istiyorum. Çok zor koşullarda çileli çalışma ortamı içinde Türk tarımına hizmet vermiş ve şimdi bu değerli tarım topluluğunun arasından ayrılmış, bu bakanlıklarda çok önemli kalıcı katkılar sergilemiş olan çok değerli yöneticilerin anısını da saygıyla burada anmak istiyorum.

Konunun doğrudan ilgilisi olmayan bir kişi olarak, benden önce konuşan sayın Prof. Ergun'un da söylediği gibi, çoğunluğumuzun meslek disiplini içinden gelmemiş bir kişi olarak sorunlara bakıyorum, o bakımdan da belki bazı konularda yanlışlık yapabilirim. Beni bağışlamanızı diliyorum, ama hemen şunu belirteyim ki, gerek siyasi yaşamımda, gerekse devlet hizmetim döneminde en gururlanarak anımsadığım ve en çok hasretini çektiğim dönemler özellikle Toprak - Su Genel Müdürlüğüyle ilgili çalışmaları izlediğim günlerdir. O nedenle kendimi mimar disiplininden gelen bir kişi olarak kabul ederseniz, fahri ziraat mühendisi olarak da tanımlamak istiyorum, çünkü ziraat mesleğini ve mühendisliğini o dönemde tanıdım ve çok saygı duydum. Bunu her vesileyle ifade etmeyi de bir görev biliyorum.

Bu toplantı dolayısıyla bugün ortaya konulan bildirilerin, gerisinde ciddi bir hazırlığın olduğu görüşler olarak tarafımdan değerlendirildiğini bilmezini istiyorum. Bunu çok sevinerek tespit ediyorum. Sıradan bir bildiri hazırlayarak arkadaşlarımız buraya gelmemişler. Bu topluluğun, bu örgütlenmenin kendi içinde derece derece tartışılmış belli aşamalara getirilmiş düşünceleri buraya getirdiler, o nedenle, bildirileri çok olumlu karşıladım. Elbette içlerinde çok tartışılacak tarafları vardır, ağırlıkları üzerinde çok farklı görüşler ortaya konulacaktır, ama genellikle bildiriler bence bu tartıştığımız konunun özüne çok iyi tespitler yaparak girmiştir. Ondan dolayı da bildiri sahiplerini kutluyorum. Tartışmacılar da çok yetkiyle bu konu üzerinde görüşlerini söylediler, onların da pek çoğuna katılıyorum. O nedenle, konuşmamı süresi içinde bitirebileceğim. Pekçoğuna katılıyorum.

Sayın Başdoğan'ın, bu bakanlığın tarıma yönelik bakanlık örgütlenmesinin evrimiyle ilgili yaptığı değerlendirmelere ve Sayın Ergun'un, sorunun örgütlenmeden çok amaçların doğru tespit edilmemesinden kaynaklandığı biçimindeki görüşmelerine de yürekten katılıyorum.

Değerli arkadaşlarım, önce bu kamu örgütlenmesi; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı daha önce üç bakanlığın birleşmesinden oluştuğunu, niçin bu üç bakanlık birleştirildi, hangi anlayışla birleştirildi, bugün niçin yeniden dağıtılıyor? Bu noktadan başlamak istiyorum.

Bakanlıkların az -çok olması, bu değişiklikler biraz siyasidir, siyasi olduğu için de mutlaka yanlış dememek gerekir. Siyaset adamları da belli dönemlerde belli öncelikler seçerler ve toplumun belli hedeflere yönelmesi için de devlet mekanizmasındaki bazı değişiklikleri araç olarak kullanırlar. Bunda iyiye doğru gitme amacı vardır, ama tespitler yanlış olduğu zaman, bugün karşılaştığımız gibi bu konuyu savunabilecek bir kişi bulamayacak noktaya gelebilirler.

1980 müdahalesinden sonra bakanlığın bu hale gelişine etki yapan iki temel faktör olduğu kanısındayım. Birisi, emir kumanda zinciri içinde işleri yapma alışkanlığının yansması. İkincisi, işleri çok kolay formüllerle çözebilme iddiasıdır. Yani birisi çok böyle beceriklilikle işleri halletme eğilimidir, ötekisi de emir kumanda zinciri içinde işleri çözebilme eğilimidir. Bu ikisi de üstüste gelmiştir ve tarım sektörüyle ilgili üç bakanlığı bir araya getirip tek bakanlık yapmıştır. İlk bakışta da, aman ne kadar güzel, çünkü burada konuşan değerli arkadaşlarım da, tarım sektörünü ilgilendiren her konunun bir otoritede olmasının gerekliliğini savundular. Tabii bu savunma, sonradan bakanlıklar ayrılсын denirken ileri sürülen gerekçelerle çelişir gibi görünür ama, ben arkadaşlarımı çelişki içinde görmüyorum. Hangi konular birbiriyle doğrudan, hangileri dolaylı ilgilidir, bunu iyi tespit etmek lâzım. Eğer dolaylı ilgileri de doğrudan ilgi gibi değerlendirirsek o zaman Türkiye'ye bir bakanlık kurmak lâzım. Hangi iş birbiriyle ilgisizdir, Dışişleri Bakanlığının da tarımla ilgisi var çünkü, ortak pazarda Türk tarımının hakkını koruması için gidecek öbür ülkelerle pazarlık edecek, tartışacak; ama bu çok dolaylı bir ilgidir. O nedenle, meseleye objektif bakabilmemiz ve doğru bir değerlendirme yapabilmemiz için tanımları çok iyi yapmamız gerekir. Düşünülmüştür ki, bu bakanlıklar bir araya gelirse, merkezde de güzel bir organizasyon kurulursa bu işi hallederiz. Ne amaçla kuruldular; dediler ki, yetkileri daha çok taşraya dağıtacağız. Bu bakanlıkların bir araya getiriliş amaçlarından biri de yetkileri merkezden uzaklaştırmaktı. Tam tersi oldu, çünkü ara kademeyi kurmadılar, yani bölge kademesi kurulamadı. İl kademeleri kuruldu bakanlığa bağlı olarak, bakana bağlandı, hiçbir özel konumu olan genel müdürlük veya ana kurum doğrudan kendi örgütüyle bakanlıkta bu işleri yönlendiremez hale geldi.

Tarımda kamununun örgütlenme meselesine bakarken daha genel bir platformda düşüncelerimi söylemek istiyorum. Bunun sonunda bir bakanlık mı çıkar, beş bakanlık mı çıkar? o yine ortaya çıkacak çalışmalardan sonra

çözömlenebilir. Çünkü, Türkiye'de tarımda kamu örgütlenmesini tam olarak görebilmek için Türkiye'deki kamu örgütlenmesini de bir bütün olarak görmemiz gerekiyor. Biz hangi ortamda konuşuyoruz, hangi ortamı biraz geride bırakmış gibiyiz? kamunun ağırlıklarının atılmasının, kamunun toplumda ağırlığının azaltılmasının politika olarak sürdüröldüğü bir dönemden geliyoruz. Kamunun etkisi azalsın, yetkisi azalsın, kamu çekilsin, bu işi özel sektöre halka bıraksın denilen bir 10 yıllık dönemin sonunda geldik bu noktaya. O nedenle, benim söyleyeceklerim siyasi olarak değerlendirilebilir, ama ben bunu bir siyasi amaç güderek söylemiyorum.

Devlet, Türkiye Cumhuriyeti içinde kamu yönetiminin ne olması gerektiği konusunda hangi yetkilerle veya hangi görevlerle sınırlı olması konusunda eğer Türkiye'yi yönetmek iddiasında olan siyaset adamları ve Türk bürokrasisi, Türk aydınları, basını ve halkı tam bir mutabakat içine girmezse bu tartışmalar daha da devam eder.

Eğer kamunun ağırlığını azaltırsanız, etkinliğini azaltırsanız Hakkâri, Bitlis, Bingöl, Doğu ve Güneydoğuya tarım hizmetlerini götüremezsiniz. Tarımda kamu örgütlenmesi, devletin etkinliği tartışılıyor, devlet ona göre örgütlenecek; tarımda en önemli şey tarımsal altyapıdır. Bu raporlarda var, tarımsal altyapımız felâket bir durumdadır. Hele son 10 - 12 yıl içinde Toprak - Su gibi bir önemli kuruluşun işlemez hale getirilmesi nedeniyle de tarımsal altyapı çok sorunlu bir noktadadır. Tarımsal altyapı ve tarımda verimliliği artıracak bütün yatırımlar Türkiye'de serbest piyasa ekonomisinin keyfine terk edilemez. Bunu bilmemiz lâzım. Ben, serbest piyasa ekonomisine karşı değilim, ama Türkiye'yi üniform bir modelle yönetmeye kalkan anlayışa karşı olduğumu ifade etmek istiyorum.

Bir toplantıda söylemiştim, ön sıralarda da çok zengin bir sanayicimiz oturuyordu ve Türkiye'yi makro düzeyde kalkındırıp, bütün fabrikaları Ege ve Marmara Bölgesine yaparsınız, sanayi üretimini beşe katlarsınız, milli geliri dörde katlarsınız, ama bu gelirden Doğu ve Güneydoğu Anadolu halkına ne aktardınız, ben ona bakarım. Makro düzeydeki gelişmeyi sağlamak yanında bizim toplumsal dengeleri sağlamak görevimiz de vardır ve hâlâ yüzde 40-45'i kırsal alanda yaşayan ve tarımdan başta bir geçim kaynağı olmayan insanlarımızı kendi kaderleriyle başbaşa bırakamayız. Siz gider misiniz filan yerde fabrika kurar mısınız? Kurmazsınız, haklısınız kurmamakta, çünkü orada o fabrika verimli çalışmaz. İzmitte daha verimli çalışır, ama oraya fabrikayı kim kuracak? O zaman bırakın serbest piyasa ekonomisi içinde devletin de ağırlığının, etkisinin olabileceğini siz de kabul edin demiştim. Sonra onlar oralara geziler yaptılar, anladılar ki gerçekten söylediklerim doğrudur.

Değerli arkadaşlarım, tarımın kalkınmasıyla ve örgütlenmesiyle ilgili

neler düşünürüz diye baktığımızda şu üç noktayı birbirinden ayıramayız. 1. Toprak - insan ilişkileri. 2. Tarımsal altyapı. 3. Üreticinin, tarımda çalışanların örgütlenmesi.

Öteki tarımsal tedbirler ve öteki örgütlenmelerin hepsi böyle bir temel sağlam yapılmışsa o temelin üzerine oturtturulursa oradan alınacak sonuç hem makro düzeydeki gelişmeyi sağlar, hem gelir dağılımındaki adaletsizliği giderici, emeğe prim veren bir sonuç ortaya çıkarabilir.

Yeniden örgütlenmenin gündeme geldiği şu sıralarda, bu örgütlenme gerçekleştirilirken özellikle Toprak - Su Genel Müdürlüğünün işlevlerini daha geniş, daha çerçeveli ve daha etkin bir şekilde yapabilecek bir örgütlenme düşünülmelidir. Sadece eskisi gibi getirilip kurulması da bence yeterli değildir, daha ileri hamleler yapabilecek, bakış açısını genişleten bir yaklaşımla getirilmelidir. Tarımın temelinde bunun yattığı kanısındayım. Ondan sonrakiler bunun üzerine oturtulacak politikalar diye düşünüyorum.

Tarımda kamu örgütlenmesi meselesi gündeme geldiğinde, devlet yapısında bakanlıklar olarak karşımıza çıkan organizasyonun nasıl olması konusunda kafamızda bir soru olur. Benim de bu konudaki düşüncelerimi söylemem gerekiyor. Bundan önce devletle ilgili bir şeyi daha söyleyeyim. Burada biraz evvel gösterilen şemalardan birinde halkla parlamento, hükümet, kamu yönetimi arasındaki ilişkilerin olduğu tablonun altında bir iktidar partisi yuvarlağı vardı. O iktidar partisi önemli bir şey olarak görülüyor, bugünkü gerçek o. Türkiye'deki iktidar partisi, elbetteki hükümeti oluşturan parti olduğu için hükümet politikalarında ağırlıklıdır, ama iktidar partisi Türkiye demek değildir, iktidar partisinin yanında muhalefet partisi vardır. Yani, Türk yönetim sistemi, demokratik sistemi, Türk kamu yönetimi sistemi iktidara falan parti geldi diye kamu yönetimini o partinin yönetimine ve güdümüne sokan anlayıştan kurtulmadığı takdirde sorunlara kalıcı, bilimsel ve çağdaş çözüm bulma imkânı yoktur. O nedenle, o tablonun altında iki tane ok var, o oklar o kanallar demokratik bir şekilde partilerle işlemelidir, parlamentoya aktarılmalıdır, hükümelere gitmelidir, hatta o kanallar bakana kadar işlemelidir, ama bakandan sonra işleyen kamu mekanizması artık o bakandan çıkan ve hükümetten çıkan, sorumluluğu o bakana ve o hükümete ait olan politikadır. O politikayı çizilen çerçevede yürütmek de kamuda görevli olanların işlevidir. Bir kişinin orada, hayır ben bu politikaya inanmıyorum, onun için kösteklerim bu politikayı demeye hakkı yoktur, o o zaman istifa eder gider, orada kaldığı sürece o politikaya katkıda bulunmak zorundadır.

Türk bürokrasisinde çeşitli örnekler yaşadık, vaktinizi alacağım, ama

bu toplantıdan bir anı olarak kalsın aklınızda diye söylemek istiyorum.

Bakanlık dönemimde bir Toprak - Su bölge müdürüyle ilgili yoğun şikâyetler geldi bana parti kademedен, milletvekilleri, senatörler, parti örgütü çöreklandılar, bu bölge müdürü filan partilidir, bizden değildir, sen bunu buradan al. O kadar çok baskı geldi ki incelemek mecburiyetini hissettim. Şimdi rahmetli olan Toprak - Su Genel Müdürü, Allah gani gani rahmet versin, Ruhi Aytekin, benim Toprak - Su Genel Müdürlüğüne getirdiğim değerli arkadaşımdı, onu çağırdım, çok saygı duyduğum bir devlet adamıydı. Dedi ki; "Efendim, bu arkadaşımızın siyasi eğilimleriyle ilgili söyledikleri doğrudur. Ancak, bu arkadaşımız Toprak - Su camiası içinde mevcut bölge müdürleri arasında birinci sıradadır, proje üretiminde de birinci sıradadır, uygulamada da birinci sıradadır, fevkalâde yetenekli bir insandır, çok çalışkan bir insandır. Siyasi eğiliminin uygulamasına yansıdığına örnek gösterilebilecek, rahatsız edici bir şey bulunamaz, ama yerinde siz de görün"

Berberer gittik, parti örgütümüzü de, milletvekillerimizi de çağırdım, bölge müdürü de geldi, hep beraber dolaştık, tartıştık, konuştuk, soru soruldu, cevaplar alındı. Sonunda benim il başkanım kalktı, herkesin önünde benden özür diledi. "Ben yanlış bilgiyle geldim size. Bu gezi, bu çalışma iyi oldu, bu arkadaşımızdan bizim bir şikâyetimiz yoktur, görevlerini yapıyor. Lütfen daha evvel söylediklerimizi dikkate almayın" dedi. Çok memnun oldum, ilgili müdürü de çağırdım, böyle böyle oldu, sana düşen görev de şudur. Türkiye'nin gerçeği, bu konularla ilgili bilgiler hep iktidar kanadının il başkanından gelir, vatandaş, muhalefet partisinin il başkanına gidip benim şu işimi yap dese olmayacağı zehabına kapılır, sistem öyle işlediği için iktidar partisinin il başkanına gelir, ondan sonra her şey iktidar partisi taraftarlarının işi değildir. İyi bak, bu işi dengele dedim. Çok güzel görevini yaptı. Buraya kadar çok güzel.

Biz hükümetten ayrıldık, bir ay sonra bu zat bana telefon etti ondan sonra da görmedim kendisini. Bana teşekkür geldi, "istifa ettim" dedi, niye dedim. "Sizinle beraber aynı dönemde çalıştığım için beni görevden aldılar" dedi.

Şimdi ben bunu kendi davranışımın ne kadar iyi olduğunu size anlatmak için söylemiyorum. Ben de onu görevden alanların yaptığı davranışa benzer davranışları belki yapmışımdır, şunun için söylüyorum; Türk bürokrasisinin, şimdi rahmetli olan Ruhi Aytekin gibi gerçekleri, ki o da bir siyasi eğilime bağlıydı, gerçekleri o eğilimden sıyrılarak mesleğin ve sorumluluğun getirdiği ciddiyet içerisinde bakanına intikal ettirebilecek yöneticilere ihtiyacı vardır. O şekilde örgütünden bakanlarına, hükümetlerine şikâyet götürülenlerin şikâyetlerini de objektif olarak

değerlendirecek parti yöneticilerine ve siyaset adamlarına ihtiyacı vardır. Bu genel sorunumuzdur, yalnız tarımın sorunu değil, ama bilelim ki bu sorun sadece siyaset adamlarından kaynaklanmıyor, bu sorun bürokrasinin içindekilerden de kaynaklanıyor, yani hepimizden kaynaklanıyor. Siyasi kadrolarla bürokratik kadroların sorunu birlikte çözmesi gerekir. Bu da demokrasimizin bir sorunudur. Gelişmeyle beraber inşaallah bunu aşacağız, bir başarılı noktaya götüreceğiz. Başka türlü de bu dünyada yaşama şansımız yoktur.

2000'li yılların toplumu, bugünün ölçülerinin dışında bir toplum yapısı kazanabilir, laboratuvar üretimiyle tarımsal üretim ağırlık kazanabilir, toplumsal ilişkiler çeşitlilik kazanabilir, orada ne olacağını bugünden kestiremiyoruz, ama orada olanlara adapte olabilmemiz için bugün bizim ilerimizde giden anlayışlara da erişmemiz gerekir. Bu da siyasi iddialarla olmaz, yani çağı yakaladım, çağı aşım, çağı değiştirdik gibi sözler iyi sözlerdir, değişen şeyler de vardır, ama birbirimizin gözünü boyamayalım, çünkü Türkiye'de daha çok büyük sorunlar vardır. Şurada tabloda var, daha bizim arazi haritalandırma işimiz tarımda sonuçlandırılmamış. Çoraklıkla ilgili, erozyonla ilgili sorunlarımız ciddi boyutlarda, çözüme kavuşturulamamış. Kaç tane Karapınar örneği bulabiliriz, niçin devam etmemiştir ona benzer çalışmalar? Bunları gözümüzün önüne koymamız lüzum. Batı, bizden öğrendiği bazı şeyleri bizden ileriye götürmüştür.

Fiziksel altyapı, tarımsal altyapı, köylünün örgütlenmesi, kentleşme, sanayileşme, tarım hepsi birbiriyle ilgilidir, ama asli ilgililerle, dolaylı ilgilileri birbirinden ayırarak meseleye bakmak gerekir. Asli olarak birbiriyle ilgili konuların bir çatı altında toplanması sağlanabileceği gibi, eğer iyi bir eşgüdüm, organizasyon sağlanabilirse, bunlar parti örgütlerinde olduğu zaman da sonuç alınabilir. Biz bugün biraz da her şeyi bir yere toplayalım anlayışına gelmişsek, bu biraz da bizdeki organizasyon düzeyinin eksikliği ve bu şekilde işbirliği yapma alışkanlıklarının olmamasından, bunların yerleşmemesinden kaynaklanıyor; ama, işbirliği alışkanlığı yerleşmeden de bir toplumun ileri toplum olması mümkün değildir. O nedenle, bunlar birbirini sorun olarak çıkartan veya birbirinin sorununu çözen konulardır. Bu şekilde bakmak gerekir.

Bu söylediğim birbirine yakın işlevlerle tarımın bütün olarak ele alınması doğrudur, fakat şunu gözden irak tutmamak gerekir. Türk toplumu üniform bir toplumsal yapıya sahip değildir, ekonomik yapıya sahip değildir, Türk tarımı da öyle değildir. Türkiye'de ilkel tarımdan yoğun tarıma kadar her tür teknik kullanılmaktadır. Türkiye'de kendisi için tarım yapandan ihra-

cat için tarım yapana kadar tarımla uğraşanlar vardır.O halde, getirilecek örgütlenme, saptanacak politikalar tek boyutlu politikalar olamaz. Çukurova Ovasında uygulanacak politikayla Ege'de uygulanacak politikayla, Van, Kars ve Hakkâri'de uygulanacak tarım politikalarının birbirinden farklılıkları vardır, en azından alt başlıkları açısından farklılıkları vardır. Şimdiki moda tabiriyle, serbest piyasa ekonomisi içinde Türkiye geliştirecektir derken, o serbest piyasa ekonomisi mantığının Türkiye'nin pek çok yerini geliştirmeye müsait olmadığını bilerek serbest piyasa ekonomisini savunmak gerekir. Birtakım insanları başkalarıyla yarışabileceği bir ortama getirmeden, onlara, haydi yarışın deme hakkımız yoktur. Her şey kendi kendine olsun, insanın yaratıcı gücü ortaya çıksın demek çok güzel bir tanımdır, ama birtakım insanların elini kolunu bağlamışsın, bir kısmını topal, bir kısmını kör yapmışsın, bir kısmını eğitmişsin, bir kısmını eğitmemişsin; hepsini bir yerde toplamışsın, haydi birbirinizle yarışın demişsin. Olmaz böyle şey. Devlet öncelikle bazı işleri yapmak zorundadır, devlet onun için kurulur.

Elbetteki hepimizin hedefi refahı yükseltmektir. Şundan kaçınalım; dünyada birbirinin zıttı iki tane akım, ikisi de devleti ortadan kaldırmaya çalışır. Birisi yok oldu gitti, komünistlerin nihai hedefi devleti ortadan kaldırmaktır, devlet kalksın, toplum devlet olsun. Onun karşısındaki fikir de, özel sektör, teşebbüs hakim olsun devlete gerek yoktur. Bunların ikisi de kendine göre doğru olabilir, doğru olduğu yerler olabilir, ama hangi aşamada hangisi doğrudur, onu iyi belirlemek gerekir. Ben iddia ediyorum ki, Türkiye bu sistemlerden herhangi bir tanesini tek başına uygulama durumuna uygun bir ülke değildir. Çünkü, Türkiye'nin doğusuyla batısı arasında çağ farkı vardır, çağlar farkı vardır. Bu farkı atlatabilmenin yolu gerçekçi politikalar üretmek, gerçekçi hedefler seçmek ve farklı politika ve teknolojilerle meseleyi çözümlenektir.

Türkiye şu anda emek - yoğun yatırımlara ihtiyaç duyan bir ülkedir. Bu kadar nüfusu olan ve bu kadar işsizi olan bir ülkede emek yoğun işlere ihtiyaç vardır, ama bu çağda emek - yoğun yatırımları, işlevleri savunmak da zordur, çünkü teknoloji ilerlemiştir. Ben bunu böyle söylediğim zaman meseleye çok gerici bakıyor diyemezler, çünkü Türkiye'de çok geri olan yer de var, çok ileri olan yer de var. Tarım alanı da emek - yoğun istihdamı genişletmeye çok uygun bir yerdir.

Burada taşlılıkla ilgili bir sorun var. Bir tarihte, Köyişleri Bakanı olduğum sırada bu taşlı arazinin temizlenmesiyle ilgili yürütülmekte olan çalışmaları hızlandırıp, etkinleştirip istihdam projesine dönüştürdüm diye çok aleyhte yazılar okumuştum, siyasiler de çok karşıma çıkmıştı, beni o zaman çok ferahlandıran bir şey, şimdi Ankara Milletvekili olan Mümtaz Soysal'ın kendi köşesinde bu konuyu öven bir yazı yazmış olmasıydı.

Emek - yoğun proje insan gücüyle yapılabilecek ve yöreye istihdam sağlayabilecek yaklaşımlarla tarımsal altyapının gerçekleştirilmesi, ki o da çok uygundur bu işe. Böylece öncelikle kalkınma için gerekli olan ilk hareketi sağlayabilecek tarımsal altyapının ve çiftçi, köylü örgütlenmesinin ve o bölgedeki toprak - insan ilişkilerinin bir arada düşünülmesine öncelik veren bir politika, öncelik veren bir örgütlenme gereklidir. Bunların gerçekleşebileceği umuduyla tarım camiasının emeklerinin boşa çıkmaması dileğiyle;

Bu sempozyumun, bu sorunlara katkı getirdiği inancıyla hepinizi saygıyla selâmlıyorum, teşekkür ediyorum.

BAŞKAN - Köyşleri eski Bakanımız Sayın Ali Topuz'a teşekkür ediyorum.

Bazı sorular var, bunları cevaplandıralım şimdi de.

Ayhan ELÇİ

Ural Ersoy Hocanın sorusu var.

"Geçmişteki etkili çalışmalarıyla kamuoyunun takdirini kazanmış bulunan Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğüne örgütlenme modelinde yer verilmemesi üzüntüyle karşılanmıştır. Görevleri hayvan sağlığıyla sınırlı bir merkez birim öngörmemize rağmen, konusu, özellikleri ve boyutuyla onu katlayan bitki sağlığı konusunda bağımsız bir birime yeni örgütlenme modelinizde yer vermemenizin sebebini açıklamanızı rica ediyorum."

Bu konuyu ihmal ettiğimiz veya diğer bir konuyla kıyaslayarak daha boyutlu gördüğümüz için değil, doğrudan doğruya bitkisel üretimdeki faaliyetlerini çok hızlandırmış ve özellikle özel sektörle olan ilişkileri de daha çok geliştirdiği için bunu bu etkiyle düşünmüştük. Ancak, elbetteki biz çok yönlü aldığımız bu tür başvurular da dahil olmak üzere, edindiğimiz raporlarda da bir amaç da bu, kamuoyu oluşturmak; bu görevlerin de bir genel müdürlük düzeyinde önemli bir görev olduğu da tartışılıyor ve kabul edilebilir.

Veteriner Sağlık Teknisyenleri Derneği Genel Başkanı Adnan Korkmaz'ın soruları;

"Bakanlık, Tarım Bakanlığı şeklinde oluşursa ki, oluşmalı, hayvancılıkla ilgili bölümde hayvan sağlığından sorumlu genel müdürlük yanında, hayvan ıslahından sorumlu ayrıca bir genel müdürlüğün

oluşmasında sakınca var mı? Bize göre gereklidir.

Yapılaşma her ne şekilde olursa olsun, hangi üstün teknoloji kullanılırsa kullanılsın, yetkisiz görevle çalıştırılan veteriner sağlık teknisyenleriyle meslek mensubu olması dolayısıyla değerli bilim adamları, ilgisi olanlar;

1. Ülkemizin 2000'li yıllara doğru sizce hayvan ıslahı sorunu çözümlenebilir mi?

2. Ülkemiz hayvanlarının sağlığı korunabilir mi?

3. Sığır vebası ve bu hastalıklarla ilgili bize göre korunamaz.

Diğer soru;

"Tarımsal Araştırma Genel Müdürlüğü'nün bağımsız bir birim olarak yer aldığı örgütlenme modelinde ARGE'nin APK kurulunda bulunması bize göre isabetli değildir. Bu konudaki görüşünüzü rica ediyorum."

Aslında bizim örgütlenme modelimizde bu denli ayrıntıya girmedik, APK'nın görevleri açısından, elbetteki düşünülebilir.

BAŞKAN - Hocam, bu sorulara sizin yazılı olarak cevap vermenizi rica ediyorum.

Değerli kardeşimize şunu da ben açıklamak istiyorum. Buradaki yapılan konuşmalarda bu örgütlenme modelinin taslak olduğunu, bunun üzerinde çalışılması gerektiğini söylemişlerdir. Mani bir hal yok, Odamızla da temasa geçerek, ilgililerle de temasa geçerek bu konu üzerinde daha geniş malumat alabilirsiniz gibi geliyor bana.

Buyurunuz efendim.

Prof. Dr. Ural Ersoy - Sayın Başkan, değerli meslektaşlarım; Üçüncü Teknik Kongrede sunduğum bildirinin sadece birinci sayfasının yarısını okuyorum.

"İyi bilinen bir söz vardır, kanunlar mı ihtiyaçlara, yoksa ihtiyaçlar mı kanunlara uydurulmalıdır? "Tıpkı bunun gibi faaliyet mi teşkilata, yoksa teşkilat mı faaliyetin gerektiğine uyacaktır.

Bitki koruma faaliyetlerinin özelliklerini şu 4 noktada toplayabiliriz; Bitki koruma sorunları bölgeseldir, yayılış ve etkinlikleri ekolojik koşullara bağlıdır. İdari sınırlarla çerçevelenmiş değildir.

Bitki koruma sorunları, zaman içerisinde büyük farklılıklar gösterir. Yıllar arasında büyük farklar olduğu gibi, bir yıl içerisinde de değişmeler olur. Dış ülkelerdeki durumun bizde de aynen görülmesi mümkün değildir. Bu

husus, ilâçların etkinlikleri için de geçerlidir. Bu nedenle, sürekli izleme, araştırma ve geliştirme zorunludur.

Bitki koruma işlerinin araştırılması, uygulanması ve yayımı aynı üreticinin eğitimi içerir, veya yanyanadır. Kısaca bir bütün oluşturur, parçalamak sakıncalıdır.

Kritik sayıda ve yeterli formasyonda elemana ihtiyaç mutlaka vardır. Bu fonksiyonu kısa zamanda yüzeysel bilgilerle edinmek mümkün değildir. Yetersiz sayıda eleman başarısızlık, yetersiz formasyonda eleman ise geri dönülmez yanlışlıklar doğurur. Böylece, çok yönlü olan tarımsal faaliyetlerin en dinamiği olan bitki korumanın ayrı bir genel müdürlük içerisinde araştırması, uygulaması ve yayımının bir elden yönetilmesi gerekir, ona göre de ayrı bir genel müdürlük kurulmalıdır.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Sayın Hocamıza teşekkür ederim.

Bir soru daha var, onu da cevaplandıracağız.

Buyurunuz efendim.

- Sayın Ersoy'a teşekkür ediyorum. Aslında hizmetleri açısından materyali, metodu ve fonksiyonu farklı üç genel müdürlük derken, Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü, Gıda İşleri Genel Müdürlüğü ve Zirai Mücadele ve Karantina Genel Müdürlüğünü isim zikretmeden bahsetmişim.

Kişisel görüşüme göre, dün olduğu gibi bugün de zirai mücadele hizmetleri eğitimiyle, yayımıyla, araştırmasıyla son derece başarılı hizmetler vermiştir Türk çiftçisine.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Teşekkür ederim.

Toplantımızı sabırla izlediğiniz için teşekkür ediyorum ve oturumu kapatıyorum.

DÖRDÜNCÜ OTURUM
TARIMDA ÜRETİCİ ÖRGÜTLENMESİ

Başkan : Prof. Dr. Ziya Gökalp MÜLAYİM
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Bildiriler:

Tarım Sektöründe Kooperatif Dışı Örgütlenme
Prof. Dr. Ali Rıza KARACAN
Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Tarım Kesiminde Kooperatif Örgütlenme ve
Tarımsal Kooperatifçilik Politikası
Prof. Dr. Ayhan ÇIKIN
Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Fransa'da Tarımsal Meslek Örgütleri
Remi AUREJAC
Örgütlenme Uzmanı, Ziraat Müh.

Tarımda Üretici Organizasyonları-Bazı Gözlemler
Jeffrey BALL
Örgütlenme Uzmanı, Tarım Ekonomisti

Tartışmalar:

Doç. Dr. İsmail DUYMAZ
Friedrich Ebert Vakfı

Prof. Dr. Yakup KEPENEK
ODTÜ Öğretim Üyesi

Nedim TARHAN
Köy-Koop Eski Genel Başkanı

Niyazi YÜKSEL
TKB Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürü